IVLII CLEMENTIS SCOTI

E COMITIBVS PLACENTINIS &c.

Animaduerſionum

Opuſculum Secundum;

Quod in Duodecim Capita tribuitur:
In quorum ſingulis

Animaduerſiones Quinquaginta
Reponuntur:

Pro STVDIOSO ſcilicet

Sacrarum Literarum.
Sacræ Theologiæ.
Theologię Thomiſticę, Scotiſticę &c.
Theologiæ Moralis.
Philoſophiæ Moralis.
Iuris Canonici.
Iuris Ciuilis.
Philoſophiæ Contemplantis.
Philoſophiæ Ariſtotelicæ.
Textus Ariſtotelici.
Medicæ Facultatis.
Mathematicarum Diſciplinarum.

PATAVII, Typis Sebaſtiani Sardi. Anno IVBILAEI M.DC.L.

Cum Superiorum Facultate.

Digitized by Google

Digitized by Google

INDEX CAPITVM

OPVSCVLI SECVNDI.

PRo Sacræ Scripturæ ſtudioſo.	*pag.*	3
Pro Sacræ Theologiæ ſtudioſo.		17
Pro Thomiſticæ, ac Scotiſticæ Theologiæ ſtudioſo.		43
Pro Theologiæ Moralis ſtudioſo.		63
Pro Philoſophiæ Moralis ſtudioſo.		99
Pro Canonici Juris ſtudioſo.		117
Pro Ciuilis Juris ſtudioſo.		135
Pro Contemplantis Philoſophiæ ſtudioſo.		159
Pro Ariſtotelicæ Philoſophiæ ſtudioſo.		181
Pro Ariſtotelici Textus ſtudioſo.		199
Pro Medicæ Facultatis ſtudioſo.		215
Pro Mathematicarum Diſciplinarum ſtudioſo.		231

Digitized by Google

Digitized by Google

Illuſtriſſimo, ac Reuerendiſſimo

A B B A T I

ROBERTO PAPAFAVÆ

VIRO INTER ITALIÆ PROCERES

Nulli in Nobilitate, Pietate,

Scientiarumq; Peritia

Secundo

Animaduerſiones Quinquaginta

PRO ILLO, QVI IN SACRARVM LITERARVM

STVDIVM INCVMBIT

IVLIVS CLEMENS SCOTVS

E Comitibus Placentinis

In Eos, qui Natalium Splendori

Probitatis, ac Doctrinæ Lucem

Adiunctam habent,

Propenſiſſimus

D. D. D.

Caput Primum.

Digitized by Google

Digitized by Google

Illuſtriſſimo , ac Reuerendiſſimo

A B B A T I

ROBERTO PAPAFAVÆ

VIRO INTER ITALIÆ PROCERES

Nulli in Nobilitate, Pietate,

Scientiarumq; Peritia

Secundo

Animaduerſiones Quinquaginta

PRO ILLO, QVI IN SACRARVM LITERARVM STVDIVM INCVMBIT

IVLIVS CLEMENS SCOTVS

E Comitibus Placentinis

In Eos, qui Natalium Splendori

Probitatis, ac Doctrinæ Lucem

Adiunctam habent,

Propenſiſſimus

D. D. D.

Caput Primum.

Digitized by Google

Digitized by Google

A *Deo*, qui eſt vnicus, pecuriariſq; Sacrarum literarum omnium Auctor, earum intelligentiam, precibus enixè petat, & aſſiduè. Si his adiungantur preces Sanctorum Virorum, qui plures Canonicos conſcripſere libros, ac fuerunt ſcribæ, ac veluti amanuenſes Diuini (& de hoc illi rogandi) magis promptum ſe procul dubio exhibebit bonorum omnium largitor Deus, ad conferendum homini tam ingens huiuſmodi beneficium, vt pro illo conſequendo Sanctiſſimi, ac ingenioſiſſimi Viri ab hominum turba ſemet remouentes, frequentiſſimis precibus, varijſq; corporis afflictionibus, ſimulq; acerrimo, linguarum nominatim, ſtudio ſe ipſos plurium ſpatio annorum tradiderint. 2. *Vita probitate*, ac inter Virtutes, *Humilitate* præſertim, & *Caſtitate* ſe ad Diuinarum Vocum intelligentiam habilem reddat. 3. *Pertinaciam* in proprio ſenſu maximè vitet. Conciliorum Decretis, vnanimiq; Patrum conſenſui in explicatione Scripturæ (quorum teſtimonium ſi antiqua, generali, & conſtanti traditione habeatur, tanquam irrefragabile teſtimonium talis Scripturarum ſenſus habuerunt Cōcilia legitima ſemper) iudicium ſuum ſubmittat. Cum aliquis debeat eſſe Iudex in Controuerſijs, quæ agitantur in intelligentia Sacrę Scripturæ, quę ſæpiſſimè admodum obſcura eſt, variaſq; imò & oppoſitas quandoq; admittit interpretationes, ſi verborum cortex attendatur, ſitq; interdum determinatio talis interpretationis admodum neceſſaria Chriſtianæ Reipublicæ ad hoc vt vnanimi cultu Deum proſequatur, ſeruetur ſq; pax inter chriſtianos, Caritaſq; à Chriſto tam enixè commendata; priuato cuiuſuis ſenſui huiuſmodi intelligentia tribui non debuit, ſed à Chriſto conſtitui debuit publicus aliquis Iudex, qui iuxta Catholicos eſt ſaltem Pontifex vna cum concilio Generali legitimè coacto definiens. 4. *Definitiones* legitimorum Conciliorum circa Sacræ Scripturæ intelligentiam Curet habere perſpectiſſimas; eaſq; contra hæreticos ſtabilire ſemper ex alijs locis ſcripturæ, & Patribus, illis etiam, quorum libri noſtris ſæculis impreſſi ſunt, nitatur. 5. *Inter S. Patres* eos peculiari veneratione proſequatur, qui ex profeſſo in ſacrarum literarum meditationem incubuerunt, quam in eos qui incidenter, & curſim interpretati ſunt. 6 *Ex Patribus* iiſdem pluris æſtimet antiquiores; illi enim cum fuerint viciniores Chriſto, Apoſtoliſque, ac illis, qui verſati ſunt cum Apoſtolis, profectiorem intelligentiam habuiſſe Diuinarum literarum quiuis prudens ſibi facile ſuadebit. 7. *Cum diſſentiunt* inter ſe Patres, & maximè ſi hi ſint è celebrioribus, vel antiquioribus (niſi forſan eſſet quod poſtea a legitimo definitum Concilio, vni interpretationi haud ita adhæreat, vt aliam exiſtimet penitus improbabilem &c. 8. *Cum aliquis* Scripturæ locus affertur a Concilij Patribus, ſol-

licitè videat, an illum interpretari velint authenticè, an ſolummodò incidenter, & ex occaſione illum tractent, illique tribuant explicationem deſumptam ex aliquo S. Patre nominatim; tunc enim ſolum tanquam probabilis, vel probabilior talis explicatio admittenda, eaque iuxta talis S. Patris, vel Doctoris ſenſum admittenda: Si verò contingat, vt S. Pater, vel Doctor diuerſas interpretationes, eaſq; probabiles eiuſdem ſacrarum literarum loci admittat, Conciliumq; ea propemodum Sācti Patris verba proferat, quæ S. Pater protulit, dum Concilio propoſitum non fuit tale dogma definire, iuxta huius Patris quoq; ſententiam, qui vt probabilem tantum huiuſmodi interpretationem habet, vt patet e diuerſis eiuſdem S. Patris interpretationibus, talium Scripturæ Sacræ vocum tradidiſſe ſenſum, Videtur abſq; dubio præſumendum. 9. *Cum in intelligentia* Sacræ Scripturæ diſſentiunt inter ſe *Interpretes Sacræ Scripturæ*, qui à nonnullis iam ſæculis floruerũt, etiamſi fuerint Theologi, ac primarum partiũ exiſtimati, & *antiquiores Patres*, potior his fides habenda. Ea fuit apud Concilia S. Patrum, antiquiorum maximè, veneratio, vt interdum plurima Conciliorum Acta fuerint verſata in inueſtigando ſenſu vero huius, vel alterius S. Patris, cũ controuerſia verſaretur circa aliquod fidei dogma. Non negatur tamen, quin poſſit aliquis ſcripturæ locus aptius explicari à Scolaſticis, quam ab aliquo e S. Patribus fuerit explicatus. 10. *Non ſit facilis* in damnandis interpretationibus Sacræ Scripturæ, tanquam contra fidem; Conſtare debet, eſſe hanc, vel illam interpretationem cõtra fidem; ſecus iniuria fit maxima interpreti, & præiudicium infertur ipſi fidei, cum circa hanc determinatam interpretationem quis enititur, vt aſſenſus, fidei Diuinæ eliciatur, qui re ipſa debetur tantummodo ijs interpretationibus, de quibus non eſt apud Catholicos Doctores controuerſia vlla. 11. *Caueat* ne ſtudio aliquibus adulandi, vel ex paſſione aliqua priuata, vel ingenij exercendi cauſa aliquam interpretationem Sacræ Scripturæ verbis nonnullis excogitet, antiquiſſimis Patribus penitus ignotam, vel etiam quandoq; aduerſam, ſiue minùs congruam, ac literali ſenſui diſſonam; præter enim iniuriam, quæ fit ipſi Deo, dum præter, vel contra eius mentem verborum ipſius interpretatio adhibetur, poſſunt non pauci ſui honoris, ſuæ Dignitatis, Poteſtatis, ac Iuriſdictionis plus æquo amantes talibus innixi interpretationibus multa ſibi præter ius, vel etiam contra ius arrogare; aliorum iuriſdictionis fines inuadere; ſibi ſubditis onera importabilia imponere; ſe omni fermè humana lege exemptos cenſere; quod ſibi libet, tanquam licitũ, reputare &c. Hæreticos, vel ſuſpectos de Hæreſi putare illos, qui ſuis obſtarẽt ſenſibus, cupiditatibus &c. 12. *Significationem vocum* Sacræ Scripturæ ex ipſamet ſacra deſumat ſcriptura;

ſi enim

Digitized by Google

ſi enim Deus voces ſuas talem voluit habere ſignificationem, cur humana ſapientia, quæ ſtultitia eſt Deo, aliam ſignificationem illis tribuere velit? Quamnam poterit rectam aſſequi notitiam vocum Diuinarum, qui aliter eas interpretaretur, ac ipſe Deus voluiſſet? Quid verò, ſi penitus diſſonæ ſint Diuinis ſenſibus ſignificationes? Intelligetne vnquam quis Ariſtotelem, qui aliter voces Ariſtotelicas ſumit, quam Ariſtoteles voluit? Cum haud nota eſt ſignificatio Vocum Sacræ Scripturæ, ea deſumenda eſt ex antecedentibus, conſequentibus, adiunctis in eodem loco; vel ex alijs locis S. Scripturæ, in quibus illa vox affertur, vel ex interpretatione S. Patrum, maximè antiquiorum, Conciliorumq;. Quare interpretabitur ineptè Sacras literas, qui vocum acceptiones deſumat e Philoſophia, vel alia ſcientia naturali, & non ex ipſiſmet ſacris literis, dum ab his haberi queunt. Scientiæ Naturales, ſiue Humanæ locutiones ſolùm debent eſſe in ſubſidium interpretationis Vocum, quæ in hac ſupernaturali ſcientia deficiat. 13. *Nunquam* torqueat Scripturæ voces ad ſenſum Philoſophorum, & quoruncumque ſcientificorum. *Diuina ne ſapientia* ſerua erit humanarũ ſcientiarum? Perueſtigandus Sacræ Scripturæ verus ſenſus, cui ſi repugnant quicunq; alij ſcientifici, ac ſapientes exiſtimati in ſuis effatis, hæc abſq; dubio falſa erunt; Cur ergo horum falſitati illarum veritas accõmodari debet? Non leuem iniuriam facit Chriſtianus Doctor Deo, dum docet multis in locis Deum locutum fuiſſe impropriè, abuſiuè &c. ex eo ſolùm, quod ſi in propria ſignificatione tales voces ſumantur, non eſſent accommodatæ ſenſibus nonnullis aliquorum Philoſophorum, Mathematicorum &c. 14. *Literalem* maximè ſenſum aſſequi ſtudeat; hoc eſt, Verba Scripturæ *in communi, propriaq; verborum ſignificatione* (niſi de ſpirituali cõſtet ex ipſiſmet ſacris Literis, vel ex Concilijs, Patribuſq; vel literalis alienus ſit à Regula fidei, ac rationi prorſus repugnet) accipiat; maximè cum ex ſolo literali ſenſu Dogmata Catholica haberi poſſe (niſi aliunde conſtet infallibiliter de ſenſu ſpirituali) celeberrimi Doctores ſentiant. Cum autem leterales non rarò plures reperiantur, illum eligat, quem pro certo habere poteſt eſſe talem; & ſi de hoc non conſtet, quem agnoſcit eſſe *literæ accommodatiorem, vel Magis congruentem S. Patrum ſenſui, aut interpretationi, vel magis conducere ad pietatem veram &c.* Erit autem magis laudabilis, ſi plures, vel ſaltem celebriores ſenſus literales teneat, & inter literales quinam magis genuinus; Hi dum ſunt probabiles tantùm, caueat, *ne vni adhæreat, tanquam certo, illumue proponat, tanquam certum alijs, vel ex illo deducat aliquid, tanquam certum.* 15. *Enitatur* habere; quoque perſpectos alios ſenſus, quos ſacræ literæ non rarò habent præter *Literalem purè* ſcilicet, illum, qui dicitur *Figuratus*, ſiue *Metaphori-*

cus,

cus, & *Parabolicus*; nec non *Spiritualem*, ſiue ille ſit *moralis*, vel *allegoricus*, ſiue *Tropologicus*, ſiue *Anagogicus*; Quos tamen ſenſus non in omni ſcripturæ libro, nec in vtroq; teſtamento, multoq; minùs in ſingulis ſententijs fas erit illi reperire; neq; in his omnibus excogitandis ſenſibus in plериſq; Sacrę Scripturę locis tempus, ingeniumq; conſumat; non rarò enim minùs congrui, & vtinam non inepti occurrent, maximè ſi literalem non tenuerit, in quo omnis ſpiritualis, ſiue myſticus fundari debet: *Hinc ſpiritualis* haud excogitandus, ſi *literalis* haud præſuppoſitus. 16. *Accommodatitios* quoſdam ſenſus ad res ludicras, vanaſque, multoque minùs ad inhoneſtas, vel detractiones, vel adulationes in Scripturæ vocibus effingat; vel ſi qui effingantur, eos penitus reijciat, nec libenter eos audire vlla ratione ſignificet. 17. *Nunquam* ad confirmandas aliorum, ſiue proprias opiniones afferat ſcripturæ loca, quæ non faciunt ad rem, & incongruè aptantur; excitantq; in ſapientibus Catholicis, & qui illa examini ſubijciunt, bilem, ac in hæreticis cachinnũ; videtur autẽ in hoc ſcripturarum Auctori Deo iniuria fieri, nec leuis. Hinc haud eorum veſtigijs inſiſtat, qui prius ſecum ſtatuunt tales ſequi opiniones, vel ita ſentire; ac deinde ad ſenſum ſuum ſacra e Biblijs, licet valde incongrua, aptant teſtimonia, & ad voluntatem ſuam Scripturam trahere conantur, quandoque etiam repugnantem. 18. *Haud* ſimilitudinarias locutiones in quemlibet vſum indifferenter vſurpet, ſed eum, in quem currit ſimilitudo, ſollicitè attendat; ſecus ingens periculum hæreticorum etiam dogmatum ſubibit. 19. *Nouos* ſenſus, ſiue literales, ſiue ſpirituales a quocunq; inuentos in ſacris codicibus, ſi congrui ſint, aptiq; nec repugnent vnanimi Patrum conſenſui, ſiue fidei &c. haud damnet; mira enim eſt ſacrarum fœcunditas literarum; nec earum ſenſus noui ita multiplicari poterunt, vt alij nõ ſuperſint. 20. *Quidam* ſenſus a Viris pietate, vel ſanctitate præſtantibus Sacris literis quandoque tributi, licet illi fuerint, ſintq; idiotę, haud ſunt ſpernendi; *reuelat* enim, ſiue patefacit interdum Deus *paruulis*, quæ *abſcondit à Sapientibus, ac Prudentibus*. Cæteris tamen paribus præferenda interpretatio, quę habetur ex Viris ſimul valdè pijs, doctiſque. 21. *Cum Deus* ipſe voluerit in Sacris literis multos admittere ſenſus, eoſq; probabiles, multaq; ignorari circa illa, quæ in illis traduntur; haud quis conſilium Dei damnet, velitq; ſapientior ipſomet Deo haberi, tanquam certos ſibi, vel alijs ſuadens, qui probabilitatis, vel maioris probabilitatis fines non excedunt; aut tanquam ad fidem pertinentes nonnullas agitet quæſtiones ad eam reuera non ſpectantes, iudiciumq; ſuum tanquam ex tripode interponere velit. 22. *Haud putet* quis ſibi ſacrarum intelligentiam ſcripturarum à Deo reuelatam eſſe, & ita vt aliorum ſpernat etiam

San-

Sanctorum, vel piorum, ac doctorum virorum interpretationes; Argumentum eſt fermè euidens id animi, vel inſani, vel ſuperbi, adeoq; ſuſpicari quis vehementiſſimè, & rationabiliter poteſt, huiuſmodi interpretationem viri haud ſatis eſſe congruam; eoque id faciliùs præſumi poterit, quò minùs hic erit verſatus in intrinſecis Theologiæ locis, publicaretque ſibi reuelationem factam &c. 23. *Non diſputet* cum vllo hæretico de intelligentia multorum S. Scripturæ locorum, niſi ſit plenè in Sacrarum literarum expoſitione verſatus; ſolent enim hæretici eſſe valde verſati in Sacris literis, quas ab infantia quoque communiter diſcere incipiunt; ſolent habere peritiam quoq; linguarum, S. Patrum &c. Nec ad ſinceram ſcripturarum intelligentiam aſſequendam quædam ſubtilitates Philoſophicæ, Theologicæ &c. coram illis, vel à differentibus cum illis afferendæ ſunt; irridebunt enim illas, in nulloque pretio, & interdum non immeritò, habebunt. Idem quoq; cum Hæbreorum gente præſtandum. Aliqui minùs periti cum huiuſmodi hominibus diſputantes (e quibus plures in Rhetoricis excellunt quoque, linguaq; prompti, ac eloquentes ſunt) vel decepti ſunt, & ad Hæbraicas, vel hæreticas opiniones pertracti, vel vacillantes, dubijq; in fide redditi. ſi verò illiſmet, qui diſputabant Catholicis id non accidit; ſæpe tamen hæc importata incommoda illis imperitioribus, in quorum præſentia talis habita diſputatio, vel diſcurſus: ſemper tamen imminutus fuit honor Catholicæ Religionis, cum fuerunt obmuteſcere coacti, viſiq; ineptas, ac vanas afferre reſponſiones Catholici: eoque magis, ſi vltro etiam ſe quandoque obtulerint ad huiuſmodi diſſertationes; ſiue etiam hæreticos, Hæbreoſque prouocarint. 24. *Niſi valde* verſatus ſit in controuerſijs cum hæreticis, & exactam habeat cognitionem Dogmatum verè catholicorum, perlegat Scholia, Adnotationes, Interpretationeſque ab Hæreticis, ſiue Hæbreis factas ſpectantes ad Sacras literas; perſæpe enim latet anguis, & ſub herba, verborumque lenocinio; imò interdum quæſtiones conſultò agitant grauiſſimas, doctrinaſque varias, ac cæteroqui digniſſimas lectu tradunt nominatim hæretici in quibuſdam libris, quibus falſa inſeruntur pronunciata, vt faciliùs minùs Cautos Catholicorum animos decipiant. 25. *Textus* Sacræ Scripturæ habendus integer, ac ſincerus; à peſſimis enim hominibus corruptus ille non eſt raro, typiſque conſultò etiam vulgatus. Vbi in aliqua Ciuitate imprimi, vel ſemel cæpit Sacrus Codex non integer, ac ſincerus, rationabilis poſtea ſuſpicio ſuboriri poteſt, an idem Sacrus Codex ſubſequenti tempore ibidem impreſſus eandem iacturam paſſus fuerit; ideoque ibidem impreſſus perrarò ſaltem emendus. 26. *Perſpectos* habeat Canonicos libros, & qui vt tales ab Eccleſia vniuerſali in legitimis recepti ſunt Concilijs,

& qui

Digitized by Google

& qui perpetua, conſtantiq; traditione à primis ſæculis accepta, tanquam Canonici habiti ſunt: reliquos tamen, qui laudati ſunt à Patribus, vel in pretio habiti ab Eccleſia licet haud in Canonicorum numero repoſitos non contemnat; imò ex illis quandoque plura, ad confirmanda etiam Dogmata Catholica deſumere poteſt. 27. *Tradat* ſe lectioni S. Patrum à primis, incipiendo ex ordine vſque ad ſubſequentes, qui ſacras interpretati ſint literas, illorumque ſenſum circa Dogmata controuerſa præcipuè ſtudeat intelligere; aduertatq; nominatim, circa quę ſit vnanimis conſenſus; & circa quæ ſint eorum diſcrepantes ſenſus. Circa literalem ſenſum e Patribus antiquioribus Græcis videntur præcipuè euoluęndi *S. Baſilius, S. Chryſoſtomus*, ac *S. Cirillus*, e latinis *S. Hieronymus* in interpretatione veteris teſtamenti maxime; *S. Auguſtinus, S. Ambroſius, S. Hilarius &c.* Theophilactus, Euthimius, Occumenius, ac Beda potius ſunt compilatores; Circa myſticum, ſiue Allegoricum *Origenes*, ac S. *Gregorius.* Habent hi, alijq; Patres in Scripturarum interpretatione peculiares, ſibiq; proprias laudes quaſdam. 27. *Linguarum* peritiam habere curet, hoc eſt Græcę, Syriacę, Chaldaicę, ac præſertim Hebraicę: perfectiorem quidem acquiret cognitionem Diuinorũ ſenſuum; horum enim perſæpe non adeò perfecta haberi poteſt e ſola Vulgata, Latinaq; editione. Codices autem iſtos Syriacos, Chaldaicos, Hæbraicos, ac Cræcos curet habere non corruptos, ſed approbatos. 28. *Inter* enumeratos S. literarum Codices maiori quidem per ſe, *Syriacam*, quam *Chaldaicam*, ſed maximo ſemper in pretio habeat Verſionem *Septuaginta Interpretum* Græcam, quæ etiam iuſſu *Sixti V.* vulgata fuit: *tum quia illa verſio* peculiari diuino nutu, ſenſuq; dicitur facta: *tum quia illa vſus fuit Chriſtus*, vſi fuerunt Apoſtoli, vſi fuerunt primorum Eccleſiæ ſæculorum Patres, & Pontifices: *tum quia poſt latinam*, Vulgatamq; editionem à peritioribus etiam Latinis, Vulgatæque amantiſſimis maxima ſemper habita in veneratione fuit &c. E cęteris editionibus Græcis maior fides *Theodotionis*, quàm *Aquilæ*, & *Origenis*, quam *Heſychij* verſionis erit. 29. *Ita vulgatæ* editioni adhæreat, vt tamen ſtudium non ponat in conando euincere, quod latinæ editionis interpres (excipiuntur, quæ ad Fidem, Bonoſq; mores ſpectant; in his enim ſemper Vulgata eſt præferenda) haud ſit allucinatus; non aliqua parum accommodatè verterit, minuſq; latine expreſſerit; non aliqua obſcurè, & ambiguè interpretatus fuerit &c. Hic enim labor irritus erit reipſa, irriſioniq; peritiorum ſemet exponet; neque enim negari poteſt, quin multa, maximè ex Græco textu verſa magis congruè, magiſque ſignificanter explicari potuerint; ideoq; aliqui cuperent, vt aliquis Catholicus linguæ Græcæ peritiſſimus Græcum textum exactiſſimè latinitati donaret. 30. *Perlegat*

plures

plures, quas etiam Eccleſia admittit, latinas verſiones; eadem enim vox, imò & periodus in vna ſæpè melius, aptiuſq; explicatur, quam in alia &c. ac præterea varij ſenſus, qui potuerunt à Sancto Spiritu intendi, ex earum lectione colligũtur multis opportuni. Maiori inter has in pretio habendæ quæ à pluribus, maioriq; pietate, ac linguarum peritia inſtructis prodierunt; minori, quæ à Viris Caholicis non prodijſsẽt. 31. *Animaduertat*, an ex Biblijs, quæ ab hæreticis quoque, vel Hebræis admittuntur, deſumi poſſint argumenta contra eorum dogmata ad hominem, ſicuti dicitur; nam illa maiorem vim contra eos habebunt. 32 *Quonam* idiomate quicumq; Canonicus liber à Sacro ſcriptore fuerit conſcriptus habeat perſpectum, & ſi fieri poſſit, eum, dummodo non ſit corruptus, in ſuo idiomate perlegat, vel ſaltem habeat verſionem, quæ primò edita à viro probatæ fidei, ac verſatiſſimo in illo idiomate. 33. *Singulas* quaſque voces, ac particulas obſeruet; ſi enim Deus immediatè Sacro ſcriptori ſingula verba, ſinguloſque ſacrorum verborum apices ſuggeſſit, non temerè potiùs hæc, quam illa, hæc antecedentia, illa ſubſequentia &c. ſuggeſſit. Si Ariſtotelicus textus tam multi à nonnullis fit, vt in ſingulis illius verbis, nedum periodis, mira aliquando latere ſapientiæ arcana putent, ſuoq; Marte etiã effingant; an nõ id rationabilius de Sacris Codicibus ſentiẽdum, cũ illorum Auctor ſit Deus, qui eſt ſumma, imò & infinita ſapientia, & qui omnia fecit in *numero, pondere*, ac *menſura*? *Animaduertat* tamen ille ingens diſcrimen inter illa, quę Canonicus ſcriptor impellente Spiritu Sancto ſcripſit, nam hæc humanam quamcumq; ſuperant auctoritatem, & inter illa, quæ ab alijs dicuntur perſonis, quas ſacer ſcriptor loquentes inducit; nam hæc non maiorem habent firmitatem, quam ſacer ſcriptor illis tribuat, vel quam res ipſæ, quę dicuntur ab illis, aliunde habeant. 34. *Euoluat* ſępiſſimè Sacros Codices, ſitq; ſaltem magis aſſiduus in illis euoluendis, quam ſint multi in euoluendis libris Ariſtotelis, aliorumq; Philoſophorum, Theologorum &c. In dies nouos percipiet ſenſus antea incognitos. Talis eſt ſapientię in ſacris Codicibus latentis abyſſus, vt non ſolùm nunquam exhauriatur, vel ab humano intellectu exhauriri queat; verùm etiam quo maior ex hoc fonte ſapientæ aqua hauriatur, eò copioſior ſuperſit haurienda. 45. *Cum aliqua* veneratione tractet ſacros Codices, memor cultus, qui in Concilijs, & à Sanctiſſimis Viris, dum eos nominatim legebãt, illis exhibitus fuit. Videtur æquũ, vt hi etiã à reliquorũ turba librorum ſeponantur. 36. *Aliquem* nouum ſenſum, non repugnantem tamen vnanimi Patrum conſenſui, ac Regulę fidei, Rationiq; aptum tamen, concinnumq; excogitet, eumq; ad vtilitatem publicam maximè in moribus, & ad maiorem ſacrorum Codicum venerationem

Digitized by Google

publicè proponat. 37. *Reprobet* non tantùm illos ſenſus myſticos, ſiue ſpirituales, qui ſunt contra literalem, verum etiam eas argutias, quę vulgo *Concetti Spagnuoli* dicuntur, quas excogitant quidam leuis ingenij, ac nullius quandoque iudicij homines, nonnullique ſcioli in aliquibus ſcripturę vocibus, quę non faciunt ad rem, & cum quibus nullam connexionem habent, imò ſæpè legitimo ſacrarum vocum ſenſui aduerſantur, & ſunt plerumq; nonniſi verborum luſus, qui ſolummodò ab imperitulis plauſum habere queunt. 38. *Non exiſtimet* quemcumq; e S. Patribus rectas, veraſq; interpretandi S. Scripturam leges ſemper amplexum fuiſſe, & numquam erraſſe; adeoq; nullus à minus recta interpretatione ſe excuſare poterit, ſi aliquem e S. Patribus afferat ſuę interpretationi, vel alicui à ſe excogitato ſenſui aliquomodo fauentem. 39. *Amplectatur* aptiorem Sacros Codices interpretandi modum, qui (cum voces, earumq; ſenſus non ſunt ſatis noti) videtur eſſe, dum quis ex vno loco Scripturæ alterum interpretatur; vel ex minùs obſcuro alterius magis obſcuri notitiam aſſequi conatur. 40. *Neceſſarium* eſt pleriſque, vt ialiſſimū omnibus, vt quæ à viris ſapientiſſimis collectæ ſunt leges circa interpretationem ſacrorum Codicum, figuras, phraſes, ac modos loquendi apud ſacros ſcriptores cōſuetos, ſiue idiotiſmos &c. optimè teneat; & præterea cum aliqui ex ſacris Codicibus habeant etiam peculiares Canones ad eorum interpretationem, qui à celeberrimis interpretibus ante talium librorum interpretationem ſcripti ſunt, ac editi, hi perlegendi; non omnibus tamen ea habenda fides, vt an aliquę earum legum, ſiue Generalium, ſiue Particularium legitimę omnino ſint, non liceat diſcutere, & ſi minus veræ deprehendantur, ab ijs diſcedere. 41. *Opus habet* laudabilis Sacrę Scripturę interprès ſcire, Qui, & *Qualis* fuerit ſcriptor talis libri Canonici, *Quandonam*, & in *Quo loco* ille ſcriptus; *Quo tempore* ex idiomate, quo conſcriptus fuit ab Auctore Canonico, donatus alteri linguę; *Quot verſione* factæ, & à *Quibus*, & *Quando*; & *Quanam* approbatæ, vel magis probatę; *Quinam ſint libri*, qui ſemper vt Canonici habiti ſunt ab omnibus Patribus; *Quinam* libri Allegoriam contineant, *Quinam* Hiſtoriam &c. *Qua ratione* aliqui ad poſteros tranſmiſſi perpetua traditione, aliqui perierint; aliqui inuenti poſt multorū annorū occultationē; in quanta veneratione ſemper habiti &c. 42. *Si quando* deprehendat ſe in aliqua interpretatione erraſſe, vel minùs congruam interpretationem feciſſe, non pudeat ſuam retractare ſententiam; hoc enim & celeberrimi S. Patres, qui ex induſtria quoque ſacras Litteras interpretati ſunt, cum maxima ipſorum laude præſtiterunt. 43. *Si experientia*, vel ratio naturalis verè demonſtrat aliquid ita ſe habere, vel non habere, nunquam contrarium quis euincere poterit ex ſacris

Digitized by Google

Codicibus ; verum enim vero non repugnat : Aliqua quidem ſunt ſupra, nulla verò contra lumen naturale. Non aſſequitur quidem Sacræ Scripturæ ſenſum, qui eius voces repugnare dicit manifeſtis experientijs, Principijs &c. Si verò certum ſit, aliquam doctrinam, vel aliquod effatum haberi in ſacris literis, illa experientia fallax erit, ratio erit apparens &c. Verum quidem eſt, non raro Deum in ſacris literis loqui ſecundum opinionem vulgi, & cõmunem loquendi modum. 44. *Minorem* habeat fidem interpretationibus, quæ à Sanctis Patribus traduntur in Concionibus Homilijs, Sermonibus, ſimilibuſq; ad populum habitis; accommodatitios enim tunc maximè ſenſus, & qui ſunt populi captui accommodati, licet minùs congruos, amplectuntur. Euoluendi maximè qui ex profeſſo, & quando ex profeſſo ſinterpretantur ; & adhuc præcipuè, quando cum hæreticis, alijſue habent controuerſiam de alicuius Sacræ Scripturæ loci intelligentia. 45. *Eſſet* laudabilis, qui adhibita etiam aliorum ope ad communem vtilitatem omnes ſenſus ſpirituales, ſiue myſticos, tum e S. Patribus, tum ex alijs Auctoribus ſelectos, veros, ac legitimos literali innixos ſenſui vniuſcuiuſq; loci Scripturæ, incipiendo à Geneſi, ſimul reponeret. Opus quidem eſſet ingentis laboris, ſed maximæ vtilitatis. 46. *Eſſet etiam* multa dignus Laude, qui ex Sacra Scriptura colligeret Phyſica, Mathematica, Medica, ad Ius Canonicum, ac Ciuile ſpectantia &c. Commendatiſſimus eſt, qui Politica, & Oeconomica præcepta duobus libris diſtinxit collecta ex dictis, factiſque Sacræ Scripturæ. 47. *Nullus ſine errore* (niſi peculiariter à Deo dirigatur,) omnia, quæ ſunt in ſacris Codicibus rectè intelliget, qui non ſit peritus in Theologia ; in Philoſophia, tum rationali, tum naturali, tum morali; in Mathematica; Medicina, alijſq; ſimilibus ſcientijs; quamplurima enim ad has ſpectantia ſcientias ibi tractantur. 48. *Hiſtoriarum* prophanarum cognitio, ac præcipuè eorum, quæ contigerunt maximi ponderis tali tempore, quo talis liber ſacer conſcriptus, tale factũ recenſetur a ſacro Codice &c. *Cronologia temporum*, *Geographia &c.* maximè conducit ad rectam intelligentiam, interpretationemq; Scripturæ. In illis tamen, hiſque ſimilibus ſcientijs, quæ quandoque ſunt, ſiue poſſunt eſſe tantummodo ad ornatum Sacræ Scripturæ interpretis, nõ maximã, vel plurimam temporis partem impendat ; cui ſufficit etiam probabiles Auctorum, qui in illis excelluerunt ſcientijs, opiniones amplecti. Satis ille deſudat in eruendis legitimis ſenſibus literalibus, ac ſpiritualibus, ac illis maximè, qui ad mores inſtituendos, efformandoſq; conducunt. 49. *Sicuti ſtudioſus* S. ſcripturæ debet habere perſpectos illius locos, quibus Catholici ſua ſtabiliunt Dogmata, & quibus ab hæreticis oppugnantur, ac inueſtigare, an aliquis locus

Digitized by Google

etiam æquè, vel etiam magis accommodatus reperiatur in Sacris literis, quibus Dogmata Catholica confirmentur, & an aptior efficaciorq; reſponſio afferri queat locis contra illa ab hæreticis allatis; ita non omnes hæreticorum interpretationes, tanquam falſas, minusque congruas reijciat; neq; enim quidquid hęretici ſcribunt, contra Catholica Dogmata ſcribunt. Pręterquam aliqui facilè affirmant, ſcribunt, eduntque nonnulla Dogmata eſſe Catholica, quæ haud talia ſunt; & contra hoſce, qui vt proprias ſtabiliant ſententias, eas venari conantur in ſacris literis, vtiliſſimum quandoque eſſet ad eorum retundendam ſuperbiam, pertinaciamq; oſtendere, locos, quos afferunt e Sacris literis; non eſſe ad rem; eſſe ſimilitudinarios; eſſe ad ſummum accommodatitios; potiùs fauere aduerſarijs &c. Non expedit quidem, vt tanquam Catholica dogmata euulgentur nonnulla, quæ haud talia ſunt, eaq; aſſeratur in ſacris haberi literis corã populo, minuſque peritis, cum ſint priuatæ tantummodo opiniones, vel ſententiæ inter Catholicos Doctores, Scriptoreſq; controuerſę; multoq; minus expedit, vt ad huiuſmodi quęſtiones ſoluendas, quæ in dies ſingulos oriri queunt, frequentes fiant definitiones ab Eccleſia &c. Expedit magis ſeueriſſimè prohibere, ne quis alium aliter ſentientem damnet, tanquam hęreticum, vel vllam notam opinioni inurat. In ſacris quidem literis maximè commendatur *Pax*, *Charitaſque*. 50. *Laudabilis* eſset, qui paraphraſim aliquam, etiam Rhetorũ more, in aliquos S. Scripturæ locos faceret, qua magis ſenſus explicaretur nonnullarum vocum, ac periodorum: *Magis laudabilis*, qui commentarios conſcribit, quęſtioneſq; excitat, re vera ſpectantes ad meliorem intelligentiam talis loci, afferēteſq; vtilitatem intellectui, qui inde plurimorum notitiam acquirit, vel voluntati ad reformandos mores &c. *Non laudabilis* per ſe, qui tot quęſtiones excitaret ad plurimos Scripturæ locos (& maximè ſi hę non faciant ad perfectiorem intelligentiam eorum, ſintque ſolùm ad ornatum quemdam, vel nullam habeant perſe connexionem) vt quamplurima, eaq; ingentia volumina conſcribenda ſint, in quibus Medicæ, Philoſophicæ, Hiſtoricæ &c. quæſtiones. *Vituperandi videntur*; qui difficiles, arduaſq; quęſtiones fugiunt, res parum examinant, multis propoſitis ſententijs lectorem, vel auditorem dubium relinquunt, aliquemq; ſcipturæ librum explicandum aſſumunt, non tam vt exponant (nihil enim ferè dicunt, niſi quod obuium cuiq; eſt) quam vt conciones, & integras quandoque, ibi reponant; eruditiones collectas ex varijs eruditorum libris ibi inſerant, rebuſquę ſacris vtcumq; accommodent; conceptus quoſdam futiles, ſi legitimæ exponantur diſcuſſioni, ibi recludant; oratoria, poetica, ac interdum fabuloſa ſtilo quoque oratorio, ſiue diſerto Rhetoricorum claſſibus proprio, & quæ Rhe-

toricam,

Digitized by Google

toricam, vel Humaniores literas docentes tradiderunt, exponant, haud lucem publicam aſpectura, niſi hac ſacrarum literarum luce cooperirentur &c. *Felix ille quidem*, qui ab infantia ſacras diſcere literas cæperit, & in earum Catholica intelligentia cum ætate maiorem fecerit ſemper progreſſum, idoneoſq; ad id habuerit libros, vel Præceptores, mediaq; alia ad id adhibuerit opportuna: Ad ſacras quidem literas, tanquam ad lydium lapidem, exploranda ſunt omnium dicta, factaq;. *Nam ſi illis conſona*, laudanda; *ſi diſſona*, vituperanda eſſe, certum eſſe debet Catholico cuique. *Caro* quidem, & *ſanguis* non *reuelant* ea, quæ ſunt *Spiritus Dei*. Chriſti doctrina per Euangeliſtas tradita *Ignis eſt* e cælo delatus ad Amorem Dei, proximiq;, non ſui, vel ſuorum tantummodo, corda illorum, qui Scripturas perſcrutantur, accendens; ſi tamen huiuſmodi perſcrutatio ad Eccleſiæ ædificationem, non ad oſtentationem ingenij, alioſque humanos fines adhibeatur. Sacra Scriptura eſt pretioſiſſimus Eccleſię Theſaurus; cuius cuſtodia potiſſimè commiſſa eſt Eccleſiaſticis Viris, ac nominatim Præſulibus; qui inter cæteros in ſacris literis eruditi eſſe debent; *tum vt* hoc ipſo oſtendant, in quanto apud ipſos pretio ſit, & habendus ſit à cæteris huiuſmodi theſaurus; *tum vt* poſſint fidei Catholicæ aduerſantes coarguere; *tum vt* ſæculares, ac ſubditos ad conformandos mores ſuos Diuinis Præceptis, Conſilijſq; efficacius hortari queant; *tum vt* vitę ſuę Inſtitutum Chriſti, ac Apoſtolorum, quorum exceperunt locum, vitæ, ac doctrinæ prę cęteris, qui Apoſtolorum in Dignitate haud ſucceſſores ſunt, conforment; examinentq; ſemper, an ea, quæ dicturi ſunt, vel acturi, conſentiant, vel diſſentiant Euangelio. *Beatus* enimuerò quicumque in Sacris literis *meditatur die, ac nocte*, nam hic *non abibit* in conſilio impiorum, & *in via peccatorum non* ſtabit, & *in cathedra peſtilentiæ non ſedebit*; ſed *in lege Domini erit voluntas eius*; & *erit tanquam lignum*, quod *plantatum eſt ſecus decurſus aquarum, quod fructum ſuum dabit in tempore ſuo*; & *folium* eius *non defluet*, & *omnia quæcumq; faciet, proſperabuntur*. *Velit* Deus, vt me quoque meditantem in Sacris Codicibus, vel in eos aliquem Commentarium ſcribentem *morbus mortis prænuncius*, ſicuti S. Thomę Aquinati contigit, *aggrediatur*. Scio Philoſophos nonnullos e Peripateticorum numero tanto habere in pretio Ariſtotelicam doctrinam, vt in illius libris euoluendis omne ſtudiorum tempus impendant, cæterorum lectione librorum dimiſſa, imò quandoq; libris alijs, quos iam habebant, amicis vel vltro donatis, vel etiam venditis. An non mihi aliquando licuerit, cęterarum ſtudio ſcientiarum à me relegato *in vno Sacrarum literarum ſtudio detineri?* Et in illius

quidem

quidem intelligentia, vel explicatione me nunquam *Vnanimi Patrum conſenſui* aduerſaturum apertè profiteor; Amplector vltro, *amplectarque ſemper illum*, in quem Eccleſiæ Patres conuenerunt. Imò animam Creatori meo reddere opto quam maximè, poſt ſuſceptapiè *conſueta Eccleſiæ Sacramenta præ dextra habens* (& hoc flagito in præſentia ab illis, qui meæ aſtabunt morti animam meam Deo commendaturi) *CRVCIFIXVM, præ ſiniſtra SACRVM CODICEM.*

Digitized by Google

Admodum Reuerendo Patri Magiſtro

MATTHÆO FERCHIO

Veglenſi Minori Conuentuali
In Vniuerſitate Patauina
Scotiſticæ Doctrinæ Profeſſori,
Theologo vbique Celeberrimo;
Ac in Sacris Literis, Concilijs, Pontificijs Decretis
Sanctiſq; Patribus in primis verſatiſſimo:

Admodumq; Reuerendo Patri Magiſtro

PETRO MARTYRI RVSCA

Veneto Minori Conuentuali
Eminentiſſimi Cardinalis CECCHINI
S.D.N. INNOCENTII X. Prodatarij
Theologo
Ac S. Inquiſitionis in Patauina Diæceſi
Generali Vicario;
Ob Nobilitatem, Scientiam, Prudentiamque
Amplioribus digno Honoribus:

Animaduerſiones Quinquaginta
PRO ILLO, QVI IN SACRÆ THEOLOGIÆ
STVDIVM INCVMBIT
IVLIVS CLEMENS SCOTVS
E Comitibus Placentinis
Illorum Memor Meritorum
D. D. D.

Caput Secundum.

Digitized by Google

1 P*Ræ cæteris*, qui in ſcientias incumbunt, Deum colat, ab eoq; in *Theologia* proficiendi beneficium petat, cum Theologia ſit ſcientia de Deo, verſeturq; circa Deum, & ea quæ ad Deum ſpectant, ſiue ſit ſcientia de Diuinis, & à multis habitus Theologiæ ſupernaturalis aſſeratur. Certè illius principia non ſolùm ſupernaturalia, verum etiam per ſe infuſa, cum ſint fidei Diuinæ effata. Quis autem ipſomet Deo in ijs nominatim, quæ ad ipſum, ſiue Diuina pertinent, magis perſpecta habere poteſt? Quare vitæ innocentia donum hoc à *Patre luminum deſcendens* peculiariter ſibi procuret. Hoc autem vt faciliùs impetret, aduocatos adhibeat; tum *Chriſtum Dominum*, cui vt homini Habitus Theologiæ ſupernaturalis perfectiſſimus aliquis proculdubio concedendus eſt, imò ab eodem quoque huiuſmodi habitus petatur; Theologiam enim *B. Virgo* loquens cum *B. Alberto* magno *ſcientiam eſſe filij* ſui aſſeruit: tum *Deiparam ipſam*, qua ex puris creaturis nulla fuit in vera Theologia præſtantior: tum *Apoſtolos*, ac nominatim illos, qui Canonicas conſcripſerunt Epiſtolas; hi enim à Spiritu Sancto ſacrarum intelligentiam Scripturarum vnà cum concluſionibus, quæ ex illis euidenter deduci poterant, acceperunt, & ex his illas, quas iudicarunt tunc neceſſarias ad fidelium ſalutem, & Eccleſiæ regimen, ſuis ſucceſſoribus, ſiue etiam ijs, qui verſabantur cum ipſis, tradiderunt. Hos omnes ſingulari proſequatur veneratione. 2. *Inter reliquos Sanctos* peculiariter colat ex Antiquioribus; tum Græcos, *S. Dionyſium Areopagitam, S. Ignatium, S. Irenæum, S. Gregorium Thaumaturgum, S. Baſilium, S. Cyrillum, S. Gregorium Niſſenum, S. Gregorium Nazianzenum, Sanctum Iuſtinum Martirem, S. Athanaſium*, ac *S. Ioannem Damaſcenum*; tum Latinos, *S. Auguſtinum*, qui habitus fuit Theologiæ Scholaſticæ Princeps, *S. Hilarium, S. Hieronymum*; & *S. Ambroſium*; ac ex minùs antiquis *S. Thomam Aquinatem*, & *S. Bonauenturam*; quorum alter *Angelicus*, alter *Seraphicus* Doctor eſt appellatus; ac etiam priuato cultu poterit proſequi *Ioannem Duns Scotum*, quem virum fuiſſe Sanctiſſimum illius vitæ Auctores euincunt. 3 *Cum Theologia* ſit re vera ſcientiarũ Regina, & ad eam inter Chriſtianos pertineat cæteras dirigere ſcientias, ita vt hæ, ſi illius diſſonæ ſint Principijs, apparentes, ſiue ſophiſticæ ſcientiæ iure meritò dicendæ ſint; à veritate enim aliena ſunt quæcumq; Principia, vel concluſiones fidei Diuinæ effatis repugnantes, adeoque propter huiuſmodi ſubordinationem meritò Sapientia dicatur: Qui Theologiæ ſtudio ſe tradit, venerationem illius maximam animo concipiat, *cæteraſque ſcientias in ancillarum numero habeat*; caueatq; enixè, ne Theologiam ſcientijs naturalibus *ſubſeruire* faciat. 4. *Ne vnquam aſſerat*, vel *exiſtimet Theologiam* fundari in Principijs quibuſcumq; Philoſophicis, vt talia ſunt.

Altiora ſunt huius Diuinæ ſcientiæ fundamenta, cum ſint Diuina eſſata. Iniurioſus maximè eſt Theologiæ, adeoque Deo ipſi, qui primarius illius eſt Auctor, huiuſmodi ſenſus, eſtq; locutio etiam plane Theologo indigna, grauiori per ſe digna cenſura. Magis verò inſipienter loquuntur, & exiſtimant illi, qui *Theologiam dicunt fundari nominatim* in *Ariſtotelica Philoſophia*; præterquam enim communiter exiſtimatur in Principijs eas penitus diſcrepare quamplurimis, ac per decem, ampliuſq; ſæcula in Philoſophicis ipſis aliam à Peripatetica doctrinam complexi fuerint Eccleſiæ Doctores communiter; *Quis Chriſtianus, niſi inſanus, arbitrari poteſt, Chriſtianam Theologiam in Gentilis Philoſophi*, & *qui in pluribus errauit etiam ad Philoſophiã ſpectantibus*, & qui *ex nonnullorum ſenſu vitijs, nec leuibus, fuit contaminatus, doctrina fundari?* An non irriderent, & meritò, Gentiles, Hæretici, ac Hæbræi Chriſtianam Theologiam, quam adeò infirmis innixam columnis cognoſcerent? 5. *Cum Hæretici* nominatim Theologiam Scholaſticam vituperent, ac *Mateologiam* ad illius contemptum appellent; caueatur maximè, ne detur illis occaſio à recentioribus maximè Theologis in illam ſic inuehendi; quod contingeret; *ſi ſæpiſſime*, vel *vt plurimum* controuerſiæ Theologorum, eſſent vocum pugnæ, luſuſue, *ſi ſepè* e ſophiſtarum locis argumentationes, ſiue rationes deſumerẽtur; *ſi maxima* Theologiæ pars in Philoſophicis quæſtionibus impenderetur; *ſi perrarò* concluſiones ex duabus de fide præmiſſis deducerentur, vel exponerentur, ſed ferè ſemper eſſent concluſiones ad ſummum probabiliter deductæ, vel innixæ alicui præmiſſæ, vel omnibus etiam præmiſſis probabilibus tantum; *ſi agitarentur* vt plurimum queſtiones a Theologis, quæ ad pietatem nõ conducerent, ſed ad ingenij exercitationes; ex quibus diſſenſiones grauiſſimæ, ac ad voluntatem ſpectantes inter Theologos orirentur; *ſi ratione* conarentur Theologi probare illa, quæ ſola auctoritate Diuina probanda ſunt; *ſi omnes* ingenij vires reponerent in inueſtiganda veritate nonnullarum quæſtionum, quarum ſolutionem voluit Deus conſultò nobis eſſe incognitam, adeoq; nollent ſapere ad ſobrietatem &c. *Non poteſt* a Chriſtiano homine ſanæ mentis non mirificis laudibus efferri vera Theologia; cuius ope, non verborum multiplicitate, multoq; minùs acerbitate, hæretica conuelluntur dogmata. 6. *Ne omnium*, quæ præſtant modò Theologi, ac Theologiæ Doctores in tradenda Theologia patrocinium ſuſcipiat; nam aliqua immeritò plane defenderentur, & ex paſſione tantùm talis defenſio orta videretur, nec viris ſapientibus fucum faceret, hæreticiſque Tgeologiam calumniandi maior occaſio tribueretur; imò conſultum eſt potius ea vituperare; non ſolùm, vt aliquot Theologi ab ijs ſe abſtineant; verùm etiam, quia cum vident Hæretici nos

ea non

ea non diſſimulare, deſinent nobis ea ingerere. 7. *Ne auribus præbeat illis*, qui Diſputationes de Theologicis abſolutè vituperant; nam ingens fructus ex ijs reportatur, ſi vt par eſt, illę habeantur; *non oſtentationis* cauſa, *non ad aliorum inuidiam &c.* Sed *ad veritatem eliciendam*, ac nominatim ad indagandam euidentiam concluſionum, quæ ex reuelatis dicuntur deduci, nec hactenus certum eſt, eas deduci. De his autem, quæ probabiliter dicuntur ſolummodo deduci ex præmiſſis de fide, vtilis eſt quoque modeſta diſputatio; *tum vt* cognoſcatur, an re vera ſit probabilis, vel apparens tantummodò deductio, an verò etiam euidens; *tum vt maior* concipiatur alacritas, facilitaſque, cum opus fuerit, hæreticos impugnandi. *Illis quidem aſſentiatur*, qui aſſerunt, diſputationes Theologicas tantùm de *certis quibuſdam materijs* habendas, nec concluſiones aliquas, *quæ ſunt de fide*, exponendas diſputationi; *certo in loco*, & coram *certo hominum genere*, & *à quibuſdam* tantummodò, eſſe quoque habendas &c. 8. *Intelligat* illas eſſe *Perfectiſſimas* concluſiones Theologicas, quæ ex duabus præmiſſis de fide euidenter deducuntur; *Magis Perfectas*, vel *Perfectiores* (facta comparatione cum minùs perfectis, ſiue imperfectis) quæ ex vna præmiſſa de fide, & altera naturali euidenti ſaltem Metaphyſicè, vel Moraliter deducuntur; *Minùs Perfectas*, quę deducuntur ex vna præmiſſa de fide, & altera ſolùm probabiliter de fide; *minùs adhuc perfectas*, quæ deducuntur ex vna præmiſſa de fide, & altera ſolùm probabiliter iuxta lumen naturale; *Imperfectas*, quæ ex duabus premiſſis probabiliter de fide; *Magis imperfectas*, quæ ex vna probabiliter de fide, & altera probabiliter iuxta lumen naturale deducuntur. Quare ſe ſolũ acquirere habitum Theologicum ſimpliciter, & abſolutè arbitrabitur, cum verſabitur circa concluſiones, quę euidenter deducuntur ex duabus præmiſſis de fide, vel ſaltem ex vna certò de fide, altera euidenti naturaliter; Quotieſcumq; enim verſabitur circa concluſiones, quæ deducuntur ex vna etiam probabilius de fide, vel iuxta lumen naturale; vel etiam probabiliter ſolum deduceretur ex duabus de fide, non *acquiret habitum Theologicum ſimpliciter*, ſed cum *addito*, hoc eſt, *Opinatiuum*; ſic quoq; Habitum, qui *reduci* poterit ſolummodò ad Theologicum, ſiue *reductiuè Theologicum* acquiret, cũ vtraq; prę miſſa, eſt probabilis, ſiue nitens humano motiuo, licet verſetur circa Theologica etiam primaria obiecta. Hinc caueat, ne poſt laborioſum, diuturnumq; Theologiæ, quæ traderetur, ſtudium, id conſequatur ſolummodo, vt Theologus *Opinatiuus*, & non *Theologus ſimpliciter* appellari queat, & ex multorum opera annorũ, quos ſtudio Theologiæ dicauerit, hunc tantum reportet fructum, vt Theologici Habitus *Reductiui*, & non *Proprij*, ac per ſe compos fuerit factus. 9. *Cum variæ ſint Theologorum ſcolæ*, intelligat, grauem in v-

Digitized by Google

riam fieri, *tum* reliquis Theologorum ſcolis, *tum* ipſimet Eccleſiæ, quæ eas approbat, imò & illarum profeſſores priuilegijs ornat, & ad Dignitates etiam Eccleſiaſticas prouehit, ſi ipſe vni addictus Scolæ, Concluſiones, ac Principia aliarum ſcholarum damnet, tanquã *Hæretica*, vel *Suſpecta de hæreſi*, vel *Erronea*, vel *Temeraria*, vel *Improbabilia &c.* In ijs, quæ ſunt de fide conueniunt omnes Theologorum ſcholæ; deſcrepant in his, quæ non ſunt de fide: & dum aliqui putant ex duabus de fidę præmiſſis, vel ex vna de fide & altera lumine naturali cognita concluſiones nonnullas euidenter deduci, diſcrepantibus alijs Theologis, ac nominatim alicuius ſcholę, huiuſmodi opiniones nunquam meritò *Erroneæ* appellari poterunt, vel *Temerariæ*, vel *Improbabiles*, cum admittantur à probatis Doctoribus, imò non leuibus ſæpe argumentis fulciantur, & quandoq; grauioribus illis, quæ afferunt Doctoris ſententiæ illius, cuius oppoſitam damnant, tanquam *hæreticam, erroneam, temerariam &c.* Si euidentes ſunt huiuſmodi concluſiones; fierine poteſt, vt ingenio, ac doctrina præſtantiſſimis Theologis illæ non pateant? Vtinam priuatus amor in talem opinionem, vel talem Theologicę ſcholæ Ducem, non ita perturbet quandoq; nonnullorum intellectum, vt id quod eſt euidens ſolum apparēter, vel ad ſummum probabiliter, tanquam omninò euidens putent. Inſania hæc partialis meritò cenſeri poſſet. 10. *A cenſuris opinionum* quam maximè abſtineat; *Tum quia* ad ipſius munus, vt ſic, id non ſpetat; *Tum quia* ipſe prę cęteris quibuſcunque, etiam ſapiētibus, prębere debet exemplum *modeſtiæ, caritatis, ac iuſtitiæ*; *Tum quia* ipſe cenſuram apponens aliorum opinionibus poteſt interdum dignus eſſe cenſura; *Tum quia* leuis iudicij, ingenijq; non raro id argumentum eſt: & nominatim abſtineat à cenſura hæreſis; oportet enim, vt clarum ſit, ac indubitatum inter Catholicos omnes ſcriptores, quod talis opinio ſit contra ea, quæ apertè ſunt de fide, nec vlla penitus cōtrouerſia ſit inter Catholicos Doctores, quod illa ſint de fide. *Si quis certè diligenter perſpiciat*, quænam requirantur à Patribus, Sacris Canonibus, ac celeberrimis Theologis, interpretibuſq; ſacrarum literarum, ad hoc vt aliquis dicatur hęreticus, non facilis erit in huiuſmodi nomine imponendo; quo etiam Hæretici Catholicos nominant; Et vtinam Theologi Catholici vel ob priuatas paſſiones, aut priuata commoda, vel ad obſecundandum aliorum genio, ac placitis, vel ad aliquorum Iura amplificanda, vel ad excitandum odium contra alios, qui poſſunt eſſe de Eccleſia ipſamet benè, imò & optimè meriti (licet aliquibus huiuſmodi beneficia poſſint haud placere) non conſultò tali nota nonnullos aſperſerint, nec vnquam aſpergant. 11. *Diligentiſſimè* caueat, ne ad obſequendum aliquorum voluntati, ſiue cupiditatibus, licet non æquis, excogitet

Digitized by Google

gitet, rationes ſolum re vera apparentes, vel rationes excogitatas probabiles, tanquam certas, publicet; & ex præmiſſa, ſiue præmiſſis de fide, vt pote in Sacra Scriptura contentis, aliquas concluſiones deducat incognitas S. Patribus, imò illorum placitis, ſi attentè eorum mens ſpectetur, potius oppoſitas, vel probabiles tantum, vel etiam apparentes; quas tanquam omninò certas ſuadentes nonnullis imperitioribus, vel etiam leuiter peritis, qui facilem haberent fidem illis, quæ ſunt in ſuum fauorem, vel in exaggerationem ſuæ iuriſdictionis, eos impellerent, ſiue ad præſtanda, aut decernenda *aliqua contra aliorum legitimum ius*, vel contra *Caritatem enimuerò Chriſtianam*, quæ magis in certis hominum generibus elucere deberet; ſiue ad *Animi Elationem*, quæ longiſſimè à quibuſdam præſertim remota eſſe deberet, concipiendam; ſiue ad *Dominatum* quemdam vniuerſalem, qui minùs deceret, vſurpandum; ſiue ad ea, quæ ſunt *ſui muneris*, fermè *dimittenda*, & quæ ſunt *alieni*, *vindicanda*; ſiue ad præſtanda multa cum *graui ſcandalo*, nedum Catholicorum, verùm etiam Hæreticorum, Iudęorum, ac Paganorum. Faxit Deus, ne huiuſmodi Theologi vllibi reperiantur vnquam; Hi enimuerò tam honorifico indigni eſſent nomine. Orandus tunc omni ſtudio Deus foret, vt illi ad bonam reuocarentur frugem; nam tunc ſuas retractarent opiniones, curarentq; vt damna, quæ nonnullis importata fuiſſent in Vita, Honore, Fama, Bonis temporalibus &c. reſarcirentur; grauiſſimas ſecus enimuerò pœnas in inferno paſſuri & aliquando etiam in hac mortali vita. Auertat Deus quam maximè, ne vnquam, qui dicendi ſunt Theologi, Athei ſint. 12. *Indigniſſimum* planè Theologo, qui primas inter cæteros ſapientes tenet, omninò arbitretur, vel metu, vel ſpe cuiuſque temporalis commodi, vel amore pecuniæ pręſentis &c. ita duci, vt veritatem occultet, cum neceſſe eſt illam publicare; vel doctrinam tradat diſſonam re vera principijs Euangelicæ legis, nedum perfectionis, idq; conetur celare quibuſdam ſophiſmatibus ex magis interiori Sophiſtarum officina depromptis, quibus difficillimum quidem quandoque eſt perſpicuam afferre reſponſionem, licet ea falſa eſſe quis clarè cognoſcat. 13. *Ne vnquam abſolutè* dicat, ſcribat, edatque, opinionē, quæ eſt controuerſa inter Catholicos Doctores, eſſe de fide; ad ſummum illius verba ſint, *Hæc opinio mihi videtur eſſe de fide; Auctoribus iſtis videtur eſſe de fide; Alij tamen negant &c.* id enim indicat Theologi ingenuitatem, nec datur auditoribus, vel lectoribus errandi occaſio. *Mirandum eſſet*, ſi aliqui Theologi faciles forent in accuſandis aliorum opinionibus, tanquam ſcandaloſis, licet minùs prudenter; & nō notarentur, tanquam ſcandaloſæ ſententiæ iſtorum, qui abſolutè docerent, aliquam opinionem eſſe hęreticam, ſuſpectam de hæreſi, erroneam &c.

14. Ne

14. *Ne putet* ex eo quod aliquę opiniones videantur fauere hæreticis, vel cum illis aliquam habere connexionem, eſſe reijciendas penitus, damnandaſq; à Catholicis Theologis; ſecus enim multæ iam è Theologorum ſcholis relegandæ forent; facileq; eſt in alijs reperire aliquam connexionem. Eſt Theologi periti diſcrepantiam, & conuenientiam in iſtis opinionibus Catholicorum tum Hæreticis diligenter attendere. 15. *Sciat*, ſicuti hæretici Catholicis opinionibus multa appingunt falſa, addunt, demunt &c. Sic Catholicos Hæreticorum opiniones non ſincerè, ac fideliter poſſe aliquando referre, vel propter ignorantiam, vel malitiam ad excitandum contra eos odium: *Quare conſultum eſſe* arbitrari quis poterit ad communem concordiā, vt aliqui pijſſimi, doctiſſimi, ac prudentiſſimi homines primarijs hęreticis, & Catholicis ſincerè, & ad vnguem dogmata ſua referrent, quoſdamq; illorum ſenſus circa dogmata huiuſmodi conuellerent, oſtendentes haud eos ita ſentire; poſſet enim ſperari, depoſitis odijs futurum, vt aliquādo conuenirent Hęretici, & Catholici in vnitatem fidei; illi complectendo id, quod re vera Catholicum eſt, iſti admittendo quędam, quæ ab hæreticis modò aſſeruntur, & fiunt, quę non repugnant veræ fidei, in qua præcipuè commendatur Caritas, & cum qua non repugnat in multis opinionum diuerſitas. 16. *Ne hæreticorum* argumentationes quaſcumq; contra fidei dogmata ſpernat; ſed potiùs ſolidam, aptamq; illis reſponſionem præbere conetur; multò minùs acerbam, mordacemue illis prębeat; huiuſmodi enim reſponſiones ad rem ſolent eſſe frigidæ, parumq; idoneæ &c. ac multò minus non omnia quæ fiunt, dicuntur, ſcribuntur, eduntur ue ab hæreticis, damnet, Criticū, Cenſoremq; in ea ſemet exhibeat &c. *tum quia* par pari illi referent: *tum quia* Theologi potiùs eſt munus excogitare media, ac rationes, quibus hęreteci ad Catholicam fidem reuocentur; non facilè autem ſibi ſuaderent hęrecici eſſe veram fidem illam, cuius qui ſe profiterentur aſſertores, & propugnatores cōtra Chriſti pręceptum adeo vatiniano odio proſequerentur alios, vt omne illis malum in bonis vitę, fortunę ac famę inferri conarentur, ſingulaq; ipſorum facta, dictaq; in peiorem acciperent partem, imò & in bonis, rectiſque ſpeciem malitię effingerent. *Metuendum meritò tunc foret, ne iuſto Dei iudicio,* ſi quę damna pręter ius à Catholicis inferrentur hęreticis, ſiue in corpore, ſiue in honore, ſiue in temporalibus bonis, ſimilia ab hæreticis poſta inferrentur Catholicis. 17. *Suadeat, ſequaturque* Theologus inter opiniones admiſſas à Catholicis illas, quę faciliorem aditum Hęreticis præbere poſſunt ad deponendos animi ſenſus, qui re ipſa praui ſunt; nec vt aliquorum genio indulgeret, qui nollent ſuam iuriſdictionem, licet, minus ęquè acquiſitam, vllatenus imminui, ſed vellent illam potius in dies amplificari, vel

Digitized by Google

ri, vel timerent, ne ſuę poteſtati iam acquiſitę aliquod inferretur prę-iudicium, eas vnquam opiniones damnet, & multò minus tanquam hæreticas, erroneaſq; reijciat, quæ ſunt à probatis auctoribus approbatæ; imò flagrans caritate in Deum, proximumque potiùs rationes excogitet ad eas confirmandas, ſuadendaſq; illis, quibus peculiaris cura incumbit Religionis Catholicæ propagandæ. 18. *Cum, vt* quiuis teneatur fidem pręſtare Diuinis effatis, illa ſint reddenda pro cuiuſque captu ex communi ſententia euidenter credibilia; eas opiniones amplectatur, eaſq; aliorum animis inſtillet, per quas euidenter, ſiue magis euidenter credibilia apparere poſſent noua fidei dogmata, quæ Catholicis proponenda forent, maximè cum noſtris temporibus tot non appareant nouorum fidei dogmatũ amplectendorum motiua, quot primis ſęculi apparuerunt; ideoq; illorum, quę ſuperſunt, vis potiùs augenda, quam imminuenda. *Peculiariter verò,* cum inter Eccleſiæ veræ Notas recenſeatur *probitas docentium, rerum mundanarum contemptus &c.* illas opiniones potiùs amplectatur, *Quæ magis pietate conſpicuos* reddere queunt illos, ad quos pertinet noua declarare, ac fidelibus exponere fidei Dogmata; *Quæ ex illorum animis* longè remoueant auaritiam, ſuperbiam &c. 19. *Caueat, ne ſub prætextu publici boni* (qui facilè excogitari poteſt) aliquas ſequatur opiniones, vel inducat, quæ ſint re vera, vel etiam probabiliter contra Ius aliorũ, vel contra Chriſtianam Caritatem; *ſciatque*, ſi facilis eſſet in huiuſmodi prætextu admittendo, vel huiuſmodi quoque ſententijs probabilibus etiam rationibus fulciendis, vt aliquorum voluntati, ſiue genio obſequeretur, aut indulgeret; non defuturos alios, qui idem prorſus pręſtarent, & non rarò efficacius, ac æquiori, vel ſimiliter ſaltem probabili iure, vt alios ab iniurijs iſtorum tuerentur; *Ex hiſce autem diſſenſionibus* grauiſſima importari queunt damna; tùm Chriſtianæ Charitati; tum publicæ omniũ tranquillitati. 20. *Haud adhæreat* nouis in Eccleſia opinionibus, hoc eſt, diſſonis antiquiori eiuſdem ſenſui explicato, vel à Patribus, vel ex primorum ſæculorum traditione; non damnet verò illas, quæ nouę à nonnullis dicerentur, ſi verè innitantur S. Scripturæ, vel antiquiori doctrinæ Patrum, Conciliorum &c. imò potiùs haſce amplectatur, licet Scholaſtici Doctores minùs illis fauerent. Nunquam penitus nouas inuehere in Scolas, vel alijs tradere conetur. 21. *Inter Theologorum Scholas,* ac inter Theologos primario eos veneretur, eorumq; nauiter doctrinam, eorumq; verſet libros, qui prę cęteris ſunt verſati in locis Theologię *proprijs*; minori in pretio habeat, qui in locis Theologiæ *extraneis* ſe verſatos, vel verſatiſſimos oſtendunt, cum tamen parùm periti ſint in *proprijs*; ideoq; eorum dicta, ſcripta, edita, vel nullam, vel leuem horum locorum, qui dicuntur proprij, cognitionem præferunt;

Digitized by Google

ferunt: Hinc vt plurimum ſaltem, probabiles concluſiones deducunt dumtaxat, vel Problematicè ſentiunt, tuenturq; opiniones ingenij oſtentationis cauſa; vel etiam in quibuſdam argutijs maximam partem ſcriptorum, librorumq; impendunt, quæ parum ſolidæ ſapientibus poſt aliquam diſcuſſionem nō raró quoque videntur, & maximè, ſi loco communium, approbatarumq; rationum, quibus multæ concluſiones probantur, illæ reponantur. 22. *Cum inter Theologos* agitentur quæſtiones maioris, minoriſq; ponderis, eos audiat, eorum libros legat, qui grauiores agitant; indignus enim eſt Theologi nomine ille, qui ignorat Quæſtiones pręcipuas, vel parum in illis verſatus eſt, licet optimè calleret multas minùs pręcipuas, vel leues. 23. *Ne multi æſtimet* eos Theologos, etiamſi eorum fama celebris foret apud ſciolos, ac minus peritos, atq; iuuenes, *Quibus ſæpè* acumina potius quædam ingenij, quam ſolidę doctrinę placent; eaq; potiùs, quam iſtam auditoribus, vel legentibus proponunt; *Qui in Theologia tradunt* vt plurimum Philoſophica, vel etiam Logica; Quæſtiones ad alias ſpectantes ſcientias, fuſiſſimè agitant, vberrimè explicant, & ad alia digrediendi occaſionem vndeq; ſtudiosè quęrunt; eorumq; ſcripta, vel libri etiam editi, licet inſcribantur de Theologia, iure merito inſcribendi potiùs forent Philoſophici &c. ad eorumq; Scolam accedendum foret potius, tanquam ad Scolam tradentium Philoſophiam &c. Philoſophica ſupponenda ſunt, vel ad ſummum breuiſſimè indicanda, ſi opus aliquando fuerit. *Sæpius* animo reuoluendum eſt Teologię ſtudioſo, ſibi parùm laborandum de illis, quę ad ſolam Metaphyſicam ſubtilitatem ſpectant, vel non niſi quatenus Theologiam, aut proprios Theologię locos illuſtrare queunt. Per ſe illæ ſunt extraneę, & aduentitię Theologo. Quid ſi in his potiſſimum ponerent ſtudium pleriq; Theologi? eſſentne iure merito tali nomine digni? In primis quidem erraret Principijs, qui id non haberet perſpectum. Vtinam non ſint multi, qui Theologi dicuntur, voluntquę tali decorari nomine, ignorantes, *Quinam* ſint loci Theologię Proprij, & Extranei, & *Quot* ſint illi. Cum conſueuerint plerique poſt Philoſophicarum, ſiue Metaphyſicarum ſubtilitatum ſtudium ad Theologiam accedere; vel vbi Metaphyſicam, ac Philoſophiam pręlegerunt, Theologiam pręlegere; horum intellectus iam hucce aſſuetus eaſdem in Theologicis inquirit, illiſq; tanquam conſueto alimento libenter paſci videtur; & tamen hoc illi ſubtrahendū foret, vel non niſi modicum relinquendum, *Nectare Diuino, cæleſtiq; ambroſia Diuinorum eloquiorum* vberrimè alendus. *Attendat igitur ſollicitè ſtudioſus Theologiæ, ne ſit ex illorum numero Theologorum*, qui de *Hecceitatibus, Formalitatibus, Relationibus, Modalitatibus, Diſtinctionibus*, alijſq; ad meram ſpeculationem attinentibus egregiè diſſerunt. In ijs

verò,

Digitized by Google

verò, quæ ſunt Theologorum propria, & quæ verè diſtinguunt Theologos à cæteris ſcientificis, ac primariò cōſtituunt Theologiam habitum eſſentialiter diſtinctum à naturalibus ſciētijs, parùm verſati ſunt; & hinc nō ſolùm cōcluſiones ſuas nō probant, nec ſuis aſſentiuntur ſententijs ex aliquo e locis Theologiæ proprijs ſaltē probabiliter illas ſuadente; verùm etiam ſi aliqua argumentatio proponatur ex aliquo horum contra ipſos, vel irrident, vel floccifaciunt, aut non aptè reſpondent; ſuntque ſollicitiores in *indagando Ariſtotelis ſenſu, eiuſq; auctoritate afferenda*, quam in confirmandis ſuis opinionibus teſtimonio Scripturæ, Conciliorū, Patrum &c. indagandoque ſenſu Diuinarum Vocum, Conciliorum &c. Si huiuſmodi audierit Theologos, taliſq; euadat, intelligat ſe non adhuc habere aditum ad Theologiæ fores, ne dum ad intimos illius receſſus. 24. *Ab eorum laudibus, multoq; magis ſequela* abſtineat, qui non tantùm humano intellectui iniurioſi, verū etiam ipſimet Deo (cui ſuperiorem viderentur ſibi vſurpare auctoritatem, dum in plurimis, in quibus Deus noluit humani intellectus fines certis fidei cancellis circumſcribere, ipſi tamen eniterentur id præſtare) paſſim euulgarent opiniones, tanquam de fide, & hoc probare conarentur, cum tamen illæ non ſolùm haud eſſent tales, alioquin Catholici Doctores haud diſſentirent, verum etiam nō rarò contrariȩ accederent potiùs ad fidei Dogmata. Verendum eſſet non ſolùm, ne hi neſcirent, *quid ſit fidei certitudo, qualiſq; debeat eſſe fidei aſſenſus*; verùm etiam nȩ ex aliquo prauo animi motu ad huiuſmodi aſſertionem, ac publicationem impellerentur: Quod faciliùs præſumi poſſet, ſi huiuſmodi ſententiæ eſſent ex illis, quæ fouere poſſent Aliquorum Auaritiam, Superbiam &c. 25. *Sciat a nonnullis* poſſe circumferri Doctrinas, vel Opiniones nonnullas, tanquam damnatas de hæreſi, errore &c. imò & poſse id legi in aliquorum libris, quȩ tamen haud tales ſint, vel etiam fuerint particulares ſenſus nonnullorum &c. ideoq; cautè procedat. 26. *Intelligat*, vnanimem in rebus Theologicis conſenſum Theologorum vt ſic prȩciſe nullam reddere opinionem de fide; imò nec eſſe *temerarium*, qui cum ratione aliqua probabili ſe opponit vnanimi vt ſic cȩterorum Theologorum ſenſui. 27. *Animaduertat*, multas opiniones, quæ fuerunt vno, & pluribus ſȩculis improbabiles, redditas apud Theologos in ſubſequentibus probabiles, & e contra. 28. *Cum ad Theologum* ſpectet examinare reliquorum omnium ſcientificorum doctrinas, ac opiniones, an ſint conformes Regulæ fidei; caueat, ne ſententiam ferat, niſi optimè calleat aliarum ſcientiarum Principia, diſcutiat concluſiones &c. nam perſæpe multa poſſunt etiam à maleuolis in medium afferri, quæ in tali ſcientia, vel à talis ſcientiæ Doctoribus non admittuntur, vel non ita explicantur; Inueſtigandumq;

Digitized by Google

eſt diligentiſſimè, an repugnet reipſa fidei, vel ſcripturę alicui expreſſo loco talis opinio, quæ aſſeritur ab inſigni Philoſopho, Mathematico &c. nam præter grauiſſimam iniuriam, quę fieret tali Viro, ſi talis opinio vetaretur &c. dum minus æquum iudicium, & ad aliorũ voluntatem fieret, irriſioni ſapientum Catholicorum, nedum Hæreticorum, qui ſcirent loca quæ afferrentur ex Scriptura, vel minùs eſſe congrua, vel probabilem aliam admittere interpretationem, exponerentur huiuſmodi Iudices; quorum iudicium in alijs poſtea materijs, & controuerſijs etiam minori in pretio haberetur; adeoq; deprehenſa veritate, Theologi, qui conſilium præbuiſſent, ne dum ab officio remouendi forent, verum etiam acerbiſſima plectendi pœna, vt notum orbi fieret, non placere *Theologos adulatores, ad aliorum nutum loquentes, veritatis parùm ſollicitos indagatores &c.* 29. *Licet Theologorum* vnanimis etiam conſenſus in ijs, quæ nec ad fidem, nec ad bonos mores pertinent, non addat vt ſic maiorem auctoritatem, quam cæteri, ac ratio quam afferunt; cum tamen Theologus multarum præter Theologiam eſt peritus ſcientiarum, auctoritas talis Theologi non nihil addit ponderis; Pluris tamen æſtimandus in Mathematicis v.g. Mathematicus inſignis, quam vir in Theologia inſignis, & non æquè peritus in Mathematicis. 30. *Non ſit* facilis in aſſerendo, quod aliquid à Deo fieri non poſſit; & niſi manifeſta apparreat repugnantia, potiùs ſtet pro omnipotentia Dei, à qua certò ſcimus aliqua facta, quæ impoſſibilia cæteroqui iudicaremus. Certè cum oſtendatur in myſterijs Sanctiſſimæ Trinitatis, Incarnationis, Euchariſtiæ &c. nullam eſſe contradictionem, ſoluanturq; ſuppoſitis fidei principijs contradictiones, quæ in illis videntur apparere, ſi ſimiles ſolutiones alibi poſſint applicari, cur à poſſeſſione ſua Diuina omnipotentia erit deturbanda? *S. Patres*, qui afferuntur in huiuſmodi controuerſijs, *An Deus ſcilicet poſſit aliqua de abſoluta potentia* efficere, vt plurimum ſaltem, loquuntur ſolùm de facto, hoc eſt, Deum hæc non feciſſe, vel non communicaſſe talem creaturæ virtutem &c. id enim ſolummodo ad eorum inſtitutum ſpectabat aſſerere. 31. *Quamuis eorum*, quæ fecit Deus, ratio faciendi primaria fuerit ipſamet Diuina voluntas; prudenter tamen Theologus faciet, ſi aliquam rationem congruitatis etiam in multis ſupernaturalibus excogitauerit; ſic enim faciliùs Diuinis myſterijs aſſentietur humanus intellectus. *Sciat autem Congruitatem* duplicem diſtingui poſſe in Theologicis, ſicuti & *Indecentiam*: Ex quibus *Prima* ſic probat, *aliquid decere* Deum, ita vt *ſi oppoſitum fieret, nullum planè inconueniens ſecundum humanam, rectamq; rationem appareret*; & huiuſmodi decentia dici poteſt explicare potiùs congruentiam per modum rei factæ, quam ipſam probet, vt quod Deus homo factus ſit, paſſus

ſit pro

Digitized by Google

ſit pro nobis, in tali loco, tempore &c. Creauerit mundum, & hoc potius tempore &c. Nam ſi aliter voluiſſet, ac feciſſet, decens, non indecens fuiſſet. Supponuntur hic prius Diuina myſteria, factaq; ac deinde excogitantur cõgruentiæ; alięq; excogitarẽtur ſi res ſecus haberent. *Secunda* ſic probat *aliquid decere Deum*, ita vt *oppoſitum* ſecundum humanam, rectamq; rationem indecens, vel inconueniens appareret: & huiuſmodi rationes in Moralibus Theologicis, & in rebus dubijs, etiam ad fidem, moreſque pertinentibus, quæ per Scripturam expreſsæ non ſunt, nec ab Eccleſia definitę, probabile afferunt argumentum pro multis opinionibus, ac probabilius, ſi efficaciores illæ fuerint, ita tamen vt contrariam ſententiam non reddant penitus improbabilem, niſi plane conſentiãt omnes Doctores pij, ac erudi-ti in illa: Sæpè autem diſcrepant Doctores in cenſendo, quænam ſententia habeat efficaciores congruentias; *certumq; iudicium* ſæpe ferri non poteſt, maximè cum nouæ ſemper congruentiæ à contrariarum ſententiarum fautoribus inueniantur. *Cauendum hic* maximè ab affectu; nã hic efficiet, vt minùs efficax efficacior appareat, vel e cõtra. 32. *Eorum veſtigijs* non inſiſtat, qui rationem Probabilem, vel congruentem tantummodò, quam ipſi vel inuenerunt, vel ab Auctore aliquo, quem vt Ducem in Theologia ſequuntur, acceperũt, tanquã Demonſtratiuam tueri volunt: *Imò intelligat*, licet ratio, quam pro aliqua opinione attulit quis, vel affert, ſoluatur, non propterea reddi hanc opinionem Improbabilem; nam omnis ſillogiſmus, qui non eſt Demonſtratiuus, per ſe ſolubilis eſt. Oſtendendum quidem eſt aduerſario, rationem illam e Theologiæ principijs petitam non probare, nec probabiliter, nec congruenter. 33. *Catalogum habeat* omnium Theologorum, vel ſaltem præcipuorum cum indice anni, & loci, in quo floruerint, vel docuerint, vel ſcripſerint. Notum habeat, quinam habiti dictiq; Theologi *Primæ Claſſis, Secundæ*, ac *Tertiæ Claſſis*; Principes Scholarum cum eorum aſſeclis &c. *Et vtiliſſimum* quidem eſſet exploratum habere, *Quandonam opiniones quædam celebres Theologicæ primò traditæ; qua ratione poſtea oppugnatæ; ac deinde iterum defenſæ &c.* vſq; ad noſtra tempora ſucceſſiuè. 34 *Putet haud* eſſe e Theologi dignitate oſtendere ſe valdè verſatum in nonnullis, quorũ cognitio ad alios etiam cum laude ſpectare poteſt, vel etiam ſe cenſorem nonnullorum, quæ videri queunt puerilia; prçcaueatq;, ne ex aliqua animi paſſione ad hæc impellatur, quæ etiam quandoq; ſpeciem publici alicuius boni obtendere poterit, ne aliquando ſcilicet patiantur Chriſtiani detrimentum aliquod vel in fide, vel bonis moribus, vel doctrina &c. 35. *Sacræ Scripturæ lectioni ſe tradat*; & quænam *certæ*, quænam *Probabiles*, quænam *Improbabiles* illius interpretationes, perſpectiſſimum habeat: Sacrorum enim Codicum

Digitized by Google

verba ſunt primus e locis Theologiæ proprijs. *Mirandum eßet*, ſi plures, qui inter Theologos habentur, & primarios à vulgo, rariſſimè S. Scripturam perlegerent; multoq; magis mirandum, ſi nec legerent, vel etiam Sacrum Codicem non haberent. Non quidem mirandum tunc foret, ſi huiuſmodi Theologi in abſonas, Diuiniſq; effatis diſſonas opiniones tum ſpeculatiuas, tum practicas abirent. Optimus Theologus optimus S. Scripturæ interpres eſse debet; & concluſio per ſe Theologica melius, aptiuſq; deducetur ab optimo interprete Sacrarum literarum, quam à Theologo acerrimi ingenij, & in omnibus ſcientijs peritiſſimi, qui tamen parùm, ſiue leuiſſimè verſatus ſit in ſacris literis. Nulla *concluſio afferenda eſt à Vero Theologo, quam non probet, aut non poſſit probare ex Verbo Diuino*. Quare perſpectiſſimos habere debet nominatim Sacræ Scripturæ literales ſenſus; nam *ex ſpiritualibus*, multoq; minus ex *Accomodatitijs*, qui nec primariò, nec ſecundario intenti ſunt à Spiritu Sancto, nequit certa deduci concluſio, iuxta probabiliorem ſaltem ſententiam, niſi illi in ijſdem Sacris Codicibus habeantur. Et *myſtici* quidem ſenſus, & *accommodatitij* valdè familiares ſunt S. Patribus in Homilijs, Sermonibus, alijſque diſcurſibus coram populo maximè habitis; ſuntque valde efficaces *ſenſus Accomodi exemplorum, ac Hiſtoriarum* in Materia Morali ad declarandum, quidnam liceat, quid non liceat, quidnam præſtandum ſit, quid omittendum: ſenſuſque *Accommodi Verborum, ac Sententiarum* propter energiam, & grauitatem, quam præſeferunt Scripturę verba, ſunt valdè opportuni Sacro Oratori ad ſuadēdum; ſenſus autem *Myſtici*, ſiue *Spirituales* ad informationem Morum, Virtuteſque Chriſtiano dignas animis inſerendas, remouendaq; ex illis Vitia valde conducunt. Ad comprobanda verò fidei Dogmata, & certam eruendam concluſionem ſolùm quandoque probabiliter hi ſenſus, ac præſertim *Accommodatitij*, vtiles ſunt. *Laudandus* quidem foret, qui S. *Thomæ, S. Bonauenturæ, Scoti, Ægidij, Bacconi, Gandauenſis, Durandi*, & ſi qui ſunt alij Theologorum Duces, Theologicas concluſiones in eòrum *Summa*, vel libris in *Magiſtrum Sententiarum* editis repoſitas ad aliquem locum e Scriptura reuocaret, ex quo probabiliter ſaltem quęquę concluſio deduceretur, ſiue ille ſenſus eſset *Accommodatitius*, ſiue *Spiritualis*, ſiue *Literalis*: Circa quem tamen *peculiariter Theologo attendendum*, ex locis Scripturæ plures literales ſenſus habentibus (niſi aliud conſtet ex vnanimi Patrum ſenſu, Eccleſiæq; definitione) concluſiones deductas multiplices, non excedere probabilitatis fines; ſicuti dum controuerſia eſt inter S Patres, vel alios etiam Catholicos Scriptores doctos, pioſque, An verba Scripturæ debeant ſumi in *propria ſignificatione*, An verò *Metaphoricè*, & *proportionaliter*, & *per ſimilitudinem*, vel *ſecundum modum noſtrum intel-*

ligendi

Digitized by Google

ligendi, cognoſcendi, apprehendendi, concipiendi &c. vel *ſecundum opinionem vulgi*, & *communem ſentiendi*, ac *loquendi modum*; vel *ſecundum apparentiam, & quoad nos &c.* & cum nequeat negari, quin à propria ſignificatione multæ ſcripturæ voces detorquendæ ſint, ſi à veritate alienas haud eſſe nolimus, Quidni probabiliter ſaltem de alijs idem aſſerendũ, dũ nõ obſtat vnanimis Patrũ conſenſus, vel Eccleſiæ definitio? *Verum quidem eſt, ſemper* aſſerendam rationem re ipſa probabilem ad hoc vt quis à propria Verborum S. Scripturæ ſignificatione recedat; quæ ſicuti non facilè obuia erit in pleriſque, ſic facilius inueniri poterit in ijs, *quæ ſenſibus noſtris occurrunt*, & in nonnullis, quæ humanæ, communique cognitioni peruia ſunt. 36. *Debet Theologus explicans voces* Scripturę, ex quibus conſtat propoſitiones, ſiue pręmiſsæ, quarum virtute elicit concluſionem Theologicam, earũ ſignificationẽ, ſi ex illa innoteſcere poteſt, ab ipſamet Scriptura deſumere; alioquin contra mentem Diuinã & præmiſſis, & cõcluſioni aſſenſum pręſtabit, ſi in alia ſignificatione à quocumq; impoſita fuerit, ſumat: Imò iniuriam non leuem ipſimet Deo inferret, qui illius voces non iuxta ipſius, ſed creaturarum ſignificationem ſumet, eò etiam grauiorem, quò Diuinis placitis maximè addictus eſſe debet Theologus, qui Diuina tractat, & in Diuinis vocibus legitima ſuę Doctrinæ fundamenta reponit. Si ergo Theologi Scholaſtici diuerſam à Diuina acceptione alicui voci ſignificationem impoſuerint, illa quidẽ indicãda eſt, ac eſſe talem vocem ęquiuocam procul dubio declarandum; verùm Theologo ſapientiſſimo ſtandum erit tandem Diuinæ ſignificationi. *Hinc Theologo* in qualibet quæſtione inueſtigandum foret; *An vocum, quæ in illa vſurpantur, ſignificatio e Sacris deſumi queat literis; varijs inter ſe, cum illa non foret aperta, collatis locis*; & non à Philoſophis, vel alijs ſcientificis deſumenda, niſi dum in Sacris literis omnino deficeret. *Qui Lexicon ad id conficeret accuratum*, miram vtilitatem Theologorum ſcholis afferret. 37. *Conciliorum volumina* poſt Sacros Codices euoluat diligentiſſime; perſpectũ autem habeat, *Quænam ſint re ipſa Concilia Generalia ab vniuerſali Eccleſia verè approbata vt talia*; & an ſint talia, nulla dubitatio inter Doctores Catholicos prorſus eſt; *Quænam ibi tradantur tanquam de fide*, & vt talia proponantur omnibus credenda; *Quinam ſit talium difinitionum ſenſus*; *Quænam incidenter*, & ad maiorem explicationem &c. ad quæ conducet, quam maximè, vt *Acta Conciliorum Generalium* accuratè perlegat, eorumq; *libros* verſet, qui *Concilijs interfuerunt*, dum de aliqua materia, de qua definitio tradita eſt à Concilij Patribus, agunt: ſi autem alicuius Concilij Generali Acta non extarent in voluminibus Conciliorum (quæ curare debet, vt ſint integrè, ac ſincerè edita) ab alijs, qui illa fideliter edidiſſent, vel ſcripſiſſent,

Digitized by Google

obtinere conabitur; ingens enim prçſidium ad intelligentiam Conciliorum hæc afferunt. Ab initio autem vſq; ad finem ſedulò illa verſabit; *tum vt* perfectam mentis Patrum,qui interfuerũt Concilijs,ſententiamq; dixerũt, aſsequatur; *tum vt* morum, qui vſitati fuerunt in indicendis, celebrandis,terminandiſq; Concilijs Generalibus, compos fiat; quæ notitia non poteſt non eſse valde vtilis pijſſimo, doctiſſimoq; Theologo, maximè ſi conſuetudines ſucceſſiuè à primis Quatuor Concilijs Generalibus, quæ in tanto pretio habita fuerunt ab Eccleſia vſq; ad ſubſequentia, ac poſteriora Concilia Generalia, obſeruet. 38. *Concilia etiam Prouincialia*, ſiue nõ Generalia, quæ vel approbata fuerunt ab Eccleſia, vel etiam ſine hac approbatione, celebrata fuerunt in Prouincijs à Viris pietate, ac doctrina præſtantibus, ac nominatin in *Gallia, Hiſpaniaq;* ſi præſertim Romani Pontificis approbationum habuerint, multoq; magis ſi illius expreſſo conſenſu,vel etiam prçſente illo, habita fuerint, euoluat; *tum quia* ad intelligentiam Conciliorum Generalium cognitio eorum valde vtilis erit; *tum quia ſenſum vnanimem* talium Antiſtitum,qui fuerunt ſaltem ſæpiſſimè Viri ſanctiſſimi, ac Doctiſſimi, morumq; Eccleſiaſticorum peritiſſimi, eſt opportuniſſimum ſcire, ſimul cum Ritibus ſeruatis in ijſdem celebrandis ad poſteritatis ſaltem memoriam, & ad retundendos illos, qui ſtatim nouitatis damnarent eos, qui nonnulla vellent, ſiue cuperent ſeruari, dum Concilia eſsẽt celebranda, ſiue celebrarentur. 39 *Habeat etiam* perſpecta Decreta à Romano Pontifice edita, ſiue *circa fidem*, ſiue *circa bonos Mores*: Intelligat; *An ſint* edita ab illo, tanquam a *Priuato*, an verò tanquam à *Publico Eccleſiæ Doctore*; *An ad* totam directa Eccleſiam, an verò ad particulares Prouincias, vel Perſonas, *An verba* ibi appoſita, quæ ſignificent voluntatem obligandi fideles omnes ad fidem illis præſtandam; *An ſint* ſufficienter promulgata, & cum ijs conditionibus edita, quas Catholici Doctores vnanimiter exigunt ad hoc, vt fideles illis teneantur prçſtare aſſenſum fidei internum; nam ſi ex vna parte Catholici Doctores, nec propter hoc vnquam damnati, ſentirent talem conditionem ſeruandam eſse, & ex alia conſtaret non eſse ſeruatam, non poſset à fidelibus meritò exigi actus fidei ſupernaturalis circa illa &c. *Horum autem* vt aſsequatur ſenſum, non tantùm antecedentes, & conſequentes voces attendendæ; verùm etiam perſcrutandum, ex qua occaſione talis *Pontifex* tale decretum condiderit &c. 40. *Sedulò euoluat S. Patres*, vel ſaltem celeberrimos: eorum autem Codices curet habere emendatiſſimos, & ſinceros, integroſque, ac ſucceſſiuè per ordinem eos legat; *Animaduertat verò*; *Quinam communi* ſuffragio inter *S. Patres* reponantur, neque enim omnes Sancti, qui ſcripſerunt, hoc titulo decorari ſolent. *An vnanimiter* conſentiant,

Digitized by Google

tiant, & in aliquo ad fidem pertinente, indicentq; illud eſse Dogma fidei; an verò diſcrepent, vel vnanimiter interdum conſentiant tantum in ijs quæ non pertinent ad fidem, nec ad eandem pertinere afferant; *An locuti ſint* in multis ad fidem non ſpectantibus iuxta famoſas opiniones; *An correxerint* aliquem ex antiquioribus Patribus poſteriores in aliquo pertinente ad fidem: *Quas voces adhibeant* in explicando Dogmate aliquo fidei: *Quæ poſterior* eorum ſententia; *An aliqua* retractauerint; *An ex proprio ſenſu* loquantur, vel ſolùm permittant nonnulla, quaſi ad inſtitutum tunc parum vtilia, eoq; tempore non diſcutienda; *An ſimpliciter*, nec ad trutinam, quam neceſſarium erat adhibere, ſi ſuo tempore exortæ fuiſſent hæreſes quæ poſtea ſubſecutæ; *An negent ſolùm* propoſitiones ad ſenſum hæreticorum, quæ tamen ſecus in bono ſenſu veræ ſunt; *An ex hæreſum odio* in alterum extremum eorum verba videantur inclinare &c. Vt verò illorum aſſequatur pro viribus ſenſum; eos, ſi poteſt, in ſuo idiomate *perlegat*; alioquin ſeligat interpretem exactiorem; *notos habeat annos*, in quibus ſcripſerunt, florueruntq; cum locis in quibus vixerunt; *perſpectas habeat hæreſes*, quæ eo tempore in Eccleſia vigebãt; *videat*, quibuſnam ſectis e Philoſophicis addicti fuerint &c. *Nec verba* S. Patrum ad ſenſum ſuum prius præconceptum detorqueat, ſed potius verum ſenſum ex eorum lectione petat; nec facilè credat teſtimonijs, quæ afferuntur e S. Patribus, ſed in fonte ea perlegat; *tum quia* aliquando non integrè, non fideliter afferuntur; *tum quia* interdum aliorum argumentationes pro dictis ipſorummet S. Patrum afferuntur. 41. *Theologus* poſt antiquiores Græcos Patres *S. Auguſtini* libros euoluat; hunc enim omnes Theologorũ ſcholæ tanquam Ducem ſupremum admittunt, & obiectionibus ex illius auctoritate depromptis omnium Scholarum aſſeclæ ſe teneri ſatisfacere arbitrantur; cum tamen Scotiſta non teneatur admitere, vel explicare auctoritatem S. Thomæ, vel e contra &c. Quare non niſi in ijs, quę vt Dogmata fidei contra S. Auguſtinum ab Ecclèſia definita forent, vel celeberrimi alijs Patres, vel Theologi vnanimiter diſcederent ab illius ſententia, ab Auguſtini opinione diſcedere debet, nec illam vnquam tanquam improbabilem damnare, niſi extet contrarium Eccleſiæ decretum, vel experientia, vel ratio planè euidens. Imò debet conari explicare quemcumq; e S. Patribus, & præcipuè, ſi hi ſint e celebrioribus, qui pro contraria ſententia afferatur, eoq; magis, ſi hæc Dogma fidei contineat; Quod ſi non poteſt, ſaltem reuerenter de illo loquatur, enitaturquę illum excuſare, ſi in aliquo erraſſet dicto, maximè ſi hoc non leuis foret ponderis: Cum verò ſunt Patres pro vtraq; ſententia, ſi aliquis afferat S. Patres impugnando vnam ſententiam, qui hanc propugnat, afferat alios Patres pro alia,

Digitized by Google

vt quanti ſit apud ſe Patrum auctoritas, declaret. *Hinc*, niſi planè id conſtet, ſententiam vllam falſam, vel erroneam, vel hæreticam, licet materialiter, tribuat vlli e S. Patribus. Et poterit quidem aliquando aſſerere eſse dubiam S. Patris mentem propter diſcrepantes locos, qui in illius libris legi queunt; aliquando autem vtramq; ſententiam tanquam probabilem ab eodem S. Patre aſſertam propugnare. Inter cæteros Patres pluris cęteris paribus faciat doctrinam *antiquiſſimorum Patrum*, quam ſubſequentium, & inter hos proximiorum temporibus Apoſtolorũ (in ipſomet quidem etiam Concilio Florentino apparet, quanti duorum vetuſtiſſimorum Patrum ſenſus fuerit æſtimatus) & illos, qui *peculiares laudes* in aliquo reportauerunt Concilio. 42. *Quænam ſint Traditiones Diuinæ*, exploratum habeat; neq; facilè admittat vllas tanquam tales, niſi cognoſcat habere conditiones, quæ ad illas reuera requiruntur; quod ſi dubium ſit, vel probabile, quod illæ à Chriſto Domino non emanarint (Diuinæ potuerunt emanare ab illo immediatè ipſas docente, vel mediatè ita quod Apoſtoli ex peculiari inſtinctu, & iuſſione Chriſti, peculiariq; inſpiratione Spiritus Sancti eas Eccleſię tradiderint ſeruandas) haud habeat vt tales, ſed potiùs vt *Apoſtolicas, vel Eccleſiaſticas*. Imò quotieſcumq; cognouerit aliquos Patres, & maximè, ſi ſint e celebrioribus, & antiquioribus, diſſentire, nec recipere, vt dogma fidei, aliquam ſcripturæ interpretationem, vel conſuetudinem Eccleſiæ, licet vniuerſalis ſit, haud eã, tanquam traditionem Diuinam recipiat; cui cæteroqui non minor fides debetur à Chriſtiano homine, quam ipſimet Verbo Diuino ſcripto. Inter Traditiones autem verè Diuinas aliæ poſſunt pertinere ad *Doctrinam*, aliæ ad *Mores*; aliæ ex *Conſilio*, aliæ ex *Præcepto* ſeruandæ; aliæ pro *Certo tempore*, alię pro *omnibus ſæculis &c.* Has autem diſtinguere prudentis, ſapientiſq; Theologi partes erunt. 43. *Indaget ſedulò*, qualis ſit vniuerſalis Eccleſiæ ſenſus, conſenſuſq; & *Primò* quidem, an ſit vniuerſalis, ita vt omnes planè Catholici Doctores, Paſtoreſq; cõſentiant in tali opinione. *Tum verò*, ſi vniuerſalis deprehenditur; An fideles amplectantur talem opinionem ſolùm, vt *Probabilem*, vel *Probabiliorem*; An *verò tanquam certam*; An ex *Pietate dumtaxat*; An ex *Metu*, An *Ex ignorantia*, An *ad obſecundandum aliquorum voluntati*, qui multã habent poteſtatem &c. 44. *Perſpectos nominatim habeat Sacros Canones* Theologiæ ſtudioſus, ex quorum ignorantia non pauci Theologi in varios, abſonoſque inciderunt errores; vnde alicubi mos eſt, vt Theologica laurea non donentur, qui in Sacrorum Canonum ſtudio aliquorum ſpatio annorum, vel in eadem, vel in alia Vniuerſitate non fuerint cum laude verſati. *Certè argumentatio, ac probatio e Sacris Canonibus eſt ex proprijs Theologiæ locis.* Cum autem Sacrorum Canonum intelli-

Digitized by Google

telligentiam non poſſit quis aſſequi ſine *Ciuilium Legum* intelligentia, in harum quoque ſtudio, quatenus ad illam conferunt, operam, collocet; ex his tamen argumentatio, vel probatio *extranea* ſemper erit. Meminerit tamen Theologus, non ſolùm in Sacris Canonibus *pleraq; ad Forum externum*, ac *Iudiciales Fori Eccleſiaſtici Cauſas* reponi; verùm etiam cum plurima ibi iuxta probabiliorem, vel probabilem ſententiam afferantur, ex hiſce tantùm probabilem, vel probabiliorem argumentationem à ſe deſumi poſſe: *Sic etiam* ex *probabiliter exiſtimata* Auctoritate S. Scripturæ, Traditione Diuina, Definitione Concilij, Approbatione Vniuerſali Eccleſiæ, conſenſu vnanimi Patrum, *ne dum* ex Ratione naturali ſola, vel Auctoritate cuiuſue Philoſophi, ſiue cuiuſuis alterius ſcientifici, ſiue etiam omnium Philoſophorum, ac Scientificorum, *imò* & Scholaſticorum, ac Eccleſiaſticę Hiſtoriæ vt ſic, *dumtaxat probabiliter* arguet. 45. *Nullius Theologi Scolaſtici* cuiuſq; ſcholæ Principis, etiam in Beatorum, vel Sanctorum album relati, cuius etiam doctrina fuerit à Summis Pontificibus laudata, à Conciliorum quoque Patribus in prętio habita ſummo, effata Theologica intelligat eſſe talia, vt illis, quatenus à tali Doctore aſſertis, quis fidem Diuinam præſtare debeat; nec eſſe de hæreſi, vel errore ſuſpectum, qui illius Doctrinam (præſcindendo ab his, quæ dogmata fidei continent, vel concluſiones euidenter deductas ex aliqua ſaltem præmiſſa de fide, in quibus omnes Catholici Theologi côueniunt) impugnat, illiue refragatur. *Animaduertat* quoque non ſemper eſſe laudabile, ſe certi Doctoris etiam præſtantiſſimi Theologi opinionibus obligare; *tum quia* videri poteſt talis cultus æmulari illum, qui præſtatur Diuinæ auctoritati; *tum quia* ſæpè quis poterit tueri ſententiam contra ſuum re vera ſenſum, adeoque lumine naturali ſe priuabit homo; *tum quia* non ſcientiæ, ſed fidei habitum multi acquirent; *tum quia* nimia propenſio in ſuum Doctorem excitare ſolet contra Doctores aliter ſentientes minùs æquum animum cum ingenti quandoq; etiam Iuſtitiæ, nedum Caritatis detrimento; *tum quia* his haud videtur eſſe propoſitum inquirere, amplectiq; veritatem, ſed tantummodo pro auctoritate ſui Doctoris, tanquam pro aris, focisq; decertare &c. *Quod ſi iuſtas ob cauſas* velit, aut teneatur alicuius Theologi doctrinam ſequi: Intelligat; *An teneatur ſequi* in Theologicis tantum, an verò etiam in Philoſophicis; *An amplecti omnia* planè in qualibet materia ab illo Auctore ſcripta, an verò ſolummodo in certis tradita; *An illius rationes*, & omnes, teneatur tueri, *An vero concluſiones* dumtaxat; *An illas vt certas*, *vel vt* congruentes tantummodò, vel probabiles &c. *Animaduertat præterea*, non *teneri* ſequi illum, non ſolùm quando dubia eſſet illius mens circa aliquam opinionem; verum

Digitized by Google

etiam quando Concilium Generale, vel Pontifex ex cathedra, vt communiter dicitur, aliquid definiret contra illius doctrinam, vel aperta ratio, aut experientia falſitatem aliquarum eius concluſionum, vel alicuius eius Principij demonſtraret. *Imò nec teneri* amplecti interpretationem illius doctrinæ à quocũq; factam, licet probabilior videretur; ſatis eſt, vt ſequatur probabilẽ: *Multò minus teneri ad* prçſtandũ aſſenſum internum talis vt ſic Doctoris opinionibus &c. 46. *Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ lectioni* ſe tradat; nam plura etiam, quæ ad fidem pertinent, exactè abſq; illius cognitione non percipiet, ac multa diſcet ad praxim valde conducentia &c. Cum delectu tamen has legat; nam *aliqua falſa*; aliæ *minùs veridica*; aliæ *à non probatis auctoribus afferuntur*, & *videntur excogitata ad auram popularem, ad ſuam auctoritatem extollendam &c.* Nonnullis ſcriptoribus Eccleſiaſticis poſſet eſſe propoſitum, aliquorum iura controuerſa etiam inter Catholicos omni opera tueri, amplificare &c. & quæ illis fauerent quacumque ratione, latè referre; quç aduerſarentur, omni conatu, etiam minus iuſto, reijcere &c. *Illi ſcriptores Eccleſiaſticarum Hiſtoriarum cateris praferendi*, Qui magis ſinceræ fidei habiti ſunt à ſapientibus, cordatiſque viris; Et vetuſtiores quidem per ſe anteponendi recentioribus; nam hi peculiares cauſas habere poſſent, quæ non adeò acriter, vel non tam multæ vrgebant vetuſtiores, à quibus impellerentur, vel ad occultandam veritatem, vel ad illam exaggerandam, vel ad falſa quoq; referenda &c. *Iuuabit autem habere* Catalogum Scriptorum Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ, eorumq; mores habere perſpectos; *ſcire etiam*, quo *anno ſcripſerint*, quo in loco, quibus dominantibus &c. & conferre inter ſe ſcriptores, qui eodem æuo ſcripſerunt, vel qui poſtea ſubſecuti ſunt. 47. *Cum Theologia, quæ modò* traditur in Scholis communiter, maxima ex parte comprehendat Philoſophicas re vera quæſtiones, innitaturq; in compluribus concluſionibus, etiam verſantibus circa Theologica obiecta, principio alicui probabili Philoſophico, neceſſe habet, qui Theologiç in Scholis operam dare vult, vel etiam euoluere cupit libros, qui a multis annis imprimi cæperunt inſcripti *Theologici*, ſedulam nauare operam Philoſophiæ, non *Rationali* tantummodò, ſiue Logicæ, quæ cuiq; planè Theologo neceſſaria eſt; verum etiam *Naturali*; *Tranſnaturali*, ſiue *Metaphyſicæ*. *Moralis* autem *Philoſophia* agens de *Voluntario*, ac *libero*; *Virtutibus*, ac *Vitijs* iam à Theologia quoq; fermè tota tractatur: Multa quidem Philoſophiæ morali traditæ iam ab ethnicis Philoſophis addita ſunt, addiq; adhuc poſſunt ex Sacris literis, ac Patribus, Chriſtianiſque Doctoribus, quorum aliqua fuerunt penitus illis incognita: Quæ ſapiens Theologus perſpecta habere debet. *His Moralis Philoſophiæ Principijs* poſitis, & e Sacris literis, Concilijs, Pontificijs Decretis, ſacriſq; approbatis Canonibus, & S. Patribus confirmatis

(reſciſſis

(reſciſſis, quæ Philoſophi quicumq; hiſce repugnantia protulerunt) Theologiam Moralem addiſcat, cuius cognitio adeo neceſſaria eſt Theologo, vt illa deſtitutus nequeat ſimpliciter appellari Theologus, ſed Theologus ſecundum quid, & Imperfectus: Theologia enim ſimpliciter ex communi etiam diuiſione alia eſt *Scholaſtica*, alia *Moralis*. Certè nobiliſſima Theologiæ parte erit deſtitutus. 48. *In nonnullis Theologicis quæſtionibus* ingenuè fateatur ſe neſcire reddere rationem adæquatam, vel quæ ſatisfaciat, vel quæ non facilè impugnari queat, vel etiam ſolui. S. *Auguſtinus ipſemet*, cui parem in ingenio, variarumq; ſcientiarum peritia hactenus non vidit terrarum orbis vniuerſus, ingenuè fatetur interdum, *ſe aliqua credere, quia in Sacris literis continentur*; quo modo autem illa fiant, vel fieri poſſint, ſe plane ignorare. Veriſſimum eſt, Deum plura poſſe facere, quam creati quicumq; intellectus excogitare poſſint; nec Deus videretur eſſe ille, cuius ſapientia, vel omnipotentia &c. ab intellectibus quibuſq; creatis etiam collectiuè acceptis comprehendi poſſet. *Aliquas etiam quæſtiones* ne nimis examinet, memor, eum qui *nimis emungit, elicere ſanguinem*, ac præterea *Scrutatorem Maieſtatis opprimi à gloria*. Auctoritatem Diuinam eſſe id vltimum, in quod reſoluenda ſunt pronunciata verè Theologica, & in quam vltimò deniq; reſoluuntur etiam Reſponſiones, quæ afferuntur contra præcipua Fidei noſtræ myſteria oppugnantes, *ſollicite attendat*. Illa eſt medium proprium, ac per ſe, quo niti debet Theologus ad aſſentiendum ſuis Principijs, & concluſionibus, illaſq; probare; innoteſcit autem in *Scriptura*, vel *Traditione Diuina*, habeturq; ex legitimis Generalibus Concilijs, conſenſu vnanimi Patrum &c. Si quę adduntur rationes, etiam Demonſtratiuæ, circa aliquid, quod re uera etiam eſt de fide, non proferuntur à Theologo, vt Theologo, ſed vt Philoſopho potiùs, niſi illę ſint petitæ ex eadem Auctoritate Diuina. *Ratio, vt ſic, eſt medium per accidens*, ſiue *extraneum Theologiæ*. Scientię quidem naturales *Rationi, non Auctoritati nituntur*. Si illi inniteretur Theologia, in eodem ordine ſederet cum Naturalibus ſcientijs. Diuina Auctoritas cuiq; Humanæ præualet rationi. *Nemo exactius Deo* naturas rerum quarumcumq; norit. 49. *Animaduertat, non eſſe Dogmata fidei tradita in generali reſtringenda ad intellectum* ſpecialem, quaſi non poſſint illa eſſe vera in generali, niſi ſpecialis intellectus ſit verus v.g. cum *Trinitas perſonarum* ſit fidei dogma traditum in generali; ſpecialis intellectus ſit, *Conſtitutiua perſonarum ſunt*, vel *Relationes*, vel *Abſoluta*; haud eſt neganda *Perſonarum Trinitas*, eo quod incertum ſit *An conſtitutiua perſonarum ſint Relatiuæ, an verò Abſolutæ Rationes*: ſunt opiniones vtrimq; probabiles; neq; ex eo quod ſint probabiles huiuſmodi opiniones, fit, vt probabilem ſolum teneatur quis *Trinitati perſonarum*

præſtare aſſenſum. *Subſtantiam Myſterij Trinitatis* (ſi ita loqui fas eſt) reuelauit Deus, nec ſub opinione voluit eſſe; *modum autem*, quo perſonæ conſtituuntur, noluit reuelare, ſed ſub opinione reliquit. Deus tantummodo id norit. Eſt verum quidem vnam ex his opinionibus tantummodo eſſe veram; neque enim ratio perſonarum conſtitutiua poteſt eſse ſimul relatiua, & abſoluta; adeoq; ex taliter diuerſa opinantibus aliqui neceſſariò falluntur: Quinam autem ſint hi, humano intellectui imperuium eſt. Forſan illi falluntur, qui probabiliores, & illi qui euidentes fermè rationes pro ſua opinione habere putant. *Ad hæc*: cum Concluſio Theologica ex duabus pręmiſſis de fide, vel ex vna de fide, alteraq; pręmiſſa naturali poſſit euidenter, vel probabiliter deduci, *animaduertat Theologiæ ſtudioſus*, eam quæ probabiliter deducitur, non eſſe per ſe, ac propriè concluſionem Theologicam; & quotieſcumq; periti Doctores Catholici inter ſe diſſentiunt in illa deducenda, vel affirmant aliqui, e celeberioribus præſertim, illam ſolum probabiliter deduci, etiamſi plerique ſentirent euidenter deduci, adhuc illam concluſionem nullo modo pertinere ad fidem, ad quam tunc incipiet ſpectare, vbi Eccleſia ſtatuerit, euidenter talem concluſionem deduci ex talibus præmiſſis; tunc enim extra controuerſiam erit, quod illa euidenter deducatur; modo autem id controuertitur, & forſan illi, qui putant multas ſuas huiuſmodi concluſiones euidentes eſſe, paralogizant. *Concedit quidem Eccleſia*, vt de huiuſmodi concluſionibus differatur inter ſcholas, Doctores, ſcriptoreſque, vt *tali præcedente diſquiſitione poſſit aliquando, cum opus erit, ſtatuere, talem concluſionem euidenter deduci, illamq; fidelibus* proponere credendam. *Non eſt autem* facilè ad huiuſmodi definitiones, & maximè in quibuſdam materijs deueniendum: *tum quia* poſſet non eſſe adhuc ſatis diſcuſſa controuerſia; *tum quia* ſępe poſſent non adeſſe requiſita omnia ad huiuſmodi definitiones & ad obligandos fideles, vt captiuent intellectum in obſequium illarum; *tum quia cupiditas earum*, vel ad illas impulſus oriri poſſet ex priuatis paſſionibus, licet ſub ſpecie pietatis; *tum quia*, quam parca fuerint antiquiora, & celeberrima Concilia in huiuſmodi definitionibus, ex hiſtorijs patet: Quare mirandum eſſet, ſi multæ modò definitiones procurarentur, maximè ſi abſq; illis magis Eccleſiæ pax vigeret: ſi tamen illæ legitimę forent, licet multæ, illis ſtandum erit. 50. *Attente euoluat ſæpiſſimè*, ab illo qui perfectus debet eſſe Theologus, Sex habendas nominatim notitias, in quarũ pleriſq; excelluerunt celebriores Theologi, ac nominatim, *S. Auguſtinus*, *S. Thomas*, *S. Bonauentura*, ac *Scotus*. Inter quas PRIMA eſt, *Scire ea, quæ in Sacra Scriptura traduntur, & prout in ea traduntur*. Sic Philoſophus dicitur ille, qui ſcit rerum veritates, quæ continentur in Ariſtotelis, aliorumq;

Philo-

Philoſophorum libris, reiectis illis, in quibus illi à veritate fuerint alieni. *Proprium autem,* ac *literalem ſenſum* S. Scripturæ aſſequi conetur ſemper: licet enim ſint interdum in illa locutiones figuratæ; in *Hiſtoria tamen*, in *Præceptis*, ac *in Fidei dogmatibus tradendis* propriæ voces ſunt, ac propriè exponendæ, niſi quid planè repugnans ipſimet fidei, ac euidenti planè rationi appareat; *ſecus enim nihil certe haberet Chriſtiana* fides, in quo certitudinem ſuorum fundaret Dogmatum; ac aduerſarij, nominatimq; Hęretici, facilè omnia, quæ aſſererentur Dogmata Catholica, talia non eſſe aſſererent, nec ex Scriptura euinci poſſent: *Imò ipſas etiam methaphoras* in proprio ſenſu Theologus ſumat, ac poſtea explicet ratione ſimilitudinis: *idemq; in omnibus plane ſeruet Tropis,* ita vt ex omnibus proprium, ac literalem ſenſum eruat. *Eam verò ſacrarum literarum* cognitionem aſſequatur Theologus, vt pudeat ipſum in Theologicis *ſine Verbo Diuino loqui*, non minùs ac *erubeſcit* Iuris Vtriuſq; & maximè *Ciuilis* Doctor *ſine lege loqui.* Pronunciata *Canonici Scriptoris* præferat ſemper doctrinæ quorumcumque: nec ſi certò, vel probabiliter verè ſua opinio innitatur Scriptoribus Canonicis, timeat de *nouitate damnari* legitimè: *tum quia* illi antiquiores omnibus Scolaſticis; *tum quia* illi ſunt Scholaſticorum magiſtri, ac erroris expertes; cæteri omnes eorum diſcipuli, errorisque capaces: Minus verò æſtimet Scholaſticorum auctoritatem aduerſantium, ſi pro ſe etiam habeat S. Patres, & ex his celebriores, ac antiquiores. SECVNDA eſt, *Defendere, quæ in Sacra Scriptura traduntur contra illa impugnantes, ſiue hi ſint Gentiles, ſiue Hæretici.* Contra *Gentiles* Sacras non admittentes literas Oſtendendum, eorum argumentationes non eſſe efficaces, eò quod ſint petitæ e locis non euidenter concludentibus, ſiue etiam ſophiſticis, vel etiam retorqueri poſſint contra alia ipſorummet effata &c. Ad quod maximè conducit notas habere Philoſophorum ethnicorum Doctrinas, Gentilium Hiſtorias &c. Contra *Hęreticos* admittentes Scripturas, quas Catholici admittunt, S. Patrum auctoritatem &c. Oſtendendum, eas, quibus Catholica Dogmata oppugnant, aut *non eſſe ad rem*; aut *non ſincerè afferri*, vel *talem Scripturæ interpretationem non eſſe veram ex alijs Scripturæ locis*, aut *quia repugnat conſenſui Patrum illam explicantium*, aut *quia in legitimis Concilijs aliter intellecta &c.* Similiter Patrum auctoritates *non afferri ad rem*, vel *eſſe corruptas*, vel *non integre proferri*, vel *non eſſe talis Patris*, *ſed potius aduerſariorum, quorum dicta refert*, vel *non ex locis in quibus ex profeſſo, ſed incidenter agit de tali re*, aut S. *Patres tales ſententias* in *poſterioribus retractaſſe libris*, aut *alios S. Patres, & celebriores illis obſtare &c.* TERTIA eſt, *Declarare Catholicis ea, quæ in Sacra traduntur Scriptura, ſecundum cuiuſq; capacitatem;* in id collimantes, vt fidem in eorum Cordibus *nutriant*, ac *roborent*,

afferen-

Digitized by Google

afferentes *congruentias* quaſdam, *ſimilitudines* & quando queunt, *rationes Demonſtratiuas* (aliqua enim quæ à fide proponuntur, dicuntur etiam Demonſtrari poſſe) vel etiam *Probabiles*; hæ enim valent ad conſolandum perfectos in fide, ad fouendum infirmos in fide; periculumq; eſſet, ne ſi fideles rationes ad fidei probabilitatem deficere cognoſcerent, & ad oppoſitum abundarent, *perfecti vacillarent, infirmi* iam corruerent; præterquam etiam illæ valent ad confundendos fidei aduerſarios. *Ad hæc: motiua noſtræ fidei*, erroreſq; Ceterarum ſectarum diligenter Catholicis proponant, *Virtutum, Vitiorumq;* naturas, ac media ijſdem ad hæc fugienda, ad illas verò amplectendas indicent &c. QVARTA eſt *docere Gentiles Chriſtianam, ac Hæreticos Catholicam Veritatem*: & *Gentiles* quidem, oſtendendo, *Quam Conſona ſint Rationi plurima Chriſtianæ Religionis dogmata, & quam diſſona ſint illi plurima ipſorummet effata; Exponendo motiua extrinſeca, quæ habent Chriſtiani pro aſſentiendo vis, quæ lumẽ naturale excedunt*; neque enim vlla ſecta tot, & tam grauia habet &c *Hæreticos* verò, oſtendendo *e Concilijs, Patribus &c.* eos diſſentire illis, *quæ ſemper, & vbique* credita ſunt; Catholicorum verò ſententias eſſe conformes *his, quæ ſemper, & vbique credita ſunt*, vt liquet ex communi traditione Patrum &c. QVINTA eſt *Cognoſcere, quęnam ſint fundamenta, Incrementa, Additamenta,* ſiue *Ornamenta fidei*, hoc eſt, *illa quæ neceſſariò plane ab omnibus credenda ſunt, & illa ſine quibus ſalua fides eſſe poteſt*, et ainſi Chriſtiani inter ſe diſſentiant. *Meminerit Theologus: tum Chriſtum Dominum* pauciſſima fidei dediſſe præcepta, & præter Apoſtolicum ſimbolum à prioribus Concilijs, quibus aſtiterunt Sanctiſſimi, Doctiſſimiq; Viri, pauciſſima etiam fuiſſe definita ad fidem ſpectantia: *tum Chriſtum Pacem, & Caritatem* inter cæteras Virtutes Chriſtianis pręcipuè commendaſſe; Quare nunquam cuiquam ſuadeat, vt aliquam definitionem de fide procuret, vel ad illam deueniatur, ſi non ſolùm non plane conſtet de Veritate collecta ex Verbo Diuino, aut ſcripto, aut tradito; verum etiam ſi non euidens talis declarationis neceſſitas appareat; *Neq; enim ab vllo Chriſtianarum* animarum Paſtore, cui illas Chriſtus tanquam *Oues*, imò & *Agnos, Ouiculaſque*, & vt *Suas* commẽdauit, iuſſitq; illas a quocũq; Paſtore, qui *Mercenarius* nõ ſit, paſci *Mente*, paſci *ore*, paſci *opere*, animi *oratione* verbi *exhortatione*, exempli *exhibitione*, ſiue paſci *verbo*, paſci *exemplo*, paſci *ſanctarum fructum orationum*; videntur vlli, & maximè ſi hi ſint multi, a Chriſti ouili in terris ſegregandi, qui *Chriſti caractere inſigniti*, nec *non prompti mortem etiam obire pro pręcipuis Chriſtianę fidei myſterijs propoſitis, ſiue in Scriptura, ſiue in Traditione Conſtanti, Antiqua, & Generali*, & *à legitimis Concilijs &c.* in quibuſdam diſſentirent, quæ ſolùm probabiliter, vel etiam probabilius eſsent de fide, aut ex illis deducerentur, apparerentq;

rentq;

rentq; ſolum euidentia nonnullis, ea maximè de cauſa, quod in fauorem, commodumq; proprium forent: *Ac præcipuè adhuc*; ſi neceſſitas haud vrgeret talium declarationum; imò ijs poſitis *multæ perturbationes futurum eſſet, vt orirentur in Christiana Republica cum maximo Catholicæ etiam Religionis, ac Pietatis, animarumq; Chriſti ſanguine redemptarum detrimento*; nec adeſsent tot motiua, quæ huiuſmodi Dogmata redderent adeò euidẽter credibilia, ſicuti alia &c. SEXTA eſt *ex Dictis Sacræ Scripturæ, Articulisq; fidei, tanquam ex Principijs deducere concluſiones Explicitè, ac Formaliter quæ, in illis dumtaxat Implicitè*, ac *Virtualiter includebantur*: & harum quidem deductio omnis, dum non eſt approbata, ſiue propoſita ab Eccleſia, tanquã ad fidem ſpectans, terminis tantummodo probabilitatis, vel maioris ad ſummum probabilitatis circumſcribitur: Et plurima quidem ſolùm probabiliter ex huiuſmodi Principijs deduci queunt; Si autem quædam deducta ex alijs Scripturæ locis in eadem Scriptura habeantur, hæc nõ ſpectant ad Theologiæ Habitũ prout *Illatiuum*(cuius nomine intelligitur modò præcipuè à Scolaſticis Habitus Theologiæ) ſed potius ad fidẽ, ſiue ad Habitum Theologiæ, prout eſt *Declaratiuus*, ſiue *Adhæſiuus* illis, quæ in Sacris habentur literis. *Ex quibus* videre licet: *Tum quam ampli* ſint Theologiæ fines: *Tum quam meritò* pauciſſimi inter veros, perfectoſq; numerari queant Theologos: *Tum Veriſſimum eſſe*, illa quæ tractantur à pleriſque ſaltem modò in Scholis, non eſse ſatis ad reddendum vllum in aliqua etiam perfectæ Theologiæ parte perfectum: *Tum ad Chriſtianæ Religionis decus, ac vtilitatem* quoque ſpectare, vt opera præcipuè & in Academijs, ac in Scholis ponatur in docenda, diſcendaq; vera Theologia, *adeoq; & reſecentur multa* leuiſſimè, vel nullatenus opportuna ad Finem, propter quem Theologia eſt inſtituta; & *ad Theologicas Cathedras*, indeq; ad *Ampliſſimas* Eccleſiaſticas Dignitates euehantur illi, qui verſati ſunt præ cæteris in SACRA SCRIPTVRA, CONCILIIS, SANCTISQVE PATRIBVS &c.

Digitized by Google

Reuerendiſſimo Patri Magiſtro

CIPRIANO FILIPPINI

Veneto e Sacro Prædicatorum Ordine;
In Vniuerſitate Patauina
Theologo valde Illuſtri;
Qui non minùs Sapientia, quam Modeſtia
Præcellit:

Reuerendiſſimoq; Patri Magiſtro

MARINO CERCHIARI

Veneto ex eodem Predicatorum Ordine;
Viro ob inſignem Vitæ Probitatem,
Ob Magiſtri, Concionatoris, ac Prouincialis
Summa cum omnium approbatione
Adminiſtrata Munera
Satis conſpicuo;

Animaduerſiones Quinquaginta

PRO ILLO, QVI IN THOMISTICÆ, AC SCOTISTICÆ
DOCTRINÆ
STVDIVM INCVMBIT

IVLIVS CLEMENS SCOTVS
E Comitibus Placentinis

Vt Beneuoli in eos Animi
Argumentum
D. D. D.

Caput Tertium.

F

Digitized by Google

Digitized by Google

1 Q*Vicumq; Angelici, vel Subtilis Doctoris* Effatorum ſtudioſus eſt, hoſce Doctores ambos peculiari priuata veneratione proſequatur, *Deumq;* ac *B Virginem* colat quam maximè, memor ambos fuiſſe viros ſanctiſſimos, nec ſine peculiari Dei ope illam adeptos fuiſſe ſcientiam, propter quam meritò duarum celeberrimarũ Scholarum Principes ſunt deſignati. 2. *Vterque ſibi ſuadeat*, non poſſe quemquam euadere egregium Thomiſtam, vel Scotiſtam, qui in vtroque Auctore valde verſatus nõ ſit. *Ingenuus Thomiſta profitebitur certè, ſe multum ex lectione Scoti proficere; idemq; aſſeret ingenuus Scotiſta de S. Thomæ lectione.* 3. *Ne quis* ex illis net Scotum eſſe adeò obſcurum, vt ab homine non hebetis ingenij, & qui non leuem operam in eo euoluendo ponat, haud illius ſenſus poſſit cognoſci; ingenioſi enim Thomiſtæ, ne dum Scotiſte, illum aſſequi videntur & aliqui illũ aſſecuti ſunt; ſecus enim haud tam celebres eſſent controuerſiæ inter haſce Scholas. *Ne quis* etiam ſuadeat, *S. Thomæ* ſtilum eſſe adeò facilem, vt ſæpiſſimè ad illius intelligentiam non requiratur repetita, attentaq; meditatio. 4. *Nemo Thomiſta odio* proſequatur Scoti doctrinam, illiue ſit infenſus; quod idem de Scotiſta circa *S Thomæ* doctrinam aſſeritur: Nec amor, & ſtudium cuiuſq; erga ſuum Principem odium alterius excitet. Thomiſtæ ſic affecto omnia Scoti ſordebunt, ſicuti etiam Scotiſtæ, quæ S. Thomæ. Rationum, obiectionumq; Vtriuſq; Doctoris nunquam ſatis vim aſſequetur, qui nimio amore, vel odio vnum ex ambobus Doctoribus afficitur. 5. *Leget vterque epiſtolam*, quam non *B Iordanes ſecundus Prædicatorũ Ordinis Magiſter Generalis*, qui fuit electus anno 1222. obijtq; anno 1236. die 12 Februar. multis clarus miraculis, ſed *B. Vmbertus*, qui fuit *Quintus illius Ordinis Magiſter Generalis* electus anno 1254; ceſſitq; magiſtratui ſponte anno 1263. ac *S. Bonauentura ſeptimus Ordinis Minorũ Miniſter Generalis* electus anno 1256. & octodecim ſpatio annorum ſanctiſſimè, ac prudentiſſimè Ordinem illum gubernauit, vnanimi conſenſu ad ſuos ſcripſerunt ordines *de mutua ad inuicem dilectione, tollendiſque religioſæ pacis inter eos ordines perturbatiuis*; inter quæ licet non numerent *Opinionum diſcrepantiam* (neque enim adhuc eo tempore ab hiſce Ordinibus *S. Thomas*, & *Scotus* Principes in doctrina Theologica, quam amplecterentur, electi fuerant) attamen multa proportionaliter applicari poſſunt doctrinæ; vt, *Ne aliquis* illos, qui alicuius ex hiſce Doctoribus Scholæ addicti ſunt, vel addicere ſemet cupiunt, ad ſuum Doctorem *conuertere*, & ab alio *auertere* conetur; *ne quis ſic* Doctorem ſuum, vel eius Doctrinam *imprudenter extollat*, quod *in alterius depreſſionem laudes tales fieri videatur*; *ne quis obloquatur* de alio Doctore, *non ſolùm in publico coram multis, ſed nec clanculo coram extraneis, nec inter fratres proprios in ſecreto. Quis enim*

neſcit, quantum per huiuſmodi depreſſiones, oblocutiones, criminationes lædatur charitas, imò procul pellatur ab omni genere amicorum? Legitur *etiam in Conſtitutionibus Fratrum* Ordinis Prædicatorum *diſtinct. 2. c. 13.* initio *textus 5. Fratres Minores, ſicut & Noſtri, charitatiuè, & hilariter recipiantur, & ſecundum facultatem domus piè, & honeſtè procurentur.* In Declarationibus autem L. H. habetur *ibidem. Declaramus*, quod Priores, & Fratres noſtri omnes *diligentiſſimè curare debent, vt amorem maximum erga* Fratres Minores *ſemper, & vbique habeant, & corde conſeruent, ore eos laudent*, opere *benigniſſimè recipiant, humaniſſimèq; tractent, & de pace cum eis habenda, quantum poſſunt, ſolliciti ſint. Qui autem contrarium auſi fuerint, grauiter puniantur & caueant* Fratres, *vt neque inter ſe, neq; cũ alijs quantumcumq; familiaribus de ipſis minùs benè loquantur. Si qui verò amicitiæ, & familiaritatis ſpeciem præſeferentes, mala* de prædictis fratribus *retulerint*, fratres noſtri *non ſint faciles ad credendum, quin potiùs* eos, *quantum poſſunt, excuſare conentur. Quod ſi fortè* ipſi Fratres Minores *de* Nobis *malè loquendo*, nos *quandoque prouocauerint, tamen nullo modo publicè cum* eis *contendamus, ſicut fuit ordinatum apud Pariſios 1236. & ibidem 1256.* Quare *non tantum* Fratribus Prædicatoribus, ac Minoribus cauendum eſt, ne vnà cum habitu induant animum minùs beneuolum inter ſe, & vbi cæperint ſtudio vacare, ex diſſenſionibus in intellectu hauriant diſſenſiones in voluntate; *verùm* etiam illis opera omnis adhibenda, vt peculiari amore & obſeruantia ſe inuicem proſequantur, circa ad Doctrinam quoque ſpectantia: ſecus enim Caritas inter eos Ordines Chriſtiana, nedum Religioſa, vigebit, nec poſſet eſſe Deo grata eorum Doctrina, qui illa abuterentur contra Caritatem peculiariter etiam ipſis commendatam, & quæ maximè floruit inter S. *Dominicum*, ac *Franciſcum*, omneſq; illos, qui in ambobus Ordinibus ſanctitate ſimul, & ſapiẽtia excelluerunt. 6. *Intelligat vterque*, vtramq; Scholam habuiſse viros pietate, ac doctrina valde inſignes, ſicuti in eadem excelluerunt S. *Thomas*, & *Scotus*; horumq; pietatem, non verò aliorum parum piorum mores amplecti nitatur. *Tunc quiſque erit perfectus Thomiſta, & Scotiſta*, cum iiſdem virtutibus, quibus illi præditi fuerunt, animum ſuum exornauerit. Doctrina, ſiue Thomiſtica, ſiue Scotiſtica, niſi Spiritum habeat ſocium, maiora incommoda, quam commoda afferet *Prædicatorum, Minorumq; Ordini*; & *Eccleſiæ Sanctæ* perexiguo, aut nulli adiumẽto eſſe poteſt. 7. *Animaduertat, vtramq; Scolam* ab Eccleſia permitti, imò & foueri, priuilegia vtriq; ampla elargiendo, ad honores etiã ſupremos Eccleſiaſticos in alterutra inſignes doctrina euehendo &c. Vt amicabili concertatione inter ſe vtriuſq; Scholæ aſſeclis digladiantibus clarior appareat notitia nonnullarum latentium fidei Veritatum, quæ certò tempore definiri poſſint ab Eccleſia;

Digitized by Google

ſia; & mutuis modeſtis concertationibus alacriores illi euadant ad Hæreticorum Dogmatum impugnationem. Quare ſi experientia demonſtraret, ex huiuſmodi Scholarum permiſſione Eccleſiam fine ſuo fruſtrari, ac oriri ſcandala frequentia, tum inter ipſos Ordines, tum cum alijs & diſſenſionem huiuſmodi in intellectu eſſe cauſam, ſiue occaſionē diſcrepantium voluntatum inter ambos Ordines, qui adeò proficui Eccleſiæ fuerunt, ac nominatim, antequam Ordines ambo ſtatuiſſent hoſce Duces in Theologia ſibi creare, poſset ſine dubio ambas prohibere Scholas; imò teneri poſset, dùm magis illas obeſse, quam prodeſse fidelium pietati, illorumq; Ordinum trāquillitati certo cognoſceret. 8. *Modeſtiam miram* S. Thomæ, & Scoti in refutandis aliorum ſententijs, & maximè ſi ſint alicuius, vel aliquorum e S. Patribus, & in excuſandis illis, ſi in aliqua errauerint re, imitari quam maximè nitatur vterque in refutando contrario Doctore, ac in eo excuſando, ſi in aliquem lapſus eſt errorem. Error potuit eſse materialis, cum non adhuc exaret vlla definitio Eccleſiæ, vel appareret conſenſus certus Eccleſiæ vniuerſalis &c. 9. *Peculiariter obſeruet*, S. Thomam, & Scotum non fuiſse faciles in damnandis aliorum ſententijs, quaſi eſsent contra fidem, vel Sacram Scripturam; atq; niſi expreſsè de hoc conſtaret, à ſimili abſtinuiſse nota. Diſtinxerunt illi inter illa, quæ neceſsariò credenda erant à quolibet fideli ab ijs, quæ inter Catholicos controuerti poterant. 10. *Caueat* quam maximè ab illis vocibus, tanquam temerarijs, ſcandaloſis, ac detractorijs verè, *Quiſquis ab Angelici, vel Subtilis Doctoris ſententia diſceſſerit, ſuſpectus eſt de hæreſi*. Erunt per conſequens ſuſpecti de hæreſi Pontifices, qui vtriuſq; Doctoris Scholam permittunt, laudāt, fouent &c. 11. *Ne vllus putet*, ſuum Doctorem eſse Scriptorem Canonicum, vel ſapientiam à Deo talem illius intellectui communicatam, vt falſitati non ſit expoſita. Haud tale priuilegium vlli etiam e S. Patribus videtur fuiſse conceſsum. Humana eſt vtriuſq; Doctoris ſapientia; & licet peculiare aliquod beneficium à Deo in ea acquirenda obtinuiſsent, non tamen propter hoc infallibilis eſt; nam ſi diuerſa ſentit vterque, quo modo contradictoria, vt vera cælitus approbari queunt? Bona vterq; intentione (quod pertinet ad voluntatem) vterq; etiam falſa ſcribere potuit; vel etiam vt plurimum vera in concluſionibus vere Theologicis. 12. *Ne quis* nimis ſuum Doctorem efferat laudibus; nec quæ concionatorio, vel populari, ſiue Rhetorico, & amplificatorio quodam more dicta ſunt à nonnullis, tanquam omninò certa, ac Diuinitus inſpirata putet ita vt illis indubitata fides præſtanda ſit. Id præterquā veritati, alijſq; iniuriū eſt, noxium eſt eiuſdem Doctoris auctoritati; nam alij harum pertæſi laudum, ac exaggerationum, omne ſtudium collocant in quæ-

rendis,

Digitized by Google

rendis, ac publicandis illis, quæ talis Doctoris auctoritatem minuere queunt. *Habet S. Thomas, habet Scotus ſuas priſcas, veraſq; laudes. Aliquorum commentis, & exaggerationibus* non indiget. 13 *Perpendat*, haud fuiſſe propoſitum Scoto impugnare S. *Thomam*, ſed potius *Henricum Gandauenſem*, qui eo tempore erat celeberrimus Doctor, *ſolemniſq;* peculiariter dicebatur, vt propterea à nonnullis *Scotus Henrici Antagoniſta* fuerit appellatus. Ter ſolùm videtur *Scotus* mentionem explicitam feciſse S. *Thomæ*. Cum autem non ſortitus fuiſset *Gandauenſis* aſsęclas (quos meritò habere potuit, ac poteſt) ſicuti S. Thomas, & Scotus, ab horum aſseclis cæpit primò ad ingenij exercitationem controuerſiarum inter ambas Scholas agitatio. 14. *Animaduertat*, à nonnullis *Illuſtribus Thomiſtis* in libris etiam editis re ipſa declaratum, quanti facerent *Scotum*; & non niſi iuuenes quoſdam, ac in Theologia enimuerò tyrones, minuſq; ingenio valentes, tum Thomiſtas, tum Scotiſtas flocci facere alterius Doctrinam. Quo prudentior ſimul, ac ſapientior quiſque, ſolet aduerſarium Doctorem maiori in pretio habere. 15. *Cum admittantur* ab Eccleſia vtriuſq; Doctoris placita propria (niſi ſit quid definitum ab Eccleſia contra vtrumq;) cenſura dignus poſset cenſeri, qui alterius Doctoris dictis aliquam cenſuræ notam inurere vellet. 16. *Non ex eo quod* alicuius ex his Doctoribus opinio minùs placeret Eccleſiæ, vel etiam de illa diſputatio, vel locutio etiam priuata vetaretur ratione ſcandali, ſimiliſue cauſæ; non ex eo quis ſibi perſuadeat illam eſse *Erroneam*, vel *Temerariam*, vel *Improbabilem* quoque, nec poſse illi interiorem aſsensũ pręſtari; imò ſciat poſse teneri ad hunc aſsensũ interiùs pręſtandum, ſi rationem, vel auctoritatem, ad id cogentem putaret ſe habere. Vniuerſalis autem Eccleſiæ ſenſus, niſi ſit de re, quam ſentiat certò pertinere ad dogma fidei, & niſi ſit plane omnium Catholicorum Doctorum, probabilitatem ſolùm maiorem indicat. *Quare peccaret*, tum *contra Caritatem*, tum *contra Iuſtitiam*, tum etiam *contra Fidem*, qui talem opinionem vt ſic proponeret fidelibus tanquam de fide credendam, illiuſq; ſequaces, tanquam minus Catholicos, notaret. 17. *Cum neceſſariò* ambæ Scholæ conuenire debeant in Principijs Primis Theologiæ, quæ ſunt præmiſsæ de fide habitæ ex Sacra Scriptura, Diuiniſq; Traditionibus &c. Sciat Thomiſta, & Scotiſta controuerſias inter vtramq; Scholam ſolum eſse poſse circa illa, quæ non ſunt propoſita, tanquam de fide credenda, nec vllus obligatur ad illis fidem ſupernaturalem præſtandam. 18. *Cum diſcrepant* inter ſe Scholæ modò, an aliquæ concluſiones neceſsariò, ac euidenter deducantur ex duabus præmiſſis de fide, multòq; magis ex vna præmiſſa de fide, & altera lumine naturali cognita, concluſiones illas ſine errore in fide, vel nota vlla erroris,

imò

Digitized by Google

imò cum laude poterit Thomiſta, & Scotiſta tueri, donec definitio Eccleſiæ accedat, qua ſtatuatur euidenter, ac neceſsario ſequi tales concluſiones, & proponantur fidelibus, vt credendę. Quoties etiam homines cęteroqui ſapientes exiſtimati arbitrantur aliquam concluſionem euidenter inferri ex talibus præmiſſis, & tamen vix probabiliter, vel ſophiſticè etiam concludit? 19. *Cum pleręque concluſiones Theologicæ*, tum Thomiſticæ, tum Scotiſticæ deducantur ex pręmiſſis, quæ ſolùm probabiliter, vel probabilius ſunt de fide; vel licet ex vna præmiſsa certò de fide, ex altera tamen probabiliter ſolum de fide; vel etiam ex altera naturali probabili; aut etiam ex duabus præmiſſis probabilibus naturalibus; *intelligat Thomiſta, & Scotiſta*, has eſſe propugnandas ſolum tanquā probabiles cōcluſiones, adeoq; poſſe eſſe locum alteri opinioni; nec ex ſolutione argumentationum, quam afferret Scotiſta, probantium concluſionem Thomiſticam, hanc per ſe reddi improbabilem; neque enim probationes, quas affert Thomiſta, ab eo exiſtimantur, ſi benè ſapit, euidentes, ſed probabiles, vel probabiliores tantummndo. *Ex quo vlterius* intelliget; concluſiones, quæ proponuntur Thomiſticæ, & Scotiſticæ vt ſic, proponi ſolùm (ſi proponens verè doctus ſit) vt probabiliter, vel probabilius propugnandas; adeoq; non poſse oppugnari, tanquam euidenter certas, & vt tales propoſitas. *Et laudabilis quidem foret ille* Thomiſta, & Scotiſta, qui concluſiones Philoſophicas, & quæ nituntur tantummodo Principijs Philoſophicis à ſuo aſsertas Doctore, *ſeorſim reponeret ab illis, quæ ex fidei Principijs, ſiue certò, ſiue probabiliter colliguntur*; & hæ poſtea *propugnarentur vt Philoſophicæ*, & non vt Theologicæ, nec tali nomine in Theſibus etiam publicis decorarentur: Videtur *enim fieri iniuria ipſimet Theologiæ*, in qua modò habent ambæ ſcholæ principem locum, quod *Theologiæ nomen accommodetur Philoſophiæ*; & ex auctoritate Ariſtotelis, vel ratione ab eo, vel alio Philoſopho allata ex profeſso, ac primario, imò vnicè ſolùm oppugnentur, vel propugnentur concluſiones, quæ appellantur Theologicæ. 20. *Nullus Thomiſta*, vel *Scotiſta* poteſt tueri tanquam opinionem etiam probabilem, contra quam extat aliquod legitimum Eccleſiæ Decretum, quo decernatur illam eſse cōtra fidem. Nullus exiſtimet fieri iniuriam ſuo Doctori, dum aliqua Eccleſia definiret contra illius aſsertiones; *tum quia* ille Doctor non eſt Scriptor Canonicus; *tum quia* etiam contra aliquos e S. Patribus, & etiam celebriores, quorum certè maior fuit ſemper in Eccleſia auctoritas, quam vllorum Theologorum, Eccleſia cenſetur aliqua iam definijſse; maximè cum error, qui in illo deprehenderetur, error ſolùm materialis foret; *Si aliqui etiam ex hiſce* Doctoribus argumenta Philoſophi, vel Philoſophorum contra aliquod fidei Dogma inſoluta re-

liquiſ-

liquiſset; nullus Thomiſta, vel Scotiſta inſoluta relinquat illa prælegens eorum doctrinam, aut Commentarios in illorum ſcripta edens; extat enim de hoc *Decretum Concilij Lateranenſis poſtremi ſeſſ.* 8. valde iuſtum., cui Regulares maximè tenentur ſemet obſequentes præbere. 21. *Vituperandus eſſet* ille Thomiſta, qui operam poneret omnem, vt Pontifex aliquam opinionem Scoticam damnaret, tanquam hęreticam, vel erroneam, dum re vera dubitari poſſet, vel etiam probabile foret, quod huiuſmodi controuerſiam non poſſet Pontifex ſolus, vel etiam cum Concilio Generali definire, ex eo quod illa non poſset conſtare ex Scriptura, vel ex traditione Diuina, nec ex Patribus eas declarantibus &c. Licet enim nunquam permiſſurus credatur Deus, vt proponatur Eccleſiæ tanquam de fide credendum, quod re vera haud eſt tale; vel Eccleſia id recipiat tanquam de fide; hi tamen conatus animum male affectum Thomiſtarum erga doctrinam Scoti declararent; *præterquam* illa ſuaſio videri poſſet peccaminoſa, cum ſuaderet Pontifici præſtandum aliquid in materia graui, quod ab ipſo pręſtari non poſse nonnulli celebres, & Catholici Doctores ſentirent, nec adhuc legitimè definitum, foret an Pontifex, hanc haberet poteſtatem; ſimulq; obnoxia eſſet crimini adulationis, cum vellent extendere auctoritatem Pontificis vltra id quod re vera poſset, tanquam Vicarius Chriſti: Qui certè nunquam propoſiturus eſt Eccleſiæ, quidquam tanquam de fide credendum, niſi ſibi planè conſtet ex omnium planè Catholicorum Doctorum conſenſu, ſe habere talem auctoritatem; dum enim eſset controuerſia inter Catholicos Doctores, an illam haberet & in quibuſdam circumſtantijs nominatim (niſi ſaltem illam definiret tunc controuerſiam &c.) non tenerentur fideles tali definitioni, vt ſic propoſitæ, fidei aſſenſum præſtare, ſi per impoſſibile Pontifex aliquam definitionē ex Cathedra ſe proponere aſſereret. *Si à zelo verè Diuino Scotiſta*, vel *Thomiſta* impelleretur ad procurandas Eccleſiæ definitiones in quibuſdam materijs; cur non potius ambo conſpirarent, omneſque potentiæ, ac ſapientiæ neruos intenderent, vt definirentur multa ad *ſigillum Sacramentale Confeſſionis, ad Iuriſdictionem nonnullorum, ad Eccleſiaſticam Immunitatem, ad animarum Pugatorio detentarū leuamen, ad Indulgentias, ad Redditus Eccleſiaſticos &c.* ſpectantia? non minora enim ſcandala, non minores perturbationes in Chriſtiana Republica ex probabilibus opinionibus, quæ in hiſce, ſimilibuſque materijs circumferuntur, videntur multis oriri, quam oriantur ex alijs materijs, quas cuperet Thomiſta, vel Scotiſta ab Eccleſia definiri. Illæ poſſunt pertinere ad intellectum tantummodo *Speculantem*; aliæ ad *Practicū* &c. 22. *Mentem ſui Doctoris* (quæ magis attendenda, quam voces) ſequetur ille Thomiſta, vel Scotiſta, qui tuebitur,

defini-

Digitized by Google

definitionem ab Eccleſia propoſitam contra ſententiam ſui Doctoris, licet ipſemet ſcripto, aut voce illam non retractauerit: ſi enim *S. Thomas, & Scotus*, vt pote pijſſimi homines, & qui ſemper parati fuerunt ſubijcere intellectus ſuos definitioni Eccleſiæ, ſi ſuo tempore talis definitio facta fuiſſet, retractaſſent opinionem ſuam illi contrariam, definitionemq; Eccleſiæ propugnaſsent potiùs; eorum conformarent ſe menti, qui idem præſtarent, ſi in poſterum Eccleſia aliqua ſtatuerit contra eorum ſenſus. Quoadusq; tamen Eccleſia aliquid non ſtatuat circa controuerſias nonnullas inter ambas ſcholas; ſublatis ſcandalis *laudabile poteſt eſſe*, vt vtraq; ſuas ſequatur opiniones, licet Eccleſia videretur magis inclinare in aliquam ſententiam Thomiſticam, quam Scoticam, vel e contra; hinc enim magis aperitur aditus Eccleſiæ ad ipſam definitionem; propter, ſcilicet, diuturniorem illius ſententiæ diſcuſſionem. 23. *Perpendat*, cum poſſit peccari, nec leuiter aliquando, ab illo, qui nimis firmiter in ijs, quæ non ſunt neceſſariò credenda, adhæret vni parti: Peccare poſſe tum Thomiſtam, tum Scotiſtam nimis proprijs ſuæ Scholæ principijs & concluſionibus adhærentem; *tum contra Prudentiam*, cum tales doctrinæ hanc firmitatem non exigant; *tum contra Caritatem, Pacem*, & *Humilitatem*; dum ex hac nimia adhęſione fieret, vt Thomiſta ſperneret Scotiſtam, & hinc iurgia, contentioneſq; voluntatum: quæ peccata grauiora forent, ſi accederet ſcandalum etiam externorum, ac ſæcularium. 24. *Si Temerarius* non eſt dicendus ille Theologus, qui cum probabili re vera aliqua ratione communi planè Theologorum ſenſui circa aliquam quęſtionem ſemet opponeret; multò minùs appellandæ ſunt temerariæ opiniones S. Thomæ, vel Scoti; quas præter ipſos tot celeberrimi vtriuſq; Ordinis Doctores à quatuor circiter hinc ſęculis, & cum laude defenderunt, eaſq; fulcire nouis etiam probationibus, nec leuibus, conati ſunt. 25. *Nec facit* contra mentem S. Thomæ, vel Scoti, qui amplectitur opinionem, quæ experientia, vel euidenti ratione demonſtratur; id enim præſtitiſſent hi ingenui Doctores, ſi ſibi talis experientia, vel ratio occurriſset. 26. *Habeat perſpectum* vterque, *Quinam* re vera ſint libri à S. Thoma, & Scoto conſcripti; nam non omnes, qui illorum nomine decorati ſunt, ab illis fuere conditi. *Aliqui* vulgati ſunt nominatim eorum nomine, quos eorum Diſcipuli conſcripſerunt. 27. *Norit vterque*, Quandonam libri ab vtroque Doctore conſcripti, & Quinam primo loco, Quinam pòſtremò &c. id enim conducit quam maximè ad illorum ſententiam veram, & quam vltimo amplexi ſunt, ſciendam. Iuuabit etiam ſcire, *Ad quem finem* illi conſcripti; potuerunt enim aliqui cōſcribi ad captum aliquorum, à quibus illi tractandi forent, in quibus aliqua reponerentur etiam ſibi minùs placentia, licet

quia faciliora, prudentia dictarit ea ibi inſerenda; ſiue etiam ad ſeruandam eorum memoriam, quę in aliorum Doctorum libris legerāt, aut ab alijs Doctoribus tunc viuentibus audierant, aut acceperant: & tunc potius ſententię Scoti, vel S. Thomę eſſent aliunde indagandæ, licet multe poſtremo loco ſcriptæ forent. Inter Theologica a S. Thoma (licet aliqui refragentur) ſcripta dicitur *Summa* vltimo loco, *Quodlibeta* verò à Scoto Pariſijs Coloniam ituro, vt ibi hæreticos impugnaret. 28. *Curet vterque* habere libros S. Thomæ, & Scoti quam maximè correctos; mille enim, & amplius errores (quorum multi contrarium S. Thomæ ſenſum reddebant) aliquot ab hinc annis in ipſius S. Thomæ Summam irrepſerāt. Vnius vel litterę additio, demptio, tranſpoſitio, variatio ſenſus germanam Vtriuſq; Doctoris cognitionem adimere poteſt. 29 *Perlegat* eorum magiſtros, vt *Alexandrum Alenſem*, *Albertum Magnum*, qui ambo fuerunt *Magiſtri S. Thomæ*, atque *Gulielmum Guarronē*, ſiue *Varronem*, ſiue *de Varra*, ſiue *de Oona*, ſi habere potuerit, qui fuit *Magiſter Scoti*; ab his enim videbit multa accepiſſe ſuos Doctores, quorum ſenſus hinc facilius etiam aſſequetur: Cum Scotus etiam diſcutiat placita *Varronis*, *Prapoſitiui*, S. *Bonauenturæ*, *Gotfredi*, *Heruæi*, *Ægidij*, & ante cæteros *Gandauenſis*; horum libri legendi, vt redargutiones Scoti facilius noſcere poſſit Scotiſta. *Cum ante S. Thomam* quoq; ex eodem Predicatorum Ordine *Magiſter Rolandus* Cremonēſis ſummus Philoſophus, & qui primus Pariſijs ex Fratribus in Theologia Regens *Summam* glorioſam compilauerit; & *Magiſter* quoque *Moneta* in toto orbe clariſſimus Summam Theologiæ contra Hæreticos compilauerit (qui ambo viuente S. *Dominico* inter fratres adſcripti ſunt) & ſub *B. Ioardane* peculiariter quædam ſcripſerit *Ioannes de S. Ægidio* vir eximiæ literaturæ, magiſter in Theologia; & *Vincentius Beluacenſis* ſub *B. Vmberto* ſcripſerit quatuor magna ſpecula, hoc eſt *Naturale*, *Doctrinale*, *Morale*, & *Hiſtoriale* S. Ludouico Francorum Rege ei libros miniſtrante; vtile erit Thomiſtæ nominatim hos Auctores perlegere, vt videat, in quibus *Doctor Angelicus* illis diſſentiat, in quibus conſentiat &c. *Peculiariter* verò vterquè notet, an qui opera Theologica ante S. *Thomam, & Scotum* ſcripſerunt, ſe magis verſatos quam illi, oſtenderint in *locis* Theologiæ *proprys*, ac nominatim in S. *Scriptura*. 30. *Cum S. Thomas, & Scotus* habuerint diſcipulos ingenio pręſtantes, quorum aliqui etiam aſſecias habuerunt, Scolaſq; inſtituerunt diſcrepantes in multis a ſententia ſuorum Præceptorum, hi euoluendi; nemo enim ſenſus illorum melius percipere potuerunt, cum audierint ipſos viua voce ſuam doctrinam explicantes. 31. *Omnes* planè libros a S. Thoma, & Scoto verè conſcriptos tractet vterque; *tum quia* in omnibus eorum ingeniorum vis elucet, imò in ali-

quibus

Digitized by Google

quibus multo magis, quam in his, qui quandoq; magis tractari ſolent, vt videri poteſt nominatim in *libris contra Gentiles*, *in Quæſtionibus Diſputatis*, alijſq; opuſculis S. *Thomæ*; *in Scoti ſcripto Oxonienſi*, *in quodlibetis &c.* tum quia cum dubia eſt mens ſui Doctoris aliquo in loco, ex alijs explicare poterit, imò ſæpe debebit: nec ſemel eos euoluat, ac diligenter, ſed ſæpè, ac attentè ſemper; nam ſemper etiam aliqua deprehendet antea ſibi incognita, vel ſaltem clariorem iam cognitorum notitiam aſſequetur. 32. *Celeberiores ſaltem Thomiſtas*, & *Scotiſtas*, qui ſui Doctoris ſententias propugnarunt, & alterius oppugnarunt, perlegat, & ex ordine, vt Thomiſtam, qui primò impugnauit Scotum, ac deinde Scotiſtam, qui reſponſionem attulit obiectionibus Thomiſticis contra Scotum, & ſic ſucceſſiuè; ideoq; Indicem Scriptorum Thomiſtarum, & Scotiſtarum habeat cum anno, quo vixerunt, & loco, in quo ſcripſerunt &c. Mirabilis hinc enimuero exiſtet fructus doctrinæ præter meliorem notitiam effatorum ſui Doctoris. *Animaduertat* verò ſollicitè, quænam Scotiſta acceperit à S. Thoma, vel Thomiſta, & e contra. 33. *Senſum ſui Doctoris* quiſque putet ſe meliùs aſſequi poſse per ſe à naturalibus Thomiſtis, & Scotiſtis, quam à quibuſlibet alijs & inter hos ab antiquioribus; nam illi videntur quaſi per traditionem accepiſſe ſenſum ſui Doctoris: non ſpernat tamen ſenſum aliquem allatum à recentioribus etiam oppoſitum ſenſibus interpretum communiter ſui Doctoris; poteſt enim quis melius aſsequi ſenſum Thomæ, vel Scoti, quam aliqui ex ipſiſmet Thomiſtis, ac Scotiſtis: Examinandus ille quidem ſedulò erit, & ſi aptior re vera deprehendatur, ille enimuerò admittendus potius, quam cæteri: Nec tanquam nouus erit damnandus, qui cenſeatur vel probabiliter fuiſſe S. Thomæ, aut Scoti, cum hi fuerint ſuis interpretibus antiquiores. 34. *Si aliqui* Thomiſtæ, vel Scotiſtæ (quod faciliùs præſumi poteſt de recentioribus, quam antiquioribus) diſſentirent in acceptione terminorum, vel modis loquendi à S. Thoma, vel Scoto; ſectatores eorum magis conforment ſe ſuis Doctoribus, & maximè ſi antiquiores etiam ex illorum aſſeclis pro ſe afferre poſſint: Euenire autem poteſt, vt aliqui confinxerint S. Thomam, & Scotum aliqua aſſerentes, vel taliter locutos &c. vt haberent occaſionem ingenium ſuum exercendi, vel alios impugnandi, vel de vocibus, ſi non de rebus, contendendi &c. non verò ad Doctrinam S. Thomæ, vel Scoti tuendam. 35. *Cum probabiles* ſunt multi S. Thomæ, vel Scoti ſententiæ ſenſus, & maximè dum diſcrepant inter ſe eiuſdem Scholæ ſectatores de ſenſu ſui Principis; poteſt quis alterutrum amplecti ſenſum, imò nec videtur per ſe teneri probabiliorem amplecti: poſſet etiam quis problematicè varios, ac diſcrepantes ſenſus eiuſdem Doctoris tueri. 36. *Exploranda mens Scoti*,

Digitized by Google

& *S. Thoma* ex locis, in quibus ex profeſſo agunt de tali re; nec laborandum de locis, in quibus videntur aliter ſentire; poſſunt enim in his loqui ex communi aliorum ſententia, vel iuxta alios; neq; tunc; etiam ſi contrarium ſentiant, contra communem, vel aliorum ſenſum loqui volunt, dum diuersè ſentiendi cauſas per otium haud tunc afferre licet; ac in ijs locis eorum voces ſe habent, ac ſi dicerẽt, *Tranſeat*. 37. *Contradictiones* in harum Scolarum Principum doctrina non facilè admittendæ, ac nominatim nonnullæ, quæ facilè eorum ingenio poterant eſſe obuiæ; ac prætereà contradictiones aliquæ potuerunt ex amanuenſium, vel typographorum imperitia, vel ex correctorum, aliorumue ignorantia, ne dicatur, malitia, in libros horum celeberrimorum Doctorum irrepere. *Si deprehendatur* re vera, aliquem ex his Doctoribus ſcripſiſſe vno in loco oppoſitum illi, quod ſcripſit in alio; non eſt cauillationum opera adhibenda ad id negandum, vel eludendum, etiamſi in eadem *Summa*, in ijſdem libris *In Magiſtrum Sententiarum* tale quid animaduerteretur: Præterquàm enim id erit minus ingenui Theologi argumentum; ſemet peritorũ irriſioni exponet.[5] Excuſandus potiùs Doctor: *Tum quia bonus aliquando dormitat Homerus: Tum quia etiam S. Thomas, & Scotus* ſe ipſis in dies, vt par erat, facti doctiores priorem ſententiam retractauerunt; in quo potius laudibus efferendi ſunt: Tum quia libri non potuerunt ab ijſdem recognoſci, nec potuerunt etiam perfici ab illis e terris ad cælum migrantibus: *Tum quia*, cum in diuerſis libris, in diuerſoq; tempore non in eamdem iuerint ſententiam, haud contradictorij videri poſſent illorum ſenſus. 38. *Cauendum quam* maximè, ne aliquid addatur, vel dematur, vel traſponatur, vel immutetur in libris horũ Doctorum; ſi enim ſemel id factũ fuiſſet, fieretue, quę fides haberi poſſet in poſterum auctoritatibus ex hiſce duobus Doctoribus deductis? Quiſque rationabiliter ſuſpicari poſſet, talem auctoritatem, quæ affertur, haud eſſe S. Thomæ, vel Scoti &c. 39. *Cum nec S. Thomas* vltimam manum impoſuerit Summæ, quam nec morte præuentus recognoſcere potuit, eamq; à ſe recognitam publicare; nec Scoto à ſe ſcripta recognoſcere licuerit, qui e viuis exeſſit annum agens trigeſimum quartum: quis ſcit, an imitati S. Auguſtinum, qui omnium Theologorum fuit Princeps, & quem ambo vt Ducem ſequebãtur, aliqua ex ſcriptis à ſe vel in Summa, vel in Commentarijs in libros Sententiarum retractauiſſent, maximè cum vterque mira humilitate præditus fuerit! & forſan iſta fuiſſent, quæ nonnulli accerrimè propugnant. 40. *Cum rationes*, quas vterque Doctor affert ſint vt plurimum ſaltem probabiles, vel coniecturales etiam, non tanquam certas, & euidentes Thomiſta, vel Scotiſta eas tueri debet; ac prętereà cum multæ collectiuè acceptæ potuerint talem

lem ſententiam ſuadere S. Thomę, vel Scoto, etiam ſi oſtendatur quamlibet diſtributiuè acceptam nō ſatis ſuadere talem opinionem, non tamen hinc fit, vt omnes ſimul eamdē habere nequeant. 41. *Cum multi* e celebrioribus, ac valde pijs etiam Thomiſtis aliquando in contrarias S. Thomæ doctrinæ abierint ſententias, nec de hoc vituperati fuerint etiam a ſuis; videat Thomiſta, & Scotiſta, an in omnibus planè controuerſijs, contra quas etiam nullum extat Eccleſiæ Decretum, vel quibus Eccleſiæ ſenſus minus fauet, teneatur adhærere opinionibus S. Thomæ, vel Scoti, an verò ſolūmodo vt plurimum. 42. *Attendat* vterque; *An teneatur* ſequi opiniones Philophicas S. Thomæ, & Scoti, an ſolùm Theologicas; neque enim omnes, quæ etiam in Summa S. Thomæ, vel in libros ſententiarum Scoti Commentarijs leguntur ſunt veræ, vel etiam reductiuè, niſi remotiſſimè, Theologicæ; *An teneatur tueri rationes* eorum, & alia, quæ etiam ex propria ſententia afferunt, an ſolummodò concluſiones; *An quæ incidenter etiam*, an ſolum quæ ex profeſſo tradunt; *An dum S. Thomas, vel Scotus* aſſerunt vtramq; opinionem eſſe probabilem, eamq; veluti Problematicè defendunt, teneatur idem præſtare, an verò vnam tantùm ſeligere debeat, quam tueatur; *An teneatur ſolùm* ad id in publicis actibus, an verò etiam in priuatis; *An hæc obligatio* ſe porrigat tantūmodò ad forum externum, & ad Iuniores tantummodò Auditores, vel Magiſtros publicè docentes, vel Theologiam tradentes ſtudioſis ſui Ordinis &c. Ex praxi piorum, ac doctiſſimorū virorum ex tali Ordine multa circa hæc poterūt ab vnoquoq; Thomiſta, ac Scotiſta ſolui. 43. *Teneat vterque Principia* propria ſuæ Scolæ, eaq; ſtabilire curet, & ex his concluſiones deducat, quas vltimò quoque in illa reſoluat; quæ tamen haud exiſtimet eſſe omnino euidentia, ac patere ex terminis, facilèq; negabuntur ab altera Schola; cuius doctrinam ſi oppugnare velit, oportet vt eius principia oppugnet; conſequenter vterque procedat ſemper, licet id non ſemper præſtare S. Thomas, & Scotus viderentur. 44. *Licet aliqui aſſeruerint*, cū vniuerſa Theologia ad honorem Chriſti, ac Matris Virginis deſtinetur, eas ſemper opiniones in rebus arbitrarijs prę ferendas à vero Thomiſta, & Scotiſta quæ cum maiori pietate, & honore Virginis, & Filij conſentirent, etiamſi apertè D. Thomas, vel Scotus in oppoſita ſententia conquieſceret. *Sciendum tamen*, non omne quod pium videtur, verum eſſe; ac præterea cum S. Thomas, & Scotus ſummè affecti fuerint erga Chriſtum, ac Deiparam, ſi quid aliquid, quod nonnullis videatur minus pium, minuſq; honorificum Chriſto, ac B. Virgini, docuerunt; id præſtitiſſe, quia tanquam Theologi veritatem, non verò pietatis vmbram, tanquam ducem, in ſuis effatis ſequi voluerunt; vel ſaltem exiſtimarunt in tali

opi-

Digitized by Google

opinione, quæ quibuſdam minus pia videbatur, magis veritatem apparere, Amor veritati, affectus rationi obſequi debet, non ratio affectui. *Honor enim regis adeoque etiam Reginæ iudicium diligit.* Poſſunt quidem multa probabiliter affirmari à Theologis in honorem maiorem Chriſti, Virginiſque, quæ non habentur in Scripura, vel Patribus &c. idq; cum laude: *Verum* quod tales ſententiæ habendæ ſint tanquam de fide, nullus verus Theologus aſſerere poteſt, grauiterq; erraret id interius ſentiens, multoq; magis id coram alijs affirmans. *Scrutandæ ſunt Scripturæ, perſcrutandi earum ſenſus*, qui dum ſunt accõmodatij, etiam approbati ab Eccleſia, non euincunt aliquid de fide, ſed ad ſummum aliquod probabile argumentum afferre queunt: *Inueſtigandæ Traditiones Diuinæ*: *S. Patrum ſenſus perquirendus &c.* nonne fuerunt hi etiam addictiſſimi tum *Chriſti Domini*, tum *Deiparæ* laudibus? & tamen multa, quæ admittere poſſunt tum Thomiſtæ, tum Scotiſtæ, illi non admiſerunt; vel certè, non tanquam indubitatæ fidei, illa aſſeruerunt. *Vtinam* ſolùm ex zelo laudabili honoris Chriſti, ac Virginis aliquæ opiniones inducantur in Scholas, ac illæ propugnentur. Meminerit Thomiſta, & Scotiſta certum eſſe, *Chriſto*, ac *Virgini* maximè mutuam *Caritatem* eſse gratam, nec forſan illis arridere opiniones, quæ probabiliter, vel probabilius etiam viderentur fauere ipſorum *honori*, dum hinc diſpendium fieret Caritatis; quę dum in hiſce duobus illuſtriſſimis Ordinibus vigebit, beneficia ſemper ingentia ſperare poterunt à *Chriſto*, ac *B. V.* ſimilia illis, quæ iam obtinuerunt, licet in opinionibus nonnullis ſpectantibus ad ipſorum honorem diſcreparint. 45. *Licet re vera* aliquando in vocibus diſcrepent S. Thomas, & Scotus, ac multi re vera Thomiſtæ, & Scotiſtæ; & hac de cauſa vtiliſſimum foret, vt ambarum Scholarum præſertim *Lexicon* peculiare conficeretur; imò aliqui conciliare conati fuerint inter ſe Angelicum, Subtilemq; Doctorem: videndũm tamen, an re vera talis conciliatio ſemper fieri poſſit. *Aliqui* certè eorum aſſeclę, ſi attentè eorum dicta perpendantur, ſolum de vocibus digladiantur. *Debet* verò ſapiens Thomiſta, & Scotiſta noſcere *punctum difficultatis*, quæ eſt inter Angelicum, & Subtilem Doctorem, ac inter opiniones Vtriuſq; Scholæ, & non *vagari* per alia, quæ perſæpè ad rem non faciunt, detinentq; auditores cum multo tædio., & ſine vllo fructu. Fingere poſſunt aliqui S. Thomam, vel Scotum in hac eſſe ſententia, illamq; etiam conſultò oppugnare, vt ingeniolum ſuum oſtentent in fabulis quibuſdam oppugnandis. 46. *Cum auctoritas Patrum* tanti habita fuerit ab vtroque Doctore, ac obiectionibus quæ fiebant, vel fieri poterant ex Patribus contra ipſorum effata, ipſimet apertè reſpondeant, & in ijs valde ſe verſatos oſtendant; haud partes veri Thomiſtæ, ac Scotiſtæ implebit ille, *Qui de* auctoritate Patrum ſit

parum

parum ſollicitus; adeoque, vel quaſi contemnat, ſi quis contra ipſorum ſententias auctoritatem alicuius e S. Patribus, ac maximè celebrioris afferat; *vel illos non euoluat*, ſed tantummodo ſui Doctoris, & aliquorum ex illius aſſeclis libros; omneq; ſtudium, vel fermè omne ponat ipſe, aut velit etiam poni ab alijs in quibuſdam ſubtilitatibus, quæ ſæpiſſimæ ſunt cauillationes potiùs, excogitandis, ſiue in defenſione ſuarũ opinionũ, vel in oppugnatione aliarum. S. *Auguſtini* libri præſertim Scotiſtæ, ac Thomiſtæ deberent eſſe valde familiares, cum in illis etiam S. Thomas, & Scotus fuerint valde verſati.

47 *Caueat vterque*, ne ex propenſione in aliquam opinionem, quam primò acceperit, vel ſibi ſuaſerit; S. Thomam, vel Scotum ad eam vel inuitum pertrahere velit, & ad id hinc inde varia loca colligat, & non ex locis proprijs. Si id licitum foret, nulla fermè opinio Sotica eſt, quę non poſſit probari ex aliquibus locis S. Thomæ, & e contra.

48. *Cum complures ſaltem concluſiones* modò Theologicę propriæ ambarum Scholarum innitantur quibuſdam Principijs Philoſophicis a S. Thoma, & Scoto, ſiue ſuppoſitis, ſiue probatis; neceſſe eſt, vt Scotiſta, ac Thomiſta in vtriuſque Doctoris Philoſophia operam ponat, eamq; colligat ex amborum libris. *In illis, qui iam ſunt editi, Philoſophiæ curſibus iuxta S. Thomam, & Scotum*, Videndum ſollicitè; *An omnes planè ſententiæ ſint ad mentem vtriuſq; Doctoris verè, an verò cōtra, vel præter mentem amborum*; Quem abuſum faciliùs quis ſuſpicari poſſet, ſi illi confecti fuiſſent a viris diuerſi Ordinis, & qui vel nulli Scholæ addicti forent, vel parum propenſi in aliquam ex hiſce Scholis. *Poteſt etiam quis ex eodem Ordine*, vel ad oſtentationem quamdam ingenij, vel ad tuendas ex ſuis priuatis nonnullas opiniones, conari pertrahere Angelicum, ac Subtilem Doctorem in ſenſus ipſorum menti re vera diſſonos, licet parum verſatis in hiſce Auctoribus apparere poſſint conſoni. 49. *Non ſatis eſſe* exiſtimet Scotiſta, ac Thomiſta, ſi ſolummodo libros euoluant *Angelici*, vel *Subtilis* Doctoris. Perlegendi quoq; ſunt alij Theologi; neque enim tantummodo Prædicatorum, ac Minorum Fratres, ac Magiſtri fuere Theologi; neq; in eorum Scholis tantùm, vel ſub eorum habitu Theologia ſemet manifeſtat. Alię Scholæ Theologorum ſunt, quę ſuas quoq; habent laudes. Extiterunt, exiſtuntq; Theologi celeberrimi, tum aliorum Ordinum, tum ſęculares. Horum quoq; euoluenda placita: ex illis decerpenda, quę ſecuram, ſolidamq; doctrinam contineant; ſi impugnent effata S. Thomę, vel Scoti, impugnationibus, quantum fieri poſſit, adęquata reſponſio afferatur; ſi quid proferant, quod illa corroborent, tanquam auxiliares copię benignè ſunt excipiendę; ſi mordeant alterutrum Doctorem, vel vtriuſq; doctrinam, modeſtus Thomiſta, & Scotiſta diſſimulet, vel ſaltem par pari non referat.

Digitized by Google

Recordetur vterque; ſicuti *S.Thomas*, & *Scotus* multa addiderunt Theologię, quæ à pijſſimis ac doctiſſimis Viris ipſis tradita fuerat, & ita vt nouas ipſi inſtituerint Scholas; ſic etiam alios ſubſequentes, ac etiam noſtro viuentes æuo multa addidiſse, ac addere poſse Theologiæ, & digniſſima, quę à veris, ingenuiſq; Thomiſtis, ac Scotiſtis percipiantur. Multò magis abſtineant ab iniurioſis, vel contemptibilibus aliorum Doctorū, & maximè celebrium, verbis. *Cum Nominalium Scola* nominatim *Thomiſtcæ, ac Scotiſtica Scola* aduerſata fuiſſe, & aduerſari videatur, *Ocami, ac Nominalium* (quos quiſque peritus, ac ſincerus cenſebit, fuiſse Philoſophos, ac Theologos ingenio præſtantiſſimos, & ex eorum principijs nonnulla faciliùs ſolui in Theologicis quoque, quam ex aliorum placitis) doctrinam, *tam Thomiſta*, *quam Scotiſta* exactè nouerit, nec ex præiudicata quorumdam inſipiētum, ac inuidorum opinione, ſiue voce, exiſtimet ſolummodò eos in Vocibus ludere; pręterquam id etiam aliqui ſentiunt, ſcribunt, imò & edunt de ipſiſmet Thomiſtis, ac Scotiſtis. *Fuit quondam illa Scola celebris*; cui peculiariter Scotiſtę fuerunt infenſi, eo forſan peculiariter nomine, quod *Ocamus*; qui ſi non *Auctor*, ſaltē *Primarius illius Schola Propagator*, & *Amplificator* fuit; *Scoti diſcipulus* extiterit, Scotiſticęq; doctrinę Principia quædam conuellere conatus fuerit, ideoq; acerbę voces contra Nominales iactę, licet ſcriptę, ac editę à prudenti Viro nihili ſunt faciendę vt ſic. *Semper tamen* illa ſchola habuit aliquem illuſtriſſimum ingenio ſectatorem. Hiſce temporibus quidem mirum in modum *Nominalium doctrina* eſt propagata; ac nominatim quoad *Diſtinctionem* pręclari Philoſophi, ac Theologi in Philoſophicis, ac Theologicis eorum Principia amplectuntur, quę multis videntur nec facilè oppugnari, & facilè propugnari. Hęc Schola quidem eò pluris facienda ab omnibus Doctis, quo eam ſecuti ſunt Viri illuſtriſſimi nullius mancipati placitis, & adhuc quoque pluris, cum illi adhęſerint nonnulli, qui peculiarem iam in Theologicis Ducem habebāt. 50. *Tunc ſe exiſtimet verum Thomiſtam, & Scotiſtam eſſe*, ſi paratus ſemper captiuare intellectum in obſequium fidei, ſiue quotieſcumq; Eccleſia definiret contra quæcumq; placita, ſiue S. Thomę, ſiue Scoti; *certa* iam fidei Dogmata habens explorata, contra Hęreticos, ac Gentiles ea tueri nouerit; *aptus fuerit* ad ſuadendam Chriſtianam fidem Gentilibus, & Hęreticis Catholicam Religionem; *pro viribus illuſtrare conetur* inter Chriſtianos Catholica effata, & maximè quędam obſcuriora; *ea quæ dixerit* S. Thomas, vel Scotus apprehendat quidem, ſed adhibito proprio etiam iudicio ea ſentiat, quæ ſentit vel S. Thomas, vel Scotus, ijs conuictus rationibus, vel illis ſuaſus probationibus, quibus conuictus, vel potius ſuaſus fuit vterq; ad tales ſententias, rationum tamen legitimo pon-

mo pondere ab ipſis admiſſo, exaggerato non contra ius verbis. *Principia*, ſiue *Axiomata* horum Doctorum explorata ſic animo retineat, vt ſi quid noui moliri, ſi quid reconditi proferre velit in medium, omnia ex eorum pronunciatis deriuet, vel deriuare videatur: eos à ſententijs quibuſdam immeritò illis tributis vindicet, & in aptiorem interpretur ſenſum: Atque tum *Scolaſticæ*, tum *Moralis* Theologiæ, in qua etiam vterque excellit, Principia exactè norit; multaq; etiam ad alias ſpectantia ſcientias, quarum ipſi peritos ſe ſatis oſtendunt habeat, perſpecta: *Doctrinam* denique Thomiſticam, ac Scotiſticam ſine vllius iniuria, modeſtiaque ſemper, dum de alijs Catholicis Doctoribus ſermo eſt, adhibitis vocibus, ita corroborare, & amplificare nitatur: *Vt tamen intelligat ſe haud ſcientiam Theologicam aſſecutum*; ſi concluſionibus ſuis, vel Principijs ſuæ Scholæ aſſentiatur ex auctoritate ſui Doctoris tantùm, ſiue in eamdem ſuos aſſenſus tandem reſoluat.

PLVRIMA ex his, quæ in hoc Tertiò Capite dicta ſunt, accommodari queunt illis, qui ſequerentur. VEL S. *Bonauenturam*, qui *Seraphicus* Doctor dictus fuit, non tantùm ex eo quòd e Seraphico Ordine foret, verùm etiam, quod eius Doctrina fuerit Seraphica, *Ad cuius* propagationem Sixtus V. Romę in Conuentu S. Apoſtolorum Collegium peculiare inſtituit Ord. Fratrum Minorum Conuentualiũ, in quo ſolum legi à Profeſſoribus eiuſdem S. Doctoris libros voluit, illiuſq; Theologica doctrina tantùm imbui illos Scholaſticos, qui in eo alerentur; de quo legantur Bullæ eiuſdem Pontificis editæ 14. Martij 1587. & 1588. 1. Ianuarij vnà cum Bulla Confirmatoria Conſtitutionum illius Collegij 13. Aprilis 1590. Quare mirandum eſt, cum viginti ſemper (multis ab hinc annis alij etiam additi) ibi fuerint ex redditibus Eccleſiaſticis ſuſtẽtati ad hunc finem tali Collegio tributis; Seraphici Doctoris Theologia tam paucorum ex Ord. Min. Conuent. animis inſediſſe, propugnatoreſque habere: *Sicuti Mirandum* quoq; eſt, quod *B. Alberti Magni* e Prædicatorum Ordine Doctrina aſſeclas non habuerit; cum tamen non ſolùm illam peculiari Diuina ope adeptus fuerit, vt omnes illius vitę Auctores teſtantur, eamq; in Theologicis quoque verſantem plurimorum ſpatio annorum docuerit primò in Conuentu Hildenſemenſi Prouinciæ Saxoniæ, poſtea in Vapingo, deinde Ratiſponæ, tùm Pariſijs, ac deniq; Colonię diuturniori tempore, quam à libijs verùm etiam *illius Doctrinæ libris illuminandam fore Eccleſiam* B. Virgo eidem Beato apertè dixiſſe feratur; idemq; *Beatus*, vbi ſuperas conſcendit ſedes, Fratri *Corrado de Duſborgh* ſuo Socio, ac Miniſtro in Eccleſia Fratrum Colonię apparens, in inſula ſupra fontem gemmam ſpecioſiſſimam habens, quę ſolares radios emittens totam illuminabat

H Eccle-

Eccleſiam, faſſus fuiſſe dicatur, *Claritatem*, quę ex gemma ſuę frontis oriebatur, ſignificaſſe inexplicabilem gloriam in *Claritate ſcientia*, quam tradidit illi Dominus, qua totam Eccleſiam ſuam dignatus eſſet illuſtrare ſuo miniſterio, ac labore. VEL *Alexandrum Alenſem* Virum ſummę Pietatis, ac Doctrinę, qui *Fons Vitæ*, ac *Doctor Irrefragabilis* Dictus fuit, ac *Innocentij IV.* iuſsu Summam conſcripſit Theologicam, quę ab *Alexandro IV.* peculiari Diplomate, & ſeptuaginta Eccleſiaſticorum Procerum ſyngraphis comprobata fuit. VEL *Ricardum Mediauillanum* Philoſophum, ac Theologum ſummum. VEL *Franciſcum Mayronum* Scoti Diſcipulum, qui Doctor *Illuminatus* fuit appellatus: Quos *Quatuor* prçter Scotum Minores Conuentuales ſequi poſſe habent eorum Conſtitutiones, dictæ *Alexandrina*, ab *Alexandro VI.* confirmatę anno 1501. die 6. Aprilis.

PLVRIMA quoque ex his opportuna eſſe queunt; *Tum* præſtantiſſimis Ordinibus *Heremitarum* S. Auguſtini, & *Carmelitarum*; ſolent enim iſti *Ioanni Baccono* cognomento Doctori *Reſoluto*, illi *Ægidio Cardinali Columna* cognomento Doctori *Fundamentario* illuſtriſſimis Theologis adhęrere; *Tum* celebri Ordini *Seruorum* B.V. qui vt Ducem eligerent *Henricum Gandauenſem*, iſtius celeberrimi Doctoris Cognomento *Solemnis* effata contra Scotum, ac *Natalem Harueum* (hic fuit Ordin. Prædic. Generalis Magiſter 14. electus anno 1318) qui peculiariter Henricum impugnarunt, cęteroſque Thomiſticæ, & Scotiſticę Scholæ ſectatores, qui ſubſecuti ſunt, propugnantes; *Tum* illis, qui *Durandi* Theologi verè ſuſpiciendi ob ingenij acumen, & facilem, breuemq; dicendi rationem pronunciata tuentur; *Tum* illis, qui *Ocami*, ſiue *Nominalium* ſectæ, in ijs, in quibus veræ fidei non aduerſarentur, aſſeclæ forent.

Singularum huiuſmodi SCHOLARVM STVDIOSVS *Primò* Principia ſui Doctoris, ſiue Ducis teneat, exactèq; obſeruet, in quibus differant ab alijs Scholis; propter enim diuerſitatem Principiorum diuerſitas Scholarum inducta eſt. *Secundò* examinet, in quibus verè quoad rem ipſam, non quoad voces, diſcrepent Scholę. *Tertio* ſe perfectiorem Scotiſtam v. g. arbitretur quis, ſi Principia & concluſiones Thomiſticas tueri nouerit, eoq; perfectiorem, ſi idem circa aliarum Scholarum Principia, & Concluſiones præſtare poterit. *Quarto* Haud tanquam certum, ac indubitatum habeat, ſuæ Schole Principia, & Concluſiones eſſe probabiliores, faciliorem eſſe Doctrinam &c. alij enim negant; ſincerumq; iudicium ferri non poteſt, niſi ab illis, qui nulli Scholæ addicti, ac in nullam peculiariter propenſi ſunt. Thomiſtica quidem, & Scotiſtica ſcola e communi ſapientiorum voce palmam cæteris prçripere dicuntur. *Quinto*; ne in pleriſque adhæreat vni ſcholæ, in alijs alteri &c. niſi

poſt

Digitized by Google

poſt diligens examen: nam facilè labetur in inconſequentias. *Sexto* Secernat quæſtiones de nomine inter Scholas; & Philoſophicas à Theologicis; & Theologicas verè, ac propriè, ac per ſe ab ijs, quę ſunt reductiuè. *Septimo* Cognoſcat, in quibuſnam materijs, vel quęſtionibus, vel libris excellat ſuus Doctor: nam quicũq; etiamſi plurimas, vel etiam omnes Theologicas quæſtiones agitauiſſet, in quibuſdam tamen peculiarem induſtriam, operamq; potuit reponere, eiuſq; ingenium potuit eſſe etiam habilius ad has exactiùs tractandas quam alias. Sic Scotus dicitur excellere in *Quodlibetis*; & in *Quarto* Sententiarum; & in hoc etiam, dum agit de Sacramento Altaris: S. Thomas interpretans Ariſtotelem in libris *Perihermenias*; in Quæſtionibus Diſputatis; dum agit de Angelis in Summa &c. *Octauo* Philoſophię ſtudeat iuxta ſui Doctoris Principia: non vt par eſt, proficiet ille, qui Philoſophię vacet ſub diſciplina Scotiſtarum, ac poſtea Theologię operàm det, quę à Thomiſtis tradatur. Prudentiſſimè faceret quęq; Schola, ſi ſuos peculiares Curſus Philoſophicos conficeret. *Nono* Perpendat, aliud eſse loqui de Theologia vt ſic, *aliud* de Theologia S. Thomę, Scoti, S. Bonauenturę, Ægidij &c. Nam illa circa certa Principia, certaſq; concluſiones verſatur, ac verſari debet, ſi propriè, ac antonomaſticè ſumatur; hęc autem circa Probabilia Principia, adeoque probabiles concluſiones, quę ſępenumero ſaltem e Philoſophia, nominatim Ariſtotelica, ſunt accepta, verſatur; ita vt ſi quę Philoſophorum ſunt propria, aut ex eorum principijs deducuntur, à Theologia S. Thomę, Scoti &c. auferantur, modicum volumen eorum Theologia conficeret. Quo tempore pręcipui Scholarum Theologicarum Duces, & *Magiſtrum Sententiarum* interpretabantur, & in Academia Pariſienſi (ex qua illi prodierunt) docebant; Ariſtotelis Philoſophia ab Arabibus accepta, cum alia non adeſset, ibi maximè florebat. Hi autem Theologorum Duces, cum fuerint etiam pręſtantiſſimi Philoſophi, ac Peripateci; *tum* multa Theologię proprię addiderunt e Philoſophia Peripatetica; *tum* etiam ope ſuorum ſectatorum (hos prę cęteris habuerunt S. Thomas, ac Scotus) mirificè Peripateticam Philoſophiam apud Chriſtianos, Catholicoſque propagarunt; ne dum loquendi modos, ſed etiam ſignificationem plurium vocũ, dum Sacra quoquè verba interpretarentur, ex Ariſtotelis libris deſumentes, & ad Theologica plura transferentes: Quare Peripatetica Philoſophia Eccleſiaſticis Viris, ac nominatim *Regularibus* multum debet; immeritoque Sæculares Viri, tanquam ſibi proprium tantummodo, ſibi vindicarent Philoſophiam, ac præſertim Ariſtotelicam, docendi munus; licet veriſſimum ſit ab Eccleſiaſticis, ac præcipue Regularibus, ſtudium in verą Theologia, tum *Scholaſtica*, tum *Morali* præci-

Digitized by Google

puum eſse reponendum. *Decimo* Ne æſtimet pluris, vel tueatur opiniones, concluſiones, probationes &c. ſui Doctoris vltra ſenſum ipſius, exiſtimando illas, quæ ſunt Probabiles, vel Congruentes, tanquam Demonſtratiuas; *memor*, nullas ferme reperiri apud ſuos Doctores, quæ habeant conditiones ab Ariſtotele requiſitas ad Demonſtrationem, & nominatim illam, quæ dicitur *ex Proprijs, & quatenus ipſum*: Has autem perſpectiſſimas cum habuiſſe quemcumque ex his Doctoribus ſit procul dubio habendum, qualem vim ſuæ Probationes &c. haberent, perſpectiſſimum etiam habuit. *Similis* habendus ſenſus de Impugnationibus, quas vnus ex his Doctor facit alterius &c. *Vndecimo* Ne tanquam abſurda, vel inconuenientia &c. putet illa, quę aduerſarius Doctor, vel eius ſectatores putant eſſe talia; imò potiùs putet plura ex his neceſſariò ſequi, ac demonſtrari, Principijs talibus poſitis. Impugnanda ſunt Principia à ſectatore diuerſæ Scholæ, quæ ſunt alterius propria, ſi ex impugnatione meritum ſibi honorem vindicare velit; non quidam veluti Viarum flexus querendi. *Duodecimo*; Omnes omnium Scholarum aſseclæ vnanimi planè voce, atque conſenſu conuenire tenentur ad euellenda prauorum Dogmatum ſemina, quæ nonnulli Ariſtotelicam profitentes Philoſophiam iacerent; *vel* oſtendentes illa haud hauriri e fontibus illius Philoſophiæ, ſaltemq; eſse dubiam Ariſtotelis mentem; *vel*, ſi id nequeunt, Ariſtotelis auctoritatem enernantes, illius erroribus in alijs, quæ magis obuiá erant, demonſtratis, aliorumq; Philoſophorum, qui ab hiice erroribus contra fidem alieni fuerunt, ſapientiâ indicata: eorumque Effatis etiam coram audictoribus explicatis: *Et ſi* quando experientia pateret, Ariſtotelicam Philoſophiam maiora Pietati, ac Religioni Chriſtianæ incommoda, quam commoda afferre, omnis adhibenda foret ab illis opera, nominatimque a Thomiſtis, & Scotiſtis, vt illa e Scholis, & Academijs relegaretur, vel certè non niſi Reſecatis quibuſdam Ariſtotelicæ Philoſophiæ Principijs, vel Effatis, quorũ ope zizaniæ ſeminator antiquus humani generis hoſtis perniciosiſſimos errores in agro Domini ſuperſeminare, & augere auderet, Peripatetica Philoſophia in Scholis, & Academijs traderetur.

Digitized by Google

Reuerendiſſimo Patri Don

ANTONINO DIANA

Panormitano Clerico Regulari
Coram Sanctiſſimo D. N.
INNOCENTIO DECIMO
Epiſcoporum Examinatori;
S. Officij Regni Siciliæ Conſultori;
In euoluendis Scriptoribus,
Qui de Moralibus Materijs egerunt,
Accuratiſſimo;
Et Toti Chriſtiano orbi notiſſimo:

Admodumque Reuerendo Patri Don

ZACHARIÆ PASQVALIGO

Veronenſi, Clerico quoque Regulari;
Qui ſumma cum laude
Metaphyſicis, ac Scholaſticis Subtilitatibus
Moralis Theologiæ Peritiam ſingularem
Conſociauit;

Animaduerſiones Quinquaginta

PRO ILLO, QVI IN MORALIS THEOLOGIÆ
STVDIVM INCVMBIT

IVLIVS CLEMENS SCOTVS
E Comitibus Placentinis

In eos Obſeruantiæ Teſtes
D. D. D.

Caput Quartum.

Digitized by Google

Digitized by Google

1 C*Vm hac Theologiæ Pars* ad dirigendos Mores Chriſtiano homine dignos,& ad Forum Conſcientię,ſiue Internum iuxta leges *Diuinas*, *ac Naturales* moderandum inſtituta videatur; à Theologo, qui in hoc incumbit ſtudium, Deus eſt rogandus quam enixè, ac ſæpe, vt Practicarum huiuſmodi veritatum ſuperiori lumine ſuum participem reddat intellectum,nec permittat in rebus tanti ponderis labi. *Inter Sanctos* autem adſciſcat ſibi patronos *S. Gregorium Magnum*, *S. Raymundum*, *S. Antoninum*, *S. Thomam Aquinatem &c.* 2. *Intelligat*, huiuſmodi ſtudium eſſe *Præſtantiſſimum*, ac *Nobiliſſimum*, cũ circa Humanas Actiones verſetur,prout dirigibiles ad vitam æternam per virtutum amplexum, vitiorumq; fugam; Nullumq; eſſe *Vtilius* Chriſtianis hominibus prout ciuilem ſiue inter ſe, ſiue cum alijs vitam agunt; Nullumq; ferme *Iucundius* experientia teſte; Nam animus mirificè recreatur, cum cognoſcit,quid *Honeſtum*, quid *Inhoneſtum ſit*; quid *licitum*,quid *illicitum ſibi vel alijs*; quid in *tot caſibus* in *dies occurrentibus præſtandum ſit à Viro probo &c.* Affert quoq; ſecum *exiſtimationem multam*: Nam ad Moralem Theologum celebrem confugiunt nedum Plebeij,& Ciues, verum etiam Nobiliſſimi quique, ac Magnates: nedum Eccleſiaſtici, verum etiam Laici cuiuſq; generis; nedum Sæculares, verum etiam Religioſi quique ex omnibus etiam Chriſtiani orbis Prouincijs; atq; iuxta illuſtrium huiuſmodi Theologorum ſenſum grauiſſimæ deciduntur controuerſiæ, grauiſſima Eccleſiaſticæ,ac Sęcularis Reipublicæ negotia pertractantur; Ab illis denique Chriſtianus orbis in foro Interno, ac ſæpiſſimè Externo regitur. 3. *Suadeat* ſibi (quod veriſſimum eſt) non ſolùm plus iudicij, ſiue prudentiæ,verùm etiam plus ingenij Moralis ſtudiũ exigere,quã Scholaſticæ vt ſic, ſiue prout examinat quędam Diuina, aliaq; his affinia ex proprijs locis; *tum quia* per reflexiones verſatur circa intellectus, ac voluntatis operationes, quæ ſunt nobis ignotiſſimæ, cum non habeamus earum ſpecies à ſenſibus; *tum quia* in eadem actione plura ſunt diſtinguenda,attendendæ multiplices circumſtantiæ, intrinſecę,extrinſecę &c. Adeoq; meritò exiſtimet; imprudenter, ac imperitè illos ſentire, qui Theologos Morales, quaſi homines parui, aut mediocris ingenij deſpiciunt, & vt aliquorum, qui etiam in Scholaſtica excellunt, laudi detrahant, cum nullum ex quadam animi elatione ſibi parem in Scholaſtica putent, aut cuperent eſſe, eos abſolutè Theologiæ Moralis tantummodo peritos appellant. Et teſte quidem experientia patet, facilius reperiri modo Theologos, qui in Scholaſtica (ſermo eſt de illa, quæ in Scholis traditur hiſce temporibus) quam qui verè in Morali excellant. Pauci e tot, qui in Theologiæ ſtudium incumbunt, in Morali Theologia operam impendunt; *Vel quia* imperiti,

parumq;

Digitized by Google

eſſe velit, neceſſe eſt, vt (exceptis his, quæ ad Moralem Theologiam ſpectantia habentur e Verbo Diuino ſiue ſcripto, ſiue tradito) Ratione ad tales impellatur aſſenſus. 6. *Habeat perſpecta* Theologus Moralis *Sacræ Scripturæ* loca ad mores pertinentia, quæ ſunt plurima in illis quoque libris, qui *Hiſtorici* dicuntur; eoſque ſæpius reuoluat Canonicos libros, qui ad Inſtituendos Mores peculiariter conſcripti ſunt; ſi autem literalis eorum ſenſus non pateat, vnanimem Patrum conſenſum in eorum ſequatur interpretatione. 7. *Exploratas etiam* habeat Traditiones *Diuinas, Apoſtolicas*, atq; *Eccleſiaſticas*, earumque diſcrepantiam ſollicitè animaduertat. Ex communi Patrũ traditione cum deprehenderit Diuinas, quæ ad Mores ſpectant, conſideret earum circumſtantias omnes; nam aliquæ potuerunt eſſe tantum de nonnullis ex conſilio; aliquæ potuerunt, poſſuntque obligare tantùm pro tali loco, pro tali tempore, ac certum perſonarum genus &c. Non ſit autem facilis in admittendis huiuſmodi Diuinis Traditionibus, licet pleriq; Theologi eas admitterent, niſi probent, habeantque re vera cõditiones requiſitas ad id, & peculiariter, quod *talis traditio habita ſemper fuerit ab Eccleſia*, tanquam pertinens ad fidem. *In multis*, & *grauiter* errabit, ſi fidem habeat quorumdã etiam Celebrium Scholaſticorum Vocibus, & ſcriptis, imò & libris, qui ad tuendas Opiniones, vel ſuas, vel aliorum quoque, quibus ipſi valde beneuoli ſunt, & aliquando quidem propter priuatas cauſas, vel licet illis re ipſa haud beneuoli ſint, cum tamen horum opinio aduerſetur illis, quorum doctrinæ ipſi infenſi ſunt; Traditiones Diuinas indagare, & expiſcari conantur, & vbi quędam Traditioni opportuna inuenerint, ſtatim incipiunt euulgare, eſſe Traditionem Diuinam pro tali opinione, cum tamen in multis deficiat. *Inter Traditiones* autem, quas certò nouerit ex legitima definitione, & aſſertione Eccleſiæ eſſe Diuinas, ac omni obligare tempore, diligenter diſtinguat illas, *Quæ Præceptum Imponunt*, & *Quæ Conſilium præbent*: Nam in Dubio, ſiue *Negatiuo*, ſiue *Poſitiuo* pro his ſtandum eſt: Et Euangelij quidem *iugum ſuaue eſt*, *onuſque* illius *leue*; Chriſtus ipſe Voce pauciſſima præcepta, plurima verò conſilia tradidit. 8. *Decreta Conciliorum Generalium attinentia ad Mores* explorata ſint Theologo Morali, *tum quæ* proponuntur tanquam de fide, *tum quæ* ad Reformationem, vel aliam ob cauſam in illis condita ſunt: ex his enim, licet non de fide, multa concludet ſaluberrima; eorum cognitione deſtituto plurimas congruenter quæſtiones haud ſoluere certò licuerit. *Ex Concilijs* quoque *Prouincialibus*, ac præſertim illis, quæ in maiori pretio habita ſunt, & habentur, multa eruet vtilia ad Mores, multa ad ſolutionem quęſtionum. *Suadeat ſibi quoque*, non aptam ſe allaturũ reſponſionem compluribus interrogatis, quæ ſibi

fient in tali Prouincia, vel Ciuitate pro Caſibus ibi occurrentibus, niſi *Conciliorum Prouincialium*, imò & *Diæceſanorum*, quę ibi habita ſunt ſimul cũ *Decretorum*, quæ *condita ſunt*, *legitima praxi* notitiã habeat. 9. *Decreta* Pontificia *ſpectantia ad Mores* euoluat; ſed inueſtiget; *An illa edita ex Cathedra*, ſiue con ijs conditionibus, quas Catholici Doctores omnes exigunt ad hoc, vt Pontifici Romano fideles quicumque teneantur fidem præſtare. Si autem aliqui Doctores Catholici celebres aſſerant requiri ad id certam conditionem, eamque pateat haud eſse ſeruatam; tunc non neceſſariò fides infallibilis illi præſtanda eſt, imò nec præſtari poteſt, cum non ſufficienter proponatur obiectum illud, vt Diuinum. *Aduertat* verò; Pontifices *aliquando* loqui potuiſſe in talibus Decretis, vt priuatos Doctores; *aliquando* iuxta probabilem, vel probabiliorem ſententiam; *aliquando* potuiſſe decipi, ac impetrari huiuſmodi Decreta per ſubreptionem, vel obreptionem: *aliquando* potuiſſe ex odio, vel etiam amore in aliquos non rite diſcuſsa cauſa prodire: *aliquando* potuiſſe edi de rebus, quarum definitio ad ipſorum munus haud ſpectabat. Nunquam tamen Theologus Moralis, licet in aliquo erratum a Pontificibus certò reperiret, in illos hęreticorum more acerbis, mordacibuſque verbis inuehat, ſed potius cum poteſt, legitimam afferat excuſationem &c. 10. *Sacrorum Canonum lectioni* ſe tradat, ſine quorum cognitione plurima ignorabit ſpectãtia ad *Forum* tum *Internum*, tum *Externum*, nec aptam quęſtionibus plurimis, maximiq; ponderis reſponſionem præbere poterit. *Obſeruet* autem; non omnia in Sacris Canonibus recenſita eſse æqualis auctoritatis, nec omnes Canones *vbique*, & *in omni tempore*, & *omnes perſonas* obligare: Ad eorum autem intelligentiam celebriores perlegat interpretes, ita tamen, vt ſecundum Theologicas veritates plurima eorum pronunciata examinet, & hæc ad earum normam dirigat. Si perſpectos habere potuerit Canones, quibus ante *Gratiani Decretum*, & *Decretales* iuſſu *Gregorij IX.* editas, Eccleſia vniuerſalis vtebatur, notitiam rerum magni ponderis, at magnæ vtilitatis aſsequetur. 11. *Iuris etiam Ciuilis* peritiam habeat, non ſolùm quia ſecus Sacrorum Canonum congruam non aſsequetur notitiam, verum etiam quia ex Iuris Ciuilis Doctoribus celebriores, & antiquiores maximè tradunt multa, quæ ad Forum etiam animæ ſpectant, ſolentq; multi ex illis eſse valde eruditi, & multa ad praxim valde opportuna inſerunt. Plurium ſolutionem quæſtionum, vel maxima ſaltem ex parte habere non poterit Theologus Moralis, niſi ex Iure Ciuili, nobilibuſque illius interpretibus. Certè cum aliqua Moralis T. Principia dicantur eſſe Naturalia, quorum cognitio quidem non minus pertinet ad Iuris Ciuilis Interpretes, quam ad Theologum Moralem, imò magis

quoque

quoque (dummodo illa e ſupernaturali quoque lumine nō habeantur) ſi *Theologus Moralis reduplicatiuè vt talis ſumatur*, de illis actum eſt exactiſſimè ab illis; Qui præterea quæſtiones nonnullas ad Moralem ſcientiam pertinentes ita ſolidè, & accuratè examinarunt ſæpè, ac examinant, vt illorum exemplo ſemet conformare poſſint, imò & quandoque debeant complures, qui ſibi Theologi Moralis nomen vindicant. 12. *Bullas omnes Pontificias* penes ſe habeat, *tum* iam editas; *tum* quæ in dies ſingulos emanant; & ad id certum hominem Romæ habeat, qui ſtatim illas ad ſe tranſmittat; ex his enim plurima ſoluet, maximè cum ſubſequentes ſæpè declarent alias antecedentes, vel illis aliquid addant, vel demant, vel etiam illis derogent, & quandoq; illas abrogent. *Animaduertat* autem, inter Bullas Pontificias, quarum lectio illis commendatur, non tantùm numerari illas, quæ in *Bullario* ſub *Vrb.* 8. Romæ impreſſo leguntur, vel etiam imprimendo iterum legerentur; verum etiam illas, quæ ſunt, vel forent extra huiuſmodi Bullarium, dummodo authenticæ ſint (neque enim facilè quaſcumq; & à quocumq; oblatas admittet, nam fingi etiam aliquæ poſſunt, aliquæ poſſunt eſſe reuocatę, & aliquæ poſſunt nō eſſe ſufficienter publicatæ) quarum complures reperiuntur in *Archiuijs Ciuitatum*, ac *Principum*, & apud *Religioſos nominatim Ordines*, ex quibus iam nō pauci ediderunt peculiares libros Bullarum ad ſuos peculiares Ordines ſpectantium, in quibus eſt legere, ac diſcere multa ſcitu digna. *Quamnam autem* habeant illæ vim obligandi, & quos &c. ſi legitimæ ſint, exploret. 13. *Viuæ Vocis Oraculorum, Reſponſionum*, ac *Declarationum*, quę a Romanis Pontificibus emanarunt, licet priuatæ forent, notitiam habeat: Quamuis enim nulli ex his certa fides ſupernaturalis præſtanda ſit; illa tamen notitia ad multa, & maximè pro *Foro externo*, & interdum etiam pro *Interno* vtilis erit: Oportet autem, vt de huiuſmodi *Oraculis*, *Reſponſionibus*, ac *Declarationibus* conſtet; & cum Doctores aliqui celebres, & maximè in libris, aſſerunt de illis haud conſtare, ex illis vt ſic argumentum efficax, vel probabile etiam erui non poterit: ſi vellent Pontifices, vt illis ſtaretur, vel eſset certum illa à Pontificibus emanaſſe; non permitterent, vt *cōtrariæ opiniones illis vulgarētur*, nec ſinerent publicari; *haud de illis conſtare*. Meminerit autem: *Tum licitum eſse*, recedere ab interpretatione, quam Romanus Pontifex ſuæ etiam legi contra ipſius legis verba, vel etiam præter ipſus legis verba daret, & poſſe amplecti illam, quæ iudicaretur magis congrua ab aliquo ſapiente data, etiam ſi foret diſſona illi, quam Pontifex vt priuatus Doctor præberet: *Tum* reuocari quandoque *Viuæ Vocis oracula &c.* Quæ etiam cum ob *ſubreptionem*, vel *obreptionem*, vel *metum &c.* impetrata fuiſſe conſtaret; quamnam vim tunc habeant (quod idem

Digitized by Google

de ipſiſmet *Bullis*) Theologus Moralis examinet. Non *excogitet* autem, multoq; minùs in medium proferat, ſiue voce, ſiue ſcriptis, multoq; minùs libris *ineptas cauillationes* ad excuſanda quædam Pontificum Decreta; vel pronunciata. Nam hęc minùs ſinceram Theologi mentem indicant, confirmantque Pontificiæ Poteſtati aduerſantium ſenſus de multis illi adblandientibus. 14. *Vtile erit Theologo Morali*, & quandoq; neceſſarium ad multorum ſolutionem, habere perſpecta illa, quæ in *Cathechiſmo Pij V.* iuſſu, in *Ceremoniali Pontificio, & Epiſcopali Clementis VIII.* iuſſu; in *Rituali Romano* Pauli V. iuſſu edito, ac in *Rubricis*, tum *Miſſalis*, tum *Officij Diuini* habentur, ſimul cum detractionibus, & additionibus, quæ quandoque in huiuſmodi libris contigiſſent; licet enim non omnia ibi repoſita certa ſint, imò multa ſolùm iuxta probabiliorem, vel probabilem ſententiam allata, atq; ſtatuta (nec deſint è ſapientibus Catholicis, qui aliqua minus vera in hiſce libris animaduertant) negari tamen non poteſt, quin plurima contineant, e quibus fructum, nec mediocrem, reportabit *Theologus*, tum *Scholaſticus*, tum *Moralis*: Qui enimuerò tali deſtitutus lectione in multis muneri ſuo, maximè interrogatus, nō ſatisfaciet. Eamdem ob causā *Liturgias S. Iacobi, S. Matthæi*, aliorumq; Apoſtolorū, quæ apud nonnullas nationes ſunt in vſu, *Eccleſiæ* Mediolanenſis, ac nominatim *Græcorum*, *Ritusque Eccleſiæ Græcæ* veros, ac legitimos, in *adminiſtratione maximè Sacramentorum*, notos habeat: *Vitet* verò, ne hoſce Græcos ritus damnet vnquam, niſi conſtet eos à Concilio aliquo Generali, vel Pontifice ex cathedra docente damnatos: imò potius illos ſuſpiciat; vt pote à Sanctiſſimis Viris, qui *in Eccleſia Græca floruerunt*, & poſt *Apoſtolos fuerunt primi*, qui *Chriſti Eccleſiam fundarunt*, ac in doctrina etiam primi floruerūt, & ab eorum ſucceſſoribus, alijſq; pijſſimis Viris conſtanter vſurpatos: ſi poteſt, eos cum ritibus Latinæ Eccleſiæ concordet, & in eſſentialibus haſce Eccleſias non diſſentire oſtendat; attendendo, in quibus conueniant ritus Latini, Græci, alijque, illaq; pro eſſentialibus aſſerendo in ſacram. adminiſtratione v.g. Si non poteſt in multis id efficere, vtriq; Eccleſiæ ſuos ſenſus probabiles relinquat. *Sicuti Græcorum* (idem de alijs non conuenientibus cum Latinis) *Catholicorum* eſt in aliquibus excogitare reſponſiones cōgruas nonnullis argumentationibus, quas ſapientes Latini contra eorum Ritus proferunt; ſic *Latinorum Catholicorum* munus eſt eaſdem excogitare contra nonnullas argumentationes, quæ ſunt grauiſſimi ponderis, deſumptas ex Liturgijs, ac Ritibus Eccleſiæ Græcæ. *Cauendum* tam *Latino*, quam *Græco Theologo*, ne priuatus in ſuam Eccleſiam amor mentem perturbet ne aduerſantium rationum vim aſſequatur, vel illas flocciſaciat, verbiſq; acerbis vterque cōtra aliam Eccleſiam inuehat &c. *Meminerit Latinus Theologus*, à ſapientibus Romanis Pōtificibus Gręcam

cam

cam Eccleſiam multo ſemper in honore habitam fuiſse. Multoque minus damnet ritus, in adminiſtratione Sacramentorum maximè, à quocunque Apoſtolo inductos. 15. *Sedulo exploret*, quinam ſit ſenſus Eccleſiæ vniuerſalis circa quoſdam Mores, praximq; illius approbatam in quibuſdam ritibus &c. & An vt *Certos*, vel *Probabiles* tantum, vel *Probabiliores* quoſdam amplectatur Ritus; An ex *Deuotione* tantùm, An verò *etiam ex obligatione*; quam *ſcienter* quoque contraxerint fideles &c. *Animaduertat tamen*, cum in multis *Quæritur conſenſus Eccleſiæ Vniuerſalis*, illum non poſse ab vniuerſa planè Chriſtianorum, vel Catholicorum ſingillatim omnium ſententia deſumi; *tum quia* id impoſſibile moraliter ſaltem omnino eſt; *tum quia* fides Minorum perſæpè fidei Maiorum innititur. Idiotæ enim, ac imperiti ideò præſtant fidem multis opinionibus, quia vident à peritioribus, ac ſapientibus illas proponi, vel audiunt eoſdem illis aſsentiri; qua de Cauſa etiam illi circa præcipua fidei noſtræ Dogmata ſæpè actum fidei ſupernaturalem haud eliciunt, cum in *Diuinam Auctoritatem* haud vltimò ſuum Aſsenſum reſoluant; de quo à ſuis Paſtoribus, ac Parochis accuratè eſsent monendi. Quare e ſola ſapientum omnium ſententia Catholicorum, ac præſertim Eccleſiæ Paſtorum, in plurimis ſaltem conſenſus huiuſmodi petendus. *Caueat verò*, ne praxim, vel ſenſum alicuius Eccleſię e primarijs quoque, vel etiam Prouinciæ, reponat in praxium, vel ſenſuum vniuerſaliũ numero, & ex illa aliquid vniuerſale inferat; in quo aliqui Theologi Morales parum cauti decipi queunt. Nec vllos peculiares ritus, & praxes, in Catholicis Ciuitatibus, ac Prouincijs, vel Religioſis Ordinibus vigentes damnet, dum ſeruantur à viris Deum timentibus, doctis, ac prudentibus. 16. S. *Patrum lectioni ſit deditus*, non ſolùm vt rectam aſsequatur interpretationem Sacrarum literarum, & maximè verſantium circa Mores, verum etiam vt ab ijs diſcat, quando e Scriptura vel Traditione non habetur, *Quænam Actio ſit digna præmio, ac laude; Quænam vituperatione, ac pœna: Quænam actio ſit ex Præcepto; Quænam ex Conſilio: Quænam Perfectior: Quænam Chriſtianum deceat &c.* Sunt enimuerò S. Patres Optimi Morum Magiſtri, aptioreſque per ſe, quam Ethnici quicumq; Philoſophi; *tum quia* Chriſti, & Sacrarum literarum ſcientia ſunt informati, *tum quia* eorum mores fuerunt Doctrinæ conformes. Perpendat quidem, *An illi aliqua tradant ad Mores ſpectantia, dum Sacras interpretãtur literas*, eaq; *pertinere ad fidem ſaltem implicitè aſserant; An verò ex alia occaſione: An ex Profeſſo agant de Virtutibus, ac Vitijs, Actionibuſque à Chriſtiano homine exercendis fugiendiſue; An verò Incidenter: An loca quæ afferunt ad id, ſint iuxta Literalem*, vel *Spiritualem*, vel *Accomodatitium ſenſum: An agant de his in Homilijs, & Concionibus ad populum; An verò alibi*

etiam

de ipſiſmet *Bullis*) Theologus Moralis examinet. Non *excogitet* autem, multoq; minùs in medium proferat, ſiue voce, ſiue ſcriptis, multoq; minùs libris *ineptas cauillationes* ad excuſanda quædam Pontificum Decreta, vel pronunciata. Nam hęc minùs ſinceram Theologi mentem indicant, confirmantque Pontificiæ Poteſtati aduerſantium ſenſus de multis illi adblandientibus. 14. *Vtile erit Theologo Morali*, & quandoq; neceſſarium ad multorum ſolutionem, habere perſpecta illa, quæ in *Cathechiſmo Pij V.* iuſſu, in *Cæremoniali Pontificio, & Epiſcopali Clementis VIII.* iuſſu; in *Rituali Romano* Pauli V. iuſſu edito, ac in *Rubricis*, tum *Miſſalis*, tum *Officij Diuini* habentur, ſimul cum detractionibus, & additionibus, quæ quandoque in huiuſmodi libris contigiſſent; licet enim non omnia ibi repoſita certa ſint, imò multa ſolùm iuxta probabiliorem, vel probabilem ſententiam allata, atq; ſtatuta (nec deſint è ſapientibus Catholicis, qui aliqua minus vera in hiſce libris animaduertant) negari tamen non poteſt, quin plurima contineant, e quibus fructum, nec mediocrem, reportabit *Theologus*, tum *Scholaſticus*, tum *Moralis*: Qui enimuerò tali deſtitutus lectione in multis muneri ſuo, maximè interrogatus, nõ ſatisfaciet. Eamdem ob cauſã *Liturgias S. Iacobi, S. Matthæi*, aliorumq; Apoſtolorũ, quæ apud nonnullas nationes ſunt in vſu, *Eccleſiæ* Mediolanenſis, ac nominatim *Græcorum*, *Ritusque Eccleſiæ Græcæ* veros, ac legitimos, in *adminiſtratione maximè Sacramentorum*, notos habeat: *Vitet* verò, ne hoſce Græcos ritus damnet vnquam, niſi conſtet eos à Concilio aliquo Generali, vel Pontifice ex cathedra docente damnatos: imò potius illos ſuſpiciat; vt potè à Sanctiſſimis Viris, qui *in Eccleſia Græca floruerunt*, & poſt *Apoſtolos fuerunt primi*, qui *Chriſti Eccleſiam fundarunt*, ac in doctrina etiam primi floruerũt, & ab eorum ſucceſſoribus, alijſq; pijſſimis Viris conſtanter vſurpatos: ſi poteſt, eos cum ritibus Latinæ Eccleſiæ concordet, & in eſſentialibus haſce Eccleſias non diſſentire oſtendat; attendendo, in quibus conueniant ritus Latini, Græci, alijque, illaq; pro eſſentialibus aſſerendo in ſacram. adminiſtratione v.g. Si non poteſt in multis id efficere, vtriq; Eccleſiæ ſuos ſenſus probabiles relinquat. *Sicuti Græcorum* (idem de alijs non conuenientibus cum Latinis) *Catholicorum* eſt in aliquibus excogitare reſponſiones cõgruas nonnullis argumentationibus, quas ſapientes Latini contra eorum Ritus proferunt; ſic *Latinorum Catholicorum* munus eſt eaſdem excogitare contra nonnullas argumentationes, quæ ſunt grauiſſimi ponderis, deſumptas ex Liturgijs, ac Ritibus Eccleſiæ Græcæ. *Cauendum* tam *Latino*, quam *Græco Theologo*, ne priuatus in ſuam Eccleſiam amor mentem perturbet ne aduerſantium rationum vim aſſequatur, vel illas flocciſaciat, verbiſq; acerbis vterque cõtra aliam Eccleſiam inuehat &c. *Meminerit Latinus Theologus*, à ſapientibus Romanis Põtificibus Grę-

cam

cam Eccleſiam multo ſemper in honore habitam fuiſse. Multoque minus damnet ritus, in adminiſtratione Sacramentorum maximè, à quocunque Apoſtolo inductos. 15. *Sedulo exploret*, quinam ſit ſenſus Eccleſiæ vniuerſalis circa quoſdam Mores, praximq; illius approbatam in quibuſdam ritibus &c. & An vt *Certos*, vel *Probabiles* tantum, vel *Probabiliores* quoſdam amplectatur Ritus; An ex *Deuotione* tantùm, An verò *etiam ex obligatione*; quam *ſcienter* quoque contraxerint fideles &c. *Animaduertat tamen*, cum in multis *Quæritur conſenſus Eccleſiæ Vniuerſalis*, illum non poſse ab vniuerſa planè Chriſtianorum, vel Catholicorum ſingillatim omnium ſententia deſumi; *tum quia* id impoſſibile moraliter ſaltem omnino eſt; *tum quia* fides Minorum perſæpè fidei Maiorum innititur. Idiotæ enim, ac imperiti ideò præſtant fidem multis opinionibus, quia vident à peritioribus, ac ſapientibus illas proponi, vel audiunt eoſdem illis aſsentiri; qua de Cauſa etiam illi circa præcipua fidei noſtræ Dogmata ſæpè actum fidei ſupernaturalem haud eliciunt, cum in *Diuinam Auctoritatem* haud vltimò ſuum Aſsenſum reſoluant; de quo à ſuis Paſtoribus, ac Parochis accuratè eſsent monendi. Quare e ſola ſapientum omnium ſententia Catholicorum, ac præſertim Eccleſiæ Paſtorum, in plurimis ſaltem conſenſus huiuſmodi petendus. *Caueat verò, ne* praxim, vel ſenſum alicuius Eccleſię e primarijs quoque, vel etiam Prouinciæ, reponat in praxium, vel ſenſuum vniuerſaliū numero, & ex illa aliquid vniuerſale inferat; in quo aliqui Theologi Morales parum cauti decipi queunt. Nec vllos peculiares ritus, & praxes, in Catholicis Ciuitatibus, ac Prouincijs, vel Religioſis Ordinibus vigentes damnet, dum ſeruantur à viris Deum timentibus, doctis, ac prudentibus. 16. S. *Patrum lectioni ſit deditus*, non ſolùm vt rectam aſsequatur interpretationem Sacrarum literarum, & maximè verſantium circa Mores, verum etiam vt ab ijs diſcat, quando e Scriptura vel Traditione non habetur, *Quænam Actio ſit digna præmio, ac laude; Quænam vituperatione, ac pœna: Quænam actio ſit ex Præcepto; Quænam ex Conſilio: Quænam Perfectior: Quænam Chriſtianum deceat &c.* Sunt enimuerò S. Patres Optimi Morum Magiſtri, aptioreſque per ſe, quam Ethnici quicumq; Philoſophi; *tum quia* Chriſti, & Sacrarum literarum ſcientia ſunt informati, *tum quia* eorum mores fuerunt Doctrinæ conformes. Perpendat quidem, *An illi aliqua tradant ad Mores ſpectantia, dum Sacras interpretãtur literas*, eaq; *pertinere ad fidem ſaltem implicitè aſſerant; An verò ex alia occaſione: An ex Profeſſo agant de Virtutibus, ac Vitijs, Actionibuſque à Chriſtiano homine exercendis, fugiendiſue; An verò Incidenter: An loca quæ afferunt ad id, ſint iuxta Literalem*, vel *Spiritualem*, vel *Accomodatitium ſenſum: An agant de his in Homilijs, & Concionibus ad populum; An verò alibi*

etiam

etiam, dum exactior doctrina erat tradenda; *An conueniant inter ſe*; *An verò diſcrepent*; *& An celebriores &c.* 17. *Ex probabili interpretatione Sacræ Scripturæ, Traditione Diuina, Definitione Concilij Generalis*, vel *Pontificia, & Auctoritate S. Patrum* probabile tantummodò argumentum ſe ad aliquid aſſerendum afferre poſſe intelligat; & licet huiuſmodi argumenta vnaquæque per ſe probabilia multiplicet, nunquam illorum virtute concluſionem reddere poterit de fide certam. *Hinc ſapiens, ac prudens Theologus Moralis* nunquam certum quid ſpectans ad Mores proponat, quod probabiliter tãtùm deducitur e Scripura &c. 18. *Decreta Eminentiſſimorũ Principum*, qui prępoſiti ſunt S. *Inquiſitioni Romanæ, Tridentini Concilij Interpretationi, Sacris Ritibus, Indici; Negocijſque Epiſcoporum*, ac *Regularium, alijſque Sacris Congregationibus*, quę iam prodierunt, prodeuntque in dies, nota habeat; attendendo tamen, *An* ſint Authentica; *An* reuocata; *An* ſufficienter promulgata; *An* vniuerſalia; *An* habeant conditiones ad obligationem requiſitas &c. Ac licet huiuſmodi Decreta haud vim legis haberent, multa tamen ſciat tradere vtilia ad praxim, forumq; externum maximè: Qua de cauſa etiam valde Morali Theologo opportunum est, habere penes ſe *Deciſiones* celebrium Inquiſitionum, Vniuerſitatum, Senatuum, Rotarum, ac nominatim Romanę, Communitatumq; Doctorum, perſpectumque habere *ſtylum* Curiarum præcipuarum, ac pręcipuè Romanæ. 19. *Ne interius ſentiat*, multoque minus coram alijs affirmet, Moralem Theologiam inniti Ariſtotelis Doctrinæ, ac Principijs de Moribus. Præſtantiores nobilioreſque habet baſes. Nonne antequam Ariſtotelis ſcientia Moralis in Catholicas inueheretur Academias, Moralis Theologia apud Chriſtianos vigebat? Nonne Philoſophiam Moralem ante Ariſtotelem, & præter Ariſtotelem alij tradiderunt? Ex his nonne Theologi etiam multa, eaq; pręclariſſima deſumere potuerunt, ac poſſunt? Affertur quidem iam in multis Ariſtoteles, quia Catholicæ Academiæ etiã in Moralibus naturali lumine cognitis, in quibus propter ordinem nominatim tractandis multam, ac meritò, laudem habet, eum vt Ducem ſequuntur. *Quare* huius Theologiæ ſtudioſus, cum audit, aut legit à quocumq; Morali Theologo afferri ad aliquam concluſionem Moralem auctoritatem ſiue Ariſtotelis, ſiue cuiuſue alterius Philoſophi, intelligat illam non eſſe concluſionem per ſe Theologicam, ſicuti neque cum pręcisè affertur Ratio naturalis. Inter extraneos etiam Theologię Moralis locos reponitur Ratio naturalis vt ſic, multoque magis Philoſophorum etiam collectiuè acceptorum Auctoritas. Hinc fit, vt non pauci celebrium etiam Theologorum libri, qui inſcribuntur Theologici, examinantque Morales Controuerſias, potiùs Philoſophici forent dicendi. 20. *Teneatur Moralis Theologus*

Digitized by Google

logus non minùs, quam *Scholaſticus*, ſua Principia colligere, ſuaſque cõcluſiones probare e Sacra Scriptura, Diuinis Traditionibus, alijſq; locis Theologię proprijs; & dum hę euidenter deducuntur, pertinent ad Habitum Theologię Moralis *Proprium*, ac *ſimpliciter*; ſi probabiliter, ad Habitum Theologię *Secundum quid*, & *Opinatiuum*. Auctoritas Philoſophi, Ratioque naturalis, ſi non concurrit cum prę-miſſa de fide ad concluſionem inferendam, additur à Theologo Morali, quatenus Theologo, ad illuſtrandam magis pręmiſſam, aut concluſionem de fide; vel ad illam aſſertionem euincendam contra Ethnicum. Certè ſi Auctoritas ethnici Philoſophi, ac Ratio naturalis idem doceant, quod fides; fidei noſtrę Dogmata ad Mores pertinentia facilius ethnicis ſuadebuntur, & etiam Chriſtianorum, Catholicorumq; intellectus facilius Verbo Diuino adhærebunt, ac in fide firmiores erunt. *Mirandum* tamen eſt, quod Theologi Morales ſint adeo parci in ſtabiliendis illis, quæ docent, ex locis Theologiæ proprijs, ac nominatim e Scriptura; prolixi tamen ſint in confirmandis, quę docent, ex Ariſtotelis Philoſophia, Rationibuſq; Philoſophicis, quæ ſolummodò probabiliter vt plurimum concludunt, & ex legibus Ciuilibus (ſapientius illi faciunt, qui afferunt *Sacros Canones*) An non animaduertunt ſe tunc agere Philoſophi, non verò Theologi Moralis partes? Defectus iſte (quem grauiſſimum eſſe nemo non peritus, ſi ſincerè loqui velit, aſſeret) oritur ex eo quod Theologi Sacros *haud euoluant Codices*, e graueolentibus ſæpe Philoſophorum ciſternis, quam e puriſſimis Diuinæ Sapientiæ fontibus Scientiæ Moralis effata, quæ plurima in Sacris habentur literis, potiùs haurientes. *Optandum* enimuero foret, vt quis ea quę habentur ex fide, vel deducuntur etiam probabiliter ex ijs quæ de fide, ſpectantia ad Mores ſeponeret ab illis, quæ lumine naturali tantummodo habentur; Illis autem adderentur poſtea ſi quæ forent, tum rationes naturales, tum auctoritates ſiue Ariſtotelis, ſiue Platonis, ſiue cuiuſuis alterius celebris Philoſophi, vel etiam textus alicuius legis; qui enim Ciuilium legum libros conſcripſerunt; in Morali Philoſophia quam maximè excelluerunt. 21. *Sit verſatus in Hiſtorijs*, tum *Eccleſiaſticus*, tum *Prophanis*; ex ijs enim notitiam aſſequetur actionum, quæ laudatæ, ac vituperatæ ſunt: exemplorum, quę vim perſepè habent doctrinæ; & prauorum quidem ad eas fugiendas actiones, proborum verò ad eas amplectendas. *Non tamen* exiſtimet, ſe tuta conſcientia ſequi poſſe, vel alijs imitanda proponere exempla quęcumque etiam Sanctiſſimorum Virorum: *Tum quia* non omnes eorum actiones fuerunt laudabiles, imò aliquę recenſitę in Hiſtoris etiam Sacris fuerunt peccaminoſę, & quandoque non leuiter; *prǽterquam* ſi fuerunt laudabiles, alię forſan exerceri potuerunt

Digitized by Google

ab illis laudabiliores : *Tum quia* aliqua prę ſtiterunt e peculiari Diuina Inſpiratione, ſiue Diuino Impulſu : *Tum quia* fuerunt aliquando laudabiles, circumſtantijs quibuſdam poſitis, quæ ſæpiſſime aliàs, ſiue alijs deſunt : *Tum quia* non ſemper authenticè conſtat, ac legitimè, an tales, quæ recenſentur, actiones à tali Viro exercitæ ; ſcriptores enim aliquos fuiſse nimis credulos, aliquos etiam falſarios conſtat. *Similiter* ex eo quod *aliqui Sancti Viri* non *certis ſe conformauerint moribus, ac ſenſibus*, haud hos per ſe reprobet ; *Tum quia* eſt argumentum negatiuum, quod leuiſſimè probat : *Tum quia* aliqui Sanctitate etiam inſignes Viri potuerunt eſſe ſcrupulis obnoxij ; aliqui etiam minùs prudentes ; *Tum quia* voluerunt perfectiores ſenſus, ac mores perſequi, relictis minùs perfectis, licet per ſe probis, ac laudabilibus; *Tum quia* non potuit ſemper certò cognoſci, an illos quandoque fuerint ſectati ; neque enim in publico ſemper, & coram certis perſonis, quæ ipſorum mores ſedulò obſeruarent, ad tranſmittendam maximè poſteris eorum memoriam, actiones plurimas exercuerunt. *Multò minùs ſtatuat*, tanquam Regulam *Probabilem*, multòq; minùs *Certam* Actionum laudabilium Actiones, quas exercent nonnulli, qui *Viri ſpirituales* aliquando dicuntur à vulgo maximè, eo quod prę manibus frequenter habeant officium B.V. Coronam, ac Roſarium, illudq; ſępiùs recitent, adſint pluribus ſacris, frequentent Sacramenta Confeſſionis, & Communionis, quaſdam ſodalitates, quædam oratoria &c. *tamen ſunt* durę Ceruicis, pertinaceſq; in proprijs ſenſibus ; rixoſi ; ſuſpicioſi ; alijs dominandi cupidiſſimi; tenaciſſimi, auarique (& quandoque cariori pretio vendunt, quam alij, res eiuſdem qualitatis) in contractibus fraudulenti ; parum erga alios miſericordes ; immites ; ſuperbi adeo, vt aliorum, licet peritiorum in materijs moralibus, iudicio ſtare nolint, ſed ſemet ſuo regere conſilio, quod veluti e cęlo delapſum arbitrantur ; in motibus, habituq; corporis ab humilitate adeò alieni, vt velint ſib cęteros omnes de via cedere, aperire ſibi caput &c. grauiſſimè indignantur, ſi vel leuiter eorum detrahatur honori, quæruntque vindictam licet ſub ſpecie Diuini Zeli, ac Iuſtitię Punitiuę ; omnia ſibi deberi arbitrantur ; aliorum mores, ac ſenſus deſpiciunt ; facilè aliorum famę, ac multipliciter detrahunt ; alijq; huiuſmodi vitijs, & grauiſſimis ſcatent, licet à Carnalibus quandoque abſtineant. *Illi re uera ſunt Viri ſpirituales*, in quibus viget maximè Caritas in Deum, ac Proximum, ac nominatim, in quibus elucent *Sexdecim Caritatis Qualitates* recenſitę 1. *Corinth.* 13. ab Apoſtolo ; quo nemo melius Sanctitatis Notas habere potuit perſpectas ; & ad has quidem, tanquam ad *Lydium lapidem*, explorandę ſunt Actiones eorum, qui in *Spiritualium* numero recenſentur ; quibus ſi reperiantur non conformes, & multò magis

gis ſi difformes, Sanctitas cuiuſque ficta, & apparens erit, in nullo habenda pretio, imò potiùs ab omnibus vituperanda, licet in alijs operibus pijs ſemet exerceret, cæteroqui per ſe laudabilibus. *Ab Hiſtorijs* etiam, *Annalibus*, ſimilibuſq; libris aliorum geſta continentibus edifcet multos peculiares ritus, ſiue conſuetudines, antiquiores maximè &c. quæ cognitio ad multorum ſolutionem, ac probationem Morali Theologo ſæpè opportuna erit. 22. *Non afficiatur* erga Theologum Moralem vllum ita vt exiſtimet quæcumq; planè ab eo dicta infallibilis eſſe auctoritatis, vel talem, cui non poſſit quis tuta refragari conſcientia; imò putet probabiliores contra illum ſuſtineri meritò poſſe opiniones aliquas, illius forſan nonnullas improbabiles eſſe, alium ſcriptorem eſſe aptiorem &c. *Laudabile* quidem eſt initio vnius, vel alterius Moralis Theologi *Summam* perlegere: At vbi quis profecerit non leuiter in Moralis Theologiæ ſtudio, his tantum detineri, ac nolle aliorum opiniones, etiam Probabiles tantum, habere notas, *Vituperabile* foret: *Tum quia* hinc facilè fieret, vt multi tanto in pretio haberent quoſdam ſcriptores, & aliquando etiam ſolummodo Reſcriptores ex alijs, vt reliquos, licet Sapientiores, floccifacerent, horum opiniones damnarent, tanquam Improbabiles, Scandaloſas, Impias &c. Sicuti Viri nobiles interdum, qui extra Patriam ſuam haud ſunt profecti, tam altè de ſua nobilitate, ac Patria ſentiunt, vt cæteras Vrbes, licet auguſtiores, cæterorum nobilitatem, quamuis præſtantiorem, deſpiciant; cum e contra alij, qui alias inuiſerunt Ciuitates, ſoleant eſse magis humani, reliquarum Vrbium laudes referant, nobiles ex alijs Vrbibus ad ſe officij Cauſa aduentantes, honorificè excipiant &c. *Tum quia* nequibit quis vnquam, vt par foret, ſententias quoque certi Auctoris tueri plurimas, niſi argumenta illas oppugnantia norit, quæ aliquando ab eo non reponuntur Auctore, vel ſaltem validiùs in aliorum libris exponuntur: *Tum quia* in Moralibus maximè Materijs variatur, ac ſæpe variari debet ſenſus de opinionum Probabilitate, ac Improbabilitate: *Tum quia* vtile eſt ad pacandam quoque ſuam, vel aliorum quoque conſcientiam varias Probabiles opiniones habere notas; modo autem erit opportunum, & quandoque neceſſarium huic opinioni Probabili ſemet conformare, modò alteri: *Tum quia* hinc ab eo, qui vera Caritate flagrat, facilè excuſari poſſunt multæ à Viris Doctis, Pijſque actiones exercitæ, quæ peccaminoſæ communiter, & à vulgo, & a parum peritis cenſentur: *Tum quia* negari non poteſt, quin multiplex huiuſmodi cognitio ſit intellectui iucunda; indeque magis perficiatur; atq; ſi velit, examinatis rationibus, ferre de opinionibus iudicium, neceſſaria. 23. *Definitiones rerũ Moralium* exactè teneat; quarum verba cum ſatis non ſunt clara, illarum inter-

K prera-

pretationem petat à Theologis, maximè antiquioribus, & à praxi antiqua, & præcipuè, ſi hęc innitatur alicui loco Scripturæ, vel oraculis Patrum &c. Nihil poterit aptè concludere, niſi harum vim teneat. Ex varia autem eiuſdem definitionis Vocum acceptione, varias exiſtere opiniones neceſſe eſt. Si antiqua vocum acceptio aliquam diminutionem, vel ampliationem habeat, non erit amplius idem obiectum, de quo locuti ſunt antiquiores. Nihil planè definitionibus addendum, vel demendum. *Nec adhæreat* quibuſlibet recentioribus, qui talium nouitatum in definitionibus, vel earum explicatione ſtudioſi forent, ſi maximè ad priuatos fines. 24. *Quæ Morales* Philoſophi tractant, pręſertim quoad *Voluntarium*, ac *Liberum*, quoad *Virtutes*, ac *Vitia*, vnà cum illis, quæ Theologia etiam circa eadem tradit, ſimulque illa, quæ addidit etiam de *Ignorantia*, *Inaduertentia*, *Metu &c.* animo comprehendat. *Tunc verè veram* Theologiam Moralem tenebit, ſi habeat perſpecta, Principia, *tum Vniuerſalia* totius Theologię Moralis, tum *Particularia* cuiuſq; materiæ Moralis v. g. *Simoniæ*, *Vſuræ*, *ludi &c.* & ex his deducat concluſiones. 25. *Operam præcipuè* collocet in habenda cognitione *Primo* Quidnam requiratur ad peccatum mortale, & nominatim, *Quænam* cognitio prærequiratur: quæ illius occaſio proxima, ac vitanda. *Secundo* Quomodo Mortale à Veniali diſtinguatur; & qua ratione peccata mortalia tum ſpecie, tum numero multiplicentur; animaduertendo, antequam traderentur tot à recentioribus Theologis de diſtinctione peccatorum, ſolitos fuiſse Catholicos accedere ad Confeſſionis Sacramentum; nec antiquiores ſummas, quæ tamen à doctiſſimis, ac pijſſimis Viris fuerunt conſcriptæ, fuiſſe adeò in hac materia moroſas, ſicuti ſunt nonnullæ recentiores, in quibus nonnulla tradita, præterquam antiquiorum ſęculorum praxi videntur repugnare, reddere poſſunt *Confeſſionem odioſam*; Quod adeò vitandum eſt prudenti Theologo, vt opiniones cunctæ, probabiles tamen, quæ hoc præceptum (quo nullum poſitiuum Diuinum per ſe grauius Chriſtiano) ſuauius reddunt, ab illo ſint amplectendæ, ac reijciendę illę, quæ probabiliter retardare queunt homines à tali præcepto executioni mandando. *Tertio* Quænam ſint conditiones ad *Legum* Iuſtitiam requiſitæ, quarum vel vna deficiente haud iuſta lex erit; & *Quandonam* illarum, cæteroqui iuſtarum, obligatio ceſſet; diſtinguendo exactè leges *Eccleſiaſticas*, quæ à Pręlatis Eccleſiaſticis, vt talibus fieri queunt, à *Ciuilibus*, quarum cōdendarum poteſtas eſt penes Principes, vel Magiſtratus ſæculares. *Quarto* Quænam ſint Conſuetudinis legitimæ Vires; Attendendo, Tum *aliam* eſse praxim Eccleſiæ Vniuerſalis, *aliam* Eccleſiæ Particularis; *aliam* in foro Interno, aliam in Externo; *aliam* certum perſonarum genus tantummodo

obliga-

obligare, aliam omnes in tali Prouincia, vel Ciuitate degentes; aliam eſſe receptam hic, & non alibi; aliam pro certo tempore obligare, aliam pro omni; *aliam* ortam ex metu, dolo, vel ignorantia iuris, ideoque nō liberè cōtractam haud obligare, aliā ſcienter, ideoq; obligare &c. *Tum* A quibus, Quo tempore, & Propter quæ tales conſuetudines inductę in Eccleſiam, vel Eccleſias, ac Ciuitates, Commutateſq; particulares; & an fuerint cōtra, vel pręter praxim antiquiorū ſæculorum, & cur ab hac receſſum &c. *Tum* haud facilè damnandas conſuetudines approbatas maximè à Viris pijs, doctiſque, licet forent contra leges aliquas poſitiuas; quæ prohiberent quoque conſuetudinem inducendam; cum exiſtere potuerint nouæ cauſæ illam inducendi; ac leges aliquæ ſuccedentibus tēporibus minùs iuſtę potuerint eſſe, licet primò latæ fuiſſent iuſtiſſimæ. *Tum* Multas conſuetudines eſse tantum ex deuotione, pietate &c. ac in dubio ſtandū pro cōſuetudine nō obligante. Vniuerſaliter attendat, An cōſuetudo inducta à ſcientibus ſe non eſse obligatos, à potentibus legem inducere, habentibuſque voluntatem ſe obligandi. *Quinto* Quibuſnam violetur *Præceptum obſeruantiæ Feſtorum dierum*, diligenter *diſtinguendo* opera ſeruilia, nec homine libero digna, ab alijs; ac *nunquam adhærendo* opinionibus, vel ſenſibus eorum, qui exiſtimant Feſtos dies eſse multiplicandos, paſſimq; multiplicitatem illorum vel inducunt, vel cupiunt, non compatientes (cum ſibi ſint pares tam dies feſti, quam non feſti, eò quod ſuis viuant redditibus) pauperibus, qui e manuum ſuarum fructu quotidianum ſibi, ſuiſque victum, ac veſtitum comparant, & ex intermiſſo publico labore grauiſſima patiuntur damna: & experientia quidem patet. *Tum* ex nimia quorumdam feſtorum multiplicitate, eos qui ab Eccleſia vniuerſali à tot iam ſæculis approbati ſunt, non multo in prætio haberi, imò in minori præ his; *Tum* vt plurimum artifices ſolitos eſſe maxima diei partem, vel in ludis, vel in potibus, vel in inhoneſtis actionibus cum eorum Sanctorum iniuria, quorum di es feſtos agere dicunt, & filiorum, vxoris, ac Familiæ totius querela inſumere. *Sexto*: Quandonam liceat *Priuato iuſte alium occidere*; quaſdam opiniones *penitus reijciendo*, quæ nimis facilem reddunt priuatis ademptionem aliorum vitæ, quæ poſt animam eſt præcipuum bonum ex humanis; ac *monendo illos*, qui alijs præſunt, & ad hoc ex iuſtitia tenentur, vt ſollicitiores ſint in priuatis huiuſmodi occiſionibus tollendis, maximè ſi ex conſilio, & quibuſdam armorum generibus fiant, ex quibus quamplurimi tum corporis, tum animæ diſcrimen adeant apertiſſimè, *illis ſuadendo*, vt pęnas acerbiſſimas huiuſmodi occiſoribus infligant, *in quos exercere pietatem*, poteſt impietas eſſe; *ijſdemq; ſuggerendo etiam*, eos teneri ex caritate ſaltem, quam erga ſubditos, tanquam filios,

Digitized by Google

ipſi Populorum Patres exhibere debent, diſcordiarum ſemina primò iacta inter primarios maximè Viros, potentiores, ac nobiliores familias eradicare &c. *Septimo.* Quot ſint ſpecies *Fornicationis*, ac præſertim, *Quæ contra naturam*, earum fœditate rite percepta, alijſq; cũ opus fuerit indicata. *Octauo,* Quæ pertinent ad *Iniuſtam læſionem in Bonis Fortunæ, Famæ, Honoriſque, ac horum Reſtitutionem*; attendendo præſertim multiplicem eſse detractionis ſpeciem, ac multos, qui alijs non ſunt contaminati vitijs, hoc tamen vitio eſſe inquinatiſſimos, ac nominatim quoſdam, qui ſe inter viros ſpirituales numerant, vel à parum prudentibus externas tantummodo actiones quaſdam eorum obſeruantibus inter tales habentur. *Exiſtimant* aliqui ſe omne fermè ius in aliorum famam habere, imò & ſe *ſacrificium Deo* præſtare arbitrantur, ſi nonnullos vel pietate, vel doctrina, alijſue dotibus conſpicuos, vel quibus norunt ſuas hypocriſis artes eſſe perſpicuas, timentue haſce manifeſtari, de aliquo crimine inſimulent &c. *Nono.* Quę Attinent ad *Contractus*: animaduertendo; *Tum* compluriũ notitiam diligens requirere examen; nec facilè damnandos, qui paſſim in celebrioribus fiunt Ciuitatibus, maximè non conſultis illis, qui huiuſmodi contractus exercent, nec perpenſis cõditionibus, quas illarum periti exigunt; *Tum* multas leges circa illos latas, vel nõ vbiq; obligare, vel niti præſumptionibus &c. *Decimo.* Quos obliget *Ieiunij* lex; & *Quando* aliqui, licet ea per ſe teneantur, rationabiliter interdum poſſint eximi; *omnibus ſuadendo*, vt ſi nequeunt illam ſeruare integrè, vel in delectu ciborum, vel in vnica comeſtione &c. in quantitate, tamen, vel qualitate ſemper aliquam Eccleſiæ venerationem exhibeant. *Vndecimo.* Quæ ad *Tributa* attinent: monendo *ſubditos* ex lege Naturali, ac Diuina teneri ad eorum ſolutionem, dum illa ſunt iuſta, ac *Magnates*, ne indulgendi cauſa ſuius minus æquis cupiditatibus, licet ſub ſpecie etiam publici boni, quod *quandoque* vel *remotiſſimum* eſt, vel *apparens* tantummodò eſſe poteſt, nimis ſubditos, quos filiorum loco habere debent, non inſtar ſeruorum Turcico more, tributis grauent, in memoriam reuocatis compluribus populorum rebellionibus ortis ex nimio tributo um onere; quod eò intolerabilius foret, ſi non *Geometrica proportione* pro cuiuſq; facultate imponeretur, *illiue eximerentur*, qui magis forent grauandi; & tributa non eſſent vſui *futura neceſſitatibus* Principis, ſed ad *replendas Miniſtrorum illius* crumenas &c. *Duodecimo.* Quę ad *Votorũ* obligationem ſpectant, & *Quandonam* illorum obligatio ceſſet: non niſi dum planè conſtat, illorum obligationem, maximè in Foro Interiori, *aſſerendo*: nec *facilè impellendo alios* ad eorum vinculo ſemet obſtringendos; nec enim *Eccleſiam* ad tacitum Caſtitatis vnius votum in Subdiaconatus Ordinatione annum vigeſimum primum exigere neceſſariò, ac

facilè

facilè multos ex *ignorantia*, vel *metu*, vel *dolo*, vel ſimilibus de cauſis potuiſſe vota emittere, *Circumſtantias* potuiſſe notabiliter variari &c. Nunquam verò ſibi indecorum putet Theologus Moralis, etiam celebris, de quibuſdam difficultatibus *interrogatus* de *Mane*, vt dicitur, *reſpondere* de *ſerò*, tempuſque congruum ad deliberandum congruum velle ſibi præfiniri, & maximè dum agitur de rebus magni ponderis, & præſertim ad Iuſtitiam, publicamq; tranquillitatem; multarumq; animarum ſalutem ſpectantibus. *Quò doctior habetur*, eò etiam magis honori ſuo, ac famæ conſulere debet: *Nec dum quædam ignorat*, vel *non ſatis explorata* habet (perrari ſunt enim, qui exactè teneant omnes materias morales, quæ ad Theologum Moralem attinent) iudicium ſuum in illis interponere velit, ac præſertim dum aliqui illius iudicio tantùm ſtare velint. 26. *Quamuis* apertè *Henricus Quodlib.* 15. q. 15. *aſſerat, diſputationem de Poteſtate ſua nullum Prælatorum* (quod de quibuſcumq; alijs etiam ſuperioribus intelligendum videtur), *refugere debere, ſed eam potiùs appetere; & hoc præcipuè, quia ſi quis eorum ipſam refugit, illud in quo eam refugit, ſuſpectum de veritate tenet; ſicut Mahomet legem ſuam ſuſpectam de veritate habuit*, & *falſitatem* eius *per diſputationem de illa deprehendi metuit, propter quod pœnali edicto legis de illa diſputare prohibuit; non ſic Chriſtus legem ſuam ſuſpectam habuit, quando eam liberæ diſputationi omnium credentium, & non credentium illi expoſuit*; de ſpectantibus tamen ad Iuriſdictionem rariſſimè, & tunc vrgenti plane neceſſitate, iudicium ſuum interponat. Quid alij, & maximè e celebrioribus, magiſq; ſinceris Theologis, ac Vtriuſq; Iuris Interpretibus in medium rationabiliter protulerint, exponat ad ſummum. Periculis multis obnoxiæ ſunt talium quæſtionum ventilationes: inuidiam, odiumq; vnius partis, cui minùs aliquis fauere videtur, excitare ſolent: difficillimæ etiam ſunt ob prætextus multiplicium bonorum publicorum excogitatos à Doctoribus multis, qui alterutri parti fauentes pro vnaquaq; ſcripſerunt, libroſq; vulgarunt: nec vllus ferme fructus ex earum diſcuſſione reportatur; nam non deſunt ſemper, qui argumentis etiam recentibus, nec leuibus, reſpõſiones etiam congruas præbeant; & licet non forent adeo efficaces, ſicuti argumentationes, probabiles tamen cenſeri queunt à Viris in materijs moralibus verſatis, quorum iudicio Viri illarum ignari ſemet conformare poterunt. Veriſſimum illud eſt, *Huiuſmodi quæſtionum ſolutio armis, belloque decernitur plerumque. Qui maiori præditus eſt potentia, ſibi ius vindicat ſæpe*: Cuperent quidem aliqui, vt in aliquo publico piiſſimorum, doctiſſimorum, ac prudentiſſimorum Virorum ex omnibus Chriſtiani orbis partibus coactorum conſeſſu propoſitis rationibus ab illis, qui de Iuriſdictionibus nonnullis contendunt, illiſque ſeduló examinatis, decerneretur aliquando, quid ſentiendum foret, ab illis

qui

Digitized by Google

qui legitimam ad id habent poteſtatem : Grauiſſimæ enim animorum rixæ,& capitales non rarò,inter Chriſtianos oriuntur ex diſſenſionibus iſtis circa Iuriſdictionem cum ſcandalo Ethinicorum , qui minùs rectam (licet immeritò) legem Chriſtianam putant, eò quod plures contentiones,pluraq; bella inter Chriſtianos vigere aſſerant, ac interdum inter illos, qui magis ſtudioſi Pacis eſſe deberent,quam vigeant inter ethnicos eiuſdem ſectæ aſſeclas. *Velit Deus*, vt nunquam diſſenſiones inter Chriſtianos foueantur ex priuata quorundam cauſa; quæ eò magis foret vituperabilis,ſi ad conſeruandam Iuriſdictionem ſuam,minùs legitimè quandoque acquiſitam, inter alios Diſſenſionum materiam aliqui, licet poſsent,non tollerent , vel etiam ſubminiſtrarent ; poſſunt enim ſagaces homines videre , dum aliqui inter ſe contendunt, fore vt illi non animum appellant ad ipſorum Iuriſdictionem minuendam &c. *Auertat idem Deus* , ne huiuſmodi homines poſſint vnquam affirmare, ab aliquo Theologorum ſe ad id impulſos,vel ex illorum conſilio ſe id præſtitiſse. *Tot grauia ſæpe oriri queunt incommoda* ex diſſenſionibus inter Chriſtianos(præter ſpectantia ad Pietatem,ac Religionem ipſam, quę ſępè detrimentum ingens patitur) *vt prudens , ac ſapiens Theologus hortari , ac monere debeat* , vt aliquod potius ſuæ Iuriſdictionis detrimentum nonnulli æquo animo ferant, quam ſe, ſuoſq; in ingentia Fortunarum, Honoris , ac Vitæ diſcrimina adducant ; Pręterquam fieri poteſt, vt dum quis tueri vel amplificare velit iuriſdictionem ſuam artibus minus æquis , iuſto Dei iudicio illa minuatur ; vel dum vnum genus iuriſdictionis amplificatur,aliud & maioris ponderis imminuatur. *Cogitet* Theologus de hiſce materijs conſultus *ea, quæ pacis ſunt*; ac non niſi extrema vrgente neceſſitate ad conſilia belli inter Chriſtianos inclinet; omnes adhibendas artes ſuadeat, antequam quid armis decernatur, maximè cũ ſint incertiſſimi bellorum exitus,tum quoad Victoriam reportandam, tum quoad finem ipſis imponendum , ac pœnitere ſoleat multos illa inchoaſse. *Meminerit Theologus* ; quod *Deus noſter* eſt *Deus Pacis, ac Dilectionis*; & Chriſtus voluit *Princeps Pacis* appellari,*Pacemq;* abiens ad Patrem,Eccleſiæ ſuæ tanquam hæreditatem , *dedit , ac reliquit*. E Dei , Chriſtiq; doctrina ſunt Theologo depromenda,quæ præbet conſilia , non ex Politicorum quorumdam officina. Hortetur potiùs quoſdam, qui ſuam Iuriſdictionem amplificare cuperent mirificè, vt e Barbarorum manibus eripiant,vindicentq; ſibi tot Regna, totq; Prouincias, ac Principatus, quos Chriſtianis vſurparunt,ac eò nominatim tempore , quo Chriſtiani inter ſe bella gerebant de vindicanda ſibi inuicem aliqua iuriſdictione etiam non multi ponderis. *Perpendat enimuerò Theologus Moralis*, dum ſubterfugere nequit , quo minùs ſenſum ſuum proferat circa nonnulla ad Iuriſdictionem ſpectantia,

Digitized by Google

ſtantia, ad quæ per ſe, & ex Inſtitutione *Naturali*, vel *Diuina* extendantur Iuriſdictiones quę ſunt in Chriſtiana Republica, limites ſuos, vt vigeat in illa Pax, ex Sacra Scriptura, Traditione, Patrumq; auctoritate illis præſcribens; Caueatq; ne ita vni faueat, vt alteri præiudicium inferat, ſuiſq; opinionibus efficiat, vt quæ eſt per *accidens* alteri Iuriſdictioni cõnexa, euadat quaſi per ſe; & in hac tuenda, vel amplificanda nonnulli ſint ferè toti, de alia parum ſolliciti; & ne *lex Euangelica* in dies magis oneroſa euadat illis, qui eam amplexi iam ſunt, retardenturq; multi ab amplectenda Chriſtiana, & Catholica Religione, eò quod hinc Iuriſdictionis, quæ ad illos ex lege naturali ſpectaret, diminutionem quam maximam pati deberent, & hoc, non *quia Chriſtus ſic voluiſſet*, ſed quia ſic nonnulli Theologi minùs verè pij, ac ſinceri vellent; quorum ſententia propter extrinſecas cauſas apud aliquos futurum eſset, vt præualeret. 27. *Haud tempus* inſumat grauioribus merito dicandum in leuiſſimis quibuſdam, vt in diſcendo v. g. *Quot ſint filiæ Superbiæ, Acediæ &c.* ac in ſimilibus, quæ potiùs puerilem memoriam petunt, ac nullius ferme ponderis ſunt. Nec de huiuſmodi rebus interroget, ſi Examinator ſit conſtitutus, illos qui accedunt examinandi de *aptitudine ad excipiendas Confeſſiones*: ſed de ijs, quæ pertinent ad Sacramentum Confeſſionis, & quæ ad praxim faciunt, vitatis illis quæ ad ſolam ſpeculationem ſpectant, & potius ad Cathedras, quam ad Confeſſionalia ſpectant: *ſimiliter* ab ijs, qui accedunt ad examen pro ordinatione, petat quæ ad *Ordines ſuos attinent*, non verò quæ à Confeſſarijs eſsent petenda &c. & licet meminiſſe debeat, *plura poſſe Aſinum interrogare*, quam *ſapientem reſpondere*, non ſit facilis tamen in ferendo ſuffragio pro admiſſione ad *Ordines*, & maximè *Sacros*, vel ad Confeſsarij munus; nam multitudo Clericorum, & Confeſsariorum minùs aptorum eſt valdè Communi fidelium animarum bono noxia: *Quare ne ſit particeps* criminis grauiſſimi, quod patrarent illi, qui non idoneos, habentesq; potius qualitates oppoſitas illis, quas Sacri Canones, ac Conciliorum, Pontificumque leges requirunt in ijs, qui creandi ſunt Clerici, Sacerdotes, & Confeſsarij, in eorum tamen numero, non publici, ſed priuati tantum alicuius boni, ac nominatim ad ſuæ iuriſdictionis fines porrigendos, habita ratione, reponerent. 28. *Suis opinionibus* foueat obedientiam ſubditorum in ijs, ad quæ tenentur: Superiorum autem Poteſtatem non porrigat vltra id, quod illis licet ex lege illis impoſita à Iure, ſiue Naturali, ſiue Diuino, ſiue Gentium, ſiue etiam Poſitiuo legitimo &c. Nec vnquam adhæreat illis opinionibus, *Quæ docerent, fidem datam etiam ſubdito* nõ de re intrinſecè mala, *violari poſſe; dominandi cauſa licitum eſſe ferme*, quod liberet &c. *Vel quæ ſinceritatem, ac fidelitatem tollerent*, videturq; earum praxis maximè illos,

qui

qui alijs præſunt, dedecere, vt ſunt nonnullæ de *Amphibologia*, & *Æquiuocatione* ſententiæ &c. Tum ſubditis, tum ſuperioribus; tum Eccleſiaſticis, tum ſæcularibus, omnibus deniq; non acceptator perſonarum ius ſuum tribuat. 29. *Cum fieret*, vt nonnulli *prurientes auribus* (vt inquit Apoſtolus Paulus 2. Timoth. 4.) *coacervarent ſibi magiſtros ad deſideria ſua, non vt diſcerent, quid facere deberent, ſed vt eorum ſtudio, & calliditate inuenirentur rationes, quibus liceret, quod illis liberet*; haud Theologus Moralis inter huiuſmodi magiſtros numerari velit, qui Adulationis Vitio quam maximè premerentur; adeoq; omne ſtudium ponerent, vt nonnullorum Voluntas, qualiſcumq; ea foret, eſſet Regula, qua eorum operationes, & actiones dirigerentur. *Veh Eccleſiaſticæ Hierarchiæ*; *Veh Chriſtianæ reipublicæ*, ſi complures in Chriſtiano orbe viuerent huiuſmodi Theologi Morales, *qui iuxta quorundam deſideria loquerentur*, ac *ſcriberent*, apparentes etiam rationes excogitarent, afferrentque; & hi forent, qui aliorum conſcientias dirigerent, & iuxta illorum cõſilia res grauiſſimæ decernerentur. Ex *hoc quidem fonte*, tanquam ex equo Troiano, *irrumperent in Chriſtianam Rempublicam tot abuſus*, adeoq; graues morbi, vt ad deſperationem fere ſalutis laboraret. 30. *Tum in ſentiendo*; tum *in loquendo*, *ac ſcribendo* ſit ab omni liber paſſione; liberè Quid *malum*, Quid *bonum*, Quæ *Actio laudabilis*, Quæ *vituperabilis &c.* proferat. Caueat tamen, ne ex minùs beneuolo, vel infenſo animo aliquorum nomina peculiariter recenſeat; cum ſatis ſit Vitia, ſiue Vitioſas actiones notare, ſiue diſcutere, *An tales Actiones ſint licitæ, an illicitæ*, *An Conformes Chriſtianæ Religioni*, *Pietati*, *Iuſtitiæ &c.* nulla prorſus perſonarum, & maximè Eccleſiaſticarum, mentione facta explicitè. Intelligat autem, argumentum ferme euidens eſse ſæpiſſimè ſaltem animi, de cuius ſalute actum ſit, nolle, vt quædam, & maximè ſi ſint publica, & ad publicum beneficium pertineant, examinentur à Theologis moralibus: quos nouerint ſincerè locuturos: Hi certè timent, ne ſua facta minùs ab illis probentur. *Prudens tamen ſemper ſit Theologus Moralis*: Nam ſi certum ſibi ſit, nullum reportandum eſse fructum, ſi quędam examinet, & multò magis ſi grauiora hinc extitura incõmoda exiſtimet, vel ſibi ſuiſue graue aliquod malũ immineat, abſtinere poterit, imò aliquando debebit ab huiuſmodi diſcuſſione, ac ſuæ ſententiæ prolatione; Quæ interdum quidem debitæ correctionis vices habet; aliqui enim non niſi à Doctoribus, vel Scriptoribus corrigi queunt: A quo ſi hi abſtinerent (debita tamen ſemper adhibita cautione) explicari nequeunt incommoda, quæ hinc in Chriſtianam Rempublicam vniuerſam deriuarẽt. 31. *Scripta, libroſque in cauſa propria*, vel aliorum iuxta eorum imperium, vel nutum ſcriptos ita euoluat, vt iudicium tamen non ferat vltimum,

donec

Digitized by Google

donec reſponſiones aduerſantium videat. Ex huiuſmodi quidem libris multa diſcuntur præclariſſima, nam amor maxime proprius, & propenſio in alios mirè interdum acuit ingenium, redditq; etiam aliquãdo homines indefeſsos in perſcrutandis ex antiquiorum,& recentiorum libris aliquibus, quę videntur ſibi, vel ſuis fauere: Multa tamen poſſunt ibi reperiri, quę vel non faciunt ad rem, vel quaſi detorquentur, vel non integrè, ac ſincerè, & quandoq; etiam falsè referuntur. Quare plurima, quæ leguntur in hiſce libris, Theologus Moralis in Auctoribus, qui ab illis indicantur, recognoſcat: Rationes verò quas afferunt, ad rectiſſimam veritatis, iuſtitiæ, & ęquitatis trutinam ponderet. 27. *Caueat, ne cum eſt à Conſilijs alicui ſupremo Principi, vel Magnati poteſtatem ferendi leges habenti*, ſuadeat illi multiplicitatem legum. Non ſunt leges, ac pręcepta multiplicanda, quę imperij onus nimis graue efficiant, & quę in cauſa ſint, cum tot leges, ac pręcepta difficilè admmodum ſciri poſſint, & multò minus omnes ſine nullius tranſgreſſione ſeruari, contemnantur, paſſimq; violentur: Neq; ſolum attendendum, an ſingulę leges, quę denuò conduntur, ſeruatu non ſint difficiles, ſed etiam an omnes ſimul, quę ab iſtis conduntur, & quę à ſuis anteceſſoribus ſunt conditæ, ſeruari nõ admodum difficilè poſſint, ac iugum legum nõ admodum difficile ſibi ſubditis imponant. *Moneat* eos, *Tum vt ſint contenti legibus illis*, quę ſunt penitus neceſſarię; nam ipſa multitudo ſtatim fit impoſſibilis; vnde vt plurimum ſaltem efficiuntur veluti arenearum tela, quibus muſcę arcentur, non leones: Et legũ quidem immodica turba hoc ſolum pręſtat, vt boni & mites, qui legibus non indigent, circumſepti viuant; peruicaces autem & indomiti leges plures habeant, quas peſſumdent ad ſuas explendas libidines: *Tum vt in ferendis legibus pro Communitate aliqua aduertant*, cum in illa ſoleant eſſe longè plures, qui virtutum habitibus non ſunt imbuti, ſed cum prauis corruptiſq; affectibus colluctantur, quique adeo potentes non ſunt pręclara virtutum opera aſſequi (nam ſtudioſi habitus ſunt, quibus facilitatem nanciſcimur ſtudioſè agendi) haud Communitati ſub pœna ſiue Eccleſiaſtica, ſiue Ciuili prohibenda eſſe, à quibus tota Communitas pro humana fragilitate abſtinere non poteſt, ſed ea prorſus, à quibus plurimi cauere poſſunt (vna ex conditionibus Legi condendæ eſt, quod ſubditis attenta eorum diſpoſitione ſit futura poſſibilis,& vtilis) *adeoque* non eſſe legibus, quæ omnibus debent eſſe communes, decernenda nonnulla, quæ ſolis integris Viris, ac qui multum in virtute progreſſum fecerunt, poſſibilia ſunt, ſed illa prorſus, quæ etiam imperfectiores adire, ferreq; poſſint, vt illis facilioribus imbuti ad alia, quæ ardua ſunt, valeant ſua ſponte conſcendere; alioquin fiet, vt imperfecti in deſperationem incidentes primùm

Digitized by Google

violent talia præcepta, cõtemnant poſtea, ac denique ex contemptu in peiora labantur: *Tum vt qualitates Communitatum ſpectent*: neque enim eędem leges ferendæ ſunt Pueris, quæ Viris; Sęcularibus, quæ Religioſis; Religioſis in exiguo numero, & Caritate feruentibus, quę illis iiſdem numero amplificatis, & à primæuo ſui Inſtituti ſpiritu iam deficentibus &c. *Tum maximè*; ne pro priuato commodo inſtituantur, videlicet, vt vel tranſgreſſorum mulctis (ſic loquitur *Sotus lib.* 1. *de Iuſt. q.* 5.) vel diſpenſationum frequentia legiſlatorum ærarium diteſceret, aut aulicorum res augerentur: Quem modum ait *Sotus* eſſe omnium peſſimum, ac peſtilentiſſimum: Cui affinis eſſet iſte, ſi nimirum quis legem aliquam ferret, vt occaſionem haberet aliquos, quos difficilè ſeruaturos illam arbitraretur, priuandi bonis ſuis, vel aliqua pœna afficiendi, vel illos torquendi &c. *Omnes ingenij vires intendat Theologus Moralis in hoc*, vt Magnates huiuſmodi ſemper pręcipuam collocent induſtriam, vt *Decalogi præcepta*, quæ ſunt iuxta lumen naturale etiam, *exactè obſeruentur*; nam hinc tranquillitas in Rempublicam Chriſtianam deriuare poteſt: *ac ſe iniuſtè acturos prorſus arbitrentur*, ſi grauiorem pœnam imponerent illis, qui aliquas poſitiuas Leges, quę ſępe pręſumptiones humanæ ſunt, nec habent re vera conditiones ad iuſtitiam legum requiſitas, violarent, quam qui ab obſeruantia Diuinorum Pręceptorum recederent, pluriſque facerent leges à ſe, quam à Deo, *per quem* tamen *Reges regnant*, conditas. *Peculiariter* verò hortetur Theologus Moralis *Eccleſiaſticos Præſules*, vt à multiplicandis legibus abſtineant: *Tum quia* illi debent magis, quam cęteri, veſtigijs inſiſtere Chriſti, qui pauciſſimam leges, ſed plurima conſilia in Euangelica lege tulit: *Tum quia* ipſi, qui Chriſti vices gerunt in terris, abſtinere debent, ne Chriſti *iugum ſuaue, onuſque* leue, reddant inſuaue, & graue: Debent enimuero *Chriſti*, non *Eliæ* ſpiritum ęmulari: Memores eſſe debent Caritatis, quam erga omnes, ac nominatim peccatores, exhibuerunt Apoſtoli *Petrus*, & *Paulus*, cuius plurima, ac eximia prębuerunt argumenta; meritoq; reprehenderentur, qui iuſtitię ſummę rigoris exercendi contra aliquos, quibus ex priuatis cauſis minùs eſsent proprij, deſiderio flagrantes ſibi ad imitandos tantum proponerent Apoſtolorum Principes, ſi quando deprehendatur, eos durius quid dixiſse, vel egiſſe contra nonnullum; & peculiariter ſibi proponerent S. *Petrum* Mortem *Ananiæ*, ac *Saphiræ* inferentem, non animaduertentes id ex peculiari Diuino inſtinctu, ac peculiari miraculorum virtute illi a Deo communicata eueniſſe. *Chriſtus* enimuero *Diuinum* tantummodo exhibuit *Zelum* in eijciendo bis è Templo *Vendentes, & ementes oues, & Boues*, & *Columbas*; Quorum nomine cum intelligant S. Patres *ſimoniacos*, vt contra hos leges à pijſſimis, ac prudentiſſimis Pontificibus

latæ

latæ ſeruentur, exercendus maximè Paſtorum zelus: *Tum quia* Chriſtiani debent eſſe remotiſſimi à conditione Iudæorum, quibus multiplices datæ leges, cauendumq; ne deterior quandoque fieret conditio Chriſtianorum, quam Iudæorum: *Tum quia,* cum Eccleſiaſtici Præſules ſint inſtar Matris reſpectu Chriſtianorum (ſæpe autem in Sacris Canonibus *Eccleſia*, & peculiariter *Romana Sedes* appellatur *Mater*) haud par eſt, vt multis filios ſuos obligent præceptis; *Tum* quia ex nimia multiplicitate fieri poteſt, vt plures non ſeruentur etiam ex contemptu (quod vergit etiam in dedecus ferentium leges) vel ſeruentur tantũ illæ, quæ ſunt minoris ponderis; *Tum quia* ſit, vt Theologi nimio multitudinis legum onere premi ſubditos videntes, in dies excogitent rationes, quarum virtute excuſari à legum multarum obſeruantia ſubditi poſſint; & inter cætera legatur apud recentiores, ac celebres nonnullos recentiores, *vt valida ſit lex, liberè, & non coactè ſuſcipiendam*, ac *deſtruere Caritatem* (quæ in Eccleſiaſticis Prælatis maximè præ alijs vigere debet) *qui inuitos cogit &c. Tum quia* meminiſſe debent Eccleſiaſtici Pręſules, Chriſtianos eſſe ſibi ſubditos voluntarios, non naturales, ſicuti multi populi Principibus ſęcularibus ſubditi ſunt: *Tum quia* decet, vt ipſi præbeant exemplum cæteris, qui pręſunt, moderationis habendæ in ſubditorum regimine.

33. *Sentiat*, vt par eſt, præ cæteris de benignitate Eccleſiaſticarum legum, Ideoq; cum probabile, vel dubium eſt; *An aliqua* extent; *An aliqua* Conſilium, An verò Pręceptum contineant; *An aliqua* obligent ad Pœnam tantum, an verò etiam ad Culpam; *An aliqua* obligent in foro externo Tantum, an verò etiam in Interno; *An* in certo tempore tantum, an in omni; *An* certum perſonarum Genus Dumtaxat; *An* in certis tantummodo circumſtantijs, loci &c. *An* Epicheiã admittãt, benignaq; interpretatio ſine recurſu ad Superiorẽ fieri poſſit; *An* obligent ad culpam mortalem, an venialem; *An ſint Comminatoriæ* tantum, *An* verò de facto obligent ad pœnam; *An* ſint de pœna eo ipſo ſubeunda, an ſolummodo poſt Iudicis Eccleſiaſtici condemnationem &c. ſemper pro mitiori parte ſtet Theologus in ijs, quæ ad forum Internum ſpectant. Similiter, cum ad obligationem Eccleſiaſticarum legum quaſdam conditiones primarum partium Theologi requirant, quas alij etiam celebres Theologi non exigunt, & horum ſententiam, vtpote probabiliter, vel probabiliùs fauorabilem amplectantur Pręſules ſæpe, ac ſequatur plerumq; Eccleſiaſticę Curiæ ſtylus; in foro tamen Interiori Theologus benigniori adhæreat, maximè cum de benigniori mente Pręſulum Eccleſiaſticorum, quibus nullis Principes humaniores eſſe debẽt, ſit rationabiliter pręſumendum eo in foro, licet in Exteriori, & propter extrinſecas cauſas quandoque (& prudenter) illarũ verba nimium quemdam rigo-

rem præferrent. 34. ***Ne ex eo quod*** aliquid vnquam factum fuerit, putet Theologus illud eſſe illicitum, & non permittendum, vel concedendum, vel conſulendum &c. ***Tum quia*** interdum id conſtare non poteſt; ***Tum quia*** ex factis multis laudabilibus, & approbatis poſtea, licet fuerit primò controuerſia, an eſſent laudabilia, aliquod primum aliquando fuit; ***Tum quia*** poſſunt exiſtere tot circumſtantiæ, quæ compellant modo ad iſtud factum approbandum quoque, & hæ aliàs non extiterint: ***Tum quia*** ſic multa, quæ in Eccleſiam quoq; inducta ſunt, ac inducuntur in dies, vituperanda forent &c. ***Experientia*** patere poteſt, cum quis ex animi paſſione aliqua aliquid ſtatuit non concedere, aut permittere &c. ſpeciem nouitatis, prauiq; exempli ex hac nouitate inducendi obtendere; horum autem nullam habere rationem, cum ea, quæ ſibi placent, aut in ſuum vergunt commodum, ad praxim vult primò reuocare: ***Quare*** Theologus Moralis in hiſce conſultus Caſibus omnes circunſtantias ſedulò attendat, ac æqua lance de omnibus iudicet, non reſpiciens in facies hominum, ſed id quod coram Deo iuſtum, æquumq; videtur, in medium proferens. ***Animaduertat*** verò inter cætera; non rarò leuiſſimam eſse rationem, quæ de ***Prauo exemplo*** affertur: ***Tum quia*** hoc ſæpè in alijs, quæ arrident, non attenditur; ***Nec attendendum*** foret, dum ***ſcandalum Phariſaicum*** foret: ***Tum quia*** eędem planè circumſtantiæ, quę in hoc primo caſu apparent, omnes ſimul forſan nunquam in poſterum, vel rariſſimè in poſterum occurrent; ideoque erit locus facilè negandi alijs talem diſpenſationem, tale priuilegium &c. ***Tum quia*** nulla res eſt tam bona, qua quis improbus male vti non poſſit: ***Tum quia*** perſępè fingi poteſt, vel exaggerari ratio iſta mali exempli: ***Tum quia*** poteſt eſſe exempli magis praui, ſi quid fiat non concesſa v.g. diſpenſatione, non conceſſo tali priuilegio &c. ***Tum quia*** maxima incommoda importari queunt, ſi id non concedatur &c. præponderantia malo exemplo in alijs per accidens &c. 35. ***Diligentiſſime*** diſtinguat inter opinionem ***Certam***, & ***Euidentem***: Inter ***Tutam***, & ***Probabilem***, Inter ***Probabilem***, ***Probabiliorem***, ***minuſque*** ac ***vix Probabilem***: Inter ***Probabilem ſpeculatiuè***, & ***Probabilem*** Praticè; Inter ***Probabilem*** in ***foro Interno***, & ***Probabilem in foro Externo***: Inter ***Scandaloſam Actiuè***, & ***Scandaloſam Paſſiuè***: inter ***Impiam Poſitiuè***, & ***Impiam negatiuè***; Siue ***Non Piam***, aut ***minùs Piam***; Inter ***Dubiam Negatiuè***, & ***Dubiam Poſitiuè***: Inter ***opinionem fundatam*** in ***Præſumptione***, ac ***fundatam in Veritate &c.*** Potiſſimè verò perpendat, quænam ſit re vera opinio ***Probabilis*** dicenda; & ***An quis*** illam teneatur interdum ſequi, relicta nedum Tuta, vel Tutiori, verum etiam Probabiliori. Sine horum, ſimiliumq; notitia nunquam ſatis proficiet in huiuſmodi ſtudio; nec Auctores exactè intelliget, nec de aliorum opinionibus congruum ferre poterit

rit

rit iudiciũ, vel ſanum alijs præbere conſilium. *36. Nõ Facilè adhibeat* fidem ijs, qui dicunt aliquam opinionem eſſe *Communem, Communiorem, Singularem, Nouam, Impiam, ſcandaloſam &c.* Haud illa opinio dicenda eſt verè Communis à Theologo ſapienti, quæ plures habet ſibi fauentes: Haud numerum faciunt meri reſcriptores, & qui proprio nõ ſcribunt iudicio. *Erit Communis*, quã ſeptem, vel octo Auctores perpenſis vtrinq; rationibus amplectuntur, & non quam etiam Centum ſcriptores amplectantur, quorum vnus vel alter ſolummodo ſententiam examinarit; Eritq; *Communior*, pro qua plures huiuſmodi Auctores ſtabunt. Ab ingenijs *Liberis*, non *ſeruilibus* petendus videtur ſenſus circa Opinionem *Communem*, vel *Communiorem*. Vt aliqua Opinio dicatur meritò, nec temerè *Singularis*, oportet vt vel a nullo alio Auctore, vel Scriptore, vel Theologo vllibi aſſerta fuerit; Hocne Theologus perſpectum habebit? maximè cum raro habeat notitiam librorum, qui in remotis Prouincijs, & cum laude multa eduntur quandoque. *Nouane* erit Opinio, quæ vel antiquis, vel celeberrimorum Theologorum effatis innixa erit? An non huiuſmodi *nouitas* potiùs laudanda, cum nouæ in dies circumſtantiæ actionum quarumdam apparient, in quibus à Scriptoribus non eſt adhuc examinatum quid prẹſtandum ſit, quid laudabile, quid vituperabile cenſendum &c. *Impia*ne erit, quæ vel probabilis eſt; vel non quibuſdam pietatis argumentis, quaſi alia non ſint, & forſan certiora, fulcitur? *Scandaloſane*, quẹ Ius naturale tuetur; vel importat ſcandalum paſſiuum, & apud imperitos, ſiue apud eos, qui ex pertinacia in proprijs ſenſibus animaduertere nolunt, vel nequeunt ex ingenij imbecillitate, vel inſania quadam partiali, illius rationes, quæ a prẹclaris probantur Theologis, aſſequi? *Theologus quidem Moralis* non minùs certè, quam *Scholaſticus* à Cenſuris Opinionum abſtineat: *Memineritq;* ſi ea quæ ab Iuſtitiam pertinent, vt par fuerit, habuerit perſpecta; & ex *genio alijs* detrahendi, vel *ex inuidia, odioq;* in Theologos Morales, quos pluris ẹſtimari ſemet, aut poſſe meritò maiorem ſibi auctoritatem vindicare nouerit, niſi aliqua aſpergantur nota; *vel etiam non perpenſis rite rationibus*, cenſuram protulerit; teneri retractare illam, & curare vt reſarciantur damna, quæ inde Auctor talis ſententiæ paſſus fuiſſet. 37 *Inter Scriptores rerum Moralium* eos maiori in pretio habeat; Qui *veram Scholaſticam Theologiam docuerint*, vel *apti re vera fuerint ad illam cum laude docendam*, cum hi ſoleant exactiores eſſe in examinandis quæſtionibus, & in ſua Principia reſoluendis: *Qui peritiores fuerint in Sacris Canonibus, Legibuſq; Ciuilibus*; cum plurima ſine exacta illorum intelligẽtia enodari nequeant: *Qui plurium ſpatio annorum tradiderint Theologiam Moralem*; vel habuerint munus *Reſponſoris ad Caſus Conſcientiæ, quorum ſolutio in dies petitur*,

tur, & maximè *ſi in aliqua Ciuitate celebri*; praxis enim valdè conducit, diuturnúmque in materia Morali ſtudium: *Qui liberè, & non ex metu, vel adulatione, vel aliqua extrinſeca cauſa, ſiue ad ſe, ſiue ad alios ſpectante* (quod facilè animaduerti poteſt ex eorum opinionibus) *ſcripſerint*: Nam hi luminis naturalis dictamen ſequuntur; ideoq; minori in pretio haberi poſſunt opiniones nonnullorum in quibuſdam Ciuitatibus ſcribentium ſeruitio quorumdam addictorum: *Qui animas in Confeſſione*, vel *in foro Interno tractarunt*; hi enim experti ſunt re ipſa, quã difficiles in praxi ſint nonnullę Opiniones, quę in cubiculo ſpeculantibus probabiliores, vel facilè executioni mandandæ fuerunt viſæ. *Qui Principia ponunt quadam vniuerſalia benè ſtabilita, & ex his concluſiones deducunt*; nam hi verè ſcientifici ſunt. *Eos* minori in pretio habeat, *Quorum ſtudium peculiariter videtur poſitum in euoluendis aliorum libris*, & ex ijs tranſcribendo; quamuis hi multis afficerentur laudibus à nonnullis, vel quia ab ijſdem conſultò laudati fuiſſent iam, vel quia forent adulatores horum, vel alias ob cauſas extrinſecas: *Qui afferunt concluſiones morales, & non probant &c.* Non negatur tamen, quin aliquis liber, in quo reponantur ſola placita talis Theologi Moralis ſine vlla prorſus probatione, pluris æſtimari poſſit, imò & debeat, quam alij libri, in quo reponantur etiam probationes, ſi ſciretur talem Auctorem fuiſſe virum verſatiſſimum in vtraq; Theologia, & plurimorũ ſpatio annorum in illo ſcribendo laboraſſe, ſolumq; propter breuitatem taliter illum ſcripſiſse: Oportet autem vt id conſtet. *Si qui etiam illuſtres Viri de peculiari aliqua materia Morali ſcripſerunt*, & in ea videntur induſtriæ ſuæ neruos collocaſse; iſti cæteris in illa materia per ſe præponendi. 38. *Perlegat* celebriores Theologos Morales, tum antiquiores, tum recentiores; & inter Summas primo loco perlegat cõfectam à S. Raymundo, qui fuit tertius Ordinis Prædicatorum Magiſter Generalis (cui muneri poſt biennium; hoc eſt anno 1240. ſponte ceſſit) excellentiſſimuſq; Iuris Canonici Doctor; fertur enim hæc fuiſſe prima Summa, quæ edita fuit; ſenſum quidem exiſtentium tunc Theologorũ circa multa ad Sacramentum Confeſſionis ſpectantia inter cætera intelliget. *Eo autem honore* proſequatur antiquiores, vt debito non priuet recentiores, & e contra. Et per ſe quidem in illis, quæ ex *Scriptura*, *Traditione*, ac *Patribus*, & quæ ex *Lumine Naturali* habentur, vel colliguntur, *antiquiorum ſententiæ potiùs adhæreat*: In ijs verò, quæ *Iuri poſitiuo*, ſiue Conſuetudini, vel legi alicui innituntur, *recentioribus per ſe adhæreat potiùs*. *Animaduertat* verò, Aliquas opiniones Morales, quę vno ſæculo, vel pluribus ſæculis iudicatę fuerunt Improbabiles, reddita poſtea Probabiles & e contra. *Illam ſequatur* ſententiam, quæ *ſolidiori ratione* fulcitur, & in qua magis eluceſcit *Iuſtitia*, *Æquitas*,

&

Digitized by Google

& *Charitas*, ſiue illa ſit Antiquioris, ſiue Recentioris. Aliqui ſunt nimis propenſi in antiquiores, alij in recentiores. *Moderandus hic enimuero affectus* iuxta rectæ rationis dictamen. Quamplurima, eaq; præclariſſima hauſerunt ex antiquioribus Moralium quæſtionum ſcriptoribus recentiores, vt legenti vtroſq; patebit; adeoq; propter illa, vt ſic, haud multi aliqui recentiores æſtimandi; eſſetq; vtile hæc animaduertere in recentiorum libris, vt debitus honor antiquioribus tribueretur. Nonnulla quidem hi accuratius perpenderunt, & examinarunt quam illi; quæſtiones agitarunt incognitas illis, compluraq; addiderunt digniora materijs nonnullis, in quibus verſati ſunt quoq; antiquiores &c. & propter hæc maximo habendi in pretio recentiores. 39. *Intelligat, vnanimem conſenſum* Theologorum Moralium vt ſic nullam reddere Opinionem indubitatam; nec eſſe temerarium, qui cum probabili aliqua ratione à cæterorum etiam celeberrimorum ſententia concordi recederet. Caueat verò ne paralogizet; ideoq; par erit, vt cum viro aliquo ſatis perito ſententiam, quam contra cæteros omnes Morales Theologos tueri quis ſtatuit, prius conferat, illiuſq; ſincerum iudicium exquirat, antequam illam publicet. *Poteſt autem quis quandoq; opinionem* ſuam ſingularem contra alios omnes ſentientem & publicare, imò & complecti, maximè in foro Interiori, dum probabilis fuerit. 40. *In aliquibus Moralibus quæſtionibus* ſenſum etiam ruſticorum, ac idiotarum Theologus Moralis inquirat; lumen enim horum naturale nullis alijs obrutum ſpeciebus in tranquillo, quietoq; ſtatu degens veritatem, ſiue aliquem veritatis ſplendorem poterit magis manifeſtare, quam peritorum intellectus. *Inter Peritos autem* non tantùm numeret illos, qui de Materijs Moralibus, vel ſcripſerunt, vel lectiones in publicis etiam Academijs habuerunt, habentque, vel etiam libros ediderunt; verum etiam illos, qui priuato ſtudio dediti ſunt, ſi iam Theologiæ Principia habentes perſpecta ſint maximè in conſilijs præbendis exercitati, & in animarum ſalute procuranda ſolliciti. Horum quidem conſilium quandoque cōſultius eſt exquirere, & amplecti, quam aliquorum Scriptorum, Lectorumq; Multoque magis, quam plurimorum, qui laurea inſigniti ſunt in Philoſophia, Theologia, ac Iure vtroque; non ſolùm quia aliquas Ciuitates, vel Prouincias conſuetudo tenere poteſt, ne Viri nobiliſſimi, licet Doctiſſimi, talibus decorari velint gradibus, & apud Religioſos quoſdam Ordines mos iam viget, ne huiuſmodi gradus ſuis Religioſis, licet excellant in ſcientijs, conferantur; verum etiam quia experientia patet, talibus cohoneſtari gradibus ſæpe viros parum aptos, & quis vix tueri nouerint vnam, aut alteram concluſionem Philoſophicam, Theologicam &c. præterquam Theologiæ Morali vt ſic huiuſmodi laurea non videtur ſtatuta. 41. *Aucto-*

rum,

Digitized by Google

rum, maximè celebrium, ſingulas voces, particulaſq; diligenter obſeruet; neque enim ſine ratione,& aliquando grauiſſima, illas appoſuerunt, latentq; ſub illis quandoque etiam occulti conſultò illorum ſenſus. Illorum autem ſenſum nominatim hauriat ex libris poſtremo loco editis (niſi ſint poſthumi, vel correcti ab alijs, vel ab ipſimet quoque non voluntariè) nam aliquando retractant ſuas opiniones, vel magis eas explicant &c. 42. *Ne putet ex eo, quod nonnullæ Opiniones,* quæ ad Mores ſpectant, altas iam radices fixerint in mentibus multorum, inter quos ſint etiam viri, qui in doctrina celebres habentur, illas eſſe cæteris probabiliores; *Tum quia* aliqui exiſtimantur præcellere in ſcientijs, ac nominatim Theologia,& nihilominus ſunt parum verſati in Sacra Scriptura, Traditionibus Diuinis, Concilijs, Sacris Canonibus, S. Patrum auctoritatibus &c. Apud multos præualuit iam ſenſus de tribuendis primis partibus in Theologia etiam illis, qui ſolùm quaſdam ſubtilitates excogitant, proponunt, exponunt &c. Et Vtinam illæ nunquam tribuantur Sophiſtis. *Tum quia* aliquæ Opiniones poſſunt maiorem probabilitatis ſpeciem præferre, quam aliæ, quæ re ipſa ſunt probabiliores, taleſq; etiam cenſentur à viris, qui ſine paſſione iudicium ferunt. *Tum quia* aliqui etiam docti viri ex priuatis cauſis non ſincerè interdum, ac integrè ſenſus ſuos proferunt, eorumq; intellectus à paſſionum nube occæcatur, ne veritatis ſolem intueri queant. *Tum quia* fieri poſſet, vt aliqui permittere nollent, vt ſuorum prædeceſſorum res geſtę, aut Opiniones, quę ſuę Poteſtati, vel Auctoritati ſuffragarentur, vllatenus oppugnarentur, aut in dubium reuocarentur: adeoq; ſolliciti forent, ne libri, qui quorumq; modo ſuæ Poteſtati derogarent, in publicum prodirent; ſi autem prodirent, vel omnino ſupprimerentur, aſportatis etiam ex nobilibus Bibliothecis, in quibus illi aſſeruarentur, vel iterum non imprimi poſſent (quod tamen non facilè obtinerent, cum in vniuerſo orbe Chriſtiano haud deeſſent Viri, qui ad publicum bonum expedire quam maximè cenſerent, vt libri quidam ſincerè res geſtas narrantes publicas, Opinioneſq; non rectæ fidei aduerſantes, ſed opiniones ſaltem probabiles continentes in tenebris non iacerent, adeoq; cauſa illorum, qui id tentarent, minùs fauorabilis euaderet apud prudentes) non niſi reſecatis illis, quæ minùs ſuæ fauerent Poteſtati: ex quo fieret, vt celebres, ac frequentiores antiquioribus ſęculis opiniones e memoria hominum etiam in ſtudia incumbentiū, ac præcipuum reponerent ſtudium in euoluendis recentiorum libris, abirent, vel tanquam obſoletæ poſtea vileſcerent. 43. *Ne ſit ex illorum numero,* qui nouum Ius e cęlo delapſum viderentur inducere, ita vt Chriſtianis, Catholiciſque ſuaderent licere id, quod Apoſtolis, & Martiribus non licuit, cenſerentq; approbanda eſſe modo iura nonnulla,

nonnulla, tanquam Diuina in *Fide* iam *propagata*, quę in *naſcente*, & *adulta* nullatenus probabantur, ſed potius oppoſita. Nuſquam Chriſtianus aliud eſt. *Vnum Euangelium, & idem Ieſus.* Omnia enimuero Noui Teſtamenti *Præcepta*, atque *Conſilia* eludi poſſent, ſi diceretur conſequenter ad huiuſmodi magiſtrorum, qui ſuborirentur, dicta, ſolummodo illa in primitiua Eccleſia, ſiue primis Eccleſiæ ſæculis vim obtinuiſſe, in poſterioribus autem minimè. Quæ ad Fidem pertinuiſſe antiquiſſimis temporibus Eccleſia cenſuit, vel expreſsè, vel tacitè, immutabilia penitus ſunt: imò Opiniones, quæ Sanctiſſimorum Virorum, qui in primis vixerunt ſæculis, doctrinę, ac moribus magis conformes ſunt, vltrò etiam potius amplectendæ, eòq; magis, ſi minùs illis conformes Religioni Chriſtianæ, & Catholicæ non leue pręiudicium inferant. *Multò magis* caueat Theologus, ne dum amplectitur, fouetq; ſuis argumentationibus Opiniones nonnullas, quarum etiam praxis videtur fuiſſe in antiquioribus Eccleſiæ temporibus, & eſsent in aliquorum commodum temporale &c. nolit amplecti, imò enitatur oppugnare illas, quæ minùs in alijs eorumdem fauerent commodis, licet hæ praxi etiam ipſa fuerint commendatæ. Hæc pręſtans minùs ſincerum exhiberet animum; nec irrationabilis quandoque ſuſpicio ſuboriri poſſet, quod minùs vera foret opinio, quam amplecteretur, vel ambæ poſſent etiam modò executioni abſque vlla nota coram Deo mandari: Aliquę quidem diſparitates ſemper excogitari poſsent, quæ tamē poſſunt eſse apparentes, vel non ſatis idoneę, ac ſufficientes &c. Eſt verum quidem, quod aliquæ fuerunt antiquioribus temporibus praxes, & valde laudabiles ſuppoſitis alijs praxibus: quare ſi non ſeruentur, vel ſeruari nequeant praxes iſtæ; ex eo quod illę fuerint vſitatæ illis temporibus, haud ex hoc præcisè arguere licet illarum laudabilitatem noſtris temporibus. *Si autem dicantur aliquæ tantùm permiſſæ*, & aliquando *ad vitandum maius malum, ex neceſſitate &c.* indaget Theologus ſincerè coram Deo, an idem etiam rationabiliter dici queat de alijs, quas in ſuum, ſuorumue fauorem nonnulli afferrent. 44. *Ne prudens Theologus* vnquam *adhæreat vocibus dictitantium pleniſque buccis prædicantium*, vbi nonnullos, qui ſuas, vel eas, in quas propenſi ſunt ex priuato affectu, Opiniones, ac praxes non amplecterentur, aliqua viderent, vel audirent affectos calamitate, aut in morbum incidiſſe grauem, aut vitam cum morte commutaſse, id accidiſſe eò quod diſcrepantes à ſe approbatis Opiniones, ac praxes ſint ſecuti, ſibi minus fuerint beneuoli &c. Et homines quidem *ſagaces, cupidique alios, & maximè potentiores*, & qui *in ipſos multa conferre queunt beneficia, ſuo regere nutu*, vel *etiam horum adulatores*; facilius hæc euulgare queunt. *Nonne potuerunt* iſti alijs ex cauſis, ſiue criminibus, & quandoque

occultis, pœnas in hac vita exigente Deo, in huiuſmodi infortunia labi? *Eſt ne crimen* probabiles, vel probabiliores, quas alij prudentes, docti, pijq; Viri exiſtimarunt, Opiniones amplecti? *Eſt ne ſolum veritas*, in Moralibus præſertim, *penes aliquos?* Oſtendant hi ſibi peculiare hoc Priuilegium à Deo collatum; ſecus haud ipſis habebitur fides. An non in calamitates, & grauiſſimas inciderunt etiam quandoque illi, qui talia euulgātium conſilia, doctrinamq; ſunt amplexi? Qui magis quoq; Deo grati ſunt, ſiue ad eluenda quædam Crimina etiam leuiſſima (quorum nullus eſt expers) ſiue ad maius meritum iubente Deo, nedum permittente, nonne multipliciter in hac vita vexantur? *Mos fuit Gentilium*, nominatimq; Sacerdotum, infortunia, quæ ſibi accidebant, Chriſtianæ Religioni, proſpera verò ſuæ in Deos pietati tribuere, idq; populo publicare ad illius odium contra Chriſtianos excitandum, Deorumq; Venerationem promouendam. *Vtinam* Chriſtiani, *Catholicique Theologi*, maximè *Sacerdotes*, ac *Regulares* ad plurimorum minùs ſapientum, peritorumq; & quandoque Spiritualium ſiue re ipſa, ſiue nomine tenus, inuidiam, ſiue odium excitandum contra nonnullos ſibi parum propitios, aut in doctrina diſcordes, *Nunquam* ſint buccinatores, multos multis iuſto Dei iudicio affectos fuiſse incommodis, eo quod ipſorum non proſecuti fuerint ſenſus; libros v.g. quos ipſi contra eos ſcripſerunt, Cauſam extitiſſe morborum, vel mortis, quæ ex naturalibus cauſis prodijſſet, ignorarentq; illi libros huiuſmodi ſcriptos fuiſſe, multoque minùs eos perlegiſsent; atq; his ſimilia nunquam prædicent. *Eſſentne hæc Chriſtianæ Charitatis argumenta?* Iſtane *Doctrina* à Theologia Morali *de Caritate* agente hauritur? E *Tractatu* de Iuſtitia, qui peculiariter ad Theologum Moralem ſpectat, iſtęne eruuntur concluſiones, & non potius, quæ in his, ſimilibuſq; caſibus ad Famę, Honoriſque Reſtiutionem obligent? *Scientia* quidem multos *inflare* poſset, & adeo vehementer, vt ſuis conſilijs omnium regere Conſcientias, cunctis dominari vellent; adeoq; omnes ingenij vires exercerent, vt quodcumq; hominum genus, ac præcipuè Magnatum ipſos in conſilium adhiberet, omniaq; proſpera, quę illis euenirent, e talibus conſilijs prodijſse conarentur euincere, & omnia aduerſa, quæ acciderent alijs, adſcriberent non petito ab ipſis conſilio, vel non adhęſioni ipſorum ſenſibus, ac Opinionibus. *Id enim vrrò* eſset eniti, omnem hominum conditionem ſibi obſequentem reddere. 45. *Non ſuſcipiat* aliquorum praxes, ſiue facta, verè minus æqua, vel iuſtitiæ diſsona, calamo, aut lingua propugnanda quocumq; præmio, vel quacumq; pœna afficiendus, ſi id præſtiterit, vel non præſtiterit; multoq; minùs ad id promptum ſemet exhibeat ad aliquorum voluntates ſibi deuinciendas; id enim præterquam abiecti, impij, iniuſtique animi

argu-

argumentum erit, Sophiſtæ Theologo Morali nomen indet; nihil enim fermè tam impium, ac iniuſtum, quod per captioſas ratiunculas pium, ac iuſtum apparere non poſſit. Sicuti Opinio nulla in Philoſophia naturali eſt tam abſona, quæ aliquem e Philoſophis etiam non infimę notæ patronum non habuerit; ita nulla opinio poteſt eſſe adeò Moralis Philoſophię Principijs diſſona, quæ non poſſit habere aliquem e Theologis, qui in Morali habeantur periti, propugnatorem, & ab eo non poſſit reddi apparenter probabilis. *Cauendum*, ne dum varij prætextus laudabiles ad excuſandas aliquas actiones excogitantur *lateat anguis ſub herba*; vel ſaltem grauiſſima incom moda, ex huiuſmodi praxibus, factiſq; in exemplum deductis orta pręponderent reuera commodis, quæ afferuntur, vel excogitantur. Iudicium hìc ſapientum, ac experientia maximè attendenda. Vtinam nunquam voluntas cogat intellectum ad inuenienda motiua pro excuſandis nonnullis, quę minùs honeſta, & peccaminoſa cognoſcit; poſteaque intellectus illis captioſis argumentationibus deceptus *malum* ſentiat eſſe *bonum &c.* 46. *Quænam* ſint *Intrinſece Mala*, ita vt nunquam prorſus liceant, & à Deo indiſpenſabilia ſint, ac *ſemper prohibita*, quia *ſemper mala*, exactè teneat: Nam reliqua omnia, & non tantùm merè poſitiua, & *quæ mala ſolum*, quia *prohibita*, adueniente aliqua circunſtantia reddi licita poterunt, imò & poterit quis quandoq; teneri tales exercere actiones. *Non facilè* tamen illa multiplicet, Deoq; poteſtatem diſpenſandi deneget. *Animaduertat* quidem, *ne dum* aliquam actionem negat eſse malam intrinſecè, idem deducatur ad aliam contra communem planè Doctorum ſenſum, ſi maximè eadem, vel maior appareat ratio; & *ne dum Sacræ literæ* aliqua expreſsè recenſent inter peccata à Regno Cęlorum excludentia, inter quæ ſit aliquod intrinſecè malum, cætera ibi enumerata putet eſse talia. Ac licet veriſſimum cenſeri poſset, poſse Deum, qui ſummũ ius habet in Creaturas, prohibere quædam in omnibus circumſtantijs, quæ ex genere ſuo viderentur eſse leuia, ac indifferentia ad bonum, & malum propter altiſſimos, nobiſq; incognitos fines, ſed nominatim ad obſequium in hoc à rationalibus creaturis habendum, inter quę numerari poteſt eſus pomi Adamo Vetitus, ex cuius Diuini pręcepti violatione omnes ærumnę, & calamitates in humanum genus deriuarunt; *An dentur* tamen modò huiuſmodi *Diuina Iura* merè *poſitiua* in omnibus obligantia circumſtantijs, ipſemet ſollicitè examinet. *Quandonam verò* Iurium Poſitiuorum, etiam Diuinorum, quæ conſtat *non pro ſemper* obligare, ceſset obligatio, ac præſertim dum aliquod Ius Naturale videretur eſse violandum, *ſapientis, prudentiſq;* Theologi Moralis erit diſcutere, ac ſecernere. 47. *Eorum, quæ pertinent* ad Eccleſiaſticas Cenſuras, ac præſertim

Excommunicationem, accuratam cognitionem acquirat; Atque, dum probabilius etiam videretur excommunicatio Iniuſta, ſuadere debet omnibus, vt tunc etiam debitam Eccleſiæ venerationem exhibeant, nunquam Eccleſiaſticos Prȩſules contemnendo: timoremq; huius ſpiritualis gladij, qui per ſe eſt Eccleſiaſticæ Poteſtatis, incutere ingentem omnibus, qui Chriſtianam, Catholicamq; fidem profitentur; & non ingenij neruos intendere omnes, vt haud illo percuſſos exiſtiment ſe ij, quibus ille intentatus legitimè. Hortetur quidem eos, in quorum poteſtate eſt hic ſpiritualis gladius; *ne facilè, frequenter*, & non niſi ob *cauſas grauiſſimi ponderis*, cum hic ad mortem æternam feriat, & maximè dum rationabilis ſuſpicio foret non loco medicinæ futurum, ſed potius animi morbos magis graues inde reddendos, hunc exerant gladium: Qui quidem metum maiorem incutiet, ſi conſtet ad ſpiritualem tantummodo animarum ſalutem euaginatum fuiſse. 48. *Ne ſit facilis* in damnandis aliorum, maximè peritorum in Materia Morali, Opinionibus, tanquam Improbabilibus; facilè enim errabit: Imò licet ipſe vni ſententiæ adhæreat propter rationes, quas ſibi ſuadet euidentes, cum putare tamen poſſit, & plerumq; debeat, haud eſſe tales; aliorum tamen opiniones, vt par eſt, afferat, quas propter extrinſecum locum ſaltem proponere poteſt tanquam probabiles, vt illas poſſit ſequi, qui ab ipſo conſilium petit, ſi illas ſibi magis opportunas exiſtimauerit. Senſus aliorum ſapientum, in materijs maximè Moralibus, plurimi æſtimandus. 49. *Attendat* Moralis Theologus, ne ſuis faueat opinionibus illis, qui dictitant, *Nihil eſt laxius conſcientia Theologorum*, ita vt in Prouerbium abierit, *Conſcientia Theologorum*; quamuis enim hȩc aliquando proferantur ab *imperitis*, vel *ingenij cuiuſdam immitis*, & qui vellent quaſi animas ad infernum detrudere, ac non rarò ab ijs, qui *certis addicti* ſunt ſententijs, quiq; exiſtimant cæteras omnes eſse improbabiles &c. Negari tamen non poteſt, quin aliqui Theologi nimis habenas nonnullorum conſcientijs laxare queant: Quod accidere poteſt: *Vel quia* licet Theologi nomine decorentur, Theologiam tamen à primo limine vix ſalutarunt; ideoq; ad Theologicum lancem ſibi propoſitas quæſtiones examinare ignorant, neſciuntque diſtinguere inter opinionem Probabilem, ac Improbabilem; *Vel quia* ſunt puri Theologi Scholaſtici in Materijs Moralibus, in iuribus quibuſdam poſitiuis, ac tractandis hominum conſcientijs haud verſati &c. *Vel quia* licet Moralis Theologiæ ſint verè periti, ſunt tamē adulatores, & ad aliorum genium propter priuatas cauſas loqui volunt, quibus nec deſunt cauilli ad hoſce ſenſus tuendos: *Vel quia* alijs occupati negotijs quȩſtionem ſibi propoſitam non examinant pro merito, nec circumſtantias omnes attendunt; *Vel quia* ſunt parum prudentes; licet enim

enim vtiliſſimum ſit, opiniones qualcumq; probabiles notas habere, ex illis tamen plurimas publicare poteſt eſſe valde noxium, cum non ſolùm poſſint non exponi cum illis conditionibus, quas requirunt earum ſectatores ad probabilitatem ; Verum etiam homines parum cauti corticem earum tantummodò, & non circumſtantias, cum quibus proponuntur, attendere queant : Qua de cauſa etiam quaſdam opiniones, licet per ſe valde probabiles, imò alijs probabiliores, populo publicare non expedit. *Fatendum quidem*, non omnia, in quibus quandoque Magnates peccare queunt, eorum Theologis tribuenda eſſe : *Tum quia* aliqui poſſunt ab illis nomine Theologi decorari ad ſpeciem quamdam, & tamen haud poſtea in conſilium adhiberi : *Tum quia*, licet in conſilium adhibeantur, poſſunt tamen non omnes circumſtantiæ illis manifeſtari : *Tum quia* poſſunt illi ſanum præbere conſilium, ac Magnates illud detrectare : *Tum quia* multæ actiones Magnatum, tanquam minus æquæ à vulgo exiſtimantur, habentq; interdum valde apparentem minoris iuſtitiæ ſpeciem, quę reuera laudabiles ſunt, & quarum circumſtantiæ cuiq; vel leuiter prudenti ſi poſſent manifeſtari (non expedit autem ſæpenumero publica manifeſtatio illarum ; imò illæ ſub omni ſecreto ſunt non rarò cuſtodiendæ à Magnatæ ipſo) cenſeret iſte proculdubio illas omninò exercendas. *Peccare* quidem poſſent, & grauiſſimè Magnates, qui in rebus ad conſcientiam nominatim ſpectantibus, magnique ponderis ; & in quibus ipſi non ſolent eſſe, aut non ſunt verſati, Conſilium Theologorum verè peritorum, vel alicuius ſaltem Theologi omni exceptione maioris in ſcientia, prudentia, ac pietate, non exquireret, illiq; adhereret &c. *Nec coram Deo, Hominibuſque* etiam excuſari poſſent, qui notę Theologos infimę, vel quos nouiſſent eſſe adulatores, ac facilè ſe aliorum genio accommodare &c. apud ſe haberent, eoſque in conſilium adhiberent : *eòque Magnates forent reprehenſibiliores* ; ſi maioris literaturæ, ac ſinceræ probitatis Theologos apud ſe alere nollent, eò quod largius ſtipendium tribuendum illis foret ; aut oſtenderent, ſibi gratum non eſſe, vt Theologi liberè ſenſum ſuum proferrent &c. 50. *Animarum ſalutis* Theologus Moralis ſit cupidiſſimus. *Recordetur* ; Tum a *Deo Rationales Animas* creatas fuiſſe, & in dies, horaſque creari, vt cæleſtis regni poſſeſſionem adeant : Tum *æternam Animarum ſalutem Chriſti* ſanguine, ac Morte redemptam fuiſſe ; ideoq; aditum ad Cęlum animabus eſſe potiùs recludendum, quam occludendum. Cum Hæretici omnes, Iudæi, ac Gentiles (demptis ad ſummum infantibus, qui ſine Baptiſmo moriuntur) ęternis addicti dicantur ſupplicijs; & numerus Catholicorum ſit valde exiguus, & adhuc minor, quam exterius innoteſcat, iudicetur ab ijs, qui publicarum ſunt conſcij rerum,

& ma-

Digitized by Google

& maximè, ſi de fide forent Opiniones nonnullę, quę vt tales à multis aſſeruntur, ac publicantur; Cur huic *puſillo* Catholicorum *Gregi* cæleſtia paſcua rigidis quibuſdam Opinionibus, veluti baculo, ac ferro, intercludenda? Catholicorum animæ ſunt *Oues*, *Agni*, & *Ouicula* Chriſti; an non molliter tractandæ? Cur hę ad rupes compellantur, e quibus præcipites ruant, dum in rectam dirigi Viam præeunte Ratione queunt? *Si Deus* voluit *mandatum ſuum eſſe latum nimis*; cur coarctet illud Theologus? Si Chriſtus Euangelicæ doctrinæ *iugum ſuaue*, *onuſque* illus *leue* ſtatuit; cur à Theologo inſuaue & graue reddendum? Rerum omnium conditor Deus *figmentum noſtrum cognoſcens*, *non patitur nos tentari ſupra* id, quod poſſumus; cur Theologus, qui ex eodem luto, ex quo cæteri, compactus eſt, humanæ non compatiens fragilitati, ſi aliquas Opiniones ad Rationis Trutinam rite examinatas, illi magis accommodas eſſe nouerit, non eas amplectatur? Theologuſne, qui facile præceptorum, & ſub mortali, obligationem inducit, ſtudioſus erit doctrinæ Apoſtolorum, ac illorum, qui primo interfuerunt Apoſtolico Concilio, qui & voce & factis quorumdam onera præceptorum, vt *Euangelica* lex longe à *Scripta* foret remota, haud eſſe Chriſtianorum humeris imponenda oſtenderunt? Haud equidem ſunt *habenæ laxandæ*, ita vt liceat violatio Decalogi Pręceptorum, aliorumque Iurium certò Naturalium, ac Diuinorum, ac legum, quæ Iuri naturali, Diuino, ac Gentium legitimè innituntur, ex quibus Chriſtianæ Reipublicæ Pax, Tranquillitaſque exiſtit &c. Verum præter certa iam peccata, & quæ in confeſſo ſunt apud omnes Theologos, alia pro quorumdam more multiplicare; nonne eſt animas apertis æternæ ſalutis amittendæ periculis objicere, cum tamen *vnicuique Deus mandauerit de proximo ſuo*, & quicumque teneatur *cooperari Deo* in ſalutem animarum? Certè id a Caritate, & Chriſtiana maxime, non poteſt non eſſe alienum. Præterea à peccato grauiſſimo ſcandali quoque haud poterit eſſe immunis Theologus, qui peccatum mortale aſſerit eſſe, quod nec ſufficienti auctoritate, nec euidenti ratione oſtenditur: Nam hoc eſſet *laqueum ponere pedibus ambulantium*, ac præcipuè, dum ambigua foret inter celebres Theologos controuerſia. Si talis actus ſibi mortaliter peccaminoſus videatur, proferat quod ſentit; aliorum tamen ſententiam indicet: Nec ex priuato aliquo affectu iudicet eſſe mortale in hoc homine, in alio verò minimè; De Minori quidem ſinceritate Theologi quis non immérito ſuſpicari poſſet, dum in quibuſdam materijs quæ ad ſuum, vel aliorum, in quos propenſus eſt, vel quibus ex priuatis cauſis vult fauere, commodum ſpectant, licet grauiſſimi ponderis, plurimas actiones

à p.m.

Digitized by Google

à p. m. excuſaret, in alijs verò paſſim humanas Actiones, à nonnullis pręſertim exercitas, p. m. accuſaret. Non ſit *acceptator perſonarum* Theologus: Pro viribus *omnia omnibus fiat, vt omnes Chriſto* lucrifaciat. Sit *adiutor* Deo, *miniſterque* Dei in ſalutem animarum. Vnà cum *Patre* animas ad Chriſtum *trahat* Cordis Vinculo. Vt omnes, ac nominatim Catholici, vnà cum *Chriſto regnent*, omni opera enitatur.

Digitized by Google

In Vniuerſo Chriſtiano Orbe
Celeberrimis
PATAVINÆ ACADEMIÆ
PROFESSORIBVS
Qui Tum liberalibus Diſciplinis,
Tum Ingenuis Moribus;
Voce, Scriptis, Libris,
Ac Vitæ Exemplo
Nobiliſſimos, atque Ingenioſiſſimos
IVVENES
Cum maximo totius Chriſtianæ Reipublicæ
Emolumento
Informant:
Animaduerſiones Quinquaginta
PRO ILLO, QVI IN MORALIS PHILOSOPHIÆ
STVDIVM INCVMBIT
IVLIVS CLEMENS SCOTVS
E Comitibus Placentinis
Eorum Probitatis, ac Sapientiæ
Cultor
D. D. D.

Caput Quintum.

N

Digitized by Google

Digitized by Google

1 INter *Cælites* peculiariter colat S. Patres, ac nominatim S. *Gregorium magnum*, ac S. *Ambroſium*: Ab illis *complura* ad Honeſtos mores ſpectantia Antiquæ Philoſophiæ Morali addita ſunt; *aliqua* copioſius explicata; *aliqua* firmius ſtabilita &c. 2. *Sciat Philoſophiæ* Moralis præcepta plurima, ac maximi ponderis pertinentia ad regimen, tum vniuſcuiuſq; proprium, tum Familiæ, tum Ciuitatum, ac Populorum tradita fuiſſe à Deo ipſo (quo nullus quidem ſapientior) in *Canonicis* libris, quales ſunt inter cæteros libri *Prouerbiorum*, *Sapientiales*, *Eccleſiaſtes*, & *Eccleſiaſticus*. Hi enimuero Moralem Philoſophiam, eamque Diuinam, & quæ praxi commendata ſatis foret ad tranquillitatem, ſiue felicitatem, tum Propriam, tum Familiarum, tum Ciuitatum conſequendam, continent ex profeſſo. Alia quidem huius Philoſophiæ Documenta habentur in reliquis Veteris Teſtamenti libris, ac nominatim *Hiſtorialibus*, ac in *Euangelio* à Chriſto Domino, qui eſt *Sapientia* Patris, tradita Habentur quoque in Sacris literis exempla multa, ac mirabilia *Virtutum omnium*, quas amplectamur, ac *Vitiorum* quoque *grauiſſimorum*, quæ deuitemus. Hinc meritò quis conſcribere potuit integros quoque Libros de *Politica*, & *Oeconomica* tantummodò agentes, ex illis ſolummodò, quæ in ſacris animaduertit literis. Habeat ergo Philoſophus Moralis penes ſe *Sacros Codices*, eoſque, & maximè conſcriptos ad rectis moribus inſtituendos homines, ſæpius euoluat. *Mirandum* eſſet, quod homo Chriſtianus, & qui Diuinorum huiuſmodi librorum cognitionem habet, illorum omitteret lectionē, vnicumq; poneret ſtudium in verſandis Ethnicorum libris, qui de Moralibus agunt; relictoque *Fonte Sapientiæ* omnis ad Riuulos, qui quandoq; etiam lutoſi ſunt, cōfugeret. Si dictante Deo liber aliquis ad res Phyſicas ſpectās fuiſſet conſcriptus; Quis Chriſtianus, niſi mentis inops, illius libri lectionem omitteret, optimè ſciens Rerum naturalium ſcientiam haud poſſe melius doceri, quam ab illo, qui eas in *numero, pondere*, ac *menſura* condidit! At cum Deus ipſe non vno, ſed pluribus etiam libris omnia fermè, quæ ad hominem perfectis moribus informandum, explicauerit; fieri poterit, vt homo mentis compos veluti in derelicto illos habeat. *Si illi*, qui vocantur *Politici*, hoſce euoluerent, & attentè; illorumq; præceptis ſe præberent obſequentes, *Tranquillitas* quam maxima in Chriſtiana Republica vigeret; ac Deus ipſe peculiari etiam concurſu efficeret, vt illa ſemper magis, ac magis propagaretur, videns præcepta a ſe tradita Moralia Chriſtianas mentes attendere, eaq; executioni mandare &c. *Vtinam* eo nomine etiam iram Dei Chriſtianus Populus contra ſe nunquam excitet, quod Magnates, alijq; Primarum Partium Viri, & quorum eſſent partes præcipuè ſacros euoluere libros, Diuina dimittentes

Effata ſe totos traderent lectioni nonnullorum ne dum ab Ethinicis, verum etiam ab Atheiſtis conſcriptorum librorum de Politicis rebus agentium; ex quorum doctrina haurirentur non rarò documenta, quæ in perniciem tum propriam, tum familiarum, tum Populorum denique redundarent. 3. *Intelligat*, omnia à quocumq; tradita Philoſopho, omnes cuiuſq; nationis Mores, omnia quorumcumq; legiſlatorum præcepta, ſi ſint Diuino reprobata eloquio, tanquam bonis, honeſtiſq; diſſona moribus, haud vnquam eſſe admittenda. Quare huius Philoſophiæ ſtudioſus diligenter animaduertat, *In Quibuſnam Philoſophi Ethnici Morales à Chriſtiana diſcrepent Philoſophia*, eaq; nullatenus admittat, ſed potiùs oppugnet; ſapientiſq; Chriſtiani officio fungetur, ſi rationes etiam ex ipſo naturali lumine petitas excogitet, *tum* ad probanda Diuina huiuſmodi effata, *tum* ad oppugnanda illis contraria. 4. *Perpendat*, nullam cenſeri Philoſophiam Moralem à quocumq; inſigni Philoſopho Ethnico traditam, quæ alicui falſitati non ſit de facto expoſita, & in qua non legantur nonnulla naturali etiam lumini repugnantia; adeoq; nulli Ethnicorum Philoſophorum ita ſe addicat, tanquam infallibi Moralium Veritatum Aſſertori, & ita vt exiſtimet, ſe non poſſe aliquid rectæ diſſonum rationi doceri. 5. *Theologos euoluat* quoſdam *Scholaſticos*, ſed præ his *Morales*, præ omnibus autem his S. *Patres*, qui fuerunt optimi morum Magiſtri, tum voce, ac libris, tum vitæ exemplo; cum tamen nullus e Philoſophis, qui exactiſſimè etiam Moralia Præcepta tradiderit, fuiſſe dicatur, qui aliquo, & inſigni quoque vitio non fuerit inquinatus, aut ſaltem de illo non accuſetur. A Theologis, & Patribus non maximum accepiſſe incrementum Moralem Philoſophiam parum periti ſolummodò pernegare queunt. Mutila enimuerò erit hæc Philoſophia, ſi à ſolis Ethnicis Philoſophis deſumatur: Imò in multis peccabit Moralis Philoſophus, qui haud nota habeat quædam Theologica Principia. 6. *Partes ſuas* non explebit Moralis, niſi *Sacrarum*, & *Eccleſiaſticarum*, *Prophanarum*, & *Sacularium* Hiſtoriarum cognitionem habuerit: Illis tamen, quæ in Diuinis habentur literis, indubitatam tantummodo habeat fidem: Immeritò certus fidei aſsenſus pręberetur cæteris omnibus etiam Eccleſiaſticis, etiam in *Breuiario* repoſitis; nam harum auctoritas omnium non vltra probabilitatis, vel maioris probabilitatis fines porrigitur. Ex Hiſtorijs quidem tum Eccleſiaſticis, tum Prophanis aliquæ nullam, aliquæ Maiorem, aliquę Minorem exigunt fidem. 7. *Poetarum antiquiſſimorum* lectioni ſe tradat; nam in Morali maximè excelluerunt. Ac *ſit in Poetarum fabulis* verſatus; Nam in his mira Moralis Philoſophiæ arcana latent. Ad erudiendos quidem homines faciliùs, informandoſq; Virtutibus pleræque fabulæ, ac præſertim celebriores,

Digitized by Google

res, videntur confictę. 8. *Eloquentiæ* ſtudio ſe maximè tradat. *Priſcis temporibus ijdem Præceptores erant Morum,* ac *Dicendi*. Quam maior fructus reportaretur e præceptis de Virtutibus &c. ſi hæc traderentur ab illis, qui eloquerentur etiam præſtantiſſimè! *Hinc Oratores* præclari antiquiores euoluendi. 9. *Cognitio* etiam Rerum Naturalium aliqua ad hanc Philoſophiæ partem perfectè aſſequendam conducit, ac nominatim, quæ ad *Animam*, & præcipuè *Rationalem, eiuſq;* *Potentias* ſpectat. 10. *Cum diuerſum procedendi modum* habeat hæc Philoſophiæ pars à reliquis, non eadem quoque *Certitudo*, vel *Euidentia* requiratur ab illius ſtudioſo in *Moralibus Demonſtrationibus*, quæ exigenda eſt in Mathematicis, ac Phyſicis. 11. *Meminerit*, non rarò fieri poſse, vt qui valde habilis eſt ad Metaphyſicas quaſdam ſubtilitates, ad Phyſicam, vel Mathematicam perfectè diſcendam, vel exactè tradendam, haud ſimilem habeat ad Moralem ingenij opportunitatem,& e contra. Quò minùs tamen quicumq; laudabilem in Morali progreſſum faciat, vix reperiri poterit. Ad docendam quidē illā peculiare ingeniū,ac genium exigitur. 12. *Quamuis abſolutè Morales Veritates* faciliùs percipi videantur, quam Phyſicæ, vel Metaphyſicæ, aut Mathematicæ; nam lumini naturali videntur proximiores: & cum earum cognitio ad vitam homine, vt par eſt, ducendam ſit neceſsaria (cum cęteroqui Mathematicarum, ac Naturalium ſcientia non ſit ad id opus) Deus Naturæ Auctor ſummè prouidus earum cognitionem per ſe voluit eſse faciliorem; *Ne tamen* exiſtimet in plurimis huius ſcientiæ cognitionibus minus ingenium (nam de iudicio,niſi qui illo deſtitutus eſt, dubitabit) poſtulari,quam in celeberrimis etiam Phyſicis, ac Metaphyſicis quęſtionibus enodandis. *Actus* noſtri intellectus, ac Voluntatis ſunt occultiſſimi; *Tot* humanarum Actionum circumſtantiæ ſunt attendendæ, tum in generali, tum in ſpeciali, ad hoc vt quis rectum iudicium de *Humanarum Actionum,* ac maximè *Indiuidualium*, Laudabilitate, ac Vituperabilitate ferre queat; *Tot* repetitæ reflexiones faciendæ: vt non niſi intellectus valde perſpicax, & ſolers poſt diuturnam conſultationem prudentem ſententiam pronunciare queat. 13. *Norit hanc* Philoſophiæ Partem eſse illam, quæ ſimpliciter Philoſophia ab antiquioribus, ac celebrioribus Philoſophis, ac Patribus, ne dum Oratoribus, ac Poetis dicta fuit, licet iam cum addito nominari ſoleat, Philoſophiæ ſimpliciter nomine relicto Phyſicæ, ac Metaphyſicæ. Philoſophiæ munus illi agnouerunt pręcipuum eſse, *Informare hominum Mores, non Mentes*; & ad *Felicitatem naturalem* (ne dum ſupernaturalem) quam ſibi propoſitam habet Philoſophia, magis conducere *Vitam probè inſtitutam*,quam *Intellectum ſpeculatiuis tantum cognitionibus exornatum*. Hinc haud mirandum; non *Solonem* tantummodo, ſed &

ple-

Digitized by Google

pleroſque ſapientum ex omni Philoſophia *Ethicem*, ac *Politicem* prę-cipuè ſectari conſueuiſse; ac inter cęteros apud *Athenienſes ex Solonis* ſucceſſione horum Philoſophorum ſectam viguiſse. Et cęteræ quidem *Humanæ ſcientiæ* vt ſic, in rebus non multi ponderis verſantur; ſubtilia, ſed non neceſsaria ad beatè, ac honeſtè viuendum tractant; ſæpiſſimè cauillationibus illudunt, & non rarò earum ſtudioſos reddunt Sophiſtas, vel ambitioſos, iactabundos, aliorum contemptores &c. Præparant illæ animum, excitant, exercent, expediuntque ad excipienda virtutis ſemina; Sunt illę Animi ornamenta: *Hæc* Humana verè Sapientia, in qua animus conquieſcit &c. 14. *Attendat*; laudes, quæ cõmuniter à Philoſophis, ac Oratoribus præſtantiſſimis tributæ ſunt Philoſophię, tributas fuiſse Morali, non autem Phyſicæ, vel Metaphyſicæ: Imò homines harum ſtudio ſcientiarum deditos, tãquam otioſos, inerteſque habitos, & è ciuitatibus quandoq; (quamuis immerito) expulſos, reiectoſq; fuiſſe; cum tamen *Rerum publicarum Clauum ab hominibus Morali Philoſophia inſtructiſſimis regendum eſſe* in confeſso eſſet apud Sapientes. 15 *Haud mirandum* prudenti huius Philoſophiæ ſtudioſo foret, quod Chriſtianorum, ac præſertim Adoleſcẽtum, Iuuenumq; animi prauiſſimis inquinarentur moribus; ſi regnaret in Scholis *Sola Naturalis*, ac *Tranſnaturalis* Philoſophia: *Moralis* autem, vel non traderetur, vel per tranſennam, vt vulgò dicitur; cum tamen in hac precipuè, ac diuturniori tempore verſari deberet Adoleſcens, ac Iuuenis; maximè cum huius notitia tum illi, tum alijs ingentia commoda afferat; ex aliarum verò Philoſophiæ partium notitia, vt ſic (præſcinditur à Theologia) perexigua oriatur vtilitas tum Diſcenti, tum Reipublicæ, cuius Diſcens pars eſt. Ab illis, qui *Chriſtianos mores reformari cuperent*, in hoc opera quam maximè ponenda foret, vt primæ partes in Scholis, & Academijs Morali Philoſophiæ tribuerentur. Vtinam huius ſtudium nunquam poſſit verè pronunciari Vigere magis apud Hæreticos, quam Catholicos; hinc enim fieret, vt magis moralem, honeſtamq; vitam Hæretici ducerent, quam Catholici: Quæ nota, ſi Catholicis obijceretur, eſſet ab illis re ipſa omni ſtudio propulſanda. 16 *Eas quæſtiones*, in quibus intellectus tantummodo verſatur circa *Quidditates Virtutum, Vitiorum &c.* Cognoſcat eſſe Metaphyſicas potius, quam Morales; huius enim Philoſophiæ Cognitiones Primariæ, ſicuti & Concluſiones maximè propriæ ſunt *Practicæ*: Illæ quidẽ ſicuti & ſimiles aliæ cognitiones purè ſpeculatiuæ Circa *Res Morales* quidẽ ſunt, ſed non *Morali modo* verſantur: Caueat ergo quicunque, ne tunc ſe Moralem Philoſophum exiſtimet, cum earum notitiam, licet exactiſſimam, nouerit ſe aſsecutum. 17, *Vitet illorum* ſenſus, atq; diſciplinam, qui tunc ſe ſcire, vel tradere Philoſophiam Moralem putant,

cum

Digitized by Google

cum Quęſtiones de *Voluntario*, ac *Inuoluntario*, *Spontaneo*, *Libero*, ac ſimiles, quarum plurimæ potius ad Phyſicum, vel Theologum ſpectant, norunt, vel docent: Illæ quidem tradendę, ac ediſcendę; Ad alia, quę maioris ſunt ponderis, ac magis huius Philoſophię propria, progrediendum, ac in illis inſudandum. Faxit Deus, ne vllibi in Scholis, in quibus hæc Philoſophia tradenda foret, ex labore etiam integri anni impenſo hunc dumtaxat intellectus Diſcentium reportet fructum, quod harum, ac huiuſmodi quæſtionum, quæ latiſſimè fuerint examinatæ, compos factus fuerit. 18. *Haud imitetur* illos, qui præcipuam, diuturnamq; collocant operam, *Vel* in quibuſdam controuerſijs in Vocibus ſitis v.g. *An iuxta Ariſtotelis ſenſum Ethica nomine Philoſophia Moralis*, & hæc *Politica nomine* cōprehendatur &c. *Vel* in quibuſdam leuibus Quæſtionibus, vt *Qualis fuerit, ſitq, inſcriptio librorum Moralium*; *Quinam fuerit Nicomachus &c.* Nobilia ingenia in nobilioribus detinenda ſunt obiectis. Haud operæ prętium eſt, imò vituperandum, tempus grauiſſimis quæſtionibus exactè tradendis, ac percipiendis non ſufficiens, in hiſce, quę nullius ferè momenti ſunt, latè impendere. 19. *Non adhæreat* ijs, qui ex occaſione alicuius Vocis in Morali Ariſtotelis, vel alterius Philoſophi inuenta per longas ambages digrederentur ad nonnulla, quæ vel Theologi Scholaſtici, vel Philoſophi Naturalis, ac Tranſnaturalis, vel Mathematici, vel Rhetoricam docentis &c. propria forent. Reperiri poſſent (ſi maximè proponerentur quędam ad eruditionem ſpectantia) & non rarò, libri, qui latè de illis agerent, ex quibus addiſci poſſent ferè ad verbum lectiones, quæ habendæ forent de Morali, & in quibus etiam auditor eos legens facilius eadem percipere poſſet. 20. *Norit*, à Philoſophorum nullo omnia, quę ad Moralem ſpectant, exactè tradita; ideoq; à pluribus illam eſse ediſcendam. 21. *Animaduertat*, Moralem Philoſophiam, aliam dici *Socraticam*, ſiue *Platonicam*; aliam *Stoicam*; aliam *Peripateticam*; quarum vnaquęque habet ſuas peculiares laudes: Verùm haud ſufficiens eſſe videtur quęcumq; ſingillatim ad reddendum hominem perfectè Moralem Philoſophum. His tribus, ſi addantur illa, quæ Chriſtiana docuit Religio, informatus homo Moralis Philoſophi punctum, vt dicitur, feret; ideoq; his omnibus operā det. 21. *Licet ex ipſis quoq;* Peripateticis nonnullus Primas *Socraticæ*, ſiuæ *Platonicæ* tribuat, ac nonnullus e S. Patribus *Stoicæ*; cum tamen ab Ariſtotile traditam, & propter aliarum defectum maximè adeo methodicè diſpoſitarū amplexæ fuerint ab initio Catholicæ Academię, & Scholæ, iſtumq; morem adhuc proſequantur: in Peripateticam peculiari ſtudio incumbat; ſed ita vt idemtidem, tum Platonicam, tum Stoicam etiam recognoſcat. 22. *Notet*, quęnam *Ariſtoteles* à reliquis Sapientibus, & à

Socra-

Digitized by Google

Socratis, ſiue *Platonis* Philoſophia nominatim deſumpſerit; in quibus cum illis conſentiat, ac diſſentiat; quæ à Peripateticis Stoici acceperint, vel illis repugnent; & in quibus videatur conſenſus, ac diſſenſus Christianæ Philoſophiæ à reliquis omnibus. 23. *Erit vtiliſſimum*, Indicem habere ex ordine omnium, qui Philoſophiam Moralem tradiderunt: vt ſciatur, quæ quis primò in medium attulerit; quæ quis ab alijs acceperit, illiſue addiderit &c. notato diligenter loco, ac tempore in quo vixerunt, cum eorum aſſeclis &c. 24. *Perpendat accuratè*, an Sæpè in Vocibus ſolum diſcrepent hæ Moralium Philoſophorum Scholæ: eos autem conciliare nitatur quidem; ſed ita vt probabilis ſaltem, & non apparens eorum videatur conciliatio. In illis quidem ad Mores pertinentibus, quæ ſunt viciniora lumini intellectus, minùs poſſe inter ſe diſcrepare videntur, quam in Phyſicis multis &c. Aduertat verò, fieri poſſe, vt harum ſcholarum Principes inter ſe non diſſentiant, ſi eorum pronunciata ritè examinentur, ſectatores verò diſſentiant; talemq; diſſenſum conſultò amplexi fuerint quoque, vel ad aucupandam gloriam, vel ex odio, inuidiaq; in aliam ſectam &c. 25. *Sollicitè inuiſtiget*, an ſenſus ille, quem tribuit v.g. Ariſtoteles ſententiæ Socraticæ, ſiue Platonicæ, ſit re vera ipſius Socratis, vel Platonis; multoq; magis, an ſectatores Ariſtotelis perperam interpretati fuerint Socratem, vel Platonem, eorumq; ſectatores. Quod idem præſtet circa Stoicos, & alios, qui impugnaſſent Peripatetica Moralia placita. 26. *Conferat diligenter loca*, in quibus de eadem re agunt Philoſophorum Moralium Duces, ac inter eos celebriores, ſic enim perfectius diſcet ea, quæ ad materias particulares ſpectant; cum in vno habeantur multa, quę non in alio; præterquam fermè euidentia Moralis eſt eſſe certum id, in quo conueniunt omnes. *Similis* collatio fiat librorum Moralium ab Ethnicis ſcriptorum cum ijs, qui in Moralibus conſcripti ſunt à S. Patribus, alijſq; Catholicis, ac peritis viris; vt v.g. conferri queunt libri tres *de Officijs* conſcripti à *Cicerone* cum libris de officijs à S. *Ambroſio* conſcriptis; *Lælius*, ſiue *de Amicitia* ab eodem *Cicerone* editus cum libello ſimiliter de *Amicitia* edito à S. *Auguſtino*; *Seneca*, ac *Epicteti* effata cum libris S. *Baſilij de Abdic. Rer. Conſtit. Monac. &c.* Senſum autem Patrum in his Moralibus materijs præferat ſemper ſenſibus Ethnicorum Philoſophorum, cum Superiori lumine fuerit illuſtratus, prodieritq; ab intellectibus paſſionum tenebris minùs occæcatis &c. 27. *Haud ſenſus Ariſtotelis* inueſtigandus ex illis, qui infenſi fuerunt Ariſtoteli; ſicuti neq; ſenſus *Platonis* ab illis, qui fuerũt in illum minùs beneuoli; nec *Stoicorum* ab illis, qui illam ſectam odio proſecuti ſunt; Cum non patere poteſt ex eorum vocibus (quæ iuxta eorum acceptionem ſunt explicandę) ab eorum præcipuis ſectatoribus, ac nomi-

natim

Digitized by Google

natim Diſcipulis, qui tamen profeſſi ſint ſui Preceptoris Doctrinam ſequi, ille deſumendus. *Non ſolum autem* legendi ſunt celebriores Ariſtotelis interpretes in Moralibus, verũ etiam euoluendæ ſedulo quęſtiones ad Mores attinentes, quas ſeorſim præclariſſimi Peripatetici, ac nominatim antiquiores, poſteris conſignarunt. Idemq; pręſtet circa *Socratis*, ſiue *Platonis* Libros de Moribus agentes, ac nobiliores Academicos. 28. *Paradoxorum Stoicorum*, ſiue *Stoicæ Philoſophiæ* Dogmatum notitiam aſſequatur, quorum pleraq; ſaltem quam maximè Chriſtianis pronunciatis affinia eſse cenſentur. Si intimam eorum vim, & non extimam tantùm verborum corticem, fuerit quis contemplatus, ac perſcrutatus, non niſi Sapientiæ ſublimis, ac ſummæ arcana in illis recondita contemplabitur. Illorum explicatio à celeberrimis Stoicis, eorumq; aſſeclis petenda, *non* ab aliarum ſectatoribus Scholarum; *non* ab ijs qui nudas tantùm voces attenderunt, & non earum intelligentiam, quæ par erat, aſſecuti ſunt. *Stoicam verò Doctrinam*, eiuſq; *intelligentiam* aſſequetur quam maximè e Libris *Epicteti*, ac *Senecæ*. Qui duo Viri adeò pręſtantia enimuero Moralis Philoſophię pręcepta tradunt, vt nullus enimuero Philoſophus Ethnicus illis comparari queat, & quorum pręceptis ſi homines ſe conformarent, felicem, beatamq; in terris vitam viuerent; Quare horum libri ſedulò euoluendi; ex eorum dictis confirmanda, quę ex aliorum Philoſophia, vel tradentur, vel diſcentur: & licet *Seneca* aliter dicatur vixiſſe, quam docuerit (preterquam pleriq; id non admittunt) id non obeſt, quo minùs laudabilia valde, & quaſi vnus eſſet e S. Patribus, qui inſtituere alium in rectis moribus vellet, pręcepta rectiſſimè viuendi tradat. Eadem nota inuri poſſet *Ariſtoteli*, in quo non pauca Moralia vitia, eaq; non leuia, aliqui ſe deprehendiſſe certò aſſerunt; & tamen nemo iure negare poteſt, quin multis laudibus illius Moralis Philoſophia digna ſit. Legatur ergo ſaltem *Epictetus*, qui de nullo prorſus crimine accuſatur. 29. *Cum Ariſtotelis Ethica* non niſi *Decreta* habeat; nam originem, ac naturam tantummodo virtutum, vitiorum &c. declarat, ac ipſemet Ariſtoteles ingenuè fateri videatur, ſuę Moralis Philoſophię idoneum auditorem haud futurum, niſi qui puer, & adoleſcens rectiſſimè fuerit educatus, & in corroborata ętate conſuetudinem rectam acquiſierit, legibuſq; inſtructus fuerit (adeoq; nonnullis illa videtur mollis, & effœminata) addat *Socraticorum*, aut *Stoicorum Poſtulata*, ſiue Pręcepta, ſiue fortius aliquid adſciſcat ſibi e Chriſtianis legibus, ac rigida, viriliique Socraticorum, aut Stoicorum ſapientia. Et *Socratica* quidem, ſiue Stoica Philoſophia maiorem, quam Peripatetica vt ſic, habet vim ad quemuis minùs rectè educatum à Vitio ad Virtutem traducendum; quod experientia quidem patuit. 30. *Cum etiam*, non tan-

Digitized by Google

tummodo ante Chriſtum natum, verum etiam mille, & amplius an-
norum ſpatio *Platonica*, ſiue *Stoica* Philoſophia, quę pręcipuè circa
Mores verſata, eſt maiori ab Eccleſia ipſamet in pretio habita fue-
rit, quam Peripatetica; haud ingenui, ac ſapientis Peripatetici erit
Socraticam, vel Stoicam Philoſophiam vituperare contra commu-
nem tot Sapientum conſenſum. 31. *Textum Ariſtotelis Græcum* inte-
grè, ac ſincerè latinitati donatum, ſi Gręcę linguę peritiam non ha-
beat, euoluat, ſciens multas perperam interpretationes factas; vnde
& in dies emittuntur nouæ interpretationes textuum plurimorum
Ariſtotelis in Moralibus repoſitorum. 32. *Sciat, ſi quis* certo ſtatuit
bellua, & non homine dignam ducere vitam, Moralium documen-
torum vim non aſſecuturum, imò potius illa irriſurum: quare nun-
quam ab hoc in Philoſophię Moralis ſtudio opera erit ponenda, ſiue
Peripateticæ, ſiue *Socraticæ*, ſiue *Stoicæ*; niſi quis inſtar *Socratis*, vel
Xenocratis, vel *Diogenis &c.* hunc à praua hac animi ſententia reuo-
cauerit. 33. *Maximo habeat in pretio* auctoritatem, ſenſuſq; hominum
quorumcumque, qui ab alijs ſapientibus iudicati ſunt Viri ingenio,
iudicioque acri pollentes; ad horum enim iudicium ſępènumero re-
uocanda eſt Actionum Honeſtas, vel Inhoneſtas. Ratio ſępè efficax
afferri nequit, & contra quam inſtari non poſſit alijs rationibus,
etiam non leuibus, ſecundum ſe ſpectatis. Quare celebriorum, tum
antiquorum, tum etiam recentiorum libros in materijs Moralibus
verſantes apud ſe habeat, ſed pro viribus emendatiſſimos, vt poſſit
ipſe tutus eſſe, alioſq; reddere certos de talium Scriptorum Auctori-
tate. 34. *Ab aliquorum lectione Politicorum librorum penitus* abſtineat,
niſi id præſtet ad praua eorum reijcienda Dogmata, cum in nonnul-
lis legantur aliqua, non ſolum Chriſtianis Legibus, ac Inſtitutis ad-
uerſantia, verum etiam lumini ipſimet naturali diſſona. *Negari ta-
men non poteſt*, quin libri aliqui Politici male audire poſſent apud
nonnullos, eò quod exactè illos non perlegiſſent, ſecutiq; forent, ac
ſequerentur quorumdam ſenſus, qui ex odio, vel inuidia in Aucto-
rem, vel ex eo quod cū illius doctrinā, quam praxi commendare vel-
lent, aut mandarent, occultā cuperent; non ꝗ quos ſenſus de ſcriptis ab
eo libris vulgarent ad abſterrendos ab eorum lectione ceteros; cum
tamen Auctor fuiſset Vir probus, & ob Politicam doctrinam rationi
potiùs conſonam, quam diſſonam gratus fuiſſet hominibus, quos
Chriſtiana Reſpublica ſumme venerata fuiſſet, quiq; eos libros im-
primi iuſſiſſent, vel etiam approbaſſent. *Vir ſapiens* ſine diligenti
examine haud famoſis quibuſdam ſenſibus adhęrere debet, maximè
dum *agitur de aliorum famæ* pręiudicio. 35. *Moralis perſpectos habeat
mores*; *Tum communes* ętatum, ſtatuum &c. de quibus Ariſtoteles in
Rhetoricis nominatim; *Tum præteritos* mores, conſuetudineſque

Populo.

Populorum, Ciuitatum, Prouinciarum, Regnorum, ac illorum, qui hiſce præfuerunt &c. Quod ab Hiſtoricis colligere poterit; *Tum præſentes* quoque horum mores, conſuetudineſque; neque enim eędem planè modo vigent, quæ in antiquis leguntur Annalibus, ſicuti nec planè eędem corporis cōſtitutiones propter ciborū diuerſitatem &c. Hanc autem notitiam acquiret exactiorem, ſi ipſemet in celebriores Chriſtiani Orbis Prouincias conceſſerit, & in aliquibus earum præcipuis Vrbibus aliquandiu commoratus fuerit, ac nominatim in illis, in quibus reſident *præcipuæ Principum Curiæ*; cum ibi vitam ducere ſoleant plures ex omnibus nationibus Viri, & quandoque primarij, à quibus multa breui poſſunt diſci; grauiſſima ibi tractari negotia; Principum Miniſtri in rebus agendis ibi ſint verſatiſſimi; ac Principum externorum *legati*, ſiue Oratores ſoleant eſſe Viri Politicis Artibus Inſtructiſſimi, qui illius Principis, apud quem reſident, Miniſtrorumque illius Primariorum facta, dictaq; diligenter obſeruant omnia, vt ſuum Principem de illis moneant &c. habentq; peculiares Inſtructiones pro agendo cum tali Principe, eiuſq; Miniſtris; pro tali caſu; ſi eueniret &c. Ab huiuſmodi Viris, qui funguntur, vel functi ſunt *Legatorum* ad Principes munere, & maximè ordinario, plurima diſci queunt Philoſopho Morali valde opportuna; adeoque illorum Familiaritas quam maximè præ cæteris curanda. *Quæ viſu ipſo* percipere non poterit, percipiat ex lectione Hiſtoriarum, quæ in dies eduntur, & ex interrogandis illis, qui in huiuſmodi Prouincijs, Ciuitatibus, ſiue Curijs verſati ſunt, diuerſarumque nationum hominibus: Qua de Cauſa vtile eſt moram facere in illis locis, in quibus præcipuæ florent Academiæ, ad quas ſtudiorum Cauſa nobiles, ac ingenioſi Iuuenes ex omnibus Chriſtiani Orbis Prouincijs confluunt. 36. *Antequam iudicium ferat vltimum de Inhoneſtate actionum*, ac earum maximè, quę à viris cæteroqui probis, ac ſapientibus exercerentur, vel exercitæ ſunt; diu, ſedulòq; ſecum meditetur, attendatque nominatim circumſtantias omnes perſonæ, loci, temporis &c. Nec ſinat ſe ab odio, vel inuidia, vel alio quolibet prauo animi motu, à quo remotiſſimus debet eſſe inter cæteros Philoſophus Moralis, compelli ad non rectum de illis ferendum iudicium: *Cum ſatis* ſecernere non poteſt, *An* aliqua Actio dicenda ſit Honeſta, an Inhoneſta, id ingenuè profiteatur; & in dubio potius ſtet pro honeſtate Actionis, quā nouit exercitam à Viro pio, prudēte &c. præcipuè dum Actio non eſt ex illis, quæ *Intrinſecè Malæ* dicuntur, ſiue quæ in nulla penitus temporis differentia intrinſeca denudari malitia poſſunt; ſed eſt ex indifferentibus, quæ multiplici ex capite honeſtatem participare queunt, licet aliquæ communiter exercitæ videantur peccaminoſæ. *Nec facilè damnet* (niſi Chriſtianis le-

Digitized by Google

legibus, Catholiciſq; Inſtitutis repugnent) Actiones, quæ ab Antiquis Sapientibus Honeſtæ ſunt iudicatæ. *Multoq; minùs* inſtar vulgi accuſet, vel reprehendat Actiones aliorum Populorum, quibus maximè ipſe ſit minùs beneuolus, eò quod ſint diſſimiles moribus, vel conſuetudinibus ſuæ Ciuitatis, Nationis &c. vel etiam aliquam Inhoneſtatis ſpeciem habeant; nam *aliqua* poſſunt hanc habere, & nihilominus in ſe queunt eſse *honeſta*, imò propter circumſtantias, quas diuerſarum nationum populi ignorant, vel etiam Sapientes ex illis non attendunt, *honeſtiſſima.* 37. *Principia Philoſophiæ Moralis* Generaliſſima, ſiue Vniuerſaliſſima optimè teneat vnà cum *Vniuerſalibus Cuiuſque Materiæ in particulari*, vt quæ ſpectant ad Amicitiam, Fortitudinem, Iuſtitiam &c. & ex his concluſiones deducat. 38. *Notas habeat* quam maximè *Animi Paſſiones*, & *Affectus* vnà cum *Virtutibus* illa moderantibus: *Rationes Virtutum, Tum Speculatiuas; Tum Practicas; Vitiorum naturas*, ac maximè eorum, quæ affinia ſunt Virtutibus, ſiue illarum ſpeciem preferunt: *Qualitates Virtutum*, Tum *Monaſticarum*, ſiue quæ ſunt propriæ hominis ſolitariè viuentis, Tum *Politicarum*, ſiue quæ ſunt propriȩ Hominis, prout ſocialem vitam agit cum alijs; & inter has, quæ ſunt Propriæ *Subditorum*, & quæ *Principum*; ac inter hos, quȩ ſunt Propriæ *Eccleſiaſticorum*, & quæ *Sæcularium &c.* (In omnibus quidem, prout alios regunt, magis exigitur *Prudentia*, quam *Probitas vt ſic*, magis *Iuſtitia*, quam *Caſtitas &c.* Præferendi tamen qui in Monaſticis quoque virtutibus excellerent) *A Chriſtianis* tantummodò cognitas, & admiſſas Virtutes: *Quæſtiones* ad Honorem, illiuſq; reſtituendi rationem ſpectãtes, *Methodumq; Conciliandæ Pacis* inter Nobiles maximè Viros; hæc enim cognitio vtiliſſima eſt ad Publicam Tranquillitatem; *Vnà* cum illis, quæ conducere queunt ad *Conſtantiam, Animique ſerenitatem* inter aduerſa quælibet ſeruandam, & ad *Beatam, Felicemq; Vitam* pro humana conditione in Terris degendam; quorum non pauca poſſunt haberi ex ipſius etiam *Senecæ* Libris de *Beata Vita, Tranquillitate Animi, Prouidentia &c.* Horum enim, ac ſimilium cognitio vtiliſſima eſt ſibi, alijſque. 39. *Ab illis abſtineat* Quæſtionibus, maximè coram populo, quæ potius damnum publicȩ tranquillitati afferunt, quam commodum, præcipuè ſi non prudenter tractentur; vt v.g. Quænam ſit prȩſtantior alios regendi ratio, An *Monarchica*, An *Democratica*, An *Ariſtocratica*, An *Oligarchica &c.* Quæcumque ſuas habet laudes; hic, & nunc *Democratica* poteſt, imò debet præferri *Monarchicæ*, & e contra: olim opportunum eſſe potuit, vt aliqua Ciuitas, vel Prouintia *Monarchicè*, vel *Democraticè* gubernaretur; nunc verò ſit magis opportuna gubernatio *Ariſtocratica*, vel *Oligarchica &c.* Idem dicendum de varijs Reipublicæ formis &c. Homo autem, maximè priuatus,

Digitized by Google

uatus, ac in publicis, grauiſſimiſq; negotijs haud verſatus, de his iudicium ferre audebit? Imprudens enimuerò hic erit, adeoque haud Philoſophi Moralis laudes habebit. Ineptè hic Dei Gubernationem Monarchicam in medium adducet, quaſi hæc ſemper ſit prçferenda; *Tum quia* cum Deo etiam alij Reges regnant. *Tum quia* ille eſt omniū abſolutè Dñs, omnipotens ſimul, ac ſapientiſſimus &c. *Tū quia* in Veteri lege Deus ipſe nō primò populi ſui Monarchicā approbauit Gubernationē &c. Ab his quidem huiuſmodi tractādis materijs adhuc magis abſtinere debet ille, cuius cōditio earum peritiam non admittit, vel in quo talis peritia à cordatis Viris non approbatur. 40. *Antequam* ferat ſententiam de aliquo faciendo, vel omittendo; attendat, non abſolutè, *Quid ſit maius bonum*, vel *expediens ſibi, aut alijs*, ſed *Quondam ſit minùs malum*; Neque enim *Mundus*, vt aiebat ille, *regitur, aut regi poteſt maiori bono ſimpliciter*, ſed *minori malo*. Minus autem bonum in talibus circumſtantijs rationem boni, & ſummi quandoque habet. In futura incommoda figendus mentis obtutus, non dumtaxat in bonum, ſiue commodum prçſens; comparanda inter ſe diligentiſſimè futura commoda, & incommoda; prçferenda illa pars, in qua minora appareant incommoda illi, in qua commodis maiora apparent incommoda. Nec ex *Euentu* Conſilij prudentia metienda; nam omnes futuras circumſtantias, quæ ab hominum libertate præſertim pendent, Deus ſolummodo notas habere poteſt. 41. *Longè à ſe remoueat Adulationis Vitium*; ſecus enim ſuadenda non ſuadebit, non verò ſuadenda ſuadebit, & ſophiſmata ad hæc ſub ſpecie alicuius boni occultanda facilè excogitabit. Fidele, ſincerumque ſemper cuique prçbeat conſilium; dum Veritatem manifeſtandā nō eſse hìc, & nunc prudenter iudicat, taceat omninò, excuſetque ſe &c. vel aliò abeat, ſi conſilium præbere cogeretur. *Fieri quidem poteſt*, vt aliquas opiniones, ſiue priuatos quoſdam animi ſui ſenſus poſſit clam, & duobus, aut tribus, & præcipuè amiciſſimis, indicare, & laudabiliter etiam; qui tamen coram populo non erunt manifeſtandi. Publicatio quarumdam etiam Veritatū ad Politicum regimen ſpectantium multa importare poteſt incommoda. An autem ex publicatione commoda Incommodis præponderent, & ad eam præterea ipſemet teneatur, longiori, acurataque opus erit diſcuſſione. 42. *Cum publici boni ſpecies* multos decipere poſſit facillimè, ac illa occultari poſſint ſæpè Multorum Ambitio, Auaritia &c. Quodnam ſit re vera publicum bonum diligenter examinet: Cum autem attendi poſſint in eadem re varia publica bona, prçferat quod maius prç cçteris Rectæ Rationi videbitur: Animaduertat autem, nullum eſse re ipſa ſolummodò priuatum Commodum, quod publici alicuius boni prætextu velari non poſſit. 43. *Politicos Mores* ita doceat, ametq; in ſe ipſo, vt Politicam Diſciplinam ab illa vindicet

iniuria

Digitized by Google

iniuria aliquorum minus ſapientum Politicorum cauſa illi illata, hoc eſt, *Politicam cum vera in Deum Pietate, probiſque re ipſa moribus coniungi non poſſe.* Politica ergo Virtus non erit? Philoſopia ergo Moralis, quæ ſecundum præcipuam ſui partem in Politica verſatur, Vitiorum Parens, ac Nutrix erit? Sapientiſſimi Philoſophi, qui Politicam Artem latè docuerunt, Duces ad Vitia fuerunt? Haud talis fuit vnquam ſenſus piiſſimorum, ac Doctiſſimorum Virorum, qui Politicæ veræ Regulas norunt, ac tradiderunt. *Pietatem* illa in *Deum,* Reſque Diuinas, ac Sacras *Veram,* non *ſimulatam* fouet; tum *Pietatem* in *Patriam,* ac *Parentes*: Iuſtitiam *Legalem, Commutatiuam, Diſtributiuam,* ac *Punitiuam* ſeruari maximè præcipit: In *Subditis* obedientiam, in *Superioribus* Paternum exigit Amorem: alienaq; eſt ab illis Opinionibus, quæ Tirannicum, ſiue Turcicum gubernandi modum pedetentim inducerent; ſimulque ab illis, quas ſi amplecterentur ſubditi, in maiora incurrere poſſent incommoda, quam eſſent illa, quibus ſemet ſubtrahere conarentur: *Priuatum* cuiuſq; bonum *Publico* reuera *Bono* præfert ſemper: Habet ſibi propoſitam *Ciuium* inter ſe *Concordiam*: propoſitam habet cum alijs Populis *Pacem,* Totiuſq; Reipublicæ *Tranquillam,* ac fœlicem Vitam; hanc autem aſſerit maximè haberi, ſi *bonis, maliſque congrua reddantur,* ſiue boni *præmijs alliciantur,* ac *decorentur; mali meritas dent pœnas;* & tunc vltimam Ciuitatibus perniciem imminere, quando a *Malis Boni nequeunt ſecerni &c.* Adulterina eſt multorum Politica ab Atheiſtis præcipuè edocta, & quæ Atheos re vera reddit. *Hæc* ſimulatè Deum, quem vel non credit eſſe, vel ſaltem Humanis non conſulere, aut etiam illa non cognoſcere putat, colendum eſſe docet tantummodo ad continendos in officio populos: *Hæc* Magnatibus quicquid ad eorum porrigendum imperium conducit, licet non æquum, facit licitum; Principeſque ad deſpoticum omninò regimen, ſubditos verò ad ſubtrahendum ſe legitimis ſuis Principibus prouocat, *Hæc* relegat ſinceritatem ab animis, fidelitatem à verbis, promiſſiſque; *Hæc* occulta quæque fouet flagitia &c. *Vtinam* nunquam Chriſtianorum, & maximè Catholicorum Politici mores ſint tales, qui indicent eos in Atheiſmum fuiſſe lapſos. *Animaduertat tamen* Philoſophus Moralis, multa, Magnatum præcipuè, facta, à vulgo, minuſq; Sapientibus vituperari, & tanquam vituperabilis Politiæ partus haberi, quę tamen a laudabili Politia oriuntur, & quæ à vera Theologia, ac Philoſophia Morali ad Legis Diuinæ, ac Rationis naturalis trutinam examinata, tanquam legitima admittuntur: Ideoq; ſit valde cautus in reprobandis Magnatum factis, maximè dum ignorat eorum circumſtantias, quæ etiam coram Deo ad illa Magnates cogere potuerunt &c.

44. *Ne ſit in proprio pertinax ſenſu*; aliorum, nedum Sapientum, ve-

rum etiam Idiotarum ſenſum in nonnullis exquirat; in his enim circa quædam lumen naturale poteſt eſſe magis perſpicax, quam in ſapientibus, licet ex horum iudicio communiter Honeſtas, ac Inhoneſtas Actionum, quæ in dies occurrunt, dimetienda ſit. *Hinc* Ingenuus Moralis nunquam erubeſcat à proprio recedere ſenſu, ampleċtique aliorum quorumcumque ſenſum, dum hunc Conformem, vel magis Conformem Rationi agnouerit; Suum verò difformem &c. 45. *Moralis Philoſophus* ante alios Philoſophos ſocialem vitam cum alijs agat; *tum* vt virtutes Politicas exerceat; *tum* vt re ipſa doceat Philoſophum non ab hominum conſuetudine, honeſtiſque animi relaxationibus abhorrere, & hinc Iuuenes maximè ad huius Philoſophiæ ſtudium alliciantur: *tum* vt ſuo exemplo, quod maiorem præ verbis ad ſuadendas virtutes vim habet, alios inſtruat. Quare licet ſuæ Dignitatis, ac Auctoritatis gradum in locis maximè publicis ſuſtinere debeat, ſimulque grauitatem quamdam præſeferre; *Socraticum* tamen, ſiue *Stoicum*, vt dicitur, deuitet ſupercilium; ad *Hilaritatem* potius vultum componat, quam ad *Mæſtitiam*; eius *Sermo*, non ſemper ſit de Serijs, vel Philoſophicis rebus, ſed ſit ſale conditus, & facetus quandoque; exempla habeat in promptu maximè, quæ non minùs iucunditatem, quam vtilitatem ſint circumſtantibus allatura: non ſit tamen loquax, multoque minus falſitatum inuentor, mendaciorum, vel æquiuocationum quoque amicus: Omnibus affabilem ſe exhibeat; omnes debito proſequatur honore; de omnibus bene mereatur; omnium, etiam hoſtium ſuorum, laudabiles actiones commendet vltro, ſed pro meritis: *Modeſtiam* ſeruet ſemper, tum in verbis, tum in factis, tum in veſtitu ipſo, qui tamen ſuæ Dignitati debet eſſe cōgruens &c. 46. *Ne velit eſſe cenſor* omnium, quæ ab alijs dicuntur, vel fiunt. Vitia ſibi detrahat quidem, ſed alijs non exprobret; nec ita ſe gerat, vt quicquid ipſe non facit, damnare videatur. 47. *Patriæ conſuetudines, Communeſque* mores in publico, niſi improbi ſint, minuſque grauem decentes virum, ſequatur; hinc enim populi amorem ſibi conciliabit, cui faciliùs Virtutum amplexum, fugamque Vitiorum ſuadebit. *Id agat, vt meliorem vitam ſequatur, quam vulgus, non vt contrariam.* Hac de cauſa etiam à ſpectaculis quibuſdam, ac alijs populi (dummodo non ſint peccaminoſæ, vel Inhoneſtæ) relaxationibus ſe haud abhorrere factis quandoq; ipſis ſignificet. 48. *Animi motus moderari* nouerit ſuos, eoſque inſultantes coercere, ac præcipuè illos, quibus ſe magis obnoxium animaduerterit, vel ob corporis conſtitutionem, vel alias extrinſecas cauſas, illis præſeruantia, & curantia adhibens medicamenta. 49. *Oeconomicam Philoſophiam* in actu *Exercito* maximè, ne dum in Actu *ſignato*, norit in

Fami-

Digitized by Google

Familiæ ſuæ gubernatione. *Si vxorem* habet; ita eam amet, vt ſororem, vt tamen illius imperio haud ſemet ſubijciat, licet plurima ex illius conſilio agere debeat &c. *Si filios*; eos in Dei Timore, Parentumque obſeruantia educet; illorumque propenſione explorata, ad eam Artem, vel Scientiam, aut vitæ Conditionem eos informet, in qua magis *Deo* grati, *Patriæ* vtiles, ac *Familiæ* decori eſſe queunt &c. *Seruis* non ſit iniurioſus; ſtatutum ſtipendium, & ſtatuto tempore illis tribuat; familiaritatem cum his haud contrahat &c. *In Expenſis* Auaritiæ ſordes longiſſimè à ſe remoueat: illius *Parſimoniæ* ſit tenax; *Quæ* ipſum ab ære alieno contrahendo immunem redat; *Quæ* non ſinat rem familiarem, quam præcipuè propria acquiſiuit induſtria, à Domeſticis dilapidari; *Quæ* permittat, vt ipſe habeat aliquam pecuniæ ſummam alicubi repoſitam, qua occurrentibus ſępe ex improuiſo neceſſitatibus ſubuenire queat. *In expenſis*, *Domuſque ſuppellectili*, *& ad ſua*, *ſuorumque commoda ſpectantibus*; tum *Dignitatem* ſuam, tum *Redditiuum* Quantitatem, quæ non ſemper eadem eſſe poteſt, attendat ſemper &c. *Pacis præcipuè* inter Domeſticos ſit amantiſſimus; ideoq; nonnulla, cum ſine graui incommodo poteſt, prudenter diſſimulet, nec *Argus* eſſe velit &c. 50. *Philoſophiæ Moralis ſtudium* totum requirere hominem, ſi in illo quis excellere velit, pro certo habeat. Nam illa Comprehendit *Primò* Dogmaticam, *Quæ* comprehendit *Dogmata*, ſiue *Decreta*, ſiue *Generales* quaſdam *Regulas*, quæ magis ſunt Contemplatiuæ, quam Actiuæ, redduntq; Hominem Doctiorem, quam Meliorem, cum tamen illius *finis Proximus* dicatur eſſe, *Hominis mores formare*, ſeu *dirigere* Hominem ad *Rectè*, ac *Laudabiliter viuendum*. *Secundò* Regularem; *Quæ* tradit *Regulas* viuendi rectè; & hæ ſunt Principia laudabilium Actionum proxima. *Tertio* Exemplarem; *Quæ* tradit Vitæ Probæ, ac Improbæ exempla; Cuius cognitio latiſſimè per omnes ætates, omniaq; hominum genera patet. *Quarto* Parænecticam; *Quæ* tradit Regulas *ſpeciales*, ſiue Documenta præſeruantia, & Curantia opportuna ad certas Vitæ Partes, Actioneſque, ac Paſſiones dirigendas, ac moderandas. *Quinto* Catheriſticam; *Quæ* in genere homines virtutibus, ac vitijs præditos dictis, ac factis ſuis quotidianis, velut ſignis, ac notis quibuſdam deſcribit. *Sexto* Emblematicam; *Quę* per Imaginem rei alicuius plerumque ſimilis, & per conciſam deſcriptionem aliquod Morale, vel Decretum, vel Præceptum tradit. *Septimo* Ænigmaticam; *Quę* per ænigmaticas ſententias pręcepta de Moribus tradit. *Octauo* Hieroglyphicam; *Quę* Notis Ægyptijs, alijſq; huiuſmodi Morale aliquod Decretum, vel Pręceptum complectitur. *Nono* Fabuloſam; *Quę* Principum, & Priuatorum Vitam informat fabuloſis humanarum rerum narrationibus

ſoluta

ſoluta oratione, vel fictis etiam belluarum, ac rerum quoque inanimalium exemplis. *Decimo* Parabolicam : *Quæ* per Parabolas, ſeu ficta aliorum hominum, imò etiam rerum inanimalium exempla, quid rectè, perperamque factum, aut faciendum ſit, docet. *Vndecimo* Hiſtoricam; *Quæ* per narrationem rerum iam geſtarum à quibuſcumq; ſiue priuatis, ſiue publicis perſonis, à ſingulis populis, Ciuitatibus, ac Regnis actiones humanas dirigit, vt ex eorum, quę rectè, ac ſecus facta ſunt, gloria & infamia, vtilitate, ac damno, Quid priuatim, ac publicè faciendum, fugiendumue ſit, addiſci queat, vnàq; percipi, qua ratione Honeſtę Actiones exercendę ſint. *Duodecimo* Mixtam; *Quæ* ſcilicet conſtat ex *Decretis*, *Præceptis*, ac *Exemplis*; Qualis à nonnullis cenſetur *Poeſis*; ſiue hæc ſit *Drammatica*, in qua Poeta alios loquentes inducit; ſiue *Exegetica*, in qua Poeta ipſe vt plurimum ſaltem loquitur; ſiue *Satyrica*, in homines ſcilicet improbos, in quos leges nihil poſſunt, ſed propter opes, aut potentiam leges omnes, velut aranearum telas perrumpunt, ac impunè ſcelera quæuis perpetrant; & tamen illis infamię notam inuri Republicæ intereſt, ne ſcilicet ſint impunes: Nam *Impunitas Delicti eſt*, teſte Tertulliano, *eius Libido*. EX HIS quis non videt; *Quam accurata* lectione, longaque meditatione opus habeat ille, qui in Morali Philoſophia excellere cupiat: & *Quam multi* à vitijs reuocarentur, ſi hiſce cognitionibus, vel ſaltem pleriſque informarentur illi, qui cum Adoleſcentibus nominatim, ac Iuuenibus amicitiam, ſiue familiaritatem habent. *Vtinam* ſaltem illi, quibus Philoſophiam Moralem tradendi prouincia eſt demandata, ſi non omnium, ſaltem præcipuarum ex his Moralis partium notitiæ compotes ſint: fieret enim, vt non pauci inueteratas etiam vitiorum maculas detergerent: imitati *Socratem*, qui *Phædonem* e Cynedo, & impudico, corpore in lupanari queſtum faciente, oratione ſua Philoſophum effecit; atq; *Xenocratem*, qui *Polemonem* ex impuriſſimo, ac petulantiſſimo comeſſatore vnica oratione de Temperantia coram eo habita, vbi ebrius, & coronatus cum ſodalibus, ac Tibicine Scholam illum irridendi cauſa intrauerat, ſobrium, ac honeſtiſſimum reddidit, & ita ſtudio deditum, vt cæteris præripiens palmam auditoribus *Xenocratis* ſucceſſor in Schola fuerit. *Efficerent* hi, vt Homines Principum, ac Imperantium legibus non indigerent: *Ariſtippus* quippe interrogatus, *Quid præ ceteris hominibus haberent Philoſophi*, ſic reſpondiſſe fertur, *Etiamſi leges omnes interirent, ſimiliter viuimus*; & *Antiſthenis* ſententia fuit, *Sapientem non ex legibus his, quæ latæ ſunt, ſed virtutis lege in Republica Victurum*. Sic etiam a ſapientiſſimo *Ariſtotele* fertur pronunciatum; ſe hoc *ex Philoſophia compendium; lucrumque feciſſe*, vt id *quod* alij *legum metu*, ipſe *iniuſſus*, & *ſua ſponte faceret*. Cui illud, *Iuſto lex non eſt poſita*, affine eſt.

Efficerent hi, vt opportunis animæ perturbationibus medicamentis appoſitis, & pro viribus prauitate à radicibus euulſa, Virtutum habitibus corroborati homines, in ſumma iucunditate Vitæ ſuæ dies traducerent, commodaque ingentia, tum ſuæ Familiæ, tum Patriæ, ac Orbi Terrarum vniuerſo afferrent; ac denique vbi *Naturalem*, quæ concedi poſſet, in hac Vita Felicitatem fuiſſent adepti, Supernaturalem in Beatorum domicilio aſſequerentur. *Inter Philoſophos ſe maximè Beatum exiſtimet ille*, qui in huius Philoſophiæ ſtudio, quæ ampliſſimos habet fines, tamque vtilis eſt, *tum* illi, qui ea excultus eſt, *tum* illis, cum quibus vita ducitur, poteſt, ac vult operam collocare vniuerſam.

Digitized by Google

Periluſtri, ac Reuerendiſſimo D.

GASPARI LEONICO

Vicario, & Canonico S. Marci &c.
Præ cæteris Facultatibus
Canonicarum, Ciuiliumque Legum
Peritiſſimo:

Ac Periluſtri, Excellentiſſimoque D.

NICOLAO CRASSO

Celeberrimo Venetijs Aduocato,
Viro Omni Scientiarum Genere
Excultiſſimo;

Animaduerſiones Quinquaginta
PRO ILLO, QVI IN CANONICI IVRIS
STVDIVM INCVMBIT
IVLIVS CLEMENS SCOTVS
E Comitibus Placentinis
Suæ in Ambos
Illuſtrium in Scientijs Virorum
Amantiſſimos;
Candidis Moribus Præditos;
Publicique SERENISS. REIPVBLICÆ Boni
Studioſiſſimos
Animi Propenſionis Summæ
Teſſeram
D. D. D.

Caput Sextum.

Digitized by Google

Digitized by Google

1 S*Anctos* re ipſa *Pontifices*, *Sanctoſq;* illos *Patres*, qui in Concilijs coacti leges, quæ Iuri Canonico ſunt inſertæ, tulerunt, ac S. *Raymundum Ord. Prędic.* qui quinque *Decretalium libros* in ordinem redegit iuſſu Greg. IX. peculiari proſequatur cultu. 2. *Par eſt*, vt præ cęteris Eccleſiæ præcepta, Eccleſiaſticaſq; leges obſeruet ille, qui Iuris Canonici ſtudioſus eſt. 3. *In Theologiam incumbat*, nec leuiter: ex illius imperitia hallucinati ſunt ſæpiſſimè Iuris Canonici Interpretes, vt apparet nominatim ex expurgatione Canonum tempore *Gregorij XIII.* facta. In nonnullis interpretibus tam multa conſpiciuntur flagitia, vt neque excuſationis aliquid habere potuerint, neque locum vllum ſanæ interpretationi relinquere; in quorum multa ſaltem non lapſi fuiſſent, ſi Theologiæ operam dediſſent. Et aſſerendũ quidẽ, licet aliqui publicè in Scholis Theologiã non didicerint, dum tamen præclariſſimas in Iure Canonico interpretando laudes conſecuti ſunt, non ſine auxiliaribus Theologiæ opibus eas fuiſſe adeptos; cui priuato in cubiculo operam dederunt: Quod præterquam illi faſſi ſunt, & fatentur, qui eaſdem æmulantur laudes, ex eorum libris clariſſimè patet. *Neq; Theologię* nomine hìc intelligitur illa, quæ modò frequentiùs tractatur in Scholis, & vt plurimum in probabilibus quibuſdam concluſionibus, ac ſubtilitatibus parui ponderis verſatur; ſed illa quæ in ſuis concluſionibus innititur *Auctoritati S. Scripturę*, vel *Diuinis Traditionibus*, *Conciliorum*, ac *ſummorum Pontificum Decretis ad fidem*, *Bonoſque mores ſpectantibus*, *Auctoritati S. Patrum &c.* Quæ tractanda ſunt præ cęteris ab illo, qui modò verus Theologus euadere debet. 4. *Peculiarem operam ponat* in Theologia *Morali*, eius Generalia Principia, ſimulq; Particularia multarum materiarum exactè cognoſcens; nam non rarò de eadem materia agit Theologia Moralis, & Ius Canonicum: Certè ſi illa deſtituatur, poterit facilè in errores, nec leues, labi. *Hinc* Canoniſta ſcientia deſtitutus Theologica in multis quæſtionibus, quæ pertinent etiam ad Ius Canonicum, vel cum illo quam maximam habent connexionem, ſuam non interponat ſententiam; nam præterquam ſua pronunciata virorum peritorum illuſioni exponet, & ſe ipſum, & alios decipiet, & quandoque in re grauiſſima. *Animaduertat* verò Canoniſta, *Canonum ſcientiam* nunquam eſſe præferendam *Theologię*; cui potius fatendum ingenuè eſt, ſubiectam eſſe, ſiue ſubalternatam &c. Nam Theologia circa ius Diuinum omnino immutabile verſatur, probatq; ſuas concluſiones ex principijs omninò certis de fide: Canonum ſcientia vt ſic, verſatur circa Ius, quod vt tale poteſt abrogari omnino; ſuaq; Decreta probat proximè, ac propriè ex Principijs Probabilibus, vel naturali ſolùm lumine cognitis. Illa circa *Diuinas* Voces, hæc circa *Humanas* primò verſatur: *Prętereà;* Quomo-

Digitized by Google

do Canoniſta Theologiæ deſtitutus ope, probabit in Eccleſia eſſe Poteſtatem Condendi Canones; ac inter cæteros, nominatim Canones illos, qui ſtatuerunt, hoſce libros, & non alios in Sacrorum Codicum numero habendos? *Quod ſi* aliqui Theologo Canoniſtam prȩferant, id fit: *Vel quia* hi plane ignorant, *Quale ſit verȩ Theologiȩ munus*, cum cȩteroqui in Canonum ſcientia verſati ſint, cui fauere volunt: *Vel quia* in forenſibus Cauſis, & quæ in *Eccleſiaſtico foro* non minori etiam quandoque contentione agitantur, quam in *Seculari* (hæ tamen pro viribus ab Eccleſiaſticis vitandæ forent; minùs enim ſunt Eccleſiaſtico ſtatui Congruȩ) pleriq; Canones maximè attenduntur; *Vel quia* Canones exteriorem quandam Eccleſiaſticorum Politiam reſpiciunt; Cum tamen *Theologia* à Iudiciali ſtrepitu ſit remota, ac perficiat illa, quȩ interna ſunt. Canonum ſcientia *Marthȩ*, quȩ *turbatur erga plurima*, *Theologia Magdalenȩ*, quȩ *ſedens ſecus pedes Domini audit verbum illius*, ideoq; *optimam partem elegiſſe* dicitur, comparari iure optimo poteſt &c. Theologia per ſe in *Interno*, ſiue *Conſcientiȩ*; ſiue *Cœli, Diuinoq;* detinetur foro; Canonum ſcientia in *Externo, Humanoque*. Ad Sacerdotes autem, ac prȩſertim *Eccleſiaſticos Prȩſules*, primariò ſcientiam *Scripturarum* ſpectare patet ex 1. *Petr.* 3. & ex 1. *Timoth.* 4. habetq; expreſsè. *C. ſi quis d.* 36. collectum ex S. *Hieronymo*, ſiue *Origene*, vbi habetur inter cȩtera. *Hȩc duo ſunt Pontificis opera, vt aut à Deo diſcat legendo Scripturas Diuinas, & ſȩpius meditando, aut populum doceat*. Sed *illa doceat*, quȩ *à Deo ipſe didicerit*, *nō ex proprio corde*, vel *humano ſenſu*, ſed *quȩ Spiritus Sanctus docet*. Legatur *in d.* etiam 38. *C. Ignorantia*, *C. ſi iuxta &c.* Epiſcopus certè ordinandus prȩcipuè interrogatur de S. Scripturarum ſcientia; ſecundum quas etiam primariò ſoluendas eſſe Cauſarum quȩſtiones, ſi in illis ſolutio appareat, habetur *d.* 20. *C. de quibus cauſis*, & *C. Summopere* 11. *q.* 3. At Scrutari Scripturas propriū Theologiȩ munus eſſe norit qui vel leuiter in Scientiarum Principijs fuerit verſatus. 5. *In Canonibus*, qui proponunt obiecta de Fide credenda, multum non deludet; eorum intelligentiam in dubijs à Theologis petat, quorum etiam munus eſt peculiare illos tueri contra aduerſantes: Quod ſi præſtare poſſit ipſe; id non præſtabit ſimpliciter, vt Canoniſta, ſed vt Theologus. Erit tamen vtiliſſimum ad eorum intelligentiam cognoſcere Concilia, e quibus Canones illi extracti ſunt; vt videat non ſolùm an perfectè conſentiant, verum etiam vt ex antecedentibus, & conſequentibus in Cōciliorum volumine, Decreta fidei aptiùs percipiat; *ſimulq; etiam cognoſcat*, an Concilij Patres verba illa, in quibus a nonnullis diceretur repoſuiſſe aliquod Fidei Decretum, ex aliquo è S. Patribus acceperint, & quid per ſe definire intenderint &c. 6. *Cum Decreta Conciliorum* proponuntur in Sacris Canonibus; ſollicitè videat,

an illi

an illi pertineant ad *Fidem*, *Bonoſque mores* Generatim; an verò ſolùm ad *Politiam externam*; & *Eccleſiarum*, *Eccleſiaſticorumque Gubernationem*, vel *Reformationem &c.* Nan illis tantummodò, & non his indubitata, ac ſupernaturalis fides præſtanda; Quod etiam præſtet circa *Pontificia Decreta*: Et peccare quidem poſſet grauiſſimè Canoniſta, qui ſuaderet cuiq; Decretis ſiue Conciliorũ, ſiue Pontificũ non verſantibus circa fidem, Bonoſq; mores generatim, vel fidei definitionem pręcedentibus, fidei Diuinę aſsenſum exhibendum; nec poſſe illi vllum ſine peccato infidelitatis refragari; nec eſſe Catholicum, qui non captiuat intellectum quoq; in obſequium illorum. 7. *Cum aliqua* reperiantur Decreta *Pontificia* ſpectantia ad Fidem, Bonoſque mores in Sacris Canonibus, indaget: An illa admittenda, tanquam à Publico totius Eccleſię Magiſtro, an verò tanquam à Priuato Doctore tradita; *Attendatque* etiam; Quibus verbis propoſita, & An Vniuerſæ Eccleſiæ &c. Hæc autem, quæ nunc dicuntur, ad quid dicantur, ignorabit ille Canoniſta, qui eſt Theologię imperitus. 8 *Cum ſæpiſſimè legantur* Decreta Conciliorum Prouincialium, ſiue Nationalium, *animaduertat*; An illi Canones ſint ab Vniuerſali Eccleſia approbati; neque enim ſatis eſt ad eorum obligationem inferendam aſſerere, quod in Sacris Canonibus vt ſic reperiantur. Hos quidem Canones etiam in ſuo Originali ſincerè edito perlegere erit ſemper vtiliſſimum; imò quandoque neceſſarium. 9. S. *Patrum auctoritates* frequentiſſimæ in Sacris Canonibus in ſuo fonte prægustandæ; *nam aliquando* non integræ; *aliquando* nō ſincerę omninò, eo quòd aliquid additum, vel demptum, vel immutatum &c. apparere queunt; nec ſine toto contextu mens S. Patris certò explorari poteſt. *Videndum* pręterea; *an* ad rem afferatur ille locus S. Patris; an per tranſennam loquatur; *an* ſit verè auctoritas talis Patris &c. Neque nouum eſt errari in huiuſmodi citationibus; & licet non erraretur, negari haud poteſt, quin meliorem, tutioremq; cognitionem habeat ille, qui in Originalibus Conciliorum, Patrumque teſtimonia legat. 10. *Cum ſæpiſſimè proponantur* Canones exponentes verba *Pontificum* delumpta ex eorum Epiſtolis, illæ procul dubio recognoſcendæ, ac nominatim in *Regiſtris*, quę impreſſa ſunt, nonnullorum Pontificum; in his enim Decretales ſunt integrę; in alijs collectionibus poſſunt eſſe non integrę, immutatæ &c. *Adde*, cum quis integras legit Epiſtolas, nouit; *Ex qua occaſione; ad quem finem*; *quo in loco*, *ac tempore; propter quos &c.* illa Decretalis condita; quod non poteſt non magnopere ad illius intelligentiam conducere. Abſque horit notitia in graues etiam errores, ac bono publico valde noxios incidere Canoniſta poteſt. *Idem* prorſus dicendum, cum verba alicuius Bullæ proferuntur; nam illa integrè legenda &c. & cum Canones ex aliquo

Cano-

Digitized by Google

Canonum libro afferuntur, à quocumque afferantur, in illo integrè legendi. 11. *Auctoritates* S. *Scripturæ*, quas in Sacris Canonibus non rarò legit, ſollicitè *examinet*; An ſint allatę iuxta ſenſum *Literalem*, An verò *Spiritualem*, An verò *Accomodatitium*; nam hic frequentiſſimus eſt; An verò aliquando contra ſenſum literalem &c. ad quod celeberrimos interpretes Sacrarum literarum adhibeat. *Præterea*, An tali ſenſui, pro quo affertur in Sacris Canonibus, faueat planè conſenſus Patrum vnanimis, & ſit de re verè ſpectante ad fidem; an uerò ad *Politiam* tantummodò externam &c. Secus Canoniſta plurima exiſtimare poterit eſſe de fide, quę prorſus ad eam non attinent, eaq; alijs proponere. 12. *Si leges, ſtatutaq; Principum ſæcularium* quandoque Sacris Canonibus inſerantur, cognoſcat; *Quam vim illa habeant*; An *integrè*, ac *ſincerè* illa prolata &c. ideoq; cum Originali conferenda: Nam hinc variæ contentiones, ac rixæ etiam graues exiſtere queunt. 13. *Intelligat*; cum nullus potuerit ferre legem Eccleſiaſticam Vniuerſalem, niſi Concilium Generale legitimum, ac ſummus Pontifex ex communi ſententia; nullam obligationem per ſe inducere quemcumque Canonem in Corpore Iuris Canonici repoſitum, niſi ſit Concilij Generalis, Romanique Pontificis; vel ab aliquo ex illis approbatus authenticè fuerit. Nec Decretum ipſum Gratiani fuiſſe ab vllo Pōtifice approbatum, tanquam inconcuſſæ auctoritatis, & cui ſtandum ſit neceſſariò, etiam in foro externo, Romani quoq; Pręſules fatentur. Quinam autem pręter latos expreſsè à Concilis Generalibus, ac Summis Pontificibus Canones, ſint pro legibus vniuerſalibus habendi, ſedulò indagandum. 14. *Attendat Decretales* vt ſic (ſi excipiantur illæ, quæ ad fidei Doctrinam ſpectant) per ſe obligare tantūmodo in foro Externo; illę prelegendę in Scholis; & iuxta illas Eccleſiaſticum Iudicium exercendum: Quod idem aſſerendum de *Clementinis*, & *Extrauagantibus*. Legatur Proemium *Quinque*, & *Sexti Decretalium*, & *Clementinarum*. 15. *Sæpiſſimè animo* euoluat Canoniſta; Ius Canonicum, quod ad ipſum per ſe ſpectat, non Diuinam continere auctoritatem, nec proponere; adeoque nec eſſe infallibilijs auctoritatis, atq; errori, ſiue falſitati perſe eſſe expoſitum. 16. *Norit, Ius Canonicum* quandoq; à nonnullis dici *Ius Diuinum*, quatenus non eſt Ius Humanum, ſiue Ciuile; ſiue quatenus Originaliter eſt Ius Diuinum, cum leges Canonicæ ſint latę auctoritate Eccleſiaſtica, quam Concilijs, & Pontificibus tribuit Chriſtus. Nunquam quidem in toto Iure cōmuni dicitur à nonnullis Ius Canonicū legi appellatione Iuris Diuini; Quare ſimpliciter Humanum eſt, ſed à Spirituali Poteſtate, quæ nobilior eſt Ciuili, dependens: Et hinc quatenus tale abrogari totum poteſt, nedum ex parte. 17. *Licet aliqui Canones* fundarentur probabiliter, vel probabilius etiam in

aliquo

aliquo Verbo Diuino ſcripto, vel tradito, iuxta probabiliorem etiam S. Patrum ſententiam; non tamen illi habendi à Canoniſta vt ſic, tamquam infallibilis auctoritatis. 18. *Habeat Canoniſta* Maximo in pretio leges Canonicas, non ſolùm quia ab Eccleſiaſtica Poteſtate latæ, & circa res ſacras plurimę latę; verũ etiã quia *Iuſtitię*, ac *Æquitati* valde cõformes, rectoq; *regimini Eccleſiaſtico* opportunę: non tamen Canones omnes planè velit tueri, quaſi nullus poſſit reprehendi, *Si Ius* Canonicum reuerentur, illudque ſequuntur etiam plures ex ijs, qui non agnoſcunt Romanum Pontificem, vt Vicarium Chriſti, Vniuerſalemq; Eccleſiarum Paſtorem, & in libris etiam editis illud afferunt, tanquam iuſtum, ac legitimũ in ijs, quæ ad externam Eccleſiæ politiam, & fidelium inter ſe conuictum pertinent; *Quanto pluris* faciendum ab illis, qui *Romanum Pontificem*, tanquam *Paſtorem Paſtorum*, ac totius Eccleſiaſticæ Hierarchię *Principem*, ac *Moderatorem* venerantur. 19. *Diſtinguat* diligentiſſimè *Canones* inter ſe: Nam 1. *Aliqui*, narrant ſolùm quid factum ſit, ac ſunt tanquam *Hiſtorici*. An vero hi ſemper omnino ſinceri, inueſtigari poterit. 2. *Aliqui* prębent *Conſilium* tantummodo, & quod *tantùm perfectius* proponunt; nõ verò obligationem vllam inducunt. 3. *Aliqui* ſunt lati, *vel* à non habentibus poteſtatem ferendi leges vniuerſales, vt ſunt *Concilia Prouincialia*, vel à nullam habentibus poteſtatem ferendi leges, vt ſunt Sancti Patres &c. Horum quidem nonnulli ex Vniuerſali Eccleſiæ conſenſu approbati ſunt tanquam vniuerſales leges; *nonnulli* minimè. 4. *Aliqui*, quamuis lati à Poteſtate ferendi leges Vniuerſales, obligant tamen ſolùm in caſu particulari, comprehenduntque tantummodo certas perſonarum, loci, temporis &c circumſtantias. 5 *Aliqui* exprimunt dumtaxat *Verba Scripturæ*; pertinentq; ad fidem, ac Bonos Mores. 6. *Aliqui* tantùm ad Politiam externam Eccleſiarum, Eccleſiaſticarumq; perſonarum ſpectant; Qui ſine dubio ſeruandi, *ſi lati*, vel *approbati*, tanquam leges (non tamen ſi ſolùm laudati) à legitima Poteſtate, *recepti &c.* 7 *Aliqui* habent expreſſam, authenticamq; approbationem *Quoad Iudicium externum*, ac *Prælectionem* in Scholis, vt *Quinque*, ac *Sextus Decretalium* cum *Clementinis*; tacitam videntur *Extrauagantes* habere. 8. *Aliqui* videntur ad forum *Internum*, & *Sacramentale* etiam pertinere, ſed non habere videntur authenticam, vel ſaltem explicitam approbationem, videnturq; ſolummodo referre ſenſus *S. Patrum*, aliorumque. 9. *Aliqui* ſunt lati à *Concilijs legitimis Generalibus*: & his quidem, dũ verſantur circa fidem, Bonoſq; Mores, nulli refragari licet. 10. *Aliqui* ſunt lati à *Summis Pontificibus*: & his quoque, dum ſpectant ad fidem, Bonoſq; Mores, ſtandum, ſi ſint legitimè lati; ſecus ſi lati vt à priuatis Doctoribus &c. Ex his autem Pontificijs *Rurſus* Alij ſunt *Conſtitutiui*, qui ex ſe nouam obligationem inducunt, ut que rem, quam præcipiunt, aut prohibent

Q priori

Familiæ ſuæ gubernatione. *Si vxorem* habet; ita eam amet, vt ſororem, vt tamen illius imperio haud ſemet ſubijciat, licet plurima ex illius conſilio agere debeat &c. *Si filios*; eos in Dei Timore, Parentumque obſeruantia educet; illorumque propenſione explorata, ad eam Artem, vel Scientiam, aut vitæ Conditionem eos informet, in qua magis *Deo* grati, *Patriæ* vtiles, ac *Familiæ* decori eſſe queunt &c. *Seruis* non ſit iniurioſus; ſtatutum ſtipendium, & ſtatuto tempore illis tribuat; familiaritatem cum his haud contrahat &c. *In Expenſis* Auaritiæ ſordes longiſſimè à ſe remoueat: illius *Parſimoniæ* ſit tenax; *Quæ* ipſum ab ære alieno contrahendo immunem redat; *Quæ* non ſinat rem familiarem, quam præcipuè propria acquiſiuit induſtria, à Domeſticis dilapidari; *Quæ* permittat, vt ipſe habeat aliquam pecuniç ſummam alicubi repoſitam, qua occurrentibus ſçpe ex improuiſo neceſſitatibus ſubuenire queat. *In expenſis*, *Domuſque ſuppellectili*, & *ad ſua*, *ſuorumque commoda ſpectantibus*; tum *Dignitatem* ſuam, tum *Redditum* Quantitatem, quæ non ſemper eadem eſſe poteſt, attendat ſemper &c. *Pacis præcipuè* inter Domeſticos ſit amantiſſimus; ideoq; nonnulla, cum ſine graui incommodo poteſt, prudenter diſſimulet, nec *Argus* eſſe velit &c. 50. *Philoſophiæ Moralis ſtudium* totum requirere hominem, ſi in illo quis excellere velit, pro certo habeat. Nam illa Comprehendit Primò Dogmaticam, *Quæ* comprehendit *Dogmata*, ſiue *Decreta*, ſiue *Generales* quaſdam *Regulas*, quæ magis ſunt Contemplatiuæ, quam Actiuæ, redduntq; Hominem Doctiorem, quam Meliorem, cum tamen illius *finis Proximus* dicatur eſſe; *Hominis mores formare*, ſeu *dirigere* Hominem ad *Rectè*, ac *Laudabiliter viuendum*. *Secundò* Regularem; *Quæ* tradit *Regulas* viuendi rectè; & hæ ſunt Principia laudabilium Actionum proxima. *Tertiò* Exemplarem; *Quæ* tradit Vitæ Probæ, ac Improbæ exempla; Cuius cognitio latiſſimè per omnes ætates, omniaq; hominum genera patet. *Quarto* Paræneticam; *Quæ* tradit Regulas *ſpeciales*, ſiue Documenta præſeruantia, & Curantia opportuna ad certas Vitæ Partes, Actioneſque, ac Paſſiones dirigendas, ac moderandas. *Quinto* Catheriſticam; *Quæ* in genere homines virtutibus, ac vitijs præditos dictis, ac factis ſuis quotidianis, velut ſignis, ac notis quibuſdam deſcribit. *Sexto* Emblematicam; *Quç* per Imaginem rei alicuius plerumque ſimilis, & per conciſam deſcriptionem aliquod Morale, vel Decretum, vel Præceptum tradit. *Septimo* Ænigmaticam; *Quç* per ænigmaticas ſententias prçcepta de Moribus tradit. *Octauo* Hieroglyphicam; *Quç* Notis Ægyptijs, alijſq; huiuſmodi Morale aliquod Decretum, vel Prçceptum complectitur. *Nono* Fabuloſam; *Quç* Principum, & Priuatorum Vitam informat fabuloſis humanarum rerum narrationibus

ſoluta

Digitized by Google

ſoluta oratione, vel fictis etiam belluarum, ac rerum quoque inanimalium exemplis. *Decimo* Parabolicam : *Quæ* per Parabolas, ſeu ficta aliorum hominum, imò etiam rerum inanimalium exempla, quid rectè, perperamque factum, aut faciendum ſit, docet. *Vndecimo* Hiſtoricam; *Quæ* per narrationem rerum iam geſtarum à quibuſcumq; ſiue priuatis, ſiue publicis perſonis, à ſingulis populis, Ciuitatibus, ac Regnis actiones humanas dirigit, vt ex eorum, quę rectè, ac ſecus facta ſunt, gloria & infamia, vtilitate, ac damno, Quid priuatim, ac publicè faciendum, fugiendumue ſit, addiſci queat, vnàq; percipi, qua ratione Honeſtę Actiones exercende ſint. *Duodecimo* Mixtam; *Quæ* ſcilicet conſtat ex *Decretis*, *Præceptis*, ac *Exemplis*; Qualis à nonnullis cenſetur P*oeſis*; ſiue hæc ſit *Drammatica*, in qua Poeta alios loquentes inducit; ſiue *Exegetica*, in qua Poeta ipſe vt plurimum ſaltem loquitur; ſiue *Satyrica*, in homines ſcilicet improbos, in quos leges nihil poſſunt, ſed propter opes, aut potentiam leges omnes, velut aranearum telas perrumpunt, ac impunè ſcelera quæuis perpetrant; & tamen illis infamię notam inuri Republicæ intereſt, ne ſcilicet ſint impunes: Nam *Impunitas Delicti eſt*, teſte Tertulliano, *eius Libido*. EX HIS quis non videt; *Quam accurata* lectione, longaque meditatione opus habeat ille, qui in Morali Philoſophia excellere cupiat: & *Quam multi* à vitijs reuocarentur, ſi hiſce cognitionibus, vel ſaltem pleriſque informarentur illi, qui cum Adoleſcentibus nominatim, ac Iuuenibus amicitiam, ſiue familiaritatem habent. *Vtinam* ſaltem illi, quibus Philoſophiam Moralem tradendi prouincia eſt demandata, ſi non omnium, ſaltem præcipuarum ex his Moralis partium notitiæ compotes ſint: fieret enim, vt non pauci inueteratas etiam vitiorum maculas detergerent: imitati *Socratem*, qui P*hædonem* e Cynedo, & impudico, corpore in lupanari queſtum faciente, oratione ſua Philoſophum effecit; atq; *Xenocratem*, qui P*olemonem* ex impuriſſimo, ac petulantiſſimo comeſſatore vnica oratione de Temperantia coram eo habita, vbi ebrius, & coronatus cum ſodalibus, ac Tibicine Scholam illum irridendi cauſa intrauerat, ſobrium, ac honeſtiſſimum reddidit, & ita ſtudio deditum, vt cæteris præripiens palmam auditoribus *Xenocratis* ſucceſſor in Schola fuerit. *Efficerent* hi, vt Homines Principum, ac Imperantium legibus non indigerent: *Ariſtippus* quippe interrogatus, *Quid præ ceteris hominibus haberent Philoſophi*, ſic reſpondiſſe fertur, *Etiamſi leges omnes interirent, ſimiliter viuimus*; & A*ntiſthenis* ſententia fuit, *Sapientem non ex legibus his, quæ latæ ſunt, ſed virtutis lege in Republica Victurum*. Sic etiam a ſapientiſſimo A*riſtotele* fertur pronunciatum; ſe hoc *ex Philoſophia compendium; lucrumque feciſſe*, vt id *quod* alij *legum metu*, ipſe *iniuſſus*, & *ſua ſponte faceret*. Cui illud, *Iuſto lex non eſt poſita*, affine eſt.

Efficerent hi, vt opportunis animæ perturbationibus medicamentis appoſitis, & pro viribus prauitate à radicibus euulſa, Virtutum habitibus corroborati homines, in ſumma iucunditate Vitæ ſuæ dies traducerent, commodaque ingentia, tum ſuæ Familiæ, tum Patrię, ac Orbi Terrarum vniuerſo afferrent; ac denique vbi *Naturalem*, quę concedi poſſet, in hac Vita Felicitatem fuiſſent adepti, Supernaturalem in Beatorum domicilio aſſequerentur. *Inter Philoſophos ſe maximè Beatum exiſtimet ille*, qui in huius Philoſophiæ ſtudio, quæ ampliſſimos habet fines, tamque vtilis eſt, *tum* illi, qui ea excultus eſt, *tum* illis, cum quibus vita ducitur, poteſt, ac vult operam collocare vniuerſam.

Digitized by Google

Perilluſtri, ac Reuerendiſſimo D.

GASPARI LEONICO

Vicario, & Canonico S. Marci &c.
Præ cæteris Facultatibus
Canonicarum, Ciuiliumque Legum
Peritiſſimo:

Ac Perilluſtri, Excellentiſſimoque D.

NICOLAO CRASSO

Celeberrimo Venetijs Aduocato,
Viro Omni Scientiarum Genere
Excultiſſimo;

Animaduerſiones Quinquaginta
PRO ILLO, QVI IN CANONICI IVRIS
STVDIVM INCVMBIT
IVLIVS CLEMENS SCOTVS
E Comitibus Placentinis
Suæ in Ambos
Illuſtrium in Scientijs Virorum
Amantiſſimos;
Candidis Moribus Præditos;
Publicique SERENISS. REIPVBLICÆ Boni
Studioſiſſimos
Animi Propenſionis Summæ
Teſſeram
D. D. D.

Caput Sextum.

P 2

Digitized by Google

Digitized by Google

1 S*Anctos* re ipſa *Pontifices, Sanctoſq;* illos *Patres*, qui in Concilijs coacti leges, quæ Iuri Canonico ſunt inſertæ, tulerunt, ac S. *Raymundum Ord. Prędic.* qui quinque *Decretalium libros* in ordinem redegit iuſſu Greg. IX. peculiari proſequatur cultu. 2. *Par eſt*, vt præ cęteris Eccleſiæ præcepta, Eccleſiaſticaſq; leges obſeruet ille, qui Iuris Canonici ſtudioſus eſt, 3. *In Theologiam incumbat*, nec leuiter: ex illius imperitia hallucinati ſunt ſæpiſſimè Iuris Canonici Interpretes, vt apparet nominatim ex expurgatione Canonum tempore *Gregorij XIII.* facta. In nonnullis interpretibus tam multa conſpiciuntur flagitia, vt neque excuſationis aliquid habere potuerint, neque locum vllum ſanæ interpretationi relinquere; in quorum multa ſaltem non lapſi fuiſſent, ſi Theologiæ operam dediſſent. Et aſſerendũ quidẽ, licet aliqui publicè in Scholis Theologiã non didicerint, dum tamen præclariſſimas in Iure Canonico interpretando laudes conſecuti ſunt, non ſine auxiliaribus Theologiæ opibus eas fuiſſe adeptos; cui priuato in cubiculo operam dederunt: Quod præterquam illi faſſi ſunt, & fatentur, qui eaſdem æmulantur laudes, ex eorum libris clariſſimè patet. *Neq; Theologię* nomine hìc intelligitur illa, quæ modò frequentiùs tractatur in Scholis, & vt plurimum in probabilibus quibuſdam concluſionibus, ac ſubtilitatibus parui ponderis verſatur; ſed illa quæ in ſuis concluſionibus innititur *Auctoritati S. Scripturę*, vel *Diuinis Traditionibus, Conciliorum*, ac *ſummorum* Pontificum *Decretis ad fidem, Bonoſque mores ſpectantibus, Auctoritati* S. *Patrum &c.* Quæ tractanda ſunt præ cęteris ab illo, qui modò verus Theologus euadere debet. 4. *Peculiarem operam ponat* in Theologia *Morali*, eius Generalia Principia, ſimulq; Particularia multarum materiarum exactè cognoſcens; nam non raró de eadem materia agit Theologia Moralis, & Ius Canonicum: Certè ſi illa deſtituatur, poterit facilè in errores, nec leues, labi. *Hinc* Canoniſta ſcientia deſtitutus Theologica in multis quæſtionibus, quæ pertinent etiam ad Ius Canonicum, vel cum illo quam maximam habent connexionem, ſuam non interponat ſententiam; nam præterquam ſua pronunciata virorum peritorum illuſioni exponet, & ſe ipſum, & alios decipiet, & quandoque in re grauiſſima. *Animaduertat* verò Canoniſta, *Canonum ſcientiam* nunquam eſſe præferendam *Theologię*; cui potius fatendum ingenuè eſt, ſubiectam eſſe, ſiue ſubalternatam &c. Nam Theologia circa ius Diuinum omnino immutabile verſatur, probatq; ſuas concluſiones ex principijs omninò certis de fide: Canonum ſcientia vt ſic, verſatur circa Ius, quod vt tale poteſt abrogari omnino; ſuaq; Decreta probat proximè, ac propriè ex Principijs Probabilibus, vel naturali ſolùm lumine cognitis. Illa circa *Diuinas* Voces, hæc circa *Humanas* primò verſatur: *Prętereà*; Quomo-

Digitized by Google

do Canoniſta Theologiæ deſtitutus ope, probabit in Eccleſia eſſe Poteſtatem Condendi Canones; ac inter cæteros, nominatim Canones illos, qui ſtatuerunt, hoſce libros, & non alios in Sacrorum Codicum numero habendos? *Quod ſi* aliqui Theologo Canoniſtam preferant, id fit: *Vel quia* hi plane ignorant, *Quale ſit verę Theologię munus*, cum cęteroqui in Canonum ſcientia verſati ſint, cui fauere volunt: *Vel quia* in forenſibus Cauſis, & quæ in *Eccleſiaſtico foro* non minori etiam quandoque contentione agitantur, quam in *Seculari* (hæ tamen pro viribus ab Eccleſiaſticis vitandæ forent; minùs enim ſunt Eccleſiaſtico ſtatui Congruę) pleriq; Canones maximè attenduntur; *Vel quia* Canones exteriorem quandam Eccleſiaſticorum Politiam reſpiciunt; Cum tamen *Theologia* à Iudiciali ſtrepitu ſit remota, ac perficiat illa, quę interna ſunt. Canonum ſcientia *Marthę*, quę *turbatur erga plurima*, *Theologia Magdalenę*, quę *ſedens ſecus pedes Domini audit verbum illius*, ideoq; *optimam partem elegiſſe* dicitur, comparari iure optimo poteſt &c. Theologia per ſe in *Interno*, ſiue *Conſcientię*; ſiue *Cœli, Diuinoq;* detinetur foro; Canonum ſcientia in *Externo, Humanoque*. Ad Sacerdotes autem, ac pręſertim *Eccleſiaſticos Pręſules*, primariò ſcientiam *Scripturarum* ſpectare patet ex 1. *Petr.* 3. & ex 1. *Timoth.* 4. habetq; expreſsè *C. ſi quis d.* 36. collectum ex S. *Hieronymo*, ſiue *Origene*, vbi habetur inter cętera. *Hęc duo ſunt Pontificis opera, vt aut à Deo diſcat legendo Scripturas Diuinas, & ſępius meditando, aut populum doceat.* Sed *illa doceat*, quę *à Deo ipſe didicerit*, *nō ex proprio corde*, vel *humano ſenſu*, ſed *quę Spiritus Sanctus docet.* Legatur *in d.* etiam 38. *C. Ignorantia*, *C. ſi iuxta &c.* Epiſcopus certè ordinandus pręcipuè interrogatur de S. Scripturarum ſcientia; ſecundum quas etiam primariò ſoluendas eſſe Cauſarum quęſtiones, ſi in illis ſolutio appareat, habetur *d.* 20. *C. de quibus cauſis*, & *C. Summopere* 11. *q.* 3. At Scrutari Scripturas propriū Theologię munus eſſe norit qui vel leuiter in Scientiarum Principijs fuerit verſatus. 5. *In Canonibus*, qui proponunt obiecta de Fide credenda, multum non deſudet; eorum intelligentiam in dubijs à Theologis petat, quorum etiam munus eſt peculiare illos tueri contra aduerſantes: Quod ſi præſtare poſſit ipſe; id non præſtabit ſimpliciter, vt Canoniſta, ſed vt Theologus. Erit tamen vtiliſſimum ad eorum intelligentiam cognoſcere Concilia, e quibus Canones illi extracti ſunt; vt videat non ſolùm, an perfectè conſentiant, verum etiam vt ex antecedentibus, & conſequentibus in Cōciliorum volumine, Decreta fidei aptiùs percipiat; *ſimulq; etiam cognoſcat*, an Concilij Patres verba illa, in quibus a nonnullis dicerētur repoſuiſſe aliquod Fidei Decretum, ex aliquo è S. Patribus acceperint, & quid per ſe definire intenderint &c. 6. *Cum Decreta Conciliorum* proponuntur in Sacris Canonibus; ſollicitè videat, an illi

an illi pertineant ad *Fidem*, *Bonoſque mores* Generatim; an verò ſolùm ad *Politiam externam*; & *Eccleſiarum*, *Eccleſiaſticorumque Gubernationem*, vel *Reformationem &c.* Nan illis tantummodò, & non his indubitata, ac ſupernaturalis fides præſtanda; Quod etiam præſtet circa *Pontificia Decreta*: Et peccare quidem poſſet grauiſſimè Canoniſta, qui ſuaderet cuiq; Decretis ſiue Conciliorũ, ſiue Pontificũ non verſantibus circa fidem, Bonoſq; mores generatim, vel fidei definitionem præcedentibus, fidei Diuinę aſsenſum exhibendum; nec poſſe illi vllum ſine peccato infidelitatis refragari; nec eſſe Catholicum, qui non captiuat intellectum quoq; in obſequium illorum. 7. *Cum aliqua* reperiantur Decreta *Pontificia* ſpectantia ad Fidem, Bonoſque mores in Sacris Canonibus, indaget: An illa admittenda, tanquam à Publico totius Eccleſię Magiſtro, an verò tanquam à Priuato Doctore tradita; *Attendatque* etiam; Quibus verbis propoſita, & An Vniuerſæ Eccleſiæ &c. Hæc autem, quæ nunc dicuntur, ad quid dicantur, ignorabit ille Canoniſta, qui eſt Theologię imperitus. 8 *Cum ſæpiſſimè legantur* Decreta Conciliorum Prouincialium, ſiue Nationalium, *animaduertat*; An illi Canones ſint ab Vniuerſali Eccleſia approbati; neque enim ſatis eſt ad eorum obligationem inferendam aſſerere, quod in Sacris Canonibus vt ſic reperiantur. Hos quidem Canones etiam in ſuo Originali ſincerè edito perlegere erit ſemper vtiliſſimum; imò quandoque neceſſarium. 9. S. *Patrum auctoritates* frequentiſſimæ in Sacris Canonibus in ſuo fonte prægustandæ; *nam aliquando* non integræ; *aliquando* nõ ſincerę omninò, eo quòd aliquid additum, vel demptum, vel immutatum &c. apparere queunt; nec ſine toto contextu mens S. Patris certò explorari poteſt. *Videndum* pręterea; *an* ad rem afferatur ille locus S. Patris; an per tranſennam loquatur; *an* ſit verè auctoritas talis Patris &c. Neque nouum eſt errari in huiuſmodi citationibus; & licet non erraretur, negari haud poteſt, quin meliorem, tutioremq; cognitionem habeat ille, qui in Originalibus Conciliorum, Patrumque teſtimonia legat. 10. *Cum ſæpiſſimè proponantur* Canones exponentes verba *Pontificum* deſumpta ex eorum Epiſtolis, illæ procul dubio recognoſcendæ, ac nominatim in *Regiſtris*, quę impreſſa ſunt, nonnullorum Pontificum; in his enim Decretales ſunt integrę; in alijs collectionibus poſſunt eſſe non integrę, immutatæ &c. *Adde*, cum quis integras legit Epiſtolas, nouit; *Ex qua occaſione*; *ad quem finem*; *quo in loco*, *ac tempore*; *propter quos &c.* illa Decretalis condita; quod non poteſt non magnopere ad illius intelligentiam conducere. Abſque horit notitia in graues etiam errores, ac bono publico valde noxios incidere Canoniſta poteſt. *Idem* prorſus dicendum, cum verba alicuius Bullæ proferuntur: nam illa integrè legenda &c. & cum Canones ex aliquo

Cano-

Digitized by Google

aliquo Verbo Diuino ſcripto, vel tradito, iuxta probabiliorem etiam S. Patrum ſententiam; non tamen illi habend à Canoniſta vt ſic, tamquam infallibilis auctoritatis. 18. *Habeat Canoniſta* Maximo in pretio leges Canonicas, non ſolùm quia ab Eccleſiaſtica Poteſtate latæ, & circa res ſacras plurimę latę; verũ etiã quia *Iuſtitię*, ac *Æquitati* valde cõformes, rectoq; *regimini Eccleſiaſtico* opportunę: non tamen Canones omnes planè velit tueri, quaſi nullus poſſit reprehendi, *Si Ius* Canonicum reuerentur, illudque ſequuntur etiam plures ex ijs, qui non agnoſcunt Romanum Pontificem, vt Vicarium Chriſti, Vniuerſalemq; Eccleſiarum Paſtorem, & in libris etiam editis illud afferunt, tanquam iuſtum, ac legitimũ in ijs, quæ ad externam Eccleſiæ politiam, & fidelium inter ſe conuictum pertinent; *Quanto pluris* faciendum ab illis, qui *Romanum Pontificem*, tanquam *Paſtorem Paſtorum*, ac totius Eccleſiaſticæ Hierarchię *Principem*, ac *Moderatorem* venerantur. 19. *Diſtinguat* diligentiſſimè *Canones* inter ſe: Nam 1. *Aliqui*, narrant ſolùm quid factum ſit, ac ſunt tanquam *Hiſtorici*. An vero hi ſemper omnino ſinceri, inueſtigari poterit. 2. *Aliqui* prębent *Conſilium* tantummodo, & quod *tantùm perfectius* proponunt; nõ verò obligationem vllam inducunt. 3. *Aliqui* ſunt lati, *vel* à non habentibus poteſtatem ferendi leges vniuerſales, vt ſunt *Concilia Prouincialia*, vel à nullam habentibus poteſtatem ferendi leges, vt ſunt Sancti Patres &c. Horum quidem nonnulli ex Vniuerſali Eccleſiæ conſenſu approbati ſunt tanquam vniuerſales leges; *nonnulli* minimè. 4. *Aliqui*, quamuis lati à Poteſtate ferendi leges Vniuerſales, obligant tamen ſolùm in caſu particulari, comprehenduntque tantummodo certas perſonarum, loci, temporis &c circumſtantias. 5 *Aliqui* exprimunt dumtaxat *Verba Scripturæ*; pertinentq; ad fidem, ac Bonos Mores. 6. *Aliqui* tantùm ad Politiam externam Eccleſiarum, Eccleſiaſticarumq; perſonarum ſpectant; Qui ſine dubio ſeruandi, *ſi lati*, vel *approbati*, tanquam leges (non tamen ſi ſolùm laudati) à legitima Poteſtate, *recepti &c.* 7 *Aliqui* habent expreſſam, authenticamq; approbationem *Quoad Iudicium externum*, ac *Prælectionem* in Scholis, vt *Quinque*, ac *Sextus Decretalium* cum *Clementinis*; tacitam videntur *Extrauagantes* habere. 8. *Aliqui* videntur ad forum *Internum*, & *Sacramentale* etiam pertinere, ſed non habere videntur authenticam, vel ſaltem explicitam approbationem, videnturq; ſolummodo referre ſenſus *S. Patrum*, aliorumque. 9. *Aliqui* ſunt lati a *Concilijs legitimis Generalibus*: & his quidem, dũ verſantur circa fidem, Bonoſq; Mores, nulli refragari licet. 10. *Aliqui* ſunt lati à *Summis Pontificibus*: & his quoque, dum ſpectant ad fidem, Bonoſq; Mores, ſtandum, ſi ſint legitimè lati; ſecus ſi lati vt a priuatis Doctoribus &c. Ex his autem Pontificijs *Rurſus* Alij ſunt *Conſtitutiui*, qui ex ſe nouam obligationem inducunt, ut que rem, quam præcipiunt, aut prohibent

Digitized by Google

priori aliqua lege præceptam, aut prohibitam eſſe ſupponunt, vt qui ſunt de non comedendis carnibus in certis Sanctorum Vigilijs, de quibuſdam Ceremonijs, ac Ritibus Eccleſiaſticis &c. qui per ſe ſeruandi &c. Alij ſunt *Declaratiui*; qui ſcilicet nullam obligationem ex ſe inducunt, ſed priorem legem, & obligationem tantummodò ſupponunt, atque declarant; Atque hæc Decreta eadem certitudine, aut probabilitate, *Sacra*, aut nō *Sacra* cenſenda ſunt, qua certum, aut probabile eſt, talem legem, & obligationem, quam Decretum Declaratiuum ſupponit, & declarat, re vera pręceſſiſſe. Alij *Mixti* ſunt, qui cum nihil præcipiant, aut prohibeant, vel alias præceptum, aut prohibitum eſſe declarent, doctrinam tamen, aut certam aut incertam ſupponunt, quod in Pontifice ſit vera poteſtas ita decernendi. Talia ſunt Decreta, in quibus Pontifex quędam Priuilegia concedit, cum tamen inter Catholicos controuerſum ſit, an habeat talem Poteſtatem; Similiter Decreta, in quibus Pontifex in votis nonnullis diſpenſat, concedit aliquibus facultatem nonnulla Sacramenta miniſtrandi, vt *Confirmationem* &c. Cum tamē inter Theologos celeberrimos cōtrouerſia, ſit, an illi talis Poteſtas Iure Diuino cōcedatur. Iterum *Declaratiui* Canones in triplici differentia cōſtitui queunt. *Prima* eorum, qui in doctrina aliqua certa, & apud Catholicos indubitata fundantur; vt ſunt decreta, quæ furta, adulteria, homicidia, ſimoniā, vſuram, ac ſimilia prohibent, quę illicita eſſe omnes Catholici profitentur; & his nulli Catholico repugnare licet. *Secunda* eorum, qui in doctrina aliqua probabili fundantur; neque hi magis in foro interiori obligant, quam doctrina, cui ipſi innituntur; & ſi ad hanc ſequendam, vel amplectendam non tenentur per ſe fideles, nec tenebuntur ſequi illos, & amplecti, tanquam indubitatos, ac certos: *Tertia* eorū, qui in doctrina parum pia, imò potius impia fundantur; Inter hos recenſetur nominatim à nonnullis, *Tum* Canon *Cæleſtini Tertij*, qui olim in corpore Iuris Canonici extabat *In c. laudabilem de Conu. Coniug.* teſte *Alphonſo de Caſtro lib. 1. de Hæreſ. c. 4.* quo declarauit, ita *per hæreſim Matrimonium diſſolui, vt liceat ei aliud coniugium inire, cuius prior coniux in hæreſim lapſus eſt*: *Quæ* doctrina damnata eſt, tanquam hæretica, a *Tridentino ſeſſ. 24. de Refor. can. 5.* *Tum* Canon *Nicolai Papæ Primi c. A quodam Iudæo de Conſecr. d. 4.* quo decernit *eos, qui in Chriſti nomine tantum baptizati ſunt*, haud *eſſe iterum baptizandos*, cum multi, inter *quos Bellarm. lib. 4. de Rom. Pontif. cap. 12.* putent huiuſmodi doctrinam eſſe falſam: *Tum* Canon *Vrbani Secundi in c. Excommunicatorum 23. q. 5.* in quo Pontifex ſe arbitrari affirmat, *Eos non eſſe homicidas*, qui *aduerſus Excommunicatos zelo Catholicæ matris ardentes, aliquos eorum trucidaſſe contigerit*; Quæ verba ad literam accepta, & maximè ſi vniuerſaliter, falſa, imò & hæretica eſſe plures putant: Quorum, (cum poſſit teneri Catholicus ijs repugnare) notitiam habere debet

Cano-

Digitized by Google

Canoniſta; ſecus erraturus, & grauiſſimè, & irridendus, ſi omnes omninò Canones, tanquam Sacros, Diuinoq; Iuri conformes extra controuerſiam exiſtimet, aſſeratque. 20. *In Legum Ciuilium* ſtudium vehementer incumbat; *tum quia* multarum legum Canonicarum notitiam ſine illarum cognitione nullatenus aſſequetur; *tum quia* Ius Canonicum in ijs, de quibus non extant pecculiares Eccleſiaſticæ leges, præcipit Ciuiles, ac nominatim Iuſtianæas ſeruari, ſi Sacris nō repugnent Canonibus; *tum quia* aliquæ leges Ciuiles inter Canones collocatæ, quarum vis ab ijſdem legibus, earundemq; interpretibus habenda; *tum quia*, niſi ſimul cum Canoniſticis Ciuiles quis ſciat, haud poterit practicam cognoſcere, cum Ius Canonicum ſit medulla legum, & praxis Iuris Ciuilis: | Et experientia patet, excellentes Canononiſtas non minùs excellere in legum Ciuilium notitia; vnde & Gloſatores Canonum ferè ſemper referunt leges Ciuiles, & ex his confirmare etiam Sacros Canones enituntur. Vtrumq; ſtudium mutuam ſibi opem fert, ac neceſſariò. 21. C*urandum*, vt concilientur inter ſe Sacri Canones, legeſq; Ciuiles. Si legitimę, ſiue iuſtæ ambę Leges sūt, rectæ rationi repugnare non poſſunt; fieri quidem poteſt, vt Eccleſiaſticæ aliquę leges fundentur in aliqua opinione probabili, & Ciuiles in diuerſa opinione probabili: adeoque licet videantur oppoſitæ *formaliter*, *radicaliter* tamen, ſeu *fondamentaliter* haud tales ſint, cum ſit Principium magis communiter modò receptum etiam apud Theologos; quod licet opinionem probabilem ſequi, relicta quoque probabiliori. Si *circunſtantia tempus, locus, perſona, adiuncta, conſequentia &c.* attendantur in vnaquaq; lege, vt plurimum oppoſitio inter illas haud apparebit. Dum autem oppoſitæ eſſent re ipſa lex Eccleſiaſtica, ac Ciuilis, per ſe in foro Eccleſiaſticos illa ſeruanda, hæc in ſęculari. 22. *Si aliquas leges Ciuiles* à Canonicis correctas, legerit; *animaduertat*, an illarum correctio per ſe pertineret ad Eccleſiaſticum magiſtratum, dum non eſsent Ciuiles contra *Ius Diuinum*, ſiue *Poſitiuum*, ſiue *Naturale*; an ex probabili tantummodo opinione talis correctio facta, vel admiſsa; *Quomodo* ea correctio admiſſa in foro Ciuili; *An* ea lex Eccleſiaſtica, quæ Ciuilem videtur corrigere, in Foro tantùm Eccleſiaſtico vim habeat &c. 23. *Quęnam* ſit *materia legum Canonicarum*; & ad quę certò ſe extendat; ad quæ probabiliter, vel probabilius; ad quæ immeritò, ac irrationabiliter, exactiſſimè norit; ideoque competentia Eccleſiaſticæ Poteſtati, vt tali, & vt à Chriſto inſtitutæ, ante omnia intelligat, ne limites à Iure Diuino, ſiue à Chriſto præſcriptos prætergrediatur. *Dum autem* pij, ac doctiſſimi Viri Catholici diſcrepant inter ſe; *An* Poteſtas Eccleſiaſtica ad hęc, vel illa porrigere ſe poſſit; *An* ex inſtitutione Chriſti ad quædam ſe extendere poſſit: *ſicuti* poterit, & cum laude, opiniones, quæ verè

Digitized by Google

probabiliter fauent Eccleſiaſticæ Poteſtati, propugnare; *ita* omninò caueat, ne hæreticam, de hæreſi ſuſpectam, erroneam &c. appellet aliorum opinionem, multoq; minus eam in praxi ſequentes hęreticos, ſchiſmaticos, de hęreſi ſuſpectos &c. nominet. Grauiſſimum tum contra Caritatem, tum contra Iuſtitiam crimen cum obligatione reſtitutionis famæ patrare, & facilè in hac materia, poteſt. Nonne iniuriam ſibi grauem fieri exiſtimaret Canoniſta; qui ſe, ſuamq; opinionem tali aſpergeret nota? Ludibrio hæreticorum exponi poteſt Fides Catholica, dũ ita facilè pronunciaretur de hęreſi: & peccat contra fidem, qui vult haberi tanquam de fide opinionem, quæ controuerſa eſt inter Catholicos. *Hinc* exactè teneat, quęnam ſint abſq; controuerſia inter Catholicos Doctores fidei Dogmata: multa quidem ab hoc reijciet numero, quæ à parum peritis, vt talia habentur, indeque alios damnant. 24. *Licet legum Ciuilium* periti aliquando plus æquo Poteſtatem Ciuilem porrigerent, adeoq; ad eorum audaciam retundendam par poſſet videri, vt Canoniſtæ Eccleſiaſticam plus æquo etiam porrigerent; cum tamen hi debeant eſſe in ſuis dictis veraciores, magiſq; in opinionibus iuſtitiæ amantes; haud id pręſtent; eorum fallacias argumentorum ſatis erit oſtendere. Aduerſus *veram Eccleſiaſticã Poteſtatem Portæ inferi nunquam praualebunt*. Minùs bene de Chriſto Eccleſiam ſuam protegente vſque ad conſumationem ſęculi ſentit ille, qui mendacijs, & cauillationibus *Poteſtatem à Chriſto Eccleſiæ* traditam tueri contendit. 25. *Si vt par eſt, Eccleſiaſticæ* Poteſtatis fautor eſt Canoniſta; caueat, ne nimis illam exaggeret; nam periculum eſſet vehemens; ne ſi ex probabili tantùm opinione ad aliqua iam ſe extenderet, illius fines imminuerentur poſtea. 26. *Nunquam ſit inter eos*, qui omnem vndique occaſionem quęrerent Eccleſiaſticæ iuriſdictionis in temporalibus amplificandæ; & in hoc pręcipuam reponerent operam, vt vbique illam exaggerarẽt, *temporibus, locis, perſoniſque diligentiſſimè obſeruatis, in quibus*, vel *cum quibus illa extendi poſſet*; Non ſolùm *quia* Theologi etiam Sapientes Diuinis Scripturis innixi cenſent, rerum temporalium curam debere eſſe in Eccleſiaſticis moderatam, ita vt hęc pręcipuum eorũ munus, quod eſt *ſalutem animarum procurare*, haud impediat; ideoque ſuadent etiam, vt de temporalibus quibuſdam *incidenter*, & *per alios*, non *per ſe* agant, vel illa tractent; Verùm *etiam quia* Fides Chriſtiana (contra tamen illud, quod re vera docet) malè apud multos audire inciperet, quaſi illa in Eccleſiaſticis perſonis temporalia commoda, eaq; maxima, ſibi haberet propoſita, parumq; laboraret de temporalibus aliorum commodis, ac de publica Ciuium tranquillitate: ex quo pręter minorem Fidei Catholicę exiſtimationem, quę oriri poſſet in Catholicorum animis, plerique retardarentur ab amplectenda fide

Catho-

Digitized by Google

Catholica. Ad Pontificem quidem nominatim pertinere *Communibus vtilitatibus prouidere c. Aduerſus* de *Immunit.* dicitur. 27. *Ne ſub ſpecie quadam pietatis* Opiniones minus veras tueatur, nec illas, quæ fouerent auaritiam, aut ſuperbiam. *Recordetur* eſse plura *Piarum Cauſarum* genera; ac de operibus miſericordiæ corporalibus exhibitis vnumquemq; nominatim rationem redditurum. 28. *Releget à ſe longiſſimè Adulationis Vitium*; quod impellere poteſt ad quaſdam opiniones excogitandas, ac nonnullis cauillationibus fulciendas, quæ coram Deo, ac ſincerè examinatę difformes forent, *vel* Diuinis Scripturis, *vel* Diuinis Traditionibus, *vel* communi Patrũ ſenſui, *vel* praxi morigeratę Eccleſię &c. *vel* ipſimet rationi naturali paſſionibus non occæcatæ &c. redderentque licitum omne, quod nonnullis liberet, apparentes, ac ſophiſticas rationes aſſerendo &c. *Recordetur c. Nemo Peritorum* 11. q. 3. haberi, *Melius eſt pro veritate ſupplicĩu pati, quam* pro *adulatione beneficium conſequi*. 29. *Non omnes* Canones *putet eſſe leges.* Plurimi ſunt, qui tantummodo Conſilium, vel ſalutarem Admonitiorem proponunt, & id quod perfectius eſt, exponunt: In dubio autem haud exiſtimet eſse leges, nam lex debet eſse *manifeſta*, non obſcura *c. erit d.* 4. Similiter aliqui Canones, licet ſint conditi ab habente poteſtatem ferendi leges, haud ſunt vniuerſales, ſed obligant tantum in foro externo, vel certas perſonas, vel in certo tempore, vel in certo loco &c. Hinc ſollicitè inueſtigandum, qua occaſione conditi Canones, quo tempore, pro quibus &c. 30. *Semper benignius interpretetur* Sacros Canones; prȩſumptio enim eſt pro benignitate Eccleſiaſtici Præſulis magis, quam Ciuilis, cum *Eccleſia* ab ipſiſmet Sacris Canonibus dicatur *mater*: In his autem cum non ſit facilè reperire (prȩter detruſionem in Monaſterium) pœnas corporales, ſed ſpirituales multas; & hȩ ſint per ſe grauiores corporalibus, benigniorem, quȩ verbis tamen accõmodari poſſit, interpretationem exigunt à Canoniſta. 31. *Ne ſit amicus* multiplicandi leges, vbi planè non conſtet de Poteſtate eas condendi, ac de Mente, eaq; Rationabili legiſlatoris. *Cauendum eſt*, ne lex Chriſtiana, cuius iugum ſuaue, onuſq; leue eſſe voluit Chriſtus, euadat grauior, inſuauiorque Moſaica lege; Et ne hæc multiplicitas animas illaqueet, & in periculum damnationis æternæ facilè inducat, cum tamen finis Poteſtatis Eccleſiaſticæ, adeoq; Poteſtatis legiſlatiuę Eccleſiaſticę ſit directio animarum ad æternam ſalutem, maximè per media ſpiritualia, qualia ſunt Sacramentorum ſuſceptio, integra fides &c. *Cum ante cæteros* ſint illi obſeruandi Canones, qui prȩcipuè conducunt ad obſeruantiam Diuinorum Præceptorum, reliquiq; Iuris Diuini, ac Naturalis, ac nominatim mutuæ Caritatis, Iuſtitiæ, Veræ Diſciplinæ Eccleſiaſticæ &c. In horum Canonum intelligentia potiſſimum inſudet,

Digitized by Google

det, vt Eccleſiæ priſci pro viribus reddantur mores. 32. *Hiſtoria Eccleſiaſticæ ſit peritus*; ac nominatim Vitas, geſtaq; Pontificum Romanorum à ſinceris Auctoribus relata curet habere perſpecta, vnà cum Annalibus, alijſue Hiſtorijs referentibus, quæ apud Laicos, & maximè Principes, quorum tempore viuebant Pontifices, contigerunt; hinc enim multa hauriet, quę ad exactam plurium Canonum intelligentiam valde conducent. 33. *Habeat notos Canones*, quos Vniuerſalis Eccleſia pluriũ ſæculorum ſpatio ſecuta eſt in Eccleſiaſtica Diſciplina, & eos, quos Eccleſia ipſamet Romana ante *Decreti*, ac *Decretalium* compilationem amplexa eſt; præterquam enim morum priſtinorum cognitionem conſequetur, aliquorum Canonum, qui ex hiſce antiquioribus in recentiori compilatione relicti ſunt, notitiam exactiorem aſſequetur. Inter antiquiores etiam illorum peculiariter cognitio procuranda, qui deſumpti fuerunt e *Quatuor primis Concilijs Generalibus*, quę tanto in pretio ſemper habita fuerunt in Eccleſia, ab ipſis nominatim quoquè Romanis Pontificibus. 34. *Maximi faciat Gratiani Decretum*; præter enim cætera, *pręclaris aureiſq; ſententijs abundat, & auitæ Religionis Eccleſiaſticã ſeueritatem, & diſciplinam præfert*; & hinc à multis princeps illi locus inter libros, qui Canones continent, tribuitur; ac ſapientiores mirantur, quod aliqua in Vniuerſitate ille non pręlegatur, ſolúmq; vacetur Decretalium ſtudio. *Verum quidem eſt*, illum prout emendatum à Greg. 13. habendum; nec *Gratiani* verba vim habere, niſi illa reperiantur, vnde ſunt deprompta, ſiue quatenus ſunt apud Auctores, quos ille affert; nec *Gratianum* habere poteſtatem aliquid definiendi, vel ſtatuendi, ſed ſolùm interpretandi; multoque minus tanquam pro lege, vel Canone obligationem vllam inducente afferri poſſe verba P*aleę*, ideoq; ſolerter diſtinguendum inter verba, quæ ex *alijs* afferuntur ibi, & ipſius *Gratiani*, ac etiam P*aleæ* voces; nec teſtimonium Gratiani ſatis eſt, vt Canon aliquis recipiatur, tanquam vel Concilij, vel Pontificis &c. niſi aliunde id authenticè conſtet; in huiuſmodi enim citationibus aliquando deceptus eſt: Si haberi poterunt *Decretorum Compilationes*, quæ ante Gratianum, ab alijs factæ ſunt, & ex quibus ipſe pleraque excerpſit Decreta; multa ex illis colligi poterunt clarius Canones plurimos à Gratiano allatos explicantia. 35. *Cum quinque Compilationes etiam Decretalium* ante illam, quam approbauit *Greg. 9.* dicantur fuiſſe factæ, & hæc peculiariter etiam dicatur collecta ex compilatione *Bernardi Papinſis*, qui fertur fuiſſe primus Decretalium collector, has Compilationes perlegere, Multam vtilitatem afferet Canoniſtæ. 36. *Canones inter ſe conciliare ſtudeat*, ſi quando contrarij reperiantur. *Animaduertat* verò, poſteriùs editos derogare prioribus; notetque Canones, qui alios priores etiam correxerunt. Si ſciuerit, quo tempore Canones conditi fuerint, plurimas facilè ſoluet dif-

uet difficultates, quæ in oppoſitorum Canonum intelligentia occurrunt, & ad eas ſuperandas multum temporis, & aliquando fruſtra, impenditur. Ampliorem conſequetur laudem, ſi Canones cum Iure Diuino, ſiue Principijs Theologiæ, ac Philoſophiæ Moralis conſentire oſtenderit. 37. *Examinet*, quinā *Canones ſint in vſu*, & qualis ſit aliquorū praxis; & licet ſit vtilis etiam cognitio illorum, qui per conſuetudinem, vel alia ex cauſa abrogati ſunt, ſiue eorum obſeruantia non viget; peculiare tamen ſtudium impendat in ijs, qui ſunt in vſu, & ex quorum notitia plures caſus, & quęſtiones ſolui poſſunt; nec in leuioribus quibuſdam parum vtiliter tempus impendat, quod vix ſatis eſt ad grauiores Canones exactè intelligendos. 38. *Notos habeat celebriores*, tum *Decreti Gratiani*, tum *Decretalium Interpretes* ſimul cum *Ætate*, in qua vitam duxerint, ſiue floruerint; Sicuti autem in multis haud Antiquioribus fides habenda, cum nouæ Canonicæ leges prioribus derogantes, vel etiam illas abrogantes fuerint latæ; ſic Neque *Recentioribus* paſſim eadē habenda, cum non omnes, quas afferunt leges ſint authenticæ, vel admiſsæ, vel vbique receptę &c. *Ex his* præferendi, qui per *laudabilem aliquam Diſtinctionem* recentioris legis, quę videtur antiquæ oppoſita, ambarū virtutem admittunt. 39. *Erit laudabile*, ſi *Inſtitutionum Iuris Canonici* librum confectum inſtar *Inſtitutionum Iuris Ciuilis* penes ſe habeat; *Arboremq;* exhibentem materias totius Iuris etiam Canonici ex ordine habeat: *Erit* autem neceſſariū, vt ſæpius euoluat, Tum *Lexicon vtriuſq; Iuris* iam editum, Tum *Auguſt. Barboſ.* librum De *Axiomatibus Iuris frequentibus*; De *Appellatiua* verborum *Vtriuſq; Iuris ſignificatione*; De *Locis Cōmunibus Argumentorum*; De *Clauſulis vſufrequentibus*; De *Dictionibus Vſufrequentioribus*. Videbit enim in his non ſolùm Legiſtas à Canoniſtis, verum etiam Canoniſtas ipſos nominatim in horum acceptione, ac intelligentia ſæpe numero diſſentire. 40. *Non ſolum Iuris Canonici Regularum*, quæ in 5. & 6. Decret. ſunt repoſitæ, intelligentiæ operam det, cum ſuis *Limitationibus*; verùm etiam *Regulas* alias ad deciſionem Caſuum, qui frequentiſſimè occurrunt, ex ſingulis Canonibus, ac nominatim Decretalibus colligere ſtudeat, etiam præter illas, quæ in *Gloſſa* conſpiciuntur. Et hę quidem omnes ſeorſim reponendæ, & ex ordine diſponendę. 41. *Si qui poteſtatem* habent ferendi leges, à Rationis pręſcripto regi debent, non verò à paſſione, vel voluntate tantum, maximè Eccleſiaſtici Præſules; ideò *Ratio Canonicarum Legum* maximè quærenda, ſi nō innoteſcit in decurſu Legis, vel Proemio, vel circumſtantijs &c. Et ad Iuris quidem Canonici peritū ſpectat illam indagare, & cum opus eſt, proponere; ſufficit autem, vt probabilis afferatur ratio, à qua potuerit rationabiliter impelli legiſlator Eccleſiaſticus ad talem ferendam legem; neque enim neceſſaria ſemper afferri poteſt. 42. *Bullarium Pontificium* apud ſe habeat; eſſet verò laudandus,

ſi plu-

Digitized by Google

ſi plures ex illis ad titulos repoſitos iam in Decretalibus reuocaret (*omiſſis plurib. priuatis*) cōficeretq; tanquā *Septimū Decret. librū*; vel ad ſelecta quędā capita. *Attendat* verò; *aliquas* ex his non eſſe receptas; *aliquibus* per conſuetudinem, vel præſcriptionem derogatum; *aliquas* expreſsè, *aliquas* tacitè reuocatas; *aliquas* certis tantùm in locis, aut certum tantummodo perſonarum genus obligare; *aliquas* licet per ſe omnes obligent, haud actu obligare inuincibiliter illas ignorantes, vel in certis circumſtantijs &c. Cum autem non omnes Bullę ſint in *Bullario* repoſitæ (habent enim inter cæteros *Regulares Ordines* iam peculiaria ſibi *Bullaria*, in quibus videre eſt multa ad materiam Canoniſticam ſpectantia) ac pręterea nouæ in Dies Bullę edantur, has omnes penes ſe habeat, earumq; lectioni ſe tradat, ſimulq; illarum Rationem, cum doctrinalis interpretatio non vetetur, ſi propoſita nō eſt, diligenter exquirat; Si autem aliquam minus iuſtam re vera deprehenderit (de Iuſtitia legiſlatoris, maximè Eccleſiaſtici, per ſe prę-ſumendum) modeſtè tamen ſemper de *Poteſtate Eccleſiaſtica*; ac nominatim illa, quæ eſt *Legiſlatiua*, loquatur. 43. *Decreta etiam Conciliorum*, quę non ſunt repoſita in Decreto Gratiani, ac Decretalibus, ſi fuerint illa legitima, habeat perſpecta, ac præcipuè Tridentini Cōcilij, & mentem eorum, qui illa condiderunt, ex Conciliorū Actis, ac Libris eorum, qui adfuerunt Cōcilijs, pro viribus aſſequi conetur. 44. *Decreta Congregationum Eminentiſſimorum* S. Tridentini *Concilij Interpretationi*, *Negotijs* Epiſcoporum, ac Regularium, & *Ritibus* Sacris Præpoſitorum nominatim, nota habeat; nam licet nō obligationem inducerent, notitiam tamen multorum ad Sacros Canones ſpectantiū afferunt. 45 *Ex illis*, quę ad Canones ſpectantia e Romana prodeunt *Curia*, plurimi faciendæ ſunt *Romanæ Rotæ* Deciſiones: inter has autem, quę Rotę totius nomine vulgantur, ſatagat habere præ illis, quæ vnius e Rotæ Auditoribus tantùm. Solent illi Præſules eſſe in Canonū Scientia, ac praxi, maximè periti: *Pontificis*, a quo feruntur Canones, ſiue Bullę, mentem faciliùs prę cęteris poſſunt habere perſpectam, ſimul cū Circumſtantijs, Cauſiſq; earum *Finalibus*, ac *Impulſiuis*. Vix credi poteſt, quod conueniant eorum plerique, vel omnes ad iniuſtum aliquid decernendū cuiuſq; precibus, vel promiſſis allecti, ſiue minis perterriti. Si illi (vt habet *Melchior Lotterius tom 1. de Re Beneficiaria* impreſſo Romę 1629. *lib.1. Appar n. 139*) ita vnanimiter reſtiterunt *Sixto IV.* fulminanti, ac Vincula minitanti, niſi inter Auditores admitterent quemdā *Antoniū de Parma* ex illegitimis ortū Natalibus, vt deſerto Auditorio clam ſe ſe in fugam proripuerint; qua animi cōſtantia fractus fuit *Sixti* impetus, *Pontificiuſq;* deluſus; Multo magis idē modò pię ſtarēt, ſi cogerētur ad iniuſtū quid ſtatuē-dū. Certè nunquā ſuffragiū pro iniuſta cauſa laturos eſſe probabiliſ-

ſimum

ſimum eſt. An verò poſſint illi relicta probabiliori iuxta probabilem quoque opinionem ferre ſententiam rogati, vel alia extrinſeca de causa, ſi verus eſſet illorum ſenſus, qui hanc facultatem Iudici tribuunt (qui tamen communiter reijcitur, maximè ſi vniuerſaliter ſumatur) ac dum legitimè habent voti arbitrium, illud ferre poſſint *pro amico*, pro *potentiori*, *pro commendato ab illis*, qui in Romana Curia maximam habent auctoritatem &c. decernant alij. Arbitrari quis poſſet; Sapientiſſimos hoſce Præſules ſibi ſuadere; *Non licere* Iudicibus, maximè Eccleſiaſticis, & qui in totius præcipuè Orbis conſpectu expoſiti ſunt, debentque perfectiſſimi Iudicij cæteris omnibus exemplar tradere, amplecti opinionem probabilem dimiſſa probabiliori: *Ac ſe teneri* præſertim *pro* miſerabilibus perſonis, ac *pro* pijs cauſis, quarum plura eſſe genera ſciunt, & non ſolum quæ ſpectant ad temporalia Eccleſiaſticorum commoda, ac nominatim *pro* illis, quos cognoſcerent conari potentiores, aut ditiores opprimere, ſimilibuſq; cauſis, quarum fauor in Sacris etiam Canonibus peculiariter commendatur, ſententiam ferre. Illi enimuerò *Veritatem* ſemper ſequi enitentur, vt *Deum ſequantur c. quiſquis* 11. q. 3. imò Veritatis vltro patrocinium ſuſcipient, memores *c. Error d.* 83. haberi; *Veritas cum non defenſatur, opprimitur.* 46. *Norit*, quoties cõſtat aliquod fuiſſe, vel eſſe præceptum tantummodò Pontificium, haud illud, tanquam legem, ſeruandum; *nec* niſi authenticè conſtet de lege ab illo lata, eſſe habendam pro tali; *nec* declarationem legis ab illo iam latæ, niſi illam publicè proponat inſtar legis, haud neceſſariò ab omnibus ſeruandam; *nec* teneri Canoniſtam ſe conformare in legis Vllius interpretatione ipſius etiam Pontificis priuato reſponſo, & maximè, ſi minus legis ipſius congruat verbis. Erit autem neceſſarium illi, nedum vtile, habere perſpecta, quę Theologi, & Canoniſtæ celebres tradiderunt, traduntque de Pontificijs legibus, de Eccleſiaſticis conſuetudinibus &c. *Tum vt* exactiorem acquirat notitiam illorum quę in *Decret. de Conſtit.* & *Reſcript.* traduntur; *Tum vt* poſſit rite leges interpretari Pontificias, quæ e Romana Curia frequenter emanant, ſoluere caſus circa illas ocurrentes ſolidè &c. 47. *Cũ e Canoniſtis* illuſtrioribus, & qui poſt Decretaliũ Quinque libros editos vixerũt, laudentur maximè *Innocentius IV.* dictus *Pater Iuris*; *Henricus de Seguſia,* vulgo *Hoſtienſis*, dictus *Fons, & Splendor Iuris*; *Guliemus Durantes*, dictus *Speculator, Io. Andreas Bonomenſis*, & *Nicolaus de Tudeſchis* vulgo *Panormitanus*, & *Abbas*, qui ambò *Lucerna* Iuris fuere appellati; *Guido de Bayſio* vulgo *Archidiaconus*, qui magnæ auctoritatis Vir ſemper eſt habitus; Et alij: Cęteris paribus maiori in pretio eos habeat, qui Eccleſiaſtica aliqua dignitate fuere inſigniti; vt *Innocentius IV.* qui à *Bellarm.* etiam Vir *Doctrina, & Prudentia Clarus* nominatur; Cui ac-

Digitized by Google

cedere poteſt etiam *Guido Groſsus* vulgo *Guido Papa*, qui *Clemen. IV.* & ſanctè, & piè vixiſse in Pontificatu etiam fertur à *Bellarm.* eodem, ſicuti & fuiſſe Iuris Conſultiſſimus. Proximus abſq; dubio accedit *Franciſcus* ex nobiliſſima inter Patauinas *Zabarella Familia*, cui iam *Archiepiſcopo Florentino*, & *Cardinali* vnanimiter Cardinales in *Conſtantienſi Concilio* abdicato *Ioanne XXIII.* ſummi Pontificatus honorem, niſi ibidem ad Cęlos abijſset, decreuiſse fertur. Hos excipiunt e Cardinalibus *Hoſtienſis*; *Cameracenſis*; *Turrecremata Theologia* etiam, ac *virtutibus eximius*, teſte *Bellar.* *Cuſanus* Vir *æquè pius, ac doctus* eiuſdem d cto; *Iacobatius*; ac *Tuſcus*: Ex Archiepiſcopis *Nicolaus de Tudeſchis*, qui fuit *Archiepiſcopus Panormitanus*, quem tamen aliqui inter *Cardinales* numerant: Ex Epiſcopis *Durantes*, qui fuit *Epiſcopus Mimatenſis*. Nemo quidem negare poteſt, quin per ſe in ijs, quæ ad Eccleſiaſticos Canones ſpectant, propter Dignitatem, Peritiamq; maiorē, horum, illiſque ſimilium auctoritas maior ſit quam cæterorum; & quin ſit pręſumendum eos veritatis teſtimonium afferre ſincerius. Sic etiam in hac materia Clericis maior fides per ſe habenda, quam Sæcularibus, & maximè quoad praxim; vt etiam maior per ſe Canoniſtis, quam Theologis puris ſpeculatiuis. Illis ſine dubio præferendi, qui ſimul Canoniſtę, ac Theologi fuerint, vt e Cardinalibus *Hoſtienſis*, *Turrecremata*, *Cuſanus &c.* *Nunquam* autem ſine grauiſſimo fundamento damnet Canoniſtam vllum e celebrioribus, tanquam minùs erga Eccleſiaſticam Iuriſdictionem propenſum: *Tum quia* ſit illi iniuria, & grauis, ſi afferatur ex hac minori propenſione impulſum fuiſſe ad Veritatem occultandam, illamue oppugnandam: *Tum quia* alij dicent, Canoniſtas aliquos fuiſse nimis in illam propenſos, qui etiam ab illuſtriſſimis Theologis, candidorumque morum fuerunt in libris de hoc reprehenſi. Si fides habenda illis, dum Iuriſdictionis terminos porrigunt, cur non eadem habenda, dum illos coarctant? Rationi efficaciter probanti in hoc à Veritatis ſemita deflexiſſe Canoniſtas proculdubio ſtandum. 48. *Caueat*; ne ex aliquorum maximè odio, vel amore, *Definitionum*, quæ in Iure Canonico traduntur Voces ampliet, vel reſtringat vltra receptas iam ab antiquioribus nominatim Canoniſtis ſignificationes; vix enim erit Caſus, qui ſolidè ſolui poſſit, materiaq; daretur litium, grauiſſimarumque Contentionum cum graui tum *Caritatis*, tum *Iuſtitiæ* diſpendio. 49. *Obſeruet*; legem nullam Eccleſiaſticam vt ſic obligare ad obſeruantiam vllum, qui in *extrema* ſit conſtitutus *neceſſitate*; plures non obligare in *graui* quoque; hæc autem grauitas reſpectu perſonę attendenda præcipuè; nam quæ reſpectu vnius eſt leuis, reſpectu alterius eſt grauis &c. Nec iuxta multos cenſeri, legiſlatorem Eccleſiaſticum comprehendiſse ſub lege Caſum valde

diffici-

Digitized by Google

difficilem; Nam lex Eccleſiaſtica in ijs, quę ſunt de Iure poſſitiuo, maximè fragilitati humanæ accommoda eſt; & hinc faciliùs per ſe *Epicheia* virtutem admittit, quam Ciuilis lex. *Præſumendum eſt* enimuerò, *Eccleſiaſticum legiſlatorem* prę cęteris nō velle, niſi *id quod rationabile*, ac *æquum ſemper eſt*. 50. *Quando ad Canoniſtam* per ſe Forū Eccleſiaſticum Externum regere ſpectat: Recordetur ſępe *Primò*; Quatuor modis peruerti humanum Iudicium, *Timore*, dum metu Poteſtatis alicuius veritatem loqui pertimeſcimus: *Cupiditate*, dum præmio animum alicuius corrumpimus; *odio*, dum contra quemlibet aduerſarium molimur: Amore, dum amico, vel propinquo complacere cōtendimus: Reponitur id ex *Iſid.* acceptum 11. *q.* 3. *c. Quatuor* habeturq; etiam *Clem.* 1. *de Hæret.* & in *6. de Sent. & Re Iud. c.* 1. *Secundò*; Quemcumque dum aut conſanguinitate, aut amicitia, & e contrario vel hoſtili odio, vel inimicitijs ducitur, peruertere iudicium Chriſti, qui eſt iuſtitia, & fructum illius vertere in amaritudinem; Reponitur id *ib. c. Quicumque*. *Tertiò*; Citò violari auro iuſtitiam nullamq; reum pertimeſcere culpam, quam redimere nūm's exiſtimat; Acceptionemq; nummorum præuaricationem eſſe Veritatis *c. Qui rectè*, & *c. Pauper ibid.* Nec licere iudici vendere iuſtum iudicium (multoq; minus iniuſtum) etſi liceat Aduocato vendere iuſtum patrocinium, & Iuriſconſulto rectum iudicium *c. non licet ibid.* *Quarto*; Ex ira, vel furore, vel leuitate non eſſe proferendam ſententiam. *c. Ira*, & *c. ſummopere ibid.* corrigendamq; eſſe ſententiā promulgatam ex ira *c. Cum apud.* *Quinto*: Antequā quis ſententiā ferat, teneri iura & rationes partium cum diligentia rimari, ac intelligere, & ſecundum quod eſt in Diuina, vel in eius defectu, Humana lege, remota omni perſonarum acceptione, iudicandum in *Extr. Quorundam* de *Verb. Signif.* & *c. Sumopere* 11. *q.* 3. *Sexto*: In re dubia certam nō dandam ſententiam, nec eſſe Iudici credenda quædam, quamuis vera ſint, niſi certis demonſtrentur indicijs *c. Graue, & c. Quamuis verè* eadem 11. *q.* 3. *Septimo*; Teneri pro illo, qui accuſatus eſt tanquam Reus, ſententiam ferre, & non illam ſuſpendere, vel occultare, ſi innocens re vera deprehendatur: Nam qui veritatem liberè nō pronunciat, proditor eſt veritatis; quique veritatem metu alicuius poteſtatis occultat, iram Dei ſuper ſe prouocat *c. Nolite Timere*, & *c. Quiſquis ibid.* *Octauo* Teneri maiorem præferre benignitatem in pœna imponenda, quam ſęcularem Iudicem arg. *c. Quid autem c. Neminem c. Licet plerumque c. Epiſcopum c. Cum Beatus &c. d.* 45. Sæpius euoluat animo illud a *S. Leone Ep. 2. ad Anaſt. Epiſc. Theſſali.* dictum. *Licet nonnunquam accidant, quæ in Sacerdotalibus reprehendenda ſunt perſonis, plus tamen erga corrigendos agat beneuolentia, quam ſeueritas*, plus *cohortatio*, quam *Comminatio*, plus *Charitas, quam poteſtas.* Sed hi qui quæ ſua

ſunt, quærunt, non quæ *Ieſu Chriſti*; facilè ab hac lege diſcernuntur, & dum dominari magis, quam conſulere ſubditis quærunt, placet honor, inflat Superbia, & *quod prouiſum eſt ad concordiam* (ſcilicet, vt vnus præeſſet alijs, ne fieret Schiſma vt *d. 93. legimus*, & *d. 89. Ad hoc*, ait Gloſa in *c. licet nō nunquam d. 45.*) *tendit ad noxam*. Hęc tamen ſine perſonarum acceptione ſemper exhibenda. *Hinc* valde vituperandum foret, ſi iudicium ab Eccleſiaſticis, ac præſertim Sacerdotibus factum, maximè ſanguinis pœnam decernens, eſſet plerumque in ſimili delicto ſeuerius, aut rigidius, quam quod fieret à ſæcularibus; *multoque magis*, ſi *vel* ſub ſpecie Diuini zeli, publiciq; boni propter odium, inuidiam, aliumq; prauum animi motum acerbior iuſto in aliquem decerneretur pœna; *vel* falſi teſtes conſultò probarentur, aut ex induſtria premijs prouocarentur ad depoſitionē de delicto, vt poſſet nonnulli, quem minori proſequerentur beneuolentia, aliqua infamiæ nota inuri, vel pœna decerni; *vel* dum aliquis Vir Grauis, aut pietate, aut doctrina, aut nobilitate, aut his omnibus inſignis de aliquo crimine, ſiue Facto, ſiue Verbis, ſiue Scriptis, aut etiam Libris patrato accuſaretur ab hominibus huiuſmodi Viro infenſis, *qualitas teſtium*, & *accuſatorum* non attenderetur, non ſollicitè examinaretur, *an tale delictum* ab eo patratum; ſed fide aduerſarijs habita, vt grauiſſima illi ſtatueretur pœna, decerneretur, & curaretur; nec accuſatorum falſitate detecta condignè illi punirentur. *Si autem vnicuique prouidendum eſt, ne aliquem iniuſtè perſequatur, iudicet, vel puniat, ne Ieſum perſequatur*, vt habetur *c. Vnicuique* 11. *q.* 3. ex Pelagio 2. *Ep.* 2. *ad Benig. Archiep.* Maximè Eccleſiaſticis, qui Miniſtri ſunt Chriſti, & *quibus* data eſt Poteſtas, iudicandi etiam, *non in deſtructionem*, ſed *in ædificationem &c.* Si Eccleſiaſtici Iudices exiſtimauerint (quod veriſſimū eſt) ſe peculiariter teneri cōformare illis, quę in Sacris Codicibus, Sacris Canonibus, legibus Ciuilibus, S. Patrum, Doctorumque libris circa Iudicem, Iudiciumq; iuſtè exercēdum proferuntur, illaq; executioni mandare omni opera fuerint conati; ſperare iure merito poſſunt, fore vt cum *Chriſto*, qui *conſtitutus eſt* Iudex *Viuorum*, ac *Mortuorum*, Viuant in æternum.

Ex his, quæ ſequenti *cap.* dicentur *multa debent*; *multaque* poſſunt Canonici Iuris ſtudioſo accommodari: & e contra Ciuilis Iuris ſtudioſo aliqua opportuna, aliqua neceſsaria ex hoc *cap.* eſse poterunt.

Digitized by Google

Illuſtriſſimo Comiti Placentino

FEDERICO SCOTO

Fratri Optimo, Filioque adhuc Viuentis

Illuſtriſs. COMITISSÆ CLELIÆ Scotæ;

Fœminę ob Pietatem Eximiam, Summamq; Prudentiam

A Conciuibus ſuis, Principibuſque etiam Viris

Maximo ſemper habitæ in prætio;

Proneptis Comitis HONORII SCOTI,

Cuius Animi fortitudo in Cyprio Bello

Teſtibus quoque Hiſtorijs enituit quam maximè;

Ac Neptis Comitis ASCANII SCOTI,

Qui Puer adhuc SERENISS. REIPVB. VENETÆ

Seruitio addictus

Ampliſſimos in Re Militari Honores,

Regiaq; ſtipendia eſt aſſecutus:

Et Qui inter PATRIS Maiores numerat

Comitem ANNIBALEM Scotum

Ob illuſtres in CORNEL. TAC. Cõmentarios celebrem;

Comitemq; FEDERICVM Scotum

Cuius ſingularis ſapientia ſatis comprobatur,

Tum Doctiſſimi HIERONYMI MERCVRIALIS,

Tum doctiſsimorũ de *Re Ciuili* Voluminum teſtimonio;

Animaduerſiones Quinquaginta

PRO ILLO, QVI IN CIVILIS IVRIS STVDIVM INCVMBIT

IVLIVS CLEMENS SCOTVS

Fraterni Animi Indices

D. D. D.

Caput Septimum.

Digitized by Google

Digitized by Google

1 SIngulari proſequatur honore ***Sanctos Pontifices Romanos***, qui Imperatorias, ac Ciuiles leges maximè probarunt, nominatimq; S. ***Leonem***, ac ***Gelaſium***, vt patet ex ***d.*** 10. ***c. de*** *Capitulis* ***c. Certum eſt c. Veſtram.*** Sed ante omnia ſummam venerationem exhibeat Deo, qui eſt ***Summa, Sempiterna***, ac ***Veraciſſima*** omnium lex; adeoque legibus à Deo latis, & præcipuè illis, quæ ſunt Naturali etiam Rationi conformes, ſemet obſequentem quam maximè præbeat. 2. ***Intelligat***, legem Humanam quamcumque, ſi Diuinæ repugnet legi, haud iuſtam eſse poſse, nec rectæ conformem rationi. Cum enim omnium ***Sapientiſſimus*** ſit ***Deus***, omniumq; ***Iuſtiſſimus***, atque ***Summè Prouidus***, imò in Deo ***Sapientia***, ***Iuſtitia***, ac ***Prouidentia*** ſit infinita, quicquid Diuinis opponitur Decretis, non niſi inſipiens, iniuſtum, ac imprudens eſſe poteſt. 3. *Norit, quænam* ſint Diuinæ leges, & quam vim habeant modo apud Chriſtianos: Præter autem Decalogi præcepta, aliquas quidem ***Chriſtum Dominum***, in quo fuerunt theſauri omnes Diuinæ Sapientiæ, tuliſſe leges deprehendet, ſed pauciſſimas, & ad ***Fidem***, ***Sacramentaque*** potiſſimùm ſpectantes. 4. ***Diſtinguat*** inter leges Diuinas, ***Eas***, quæ ſunt de ***Iure Naturali quoque***, & quæ ſunt merè de ***Iure Poſitiuo***, hoc eſt, quæ vetant, vel præcipiunt aliquas Actiones, non quia ex natura rei ſint ***Bona***, vel ***Mala***, ſed quia ſic ipſe voluit ***Deus***, vel ***Chriſtus***; qui qùidem in legibus Cunctis Vtilitatem, ſed magis ***Gloriam ſuam***, eamq; ***Maiorem***, ſibi habuerunt propoſitam: Si autem aliquarum Diuinarũ Legum Rationem, vel Congruentem reddere ignoret, in hoc enimuero ſe Creaturam, ac finitæ Sapientiæ agnoſcat: Etiam aliquarum, quas Humani legiſlatores tulerunt, Legum non eſse Rationem indagandam multi ad ***L. non omnium ff. de leg.*** cenſent. ***Si Pythagoras*** ſibi ſoli, etiam nullam afferenti rationem, credendum eſse voluit, an non multò magis id Deus à nobis exigere poteſt? Si plurimorum effectuum Phyſicorum Cauſas reddere ignoramus; Diuinorum Decretorum Rationes adæquatas reddere pręſumemus? ***Captiuandus*** hic enimuerò, ac iure optimo, ***intellectus***, ne ***ſcrutator Maieſtatis opprimatur à gloria***. Certè cum Deus ſit omnium Dominus, in huius agnitionem Dominij, tanquam tributum aliquod, hoc intellectus obſequium à nobis exigere potuit. Rationem pręterea effectuum à Deo prodeuntium Vltimam eſse Diuinam tantummodo Voluntatem nullo ad extrinſecum obiectum habito reſpectu plures affirmant. ***Diſſonum plane rationi foret***; ſi Iuriſperiti ad multa etiam grauiſſimi ponderis decernenda ſufficere ſibi arbitrarentur Leges Humanas vt ſic, nulla illarum reddita ratione, vel ex eo quod præſumant illos, qui leges tulerunt Ciuiles, non ſine ratione, licet ſibi incognita, eas tuliſse: Diuinis verò legibus nunnullis haud parerent, vel minus Diuinas probarent leges,

eo

eo quòd illarũ Ratio nõ ſibi innoteſcat. 5. *Cum alia ſint* de *Iure Naturali, alia* de *Iure Poſitiuo*, etiã *Diuino*; quænã ſint hæc, tum ipſe ſollicitè quęrat, tum à veris, peritiſſimiſq; Theologis inquirat. Non facilè admittat multa, tanquam Iuri naturali repugnantia; nàm præter *Decalogi præcepta*, ad quæ nonnulla reuocari queunt, pauciſſima occurrent talia, ſi exactè, ac ſincerè rationes, quæ aliqua eſſe de Iure Naturali videntur probare, diſcutiantur. Cum autem à Decalogi præceptis quædam *Primariò*, quædam *Secundariò* vetari dicantur, videat in quibuſnam omnes Catholici Sapientes conueniant. Si probabile ſit, nonnulla eſse de Iure poſitiuo Diuino, haud inter ea, quę Cenſentur de Iure Naturali, reponantur. In dubio etiam, an aliqua ſint de Iure Poſitiuo, vel Naturali, pro Poſitiuo ſtet, & Diuino, ſi illa habeantur in Scriptura, vel Traditione, vel vt talia explicentur à communi planè S. Patrum ſenſu &c. 6. *Cum Decalogi Præcepta* ſint vnà de *Iure Diuino*, & *Naturali* etiam (ſi excipiatur *Tertium* non abſolutè, ſed ſecundum modificationem Sabbati, ſiue determinati diei, ac temporis) lexque Diuina ſupponat actiones illas pręceptas, & vetitas eſse intrinſecè bonas, vel malas; intelligat illorum cognitionem prout ſunt de Iure Naturali, pertinere tantùm ad *Iuris Ciuilis Interpretem*, ſiue *Philoſophum Moralem*; prout verò ſunt de Iure Diuino, ac in Sacris habentur literis pertinere dumtaxat ad *Sacrarum Literarum Interpretem*, vel ad *Theologum* vt ſic. Cum nonnulla tamen ad hæc ſpectantia magis explicentur in Sacris Literis, non ſine harum ductu Actiones Decalogo præceptas, vel vetitas explicet; neque contra vnanimem Theologorum, multoque minùs S. Patrum Auctoritatem in illarum explicatione ſentiat. *Animaduertat* etiam, ſuum non eſse munus agitare, vel ſtatuere multa, quę Theologi illa explicantes, agitant, ſtatuuntque, vt attinentia ad Fidem, Spem, & alia ſimilia, quæ ex lumine tantum ſupernaturali habentur; nam hęc ad Theologum, vt Theologum ſolummodò ſpectant. 7. *Cum etiam Quinque* ſint *Primaria Eccleſiæ Præcepta* communiter à Catholicis recepta, iudicenturque animabus, quarum ad æternam ſalutem directio ad Animarum Paſtores pertinet, valde ſalutaria; ea approbet, ac laudet, nec vnquam conſilium præbeat, quo illa in paruo habeantur pretio, vel contemnantur. Explicationem autem illorũ, nõ à quibuſuis Theologis, ſed à veris, ſinceris, ac peritioribus hauriat, ac leges omnes, ſi quę ferrentur, contra huiuſmodi præcepta à Ciuili Poteſtate, irritas eſse cognoſcat. Cum tamen de Iure Poſitiuo Eccleſiaſtico ſint vt ſic; an contra illorum aliquod conſuetudo, aut pręſcriptio aliqua legitima præualere potuerit, vel poſſit, à Theologis potiſſimè indagandum. 8. *Ne facilè credat etiam* Theologis nonnullis, qui aliqua eſse de Iure Diuino aſserunt; ſunt enim *aliqui* re vera ignorantes, *Quid ſit Ius Diuinum*,

Digitized by Google

ninum , & vnde illud habeatur ; *Aliqui* ex malitia , & ad finem minus etiam æqunm huiuſmodi Ius venditare , præſertim apud ſimpliciores quoſdam, poſſunt ; *Alij* quod eſt Conforme exemplis Teſtamenti Veteris , ſiue legibus in eo ſcriptis , licet non obligent in Nouo, imò & Ius ipſum Canonicum appellant *Ius Diuinum* : Alij verò , quod probabiliter , vel apparenter etiam tantum deducitur eſſe Ius Diuinum , ſimpliciter tale nominant ; Et hinc parum periti falluntur. Quare ab vnanimi Theologorum , Patrumque conſenſu accipiat ; Quænam verè , ac Propriè abſq; vlla prorſus inter Catholicos controuerſia ſint *Iura Diuina*, tum *Naturalia*, tum *Poſitiua* ; Quænam *Probabiliter talia &c.* ſecus enim errabit in multis , multaſque leges prudentiſſimè interdum latas reijcere , & tanquam omnino iniuſtas damnare cogetur. 9. *Sacros Canones* in multo habeat pretio, nec eos vnquam cõtemnat, vel aliorum contemptui exponat. *Qui tanquam pertinentes ad fidem* ſtatuti ſunt à Pontifice ex Cathedra, vel Concilijs Generalibus, vel approbati vt tales ab vniuerſa planè Eccleſia , recipiendi ſunt omnino, nec illorum Veritas diſcutienda à Iuris Ciuilis interprete, cum illi cognitionis Canoniſticæ vt ſic, nedum Legiſticæ, fines prætergrediantur. *Qui ad Ritus etiam quoſdam* , & *Eccleſiaſticas Caremonias*, & *maximè in Sacramentorum Adminiſtratione* attinent , ab illo quoque admittendi ; neque enim horum diſcuſſio etiam ad ipſius ſpectat munus . Illos quoque , qui *ad Politiam quandam Eccleſiaſticorum pertinent*, nec aduerſantur legi vlli, vel conſuetudini Laicorum rationabili , nec pacem , tranquillitatemq; Ciuilis reipublicæ perturbant, vltro etiam admittat. Si ex illis, qui *Ciuilibus aduerſantur legibus*, e decreto aliquo Pontificio ex Cathedra , vel Concilij Generalis ſpectante ad Fidem, Bonoſq; mores , *Aliquã* decernant Legem Ciuilem continere peccatum &c. ſtet Iuris peritus Catholicus pro Sacro Canone, nõ pro Ciuili lege: Si verò *non in materia ad Poteſtatem Eccleſiaſticã, vt ſic, ſpectante verſentur* ; pro Lege Ciuili potius ſtet, niſi conſuetudo contra hanc præſcripſerit. Cum dubium verò foret, vel Probabile Eccleſiaſticam Poteſtatem ad aliquas leges non ſe extendere, Iuris Ciuilis ſtudioſus ſtet pro Ciuili Lege ; nam Ciuile Ius profitetur: Loquatur tamen ſemper honorificè, & vt par eſt, de Eccleſiaſtica lege, licet minus æqua ſibi videretur. *Aduertat quidem*, pleroſq; Canones ſeruandos, & meritò, in Foro tantùm Eccleſiaſtico; ſeruandos aliquos in Terris tantùm Pontificiæ temporali iuriſdictioni ſubiectis ; aliquos autem , licet forum & Eccleſiaſticum & Sæculare, Eccleſiaſticos, ac Sæculares comprehendere voluerint , eſſe vel abrogatos alijs Canonibus , vel contra illos præſcriptum , vel non receptos &c. Quorum omnium notitia exactè, ac ſingillatim curanda. 10. *Cum aliqua Ciuiles leges* à Sacris Canonibus abrogatæ dicantur ,

exploret, *Quænam* ſint illæ, & *An* Verè, ac Legitimè abrogatæ; *An* adhuc cóntra illarum ſiue derogationem, ſiue abrogationem conſuetudo aliqua legitimè præſcripſerit &c. Non omnibus quidem abrogationibus, vel derogationibus, quæ afferi queunt, videtur neceſſariò ſtandum. 11. *Sacrorum Canonum* ſtudio ferè non minùs, quam Ciuilium legum ipſarum, ſe ipſum tradat; *Tum quia* perfectam multarum Ciuilium Legum notitiam ſine Canonicarum intelligentia haud vnquam aſſequetur; *Tum quia* Canonicæ non leuiter Ciuiles illuſtrare queunt; *Tum quia* Canonicæ non pauca à Ciuilibus omiſſa valde iuſta, ac æqua ſtatuunt; *Tum quia* Ciuilibus in aliqua materia, vel cauſa deficientibus Canonicis per ſe ſtandum eſſe, cõmunis fert ſententia. Videre eſt, celeberrimos Iuriſconſultos eſſe frequentes in proferendis Sacris Canonibus; ſicuti & illuſtriores Canoniſtas, imò & Gloſſatores Canonum in proferendis Ciuilibus legibus: nec ſolere vllum decorari laurea in Iure Ciuili, quin ſimul in Iure Canonico. 12. *Ne putet*, eam eſſe inter Sacros Canones, legeſq; Ciuiles diſcrepantiam, quam nonnulli arbitrantur, & publicant. In pleriſque conſentiunt, & ad concordiam reuocari multæ, quæ videntur contrariæ, poſsunt, imò debent à Iuris perito; nam de Iuſtitia legiſlatoris, tum Eccleſiaſtici, tum Sęcularis eſt illi pręſumendum. *Hoc quidem peculiariter attendat*, leges illas, quę omninò videntur eſſe inter ſe oppoſitæ, poſſe eſse formaliter iuſtas, eo etiam nomine, quod legiſlator Eccleſiaſticus, & Sęcularis ex oppoſita probabili opinione de ſua poteſtate oppoſitas tulerint, adeoq; eſse ambas probabiliter iuſtas. 13. *Ne ſit ex illorum numero*, qui Eccleſiaſticorum ſtatui, atq; Eccleſiaſticis Legibus eſsent infenſi, vellentque in omnibus Eccleſiaſticos Ciuili ſubijcere Poteſtati, vacarentq; Legum Ciuilium ſtudio eo potiſſimum conſilio, vt faciliùs Eccleſiaſticam Poteſtatem peſſumdare, & Eccleſiaſticis quodlibet imponere iugum poſſent Legum Ciuilium ſcientia inſtructi, indeq; impellerent Sæculares Principes ad minus æqua contra Eccleſiaſticos decernenda. Si ex voto id eueniret, conarentur poſtea Diuinas, ac Euangelicas eludere leges. Hi enimuerò vel Athei ſunt, vel in Atheiſmum citò labuntur. *Chriſti Eccleſiam* norit ex vtraque conſtare Iuriſdictione; quarum vnaquæq; dum præſcriptos ſibi legitimos fines nõ prętergredietur, ſumma pax, tranquillitaſque inter Rempublicam Eccleſiaſticam, ac Sęcularem Vigebit: Sollicitèq; curandũ à quocumque, vt vnaquæque ſuis ſe contineat finibus, eo etiam nomine, ne Ethnicis detur occaſio de Chriſto obloquendi, quod Religionem inſtituerit, in qua grauiſſimæ, ac frequentiſſimæ eſsent animorum diſsenſiones inter Sęculares, & Eccleſiaſticos, qui ipſius Chriſti peculiares Miniſtri ſunt, Iuriſdictionis Cauſa. Ita ergò Temporalem Principum ſęcularium Iuriſdictionem propu-

Digitized by Google

propugnet, vt animo reuoluens ſæpiſſime ſe Chriſtianum eſſe, Chriſtique legibus ſubiectum nō oppugnet illam, quæ à Christo Eccleſiaſtico ſtatui, ſiue Eccleſiaſticis perſonis tributa eſt, nec ſe minus ęquū, beneuolumq, vt par eſt, in Chriſti Miniſtros verbis, vel factis exhibeat; neq; ad hæc vllos vnquam hortetur. *Subterfugiendum* quidem eſt pro viribus à prudenti Iuriſperito iudicium etiam priuatum de quibuſdam controuerſijs attinentibus ad Iuriſdictionem Eccleſiaſticam, ac Sęcularem, cum non deſint ſępiſſimè rationes, quæ probabilem vtramq; ſententiam, licet oppoſitam, reddant; vnde etiam Cauſa plerumq; *ſtat pro potentiori.* Si autem neceſſariò præbendum ſibi ſit conſilium in hac Iuriſdictionis materia, illud prębeat, quod *Diuinæ Legi, Lumini Naturali*, ac *Iuſtitiæ, Æquitatique* conforme, vel magis conforme, vbi ſedulò rem examinarit, coram Deo cenſuerit, nunquam à recto Veritatis tramite deflectens, quorūcumque ſiue Eccleſiaſticorum, ſiue Sęcularium minis perterritus, vel promiſſis allectus. *Illud quidem animaduertat*, licet ipſe Cauſas arbitraretur adiudicandas Sęculari Principi, ne tamen ſemper fauentes Eccleſiaſticis Præſulibus opiniones aſſerat eſſe omninò iniuſtas, improbabiles &c. *Meminerit*, ſe non minùs in Spiritualibus Eccleſiaſticis Præſulibus, quam in Temporalibus Principibus ſęcularibus eſſe ſubiectū; adeoq; vtriq; Poteſtati congruam à ſe ſemper exhibendam venerationem, neq; vlli ex illis detrahendum &c. 14. *Morali Philoſophiæ*, antequam legum ſtudium auſpicetur, operam nauet diligenter; illa enim Iuris Ciuilis Parens eſt, illique ſubordinatur, ſiue ſubalternatur. Nullus vnquam excellens Legiſta erit, qui ſimul excellens Philoſophus Moralis haud fuerit. *Vtile etiam foret*, vt in reliquis quoque Philoſophiæ partibus operam impendiſſet; neque enim niſi Phyſicę, ac Metaphyſicæ imperiti Iuriſconſulti negare poſſunt, quin harum cognitio ſcientiarum aditum aperiat ad Leges faciliùs ediſcendas, earumq; vim, ac poteſtatem percipiendam. Illi enimuerò, qui primas obtinuerunt, obtinentque ſedes inter Iuriſcōſultos, haud laude, quæ ex Philoſophicis reportatur ſcientijs caruerunt, & carent. Breuiori tamen tempore Philoſophicus Curſus, quam ſit ex more, conficiendus eſſet, vel ſaltem confici poſſet. 15. *Eſt omnino neceſſe*, vt ante cætera in *Dialecticæ ſtudium* incumbat, ac nominatim in illam, quæ Legiſtarum eſt propria; ſi laudem reportare velit e Scientia Ciuili. Nam illa docet Scientiam Ciuilem in certa diuidere genera, ſingulaq; genera rurſus in ſuas ſpecies diſtribuere, ſingula membra definitionibus declarare; locos tradit rerum deſcribendarum, argumentorum inueniendorum, tum ad noſtra confirmanda, tum ad refellenda contraria: Illius ductu, quid apud Iudicem proponendum ſit, faciliùs inuenitur, ac de inuentis, ac propoſitis certiùs iudicatur: Sine illa ab ip-

ſiſmet Iuriſconſultiſſimis Iuriſprudentia *Inanis eloquentia*, vel *Impoſtura* potiùs, *Rebuſque publicis perniciosa magis, quam vtilis* dicitur. Maximis inter cæteras Dialecticas Inſtitutiones a nobilibus Iuriſconſultis editas digni ſunt laudibus *Libri Tres Dialectices Iuris Ciuilis* conſcripti à *Nicolao Vigelio* de *Dreiſa Heſſorum Iuriſconſulti* celeberrimi, quæ quidem euoluenda foret frequenter etiam ab illis, qui in Legibus non leuiter quoque profeciſſent; explicat enim adeò diligenter ea, quæ ad vtramq; Dialecticæ partem, hoc eſt, *Expoſitionem*, & *Argumētationem*, ſpectant, in materia Ciuili ſemper inſiſtendo, legibusq; Ciuilibus ſemper ad rem allatis, vt nihil ferè addi, vel demi poſſe illi videatur. *Fieri* certè non poteſt, quin huiuſmodi Dialecticas ab aliquibus Iuriſconſultis conſcriptas ſi quis attentè perlegerit, eorum ingenium valde ſuſpiciat, nec in eo primas concedat Theologis, ac Philoſophis nonnullis, qui Dialecticas ediderunt; & quin etiam fateatur multa hos ab illis diſcere potuiſſe, ſuiſque Dialecticæ libris adiungere, ac nominatim exactiſſimam praxim exercendę Dialecticę in Philoſophicis, Theologicis &c. & non pauca etiam addi poſſe Dialecticæ ipſiſmet Ariſtotelicæ, illamq; in pluribus illuſtrare. Moleſtum quidem eſse poterit initio huius ſtudium, ingenio pręcipuè minùs pręditis: Sed breui ſuſcepti labores iucundiſſimi erunt. *Neque inane* huiuſmodi ſtudium arbitretur, eò quòd nonnullos ſine Dialectica laudes, & multas in ſcientia Ciuili aſsecutos fuiſse audierit, vel cognouerit: *Tum quia* hi maiores laudes fuiſsent aſsecuti, ſi etiam Dialecticæ cognitionem adiunxiſsent: *Tum quia* hi pręſtantiſſimo fuerunt ingenio, ac Dialectica naturali inſtructiſſimi, cuius ope compenſatus eſt fructus, qui e Dialecticę Artificialis ſtudio fuiſset reportatus. *Tum quia* hi priuato in cubiculo potuerunt etiam Artificialis Dialecticæ libros euoluere: *Tum quia* ex peculiaribus obſeruationibus Dialecticæ Artificialis habitum ſibi comparare valuerunt; Neque enim nomine Dialecticæ Artificialis intelligitur ſolùm illa, quæ diſcitur in Scholis &c. Ex hac Dialectica diſcat nominatim, Quinam ſint præcipui loci inſeruientes *Expoſitioni*; tum illi, quæ *conſiſtit in Vniuerſorum, de quibus dicturus eſt quis, Diſtributione*; tum illi, quę *ſita eſt in ſingulorum deſcriptione*: ſimulq; *Argumentationi*, tum *Inuentiuæ*, tum *Iudicatiuæ*, cum ſuis Regulis, ac Exceptionibus, exempla ab ipſiſmet Legibus Ciuilibus deſumens. In quibus ediſcendis ſi etiam tres, vel quatuor menſes impenderet, ſciat cum ingenti emolumento ſtudium huiuſmodi futurum. Experientia id declarabit. 16. *Iuſtinianeas Leges* in ſummo habeat pretio, tanquam enim Iuſtitiæ, ac æquitati maximè conformes ab anno 534. præcipuè, quo *Nouus Codex* a Iuſtiniano Imperatore fuit editus, & confirmatus, illæ, *tum* a Romanis, Romanoq; ſubiecti Imperio fuerunt ſeruatæ; *tum* etiam ab aliis Nationibus,

bus,

bus. quæ ſub Romanorum ditione non erant, vel etiam illorum Imperio ſeſe ſubtraxerunt, præ cęteris Vniuerſalibus legibus fuerunt æſtimatæ ſemper; vnde & locus illarum pręlectioni communiter in Vniuerſitatibus conceſsus. Pijſſimum *præterea* fuiſse *Iuſtinianum Imperatorem* habetur dilucidè ex Epiſtola *Nicolai Papæ* ad *Michaelem Imperatorem*, & ex *Adriani* 4. Epiſtola ad *Federicum* 1. Illiuſq; Leges ab ipſis Romanis Pontificibus & verbis, & vſu ipſo approbatas fuiſse, patet ex Hiſtorijs, Sacriſq; Canonibus. Cum autem aliqui poſtea Canoniſtæ, ac Theologi inuehere cæperint in *Iuſtinianum*, quod tulerit leges de rebus, in quas poteſtatem non haberet, earumq; legum nullam eſse vim ſcripſerint; imò & aliqui recentiores impietatis accuſent hunc Imperatorem, punitumq; eſse à Deo addant, eò quòd tales tulerit leges: *Iuris Ciuilis ſtudioſi* erit *Iuſtinianum* ſuum tueri, eius laudes ex probatis Auctoribus, ac præſertim Eccleſiaſticis, nominatimq; Romanis Pontificibus commemorando, illumq; excuſando, quod complures tulerit leges, *vel* ex approbatione, & conſenſu Romanorum tunc Pontificum, *vel* ex eo quod cenſuerit ſibi eſse illas condendi facultatem, cum illas ad Fidem non ſpectare, nec Spiritualem Eccleſiaſticorum Iuriſdictionem à Chriſto Domino tributam tollere opinatus fuerit. An autem re vera aliquas ex illis, quæ ab imperitorum vulgò repreheduntur, condendi habuerit poteſtatem, eſt modo etiam inter pijſſimos, ac Doctiſſimos Canoniſtas, atq; Theologos controuerſia. 17. *Cum Codex nouus Iuſtianeus* ſimul cum *Digeſtis, Pandectis, Nouellis, Inſtitutionibus &c.* modò prælegatur in Vniuerſitatibus, ac Scholis; hoſce libros quam emendatos habere curet vna cum *Gloſis*. In antiquioribus quidem Codicibus multa aſteriſcis, & obeliſcis dipungenda, multa inuertenda, pleraq; aliter interpretanda, quam ſuperiorum ætatum Iuriſconſulti docuerint, facilè intelliget, qui verſatus erit in lucubrationibus *Bo ognini, Zazij, Alciati, Haloam &c.* Scriptorum, Correctorum, Impreſsorum, Interpretum &c. Vitio plurimi errores, ſenſum etiam immutantes, in leges ipſas irrepſerunt; Vnde & datus plurimis nouis interpretationibus locus, ex quibus integri etiam libri conſcripti. 18. *Norit, quo tempore à Iuſtiniano* quicumq; Legum libri editi, ac promulgati fuerint: Peculiariter verò animaduertat, *Nouellas* vltimo loco editas, ex quibus compluresin *Codice* mutatæ fuerunt leges. Et has circiter 240. recenſet *D. Oldendorpij Index*, in quo quinque ſunt *Columnæ*; Quarum 1. *indicat Codicis Librum.* 2. *Titulum.* 3. *Legem Mutatam.* 4. *Conſtitutionem Mutantem.* 5. *Paragraphum*: & hæ, quæ in *Nouellis* habentur, alijs potiores, hiſq; ſtandum videtur. 19. *Perſpectas etiam* habeat leges, quas poteſt, ex *Gregoriano*, & *Hermogeniano Codice*; integrumque Codicem *Theodoſianum* euoluat; hinc enim exactiorem notitiam *Iuſtinianei* Co-

Digitized by Google

dicis aſſequetur, prçter priſcarum legum cognitionem &c. 20. *Habeat etiam notas* Vitas *Cæſarum*, ſub quibus leges conditæ fuerunt, ac *Iuriſconſultorum*, quorum conſilio illi eas tulerunt leges, vel quorum *Reſponſa*, tanquam leges, approbarunt; nam ex horum inſcitia factum eſt non ſemel, vt viri etiam cçtera legum Ciuilium peritiſſimi decepti fuerint, & in labyrintheas difficultates inciderint, non *Iuriſconſultorum fragmenta* ab *Appendiculis Compilatorum* diſtinguentes, ſed *Appendiculas* huiuſmodi *Compilatorum* eiuſdem eſſe Auctoris, cui lex adſcribitur, arbitrantes. *Hæ* verò *Appendiculæ* licet additæ fuiſſent ab his, qui *Iuſtiniano* iubente ex varijs *Prudentum Reſponſis*, varijſque *Reſponſorum fragmentis* Leges compoſuerunt, ac in ordinem redegerunt, nõ tanquam leges habendç. Hinc emendi ſunt libri Legum, in quibus huiuſmodi Compilatorum *Appendicula* à legibus ipſis legantur diſtinctç. 31. *Cum Iuſtianeæ* leges *Græcè*, & *Eliganter* fuerint conſcriptç, ad earum vim, ac energiam cognoſcendam conducet valde Grçci idiomatis cognitio, & *Græci textus* cum *Latino* collatio, neque enim hic ſemper illi perfectè congruit: Sin minùs linguam calleat Grçcam, ſaltem exemplar Latinum habeat ex correctioribus; neq; parcat ſumptui in emendo exemplari Latino ex correctioribus; ſecus enim multa ignorabit, ac in multis errabit. 22. *Iuſtinianæos Inſtitutionum libros* attendat ſe haud poſſe intelligere perfectè, niſi poſt diuturnum cæterarum Legum ſtudium, quarum quaſi omnium videntur illi *Quatuor libri* eſſe *Summa*; adeoque earum Profeſſorem non minùs ſaltem, quam cæterorum librorum Lectores in legum Ciuilium ſcientia debere peritum eſſe, tanquam veriſſimum cenſeri poſſet. Ad ea, quæ illis Quatuor continentur libris, memoriæ mandanda, ac diſcenda erit opportunum habere præ oculis *Arborem Inſtitutionum Iuſtiniani*, Titulorum ſeriem, ordinemq; exhibentem. *Aliqui exiſtimant* quidem, maiorem in Ciuili ſcientia progreſſum fore, vt quicunq; faceret, ſi poſt *Dialecticæ Ciuilis* ſtudium euoluens *Inſtitutionum* libros ediſceret tantùm ſignificationes Vocum, quas Legiſtæ peculiariter vſurpant, & quarum ibi peculiaris mentio fit. Res hæc grauiſſimi eſt ponderis, & tum in Docente, tum in Diſcente diligens exigit ſtudium. Aptior, ac laudabilior quidem erit Profeſsor, qui harum vocum exactiorem tradiderit ſignificationem; Ac ſe multum iam profeciſſe in Ciuilium Legum ſcientia arbitretur ille, qui Vocum, quæ in Iuſtianæarum Inſtitutionum Libris leguntur, notitiam fuerit aſſecutus. Et hoc quidem tempore *Titulus* de *Significatione Vocum* repoſitus in *ff.* eſſet diligenter euoluendus. Niſi ſignificationes Vocum Legiſtarum proprias rite animo conſignauerit, in Primis quidem errabit ſcientiæ Ciuilis Principijs. Aduertat verò, non ſolùm eiuſdem Vocis ſignificationem ſæpe *aliam* eſſe apud Dia-

lecticos

lecticos Philoſophos, *aliam* apud Dialecticos Legiſtas ; *aliam* apud Canoniſtas, *aliam* apud Legiſtas; *aliam* eſse ſignificationem Communem, ac Popularem, *aliam* Ciuilem, ac Legiſticam ; verùm etiam apud Legiſtas ipſos variam eſse eiuſdem Vocis acceptionem; ex quo variæ, ac multiplices inter Legiſtas Controuerſiæ extiterunt, ac exiſtunt, quæ in quæſtiones de nomine tandem reſoluuntur. Has vitabit facilè, qui ſignificationes Vocum, & quæ fuerint multiplices, notas habuerit; ideoq; *Lexicon*, ſiue *Nomenclatorem*, qui ad eas ind candas confectus fuiſset, prçter *Lexicon vtriuſq; Iuris*, diligenter euoluendus, vbi ocurrit aliqua legiſtica vox. Ipſe autem cum ſapientioribus Legiſtis, & qui auctoritatem habuerunt imponendi voces rebus ad ſcientiam Ciuilem ſpectantibus, illamq; ſignificationem, vel minuendi, vel ampliandi, loquatur. *Lexicon vtriuſq; Iuris* iam editum, tum à Canoniſta, tum à Legiſta eſſet emendum. 23. *Vtile foret* valde, vt quis ante cætera ſtudio vacaret eorum, quæ in *C. lib. 1. tit. 17. de Leg. & Conſtit.* atq; in *ff. lib. 1. t. 3. de Leg & Sen. Conſ.* reponuntur, vnaque vacaret etiam ſtudio Tractatus *de Legibus in Communi*, qui Theologorum nobilium libris inſeritur; exactiorem enim hinc Ciuilium quoq; Legum notitiam acquireret. 24. *Caueat, ne in illa*, quæ ſunt *Theologorum* propria, ſemet intrudat, ac de illis iudicium velit ferre; prçterquam enim certç Sapientiorum illuſioni ſemet exponet, in multos, graueſq; errores facilè labetur, eoſq; alijs reddet communes. Nec ipſe diſcutiat, ſed intellectum ſuum ſubijciat illis omnibus, quæ ſinceri, pijq; Theologi vnanimiter cenſent pertinere ad Fidem ſiue eſse fidei Dogmata; & ſi quando de nonnullis, quæ videntur ad Theologos ſpectare, interrogetur, vel etiam in Legibus reperiantur aliqua, quæ ſcientię Theologicæ viderentur propria, Theologos cõſulat peritiores, ac ſinceriores, magiſq; pios, ac præcipuè illos, qui verſati ſint in Sacra Scriptura, Diuinis Traditionibusr S. Patrum libris, alijſq; locis Theologiæ proprijs. *Si Chriſtianus eſt*, pro certo habeat, omnes planè ſcientias veræ Theologię ſubord nari, ita vt quæcumque eſſata Theologiæ verę Principijs oppoſita ſint planè Falſa; ac ſophiſticę ſint, apparenteſque ſolùm omnes, nedum *Iuris Ciuilis*, verũ etiam *Canonici* ratiocinationes illi aduerſantes. 25. *Legum Ciuilium Principia* teneat exactiſſimè, & ante cętera, *Quid & Quale, & Quotuplex* ſit *Ius Naturale*; *Ius Diuinum*, ſiue hoc ſit *Naturale*, ſiue *Poſitiuum*; *Ius Gentium*; & *Ius Poſitiuum Humanum*, tum *Canonicum, tum Ciuile*; In Quibuſnam circumſtantijs *Aliquorum Iurium per ſe Naturalium* obligatio videatur ceſſare; *Quondam Ius Naturale alteri* præualeat; Quænam ſint *Actiones Intrinſeca Malæ*, ita vt in nulla prorſus circumſtantia poſſint eſse laudabiles, honeſtæ, bonæ &c. 26. *Ne in acquirenda* cognitione complurium, quæ in Ciuilium

Legum

Legum libris leguntur, multum deſudet ; aliqua enim ſunt leuiſſimi ponderis; aliqua ad praxim modo nihil cõferunt prorſus, cum certi mores, ac ritus modo exoleuerint. In his legibus, quarum cognitio ad eruditionem ſolum ſpectat, tantùm impendat tempus, quod neceſſario, ac vtiliori ſtudio ſubtrahi poteſt, horas ſubceſiuas &c. In præcipuis Quęſtionibus, & quæ ſunt veluti Cardines ſcientiæ modò Ciuilis, & quæ ad Praxim hodiernam conducunt, quam maximè operam collocet. Sicuti C*anoniſtæ* ſtudium inter cętera verſari debet in *Decret.* de *Conſtit.* de *Iudic.* de *Reſcript.* de *Probat.* de *Sponſal.* de *Diuort.* de *Præben.* de *Simon.* alijſq; huiuſmodi : Ita *Legiſtæ* ſtudium prę cęteris reponendum in Tit. de *Edend.* de *Offic. eius* ſi *cert. petat.* Qui *admit.* ſolut. *matrimon.* De *Verb Obligat.* De *Legat. & Fid.* Comm. De *Teſtam.* De *Acquiren. Rer. Domin.* De *Acquir.* vel *Amit. Poßeß.* hiſque ſimilibus. 26. *Regulas* I*uris* intelligere nitatur cum *ſuis Limitationibus.* Illę quidem benè perceptę pręter alia commoda arguendi, & concludendi materiam prębent multiplicem. Verùm pręter *Iuris Regulas* in *ff.* recenſitas, alias ex ipſis legibus depromat, quas ad Capita quędam, ſiue Locos quoſdam reuocet. Sin minùs, fruatur labore, quem Eruditiſſimus Vir iam ſuſcepit in reuocandis Axiomatibus, quæ collegit pręcipuè (nam nonnulla deſumpſit e Sacris Canonibus) ex Ciuilium legum libris, ad 27. locos, in quorum vnoquoque plura repoſuit Axiomata. In *Voce Actus* 68. *Bonum*, & *Malum* 18. *Benignitas, Æquitas, Rigor* 15. *Cauſa, Cauſatum, Effectus* 62. *Correctio* 25. *Determinatio* 10. *Diſpoſitio* 43. *Extenſio* 22. *Exemplum* 14. *Expreſſũ, Tacitum* 23. *Factum* 33. *Fauor*, *Odium* 20 *Forma*, *Solemnitas* 20. *Fruſtra* 18. *Genus*, *Species* 57. Lex 65. *Multa* 30. *Ordo* 15. *Par Paria ſunt* 110. *Principium, Finis,* I*nfinitas*, *Exitus* 57. *Publicè intereſt* 14. *Qualitas, Accidens ſubiectum* 33. *Ratio* 49. *Verbum* 108. *Veritas, Falſitas, Opinio* 42. *Voluntas,* M*ens, Intentio, Propoſitum* 62. *Vltimum, Extremum* 10. Ex hiſce Axiomatibus, quæ ſunt circiter 1030. ſi aliquis in ſingulos dies tria, vel quatuor ediſceret, cum recognitione legum, à quibus illa ſunt deſumpta, vt intelligeret ad quem finem illa inducta, commodum ingens reportaret ad multa etiam ex improuiſo propugnanda, vel oppugnanda. *His* pręmittenda videtur Cognitio *Regularum* circiter 86. quæ ad verba, ſiue verbatim collecta ſunt ex Imperatorum, ſiue Cęſarum, ac Prudentum *Reſponſis* ; Quas licet quiſq; poſſet facilè ex ipſiſmet Legibus, dum eas legit, ſeligere, ac deſcribere: Cum tamen hic labor iam ab alijs ſuſceptus fuerit, ſatis erit eas memorię mandare: Verum vt cum fructu id fiat, euoluendę leges, ex quibus illę deſumptę. 27. *Hæc in cuiuſq; fermè legis* ſtudio attendat maximè. *Primò* intelligat ſignificationem vocum, quibus talis lex comprehenditur ; nam leges ſcire non eſt verba earum tenere, ſed

vim

vim ac poteſtatem. *Secundò* compendioſam totius materiæ, in qua verſatur lex, declarationem, præ oculis habeat. *Tertiò* Connextionem, ſi datur, talis legis cum præcedenti teneat. *Quartò* ſcindat legem, ſiue diuidat, ſi ſeparabilia inſint, & maximè ſi varij Caſus eadem lege deciderentur, ad confuſionem vitandam. *Quintò* Caſum, ſiue Caſus legis planioribus, & clarioribus exprimat verbis. *Sexto* Vniuerſam Legis ſententiam in Epitomen reducat, ſiue Caſum in lege latiùs narratum breuioribus comprehendat vocibus. *Septimò* Cauſas talis legis indaget; *Efficientem*, ſiue Quis eam tulerit cum circumſtantijs *Temporis, Loci &c. Materialem*, ſiue materiam, de qua lex ſtatuitur; *Formalem*, ſiue Quid verè iubeat, vetet &c. *Finalem*, ſiue propter quid, & propter quos talis Lex condita &c. *Octauo* In interpretatione legum vitet ſubtilitatem nimiam, vitioſam interpretationem, & quæ rei gerendæ inepta eſt, & quæ facit legem inutilem &c. *Nono* In dubio de Ratione, vel Mente legiſlatoris, quod veroſimilius eſt, ſequatur; ſenſumq; Iuſtiorem, ſiue Æquiorem, vel Humaniorem amplectatur. *Decimo* Mentem potius, quam Verba legiſlatoris attendat: Similiter etiam, magis Res, ac ſenſus, quam Verba ſpectet: At cum in Verbis nulla eſt ambiguitas, non admittat Voluntatis quæſtionem, ſed potius Rationem, ſiue Rationes inueſtiget. *Vndecimo* Omnes Voces, ac particulas obſeruet; neque enim Verba debent eſse otioſa, ſed ita intelligi debent, vt aliquid operẽtur; & hinc impropriandа, ſi in propria ſignificatione operari non poſſunt. *Duodecimo* In ambiguis verbis, cum ſaltem vt plurimum non vtrumq; intendat legiſlator, aliunde quid intendat ſolùm, indaget, eaq; ſemper iuxta intentionem loquentis accipiat. *Decimo tertio* Verba improprie t; ne Actus reddatur inutilis; vt Actus naturæ deſeruiant; vt conueniant materiæ, de qua agitur; ne præiudicium tertio inferant; ne quid minùs iuſtum decreuiſſe, vel aſſerere videatur legiſlator. In dubio autem à propria ſignificatione non recedat. *Decimo quarto* Verba Generalia non extendat ad incognita; Reſtringat vero ad omnem vitandam abſurditatem; ex ratione & maximè in ſpecie; ex veriſimili mente diſponentis; ad terminos habiles; ad caſus veroſimiles, ac minimè odioſos &c. 18. *Ne ex eo*, quod in *L. non omnium ff. de leg.* dicatur, *Non omnium, quæ à Maioribus conſtituta ſunt, Ratio reddi poteſt*, ſibi ſuadeat, vnquam inueſtigationem rationis in Legum ſtudio omittendam eſse: *Tum quia* ad ſummum lex illa ait *non omnium*; quare non excludit in pleriſque indagationem rationum: *Tum* quia in Legum earumdem Ciuilium libris legitur, *Animam* legis eſse Rationem; *Per* Rationem haberi Veritatem; *Ceſſante* Ratione legis ceſsare legem; *Omne* dictum à ſua Ratione regulari, ac per rationem ampliari, & limitari; hiſque ſimilia multa, tum à le-

T gibus

gibus, tum ab vtriuſque Iuris Conſultiſſimis proferuntur. Quare illud pronunciatum intelligendum; *vel* de Rationibus, ſiue Cauſis Impulſiuis; *vel* in quibuſdam arbitrarijs omninò, vt in temporibus, ac numeris, & Gloſa ibi affert exemplum de Vſucapione; neque enim poteſt reddi ratio, cur à lege ad hanc ſtatutum fuerit potius triennium, quam biennium, aut quadrienniùm; ac præterea in quirea in quibuſdam pœnarum generibus, ſiue pœnalibus legibus; *vel* ſignificatur non poſſe reddi ſemper aliquã rationem Generalem, ac Neceſſariam; ſiue non poſse aſſignari ſemper concludentem, aut euincentem Rationem &c. Quare Rationem, ſiue Rationes per ſe indaget illarũ legum, quę eam, ſiue eas non habent expoſitas: adeoq; *Cauſam Finalem*, ſiue Cauſas finales præ cæteris perquirat cauſis: Nam ex Finali ſolet Ratio legis deduci. Sufficit autem, vt ſit *Probabilis* Ratio; neque enim neceſſaria ſæpè poterit apparere: nec in Moralibus his Mathematicæ, vel Phyſicæ Demonſtrationes quærendæ, ideoq; etiam nimia ſubtilitas in Moralibus vituperabilis. *Meminerit* quidem, eos qui leges condiderunt, fuiſſe ſapientiſſimos, & qui ſciebãt eas imponi hominibus, qui non erant rationis expertes, imò & compluribus, qui Ratione plurimum valerent. 29. *Quamuis dicatur*, Ceſsante ratione *Finali* legis *Ceſſare ipſam legem*; videat tamen, an aliqua lex plures habeat Cauſas Finales, quod in dubio præſumendum; nam tunc non ceſsat lex ſaltem omninò, dum vna *Finalis* deficit, niſi ambas veroſimiliter præſumatur, prout ſimul iunctas, ſolum mouiſse legiſlatorem ad eam ferendam legem. Multò minùs, ſi ceſſent omnes *Cauſæ Impulſiuæ*, remanente vna tantummodò *Finali*, per ſe ceſsat lex. 30. *Nouerit*, *Non ſine lege loqui*, qui *Rationem* adducit. *Nam lex* eſt quicquid in Ratione conſiſtit: *Ratio* eſt ipſa lex: *Ratio naturalis* habet vim legis: *Diſpoſitio* Generalis per Rationem reſtringitur: *Præſtantior* eſt lege Ratio: nam hæc illius Regula eſt. Iſta, hiſque ſimilia pronunciata non ne habent legum ipſarum volumina? 31. *Dũ alicui textui* videat aduerſari vnanimiter Doctores, ſi illius cognitionem habuiſse Doctores appareat, licet illi reſponſionem non attulerint apertam, cum aliqua Cauſa, & ratione ab eo receſſiſſe præſumendum eſt; quæ inueſtiganda. Si autem appareat illius cognitionem haud habuiſse Doctores, tunc potius textui ſtandum; ceſsat enim præſumptio veritatis, ac pręſumitur Doctores, ſi illum vidiſsent, futurum fuiſse vt illi ſtarent &c. 32. *Cum fatua ſit Quæſtio*, quæ *non habet rationem dubitandi*, ac Multis Legibus, illarumq; Rationibus aliqua, nec leuia, opponi poſſint ſæpiſſimè; his vel ab alijs relatis, vel etiam à ſe ipſo excogitatis probabilem Reſponſionem afferre conetur. Id autem non præſtet circa leges, quas ſciret iam abrogatas, vel nulli planè vſui futuras; eſset enim temporis diſpendium,

dium, nullumque inde emolumentum &c. Mentem legiſlatoris tanquam iuſtam, ac rationabilem tueatur, licet Verba minus iuſtitiæ, ac rationi viderentur eſse cōformia. *Nunquā præſumitur* Princeps irrationabilia concedere, multoque minus ſtatuere. *Menoch. lib. 6. Praſ. 31. n. 4.* 33. *Ex Caſibus ſpecialibus*, ſiue *indiuiduis*, ac ſingularibus Legum Deciſionibus, quę ſolas *facti* ſpecies reſpiciunt, Regulas Generales deducat ad omnes Caſus ſimiles; tum *Quæ* ex verbis ipſis Legum (quod eſt facilius) habentur; tum *Quę* ſolum ingenij viribus colligi queunt ex illarum mēte, ac ratione tacita, imitatus in hoc *Bartolum*, ac *Baldum*. Idem præſtiterunt Antiqui etiam Legum Interpretes *Irnerius*, *Pileus*, *Martinus*, *Bulgarus*, *Lotharius* *Placentinus*, *Hugolinus*, *Rogerius*, *Aldricus*, *Ioannes*, *Azo*, *Accurſius &c.* Has autem omnes Regulas ſeponat, ac deſcribat, ſed quam breuiſſimas. Et in hoc quidem pręcipuam collocet operam ſcientiæ Ciuilis ſtudioſus. 34. *Cum in Lege aliqua*, aut in *Gloſſis*, aut in celebrioribus Doctoribus *Regulam aliquam*, vel *Sententiam*, vel *Enuntiatum aliquod* ſingulare, vel opinionem aliquam non obuiam, vel quid ſimile calamo dignum, ac memorię commendandum legerit, calamo deſcribat, vt memorię conſulatur, *Materiarum ſedibus* antea conſtitutis ſub congruis locis, ac titulis, ita vt ad hęc, quę *Indices*, ſiue *Repertoria* ſolent appellari, pro re nata confugere poſſit. Reperiuntur quidem aliqua a Doctiſſimis Viris cōfecta Repertoria, in quibus eſt legere Doctorum opiniones, vel Regulas plures excerptas ex legibus, & celeberrimis Doctoribus nonnullis &c. Horum beneficio legitur *Cardinalem Seraphinum Oliuarium*, qui quadraginta tres annos Romę Romanę Auditorem ſiue Aſſeſſorem magna cum omnium commendatione egit, & cuius Deciſionum libri editi in multo ſolent habere pretio, non dubitaſſe aſſeuerare, hominem vel mediocris ingenij, qui nihil niſi Ciuilis ſcientię propria Vocabula, ſiue Terminos intelligat, non triduo, quod de ſe Cicero promittebat, ſed tribus horis Iuriſconſultum ſe profeſſurum. Nullus quidem inſignis in hac ſcientia Vir huiuſmodi Repertorio deſtitutus fuiſse, vel eſſe videtur; Attamen vt vtilitatem quam maximam afferat, labore proprio contexendus, ac efformandus. 35. *Cum miſerrimi ſit ingenij*, qui nō niſi inuenta lege, aut deciſione, propoſitæ ſibi quæſtionis nodos ſoluere nouerit, *Communes locos Argumentorum* in Materia Ciuili notos habeat, quorum plerīq; ab ijſdem legibus deſumpti ſunt, eoſq; diligenter vertet; ſic enim leges alijs caſibus pręſcriptas nouo, qui proponitur Caſui, applicabit, per locum nunc *ab abſurdo*, nunc *ab identitate rationis*, nunc a *ſimilitudine facti*, nunc a *ſpeciali*, nunc *ab oppoſito*, nunc a *ceſſante ratione &c.* Hi loci pluſquam 100. numerari ſolent, in quorum vnoquoq; plura plerumq; reponuntur Axiomata; Locum autem *a Paritate*, ſiue *ſimilitudine facti*, vel

Digitized by Google

Rationis maximè attēdat; hunc enim frequenter adeò vſurpant etiam ipſæ leges, vt pluſquam centies, ac vicies eas hunc vſurpaſſe iam locum nonnullus animaduertat. Et certè plurima nequeunt probari, vel impugnari, vel decidi, niſi attenta ſedulò *ſimilitudine* Facti, vel Rationis &c. 36 *Diſputationem modeſtam*, cuius finis ſit *Veritatis* inquiſitio, amet; præterquam enim diſputando veritas inuenitur, vel ſaltem veritas hinc inde ſæpius agitata, magis elucelcit; ingenium obtuſius acuitur, acutum magis intenditur, rerum memoria confirmatur, lingua politior redditur, promptitudo, & audacia quædam laudabilis acquiritur: Semper autē diſputatio coram Viro Doctiore habeatur, qui propoſitas dubitationes clarius ſoluat, controuerſiam ſolidè dirimat, legis rationem luculentius explicet &c. 37. *Cum tot ſint* Ciuilium Legum interpretes, ac ſcientiſſimi, eos eligat, quibus primæ deferuntur partes a cōmuni Iuris peritiſſimorū ſuffragio, præter *Irnerium* ſcilicet, qui *Inſtaurator*, ac *Lucerna Iuris* appellatus fuit, *Bartolum*, & *Baldum*; *Caſtrenſem*, *Alexandrū*, *Iaſonem*, & *Ioannem ab Imola*, qui *Doctor Irrefragabilis* appellatus, ac nunquam hallucinatus dicitur, fuitq; *Alexandri*, *&* *Aretini* magiſter: Et *Bartolus* quidem in *Iure Dicendo*, ſiue in *Digeſtorum legibus*; Baldus *in Forenſibus Deciſionibus*, ſiue in *Cæſarum Sanctionibus* imitatus Cinum; *Caſtrenſis* in *Explanatione Iuris*; *Alexander* in *Opinionibus enucleandis*; *Iaſon* in *ordine*; Imola in *Cauſarum*, *ac Rationum cognitione*, *difficilium articulorum explicatione*, ac in *legum explicatione* excellere feruntur. *Baldum* ſecuti ſunt *Salycetus*, *Faber*, *Corbetus &c.* *Bartolum* *Angelus*, *Imola &c.* Hos frequenter euoluat, videatq; in quo hi conſentiant, ac diſſentiant, & quid vnus ab alio acceperit. 38 *Inter antiquiores* Conſiliorum libros præponat alijs cæteris paribus ab *Ancharano*, & *Romano* ob legum copiam, ſermoniſq; breuitatem, & ab *Alexandro*, *Romanoq*; editos propter opinionum cumulos. Animaduertat verò, minorem fidem dandam Auctoribus, dum Conſilia ſcribunt, quam dum Ius interpretantur, ſiue Commentarios in Ius Ciuile ſcribunt; nam ad eorum videntur ſe accommodare genium, pro quibus Conſilia dant, poſſuntque à pecunia, vel alia ſimili extrinſeca cauſa aliqua compelli ad nonnulla interpretanda, vel afferenda non adeò legitimè; quod non ſolet præſumi, dum Ius interpretantur. In Pluribus quidem huiuſmodi Conſiliorum libris plurimorum Legiſtarum ingeniū mirificè elucet. 39. *Cum peculiares tractatus* de vnaquaq; ferme materia Ciuili a celeberrimis Iuriſconſultis conſcripti ſint, eos habeat omnes, vel ſaltem illos, qui magis neceſsarij ſunt, editque à celebrioribus præ alijs Iuriſconſultis: Plures enim de eadem ſcripſerunt materia, ſed aliqui cum maiori, aliqui cum minori laude. Et Recentiores quidem nonnulli in hiſce Tractatibus non paucis, multis præferendi anti-

Digitized by Google

antiquioribus. Ab his quęſtiones ad tales ſpectãtes materias exactius ſolent examinari, quam ab alijs , qui ex inſtituto de illis non agunt. 40. *Enitatur benè vnã legem, eiuſq; rationem intelligere*; nam facilè aliarũ legum etiam cognitionem aſſequetur; ſimiliterq; peritiam acquirere vnius materiæ Ciuilis exactam pro viribus, nam facilè in alijs materijs ſimilem acquiret notitiam. Sciat autem, nunquam alicuius Ciuilis materiæ eam, quæ par eſt, cognitionem adepturum ſine plurium quoque aliarum imperfecta ſaltem, & quandoque perfecta notitia; Multæ enimuerò ſunt inter ſe ita connexæ, vt vna ſine alia ſatis percipi non poſſit. 41. *Magni eſtimet Deciſiones*, quę à *Senatibus*, *Parlamentis*, *Rotis*, alijſq; ſimul coactis Viris, ac illis, qui *Præfecti* fuerunt Senatibus, Parlamentis &c. habitæ ſunt. Hæ particularium Deciſionibus, ac Opinionibus per ſe præferendæ. *Leges etiam Municipales* celebrium maximè Prouinciarum, Ciuitatum &c. multi etiam faciendæ: Imò hę prę oculis habendæ ſimul cum illarum Praxi, & Reſcriptis Particularibus Principũ, vel Magiſtratuum ad eas ſpectantibus, vt quis particulares Caſus in huiuſmodi Prouincijs, ac Ciuitatibus occurrentes aptè ſoluere poſſit; *ſimul attendendo*, an illæ derogent Iuris Ciuilis Communibus legibus interdum, an illas limitent; *an leges* Iuſtianeæ ibi receptæ, ſiue omnes, ſiue aliquæ ſolùm (Nam & *Sextus Decret.* nõ eſt receptus in omnibus locis, in quibus recepti alij *Quinque*) & ſecundum illas iudicetur ; *Quinam* fuerit ſtilus iudicantium ibi &c. Recordetur tamen, leges omnes, ſi Leges ſunt, Conformes rectæ Rationi eſſe debere. 42. *Sollicitè animaduertat* circa Auctorum Citationes. *Primo* An legitimæ illæ ſint ; *interdum* enim afferuntur aliqui, qui in contrariam potiùs abierunt ſententiam ; has autem auctoritates vnus ex alio deſcribit: Quare niſi moraliter certus ſit de fidelitate referentis, Auctoritates maximè grauiores in ſuis ipſiſmet Auctoribus recognoſcat. *Secundo* Quorumnam ſint ; *nam* vnius auctoritas Viginti, & Quinquaginta præualere poteſt. *Tertio* Ad Quid. *Afferuntur* enimuerò nonnullæ, quæ ad propoſitã difficultatem haud ſpectant. *Quarto* An Auctores per tranſennam, & incidenter, an ex profeſſo de tali egerint quęſtione. *Quinto* An Auctores alibi eam retractauerint ſententiam, ac in libris poſterioribus alteri adhęſerint ſententię. *Sexto* An Auctores locuti fuerint ſecuti aliquam legem, vel conſuetudinem particularem talis Prouinciæ, vel Ciuitatis, in qua ſcribebant &c. 43. *Sæpe animo euoluat*, Ciuilium legum ſcientiam non inniti Auctoritati vt ſic celeberrimorum quorumcumque Iuriſconſultorum, ſed Rationi; & Rationes quidem plerumque ſaltem e Philoſophia Morali deſumi, quæ tandem in Principia Prima Moralia lumine naturæ nota reſoluuntur: *Hanc præterea Scientiam* non mediocre ingenium, ſed ſummum potiùs, ac vegetum exigere, quo præ-

ſtan-

Digitized by Google

ſtantiſſimi Iuriſconſulti, ac præſertim antiquiores abſq; dubio fuere præditi, in quibus mirari eſt ſæpe non minus clara ingenij lumina, quam in multis etiam Philoſophis, ac Theologis illuſtribus. Poſteriores quidem nonnulli hanc quaſi infamiam nobili huic facultati inuſſerunt, vt iam a multis haud inter Scientias numeretur, Auctorum numero dumtaxat ſua dicta confirmantes, quod *Aſinini* potius *genij*, quam *Philoſophici Ingenij* argumentum eſt. Vbi quis in horum lectione librorum diu deſudauerit, non niſi ad ſummum Humanæ fidei habitum acquirit. *Summam* enimuerò cōſequetur laudem ille, qui ſimul ad concludendum, vel decernendum affert Rationem, & Auctoritatem. 44. *Cum inter etiam celebriores Iuriſconſultos* de præcipuis quoque Ciuilium Legum materijs grauiſſimę ſint controuerſiæ, Opinionem eligat, Quę *melioribus innititur Rationibus*, Quæ *Iuſtitia*, ac *Æquitati Conformior*; Quę *verbis*, legum *mentiue* legiſlatorum Cōformior &c. Cum autem de his quoq; dubitatur, illa ſeligenda, quæ ſapientiorum ex communi Doctorum ſenſu Iuriſconſultorum ſuffragio magis comprobata. 45. *Vtile erit* habere notas Leges, quas ad Politicam gurbernationem ſpectantes in Veteri lege *Deus* tradidit; quas ante Chriſtum natum præcipui tulerunt legiſlatores, vt *Solon*, *Lycurgus*, *Numa &c.* & quas Romani nominatim ſeruandas decreuerunt. Ex his illuſtrare poterit leges Communes, vel Municipales &c. *Vtile quoq;* erit ſubceſiuas horas in *Poetarum, Oratorum, Hiſtoricorum*, aliorumq; eruditorum librorum lectione impendere. Celeberrimos quidem Iuriſconſultos multiplici eruditione ſuos de Ciuili materia libros adeo colluſtraſſe liquet, vt ſecerni nequeat, an magis in Ciuilibus legibus, an verò in Eruditionibus excelluerint; & ex illis quidem nonnullus fuit celebris Poeta: *Nec negari poteſt*, quin hæc ad illuſtrandas Ciuiles leges valde conducant: Imò in arbitrarijs Cauſis *Philoſophorum, Medicorum, Oratorum, Poetarum &c.* auctoritas afferri poteſt, vt id quod propoſitum eſt, probabile reddatur; Quod patet ex ipſis etiam Ciuilium legum libris: qui oſtendunt quoque, *Adagiorum*, ſiue *Prouerbiorum* Vſum apud Iuriſperitum laudabilem eſſe. Exempla quoq; Virorum, qui ob Actiones laudem, aut vituperationem ſunt conſecuti ſaltem publicam, ſi ad rem afferantur ab Iuriſperito, auctoritatem illius verbis conciliant: Caueat tamen, ne nominatim ita Poeſi ſe tradat, vt tempus Ciuilium legum, vel Cauſarum, quarum patrocinium ſuſcipit, ſtudio dicandum, in Poeſi impendat, vel impendere putetur, nam facilè amittet clientes &c. 46. *Quæ ſint Iudiciorum ſubſtantialia*, curet exactiſſimè intelligere; hæc autem plerumq; à recentioribus Iuriſconſultis ignorari illuſtriſſimi ſcripſere Iuriſconſulti; ac nominatim, *Quid ſit Litis Conteſtatio*, ſiue *Quid litem faciat*, ſiue *Quis totius Cauſæ ſtatus ſit*; ex huius enim ignorantia

Digitized by Google

rantia lites euadunt diuturniſſimę, multiplicantur &c. Neſciunt enim Iudices ſæpe, *Quando* diſputationes in Cauſa permittendæ, *Quando* inhibendæ: *Aduocatis* in *infinitum* diſputandi licentia conceditur: *Non ſemel, ſed ſæpius*, ac leuiſſima ex cauſa *Dilationes* dantur, cum tamen leges concedere videantur ſemel Dilationem, aut bis ad ſummum, idq; magna ex cauſa, vt probationum, ſi videlicet inſtrumenta ex aliqua Prouincia deferenda ſint, vel teſtes producendi &c.

47. *Animaduertat*, communem plane omnium Doctorum Iuris Ciuilis, imò & Gloſatorum (licet hæc multi facienda, ac per ſe præ cæteris) opinionem haud vim legis obtinere, ita vt ab illa recedere non liceat, illi enim probabilem tantummodo reddunt ſententiam, non vero certam, ac indubitatam; cui etiam cum laude aliquando poterit quis refragari, ſi rationem habuerit non leuem. Inſertæ à *Iuſtiniano* Pandectis Iuriſconſultorum ſententiæ, aliaque ſapientum reſponſa, quæ in Ciuilium legum libris leguntur, vim legis obtinent, eo quod Imperator ſic ſtatuit. Sciat autem à Iuriſconſultis illuſtribus editos fuiſſe libros, qui continent *Opiniones Communes* contra *Communes, Singulares &c.* nec eſſe communem, vel communiorem opinionem, pro qua plures numero, ſed pro qua plures ſapientia Scriptores ſtant, ac *ſingularem* vnius celebris Doctoris ſententiam poſſe meritò præferri interdum cæterorum omnium opinionibus &c.

48. *Quæ ſint Iuſtitiæ Commutatiuæ, Diſtributiuæ, ac Punitiuæ* Partes ediſcat, harumq; virtutum actus tum exerceat ipſe, tum alijs ſuadeat: Si vllus humanarum ſcientiarum peritus excellere debet in Iuſtitia, maximè Iuriſconſultus. Quo minus iuſtum prębeat conſiliũ, iuſtam ferat ſentẽtiam, à nullo alliciendus eſt pręmio, à nullo deterrendus eſt metu. Si in publico aliquo conſtitutus ſit munere, intelligat; iuſtitię limites nunquam ſe prætergredi poſſe, quos ſi prętergrediatur, reſtitutioni damnorũ, quæ illata ſunt cuique, ſe coram Deo obnoxium fore: & non rarò fieri poſſe, vt ipſe tanquam Conſiliarius teneatur magis principaliter, quam ille cui eſt à Conſilijs, ad reſtitutionem damnorum omnium, quæ integris quandoque Ciuitatibus, ac Prouincijs, Regniſq; ne dum Familijs ex minus æquo conſilio importari queunt: Atq; cum leges ſtatuant plura in fauorem *Pauperum*, ac *Miſerabilium Perſonarum, Viduarum, Orphanorum &c.* horumq; cauſas nominatim cęteris fauorabiliores eſſe decernant ipſæ leges, norit ſe grauiùs peccaturum adhuc, ſi magis Diuitum, ac Potentum Cauſis minus æquis contra illos, quorum à legibus ipſis *Piæ* dicuntur *Cauſæ*, ſententiam ferret, vel illis haud fauendum conſuleret: Caueat, ne illud comprobari poſſit ab ipſo geſtis, *Iudicum ſententiæ Venales*; *Omnia in Iudicio Venalia*; *Pecuniæ omnia obediunt.* Non ſolum ipſe ius ſuum cuiq; tribuat, verum etiam vt ab vnoquoque idem præſtetur, omni

opera

opera contendat, vt hinc tranquillitate vniuerſa frui poſſit Reſpublica. Imò ita Iuſtitiam, Iuſq; aliorum tueatur, vt nec *Motum Proprium* Principis, nec Clauſulas ex *certa Scientia*, ex *Plenitudine Poteſtatis*, aliaſq; ſimiles, ſi dantur, efficaciores, inſertas *Reſcripto*, tollere ius tertio quæſitum (*multoq; minus* Ius Naturale, quod aliquis haberet, cui nulla plane lex poſitiua à quocumque legiſlatore lata derogare poteſt) cenſere plerumq; ſaltem debeat, ſed pręſumere potiùs, tale Reſcriptum per *Importunitatem*, vel per *Obreptionem*, vel per *Subreptionem* obtentum, teneaturq; illud, tanquam nullum habere: de quo inter cæteros e *Canoniſtis* legatur *Seraph. dec.* 1082. *n.* 9. qui ait, ita etiam deciſum fuiſſe coram *R. P. D. Blanchetto* in vna Mediolanenſi *Fructuum* 24. *Apr.* 1592. Ac e Legiſtis *Vdalricus Zaſius tom.* 6. *Oper. lib.* 2. *Conſil.* 10. qui in Camera Imperiali Spirenſi Imperatorum huiuſmodi Decretum ſe de nullitate arguiſſe oſtendit &c. Sola eorum taciturnitas, quibus Princeps non reſcripſiſſet, vitiat *Reſcriptum*, redditque nullum vt *Rot. in dec. nou. dec.* 32. *n.* 5. *de Reſcrip.* habet: *Adeoque* tanquam Iniuſti Iudices accuſandi, imò & puniendi forent, qui huiuſmodi literas, vel Reſcripta executioni mandarent, vel vt executioni mandarentur, laborarent. *Numquam* non iuſtarum cauſarum patrocinium ſuſcipiat, multoq; minus cauillationes, falſitateſq; ad tuendam minùs iuſtam cauſam adhibeat, memor ſe teneri poſſe tunc ad reſtitutionem damnorum quæ inferrentur, vel clienti non monito de iniuſtitia Cauſæ, ſi contra illum ſententia ferretur; vel aduerſarijs, ſi contra illos cauſa adiudicaretur. Moneat, ſuffragiumq; ferat ſemper, vt in probitate, in doctrina, vel alijs in artibus pręſtantes viri honoribus, pręmijſque ſibi congruis afficiantur, & quò pręſtantiores, eo maioribus; improbis verò, & qui publicam perturbant pacem, debita decernatur pœna, ac nominatim illis, qui aliena rapiunt, alijſq; mortem inferunt, maximè ſi ex inſidijs, vel quibuſdam tormentorum generibus, à quibus nec præſtantiſſimus in armis ſe tueri poteſt. Si Chriſtianus, & Catholicus eſt, eniti debet, ne Chriſtiana, & Catholica Religio eo nomine male audiret, quod in Catholicorum Terris minùs hominum vitæ conſuleretur, illiuſq; ratio haberetur ab illis, qui pręeſſent, quam in Hęreticorum, Infideliumque Terris, & in ampliſſimis Infideliũ, ac Hęreticorum Ciuitatibus pauciſſimi à priuatis occiderẽtur, plurimi verò in exiguis etiã Catholicorum oppidis. Nunquam verò ſuadeat vlli, tanquam licitum, graui pœna innocentem afficere, & pręcipuè Capitali, propter aliquod publicum bonum, quod exiſtimaretur afferendum, ſi innocens re vera graui pœna afficeretur, vel capitis damnaretur; maximè dum vel in iudicio non probaretur crimen; vel hic præſtitiſſet quędam non per ſe mala ad nutum, imperiumq; Magnatis; multoq; minùs

ſuadeat,

ſuadeat, tanquam licitam, *teſtium ſubornationem* ad hoc, vt aliquibus de Crimine conuictis (licet non legitimè) bona eorum ſibi nonnullus adiudicare poſſit; aut *extorſionem* artibus minus æquis criminis re vera patrati; aut *vulgationem Criminis* alicuius grauioris, ac diuerſi ab eo, pro quo iuſtè alicui vltimum infligendum eſſet ſupplicium, præcipuè ſi ad huius opes ſibi cum maiori approbatione vindicandas, vt hæc fama in vulgus dimanaret, opera adhiberetur. 49. *In Ciuilibus Cauſis* litigantes inter ſe componere ſtudeat; horteturq; ipſe pecuniæ non auidus clientes ſuos, vt aliquod diſpendium pati velint in tranſactione, quam incertis litium euentibus ſemet obijcere, in quibus ingens pecunia inſumitur, ac ſæpiſſimè ſine fructu, & propter quas multi varias animi ægritudines contrahunt: *Si verò ipſe ſit Iudex*, breui litem dirimat; dum non eſt certum vllius ius, ac res eſt diuiſibilis, vnicuiq; pro maiori, vel minori probabilitate maiorem, vel minorem partem rei adiudicet. *In Criminalibus* verò Cauſis, dum non ſunt delicta notoria, publicoq; bono valde noxia, vel enormia, indignaue prorſus homine rationis compote, faueat potiùs *Reo*, quam *Actori*, humanæ compatiens fragilitati, maximè dum grauiſſima aliquis afficiendus eſſet pœna, multoq; magis, ſi vltimo ſupplicio; nec niſi probationes ſint luce clariores, ac nominatim Teſtes ſint indubitata fide digni, in vllum grauiſſimam decernat pœnam; caueatque, ne ab vlla animi paſſione ita perturbetur intellectus, vt *Præſumptiones* pro aliquio delicto, quæ ſunt *Leues*, ſibi appareant *Graues*; & quæ *Graues*, appareant *Violentæ*; & quæ *Violentæ vt ſic* appareant de *Iure*, vel *Iuris*: aut e contra. Sit Parciſſimus in quibuſdam ſuppliciorum generibus ad Rei confeſſionem extorquendam decernendis, multoq; magis in extremis, cum quibus vehemens eſt periculum, ne ſimul cum corporis interitu anima etiam in ęternum inferorum carcerem detrudenda ſit: *Præ oculis habeat*, Qualem, Quantamq; ſibi, ſi in tale delictum lapſus fuiſſet, ſincerè coram Deo vellet imponi à Iuſto Iudice pœnam. Sicuti autem non præceps, ſed lentus potiùs eſſe debet in graui pœna, & maximè mortis, cuique decernenda; ita intelligat, *Mortē vni illatam ſæpè Millibus vitam afferre*; ac *Impiam eſſe Pietatem, quæ in aliquos Publicæ tranquillitatis Perturbatores, aliorumq; vitæ nominatim Inſidiatores, exerceretur.* Si autem ipſe ſolùm ſponte patrocinetur Criminalibus Cauſis; *videat*; an delictum ſit ſuo dignum patrocinio; an legitimè excipi poſſit contra accuſatores, teſtes &c. nec minus æquis artibus Iudicij ſubſtantialia peruertat, vel Iudicem ſubornet &c. Sciat tamen eſſe opus Caritatis eximiæ, etiam coram Deo valde meritoriæ, liberare Reum, maximè innocentem; vel curare, vt pœna non grauior, quam re ipſa exigat delictum, in nullum decernatur, imò & merita mitigetur in quibuſdam delictis &c. *Hoc*

Digitized by Google

præterea animaduertat, ſe quandoquæ Caritatis titulo, & ſub p. m. teneri poſſe ad aliquorum in Ciuili, atque Criminali Cauſa patrocinium, licet nullum inde lucrum reportaturus eſset. P*auperum*, ac *eorum*, qui *multos habent æmulos ex inuidia, odioque propter eorum ſupra alios aliqua in re præſtantiam*, quam commendatiſſimas habeat cauſas. Oratoriæ Artis præcepta, ac præcipuè ad Affectus excitandos, Iudicumq; beneuolentiam ſibi conciliandã attinent, teneat; ſi Romano more in publico coram Iudicibus in Cauſa ſiue Ciuili, ſiue Criminali ipſe perorare debeat: Id autem non præſtet, niſi corporis, ingenijq; vires ad id habiles re ipſa habeat. In Conſilijs potius priuatis, ſiue calamo, ſiue voce tradendis ſuam collocet tunc operam illis à natura deſtitutus præſidijs. 50. *Sibi ſuadeat*, Ciuilium legum ſcientiam valde aſſiduum exigere ſtudium, nec in illa laudes vllum pro merito aſſequi poſſe, qui leuiter in illud incumbat. *Si autem* nouerit, vel audierit, nonnullos inter celebres Iuriſcõſultos habitos fuiſſe, aut haberi, qui nullum tamen, vel modiciſſinum tempus in legibus ediſcendis impendiſse videntur; *Aduertat* tamen: *Aliquos* poſſe non inter *Veros*, ſed *Adulterinos* numerari Iuriſconſultos; ſi nimirum pecuniarum acquiſitionem, patrimonijq; ampliationem ſibi propoſitam tantummodo habentes per Sophiſmata, & Cauillationes, per fas, ac nefas quaſcumq; Cauſas tuerentur; famamque celebrem conſequerentur, *vel* apud imperitos quoſdam, qui ſolummodo Vocis ſonum, in dicendo energiam, hiſque ſimilia attenderent; *vel* apud illos, qui mentis obtutum defigerent dumtaxat in Reportatas ex aduerſarijs Cauſarum victorias, non animaduertentes, quod illæ fuerint obtentæ propter varias ambages, multiplices cauillos, falſitates plurimas, Iudicum ſubornationes vafras &c. *Aliquos*, licet nunquam, vel breuiſſimo tempore fuerint in Scholis, priuato tamen in cubiculo ſolos, vel ſub priuati alicuius Preceptoris diſciplina, frequentique cum Ciuilium legum peritioribus congreſſu potuiſse illis operam nauare ſedulam: *Aliquos*, licet in legibus *Vniuerſalibus*, ſiue *Iure Cæſareo* nullatenus, aut leuiter ſint verſati, eſse tamen verſatiſſimos in Legibus *Municipalibus*, quibus ſolis in tali Ciuitate, vel Prouincia ſtatur, praximq; earum tenent exactiſſimè; & hos exiſtimari poteſt rationabiliter, maiorem quoq; laudem in Iure Ciuili municipali futurum fuiſſe vt conſequerentur, ſi notitiam etiam Iuris Cæſarei ſibi comparaſſent; illud enim proximè deduci ex Philoſophiæ Moralis Principijs communis Sapientum ſententia fert; eoq; Iura confirmare municipalia eſset valde laudabile; ac præterea iuxta illud, cum leges deeſſent Municipales, tanquam iuſtiſſimo e communi totius Chriſtiani orbis ſuffragio, cauſas tueri, aut ſententiam dicere &c. non poteſt non eſſe commendabile. *Aliquos* Naturæ bonitate, ſiue Ingenij, Iudicijq;

dicijq;

Digitized by Google

dicijq; præſtantia adiutos eas ſibi laudes in Ciuili Iure comparaſſe, quas alij longis etiam laboribus in illius ſtudio haud compararunt; quas tamen comparaſſent ampliores, ſi optimæ naturæ ſtudendi Legum Ciuilium libris laborem adiunxiſſent: *Aliquos* Iuris *Vſum* habere, nõ verò *Artem* Sicuti inter Cãtare, ſupputare &c. & artificiosè cantare, ſupputare &c. multum eſt diſcrimen; ita inter docere, & artificiosè docere, inter diſcere, & arte diſcere, inter exercere Scientias, & artificiosè exercere differentia haud eſt obſcura: In illo caſus, in hoc ars dominatur: illud præterquam ſæpè eſt laborioſum, eſt incertum ſaltem plerumque; hoc facilè expeditur, ac viå certiore. *Minus prudens exiſtimabitur*, qui certam ad Ciuilium legum ſcientiam ſemitam dimiſerit, vt dubiam proſequatur, maximè dum eo ingenio, iiſque naturæ dotibus à *Deo* non fuerit exornatus, quibus alij (qui tamen pauciſſimi ſunt) ſine valde accurato librorum *de Re Ciuili* ſtudio laudes multas in ea fuerunt aſſecuti.

Illuſtriſſimo Comiti

CÆSARI MARTINENGO

Cæſareſco Brixienſi,

Qui Plurimorum e Gentilibus ſuis

Omni æuo

In Belli, Paciſque Artibus Præſtantiſſimorum

Fumoſas Imagines

Aureis Virtutum Suarum Radijs

Splendidè Coronat:

Illuſtriſſimoque Domino

ANNIBALI CAPELISTIO

Patauino, In Quo

Generis Nobilitatem, Diuitiarum Copiam,

Ac in Morbis, quibus aſſiduè vexatur,

Animi Conſtantiam

Suſpiciunt Multi;

Animaduerſiones Quinquaginta

PRO ILLO, QVI IN CONTEMPLANTIS

PHILOSOPHIÆ

STVDIVM INCVMBIT

IVLIVS CLEMENS SCOTVS

E Comitibus Placentinis

Vt beneuolis eorum in ſe Animis

Par non nihil referat,

D. D. D.

Caput Octauum.

Digitized by Google

Digitized by Google

1 R*Oget Deum* etiam, atq; etiam: *Tum* ne permittat ipſum errare in illis, quæ Naturali lumine cognoſci queunt; *Tum* vt ſupernaturali lumine Humani Intellectus infirmitatem coadiuuet, confortetque. 2. *Inter Sanctos* colat præcipuè *B. Albertum Magnum*, qui ſingulari *Deiparæ* beneficio ſingularem rerum Naturalium cognitionem eſt aſſecutus; promiſiſſe autem illi fertur *B. Virgo* fore, vt in Naturali Philoſophia adeò excelleret, vt nullus fuerit, vel futurus eſset, qui comparari ei poſſet. Illius exemplum ſequatur, qui dicitur *frequenter rogaſſe eamdem Virginem*, ne permitteret ſe Philoſophorum rationibus à *Veritate Fidei auerti, Sed in fidei ſoliditate ſuam firmaret animam*; Quæ apparens ei dixit; *Eſto fidelis* in ſtudio perſeuerans; quia Deus te tanta ſapientiç copia dotabit, quod per libros doctrinæ tuæ tota Eccleſia illuminabitur: *Tamen* ante mortem tuam à Te omnis *Ars ſillogiſtica* auferetur, ne *in Fide Vacillare poſſis*, & vt in *Sinceritate Fidei perſeueres*. Hanc Viſionem de ſe ipſo *B. Albertum Magnum* narraſse in poſtrema lectione, quam habuit, in qua etiam Viſio comprobata fuit, ex *Ord. Prædic. Annalibus* habetur. *Cum idem* quoq; *Beatus*, ſi quando in aliquam incidebat in ſtudendo difficultatem, ad *eamdem B.V.* confugiſſe, & quod proprio ingenio non poterat, precibus impetrare ſolitum fuiſſe ferant; pijſſimis, ac ſaluberrimis hiſce veſtigijs inſiſtat. 3. *Intelligat*; Tum *Nullam* opinionem adeò lumini Naturali diſſonam fuiſſe, quam nonnullus e Philoſophis, etiam non infimæ notæ, non fuerit amplexus; Tum Philoſophum *Nullum* Supernaturali lumine deſtitutum communiter cenſeri, qui rectè, ac ſincerè nouerit ea omnia, quç Naturali Ratione ſciri, ac nominatim de *Deo*, poſsunt: *ideoq;* fatendum ingenuè, Supernaturali lumine opus eſſe, vt Philoſophicas etiam Veritates, & maximè ad Diuinorum cognitionem ſpectantes, Naturali conformes lumini quilibet aſsequatur. 4. *Cum rerum ſenſibus obuiarum* ſit nobis difficillima cognitio, imò rerum ſaltem plurimarum magis obuiarum cognitio magis difficilis, earumq; natura ſit nobis verè incomprehenſa, vt patet nominatim in *Quantitate Continua*, & *Succeſſiua*, in *Rarefactione*, & *Condenſatione*, alijſque non paucis ſimilibus, in quibus adhuc certant præclariſſimi Philoſophi, qui quò ingenio illuſtriores, eo magis ingenuè fatentur ſe adhuc non habere perſpectam *Naturam Quantitatis &c.* Et nulla ſit ferè opinio Philoſophica, quæ non habeat Philoſophos etiam celebres illius oppugnatores; *Haud miretur*, quod vis humani intellectus *Diuinæ Naturæ* quidditatem, *Myſteria Sanctiſſimæ Trinitatis, Incarnationis, Eucbariſtiæ &c.* non aſſequatur. *Cauſæ proximæ* plurimorum ſaltem effectuum Naturalium, ac nominatim *Metereologicorum* nobis latent plerumq; licet mentis aciem in eas intendamus ſedulò: *Conſiliaq; Diuina* nobis erunt

explo-

Digitized by Google

Digitized by Google

1 ROget *Deum* etiam, atq; etiam: *Tum* ne permittat ipſum errare in illis, quæ Naturali lumine cognoſci queunt; *Tum* vt ſupernaturali lumine Humani Intellectus infirmitatem coadiuuet, confortetque. 2. *Inter Sanctos* colat præcipuè *B. Albertum Magnum*, qui ſingulari *Deipara* beneficio ſingularem rerum Naturalium cognitionem eſt aſſecutus; promiſiſſe autem illi fertur *B. Virgo* fore, vt in Naturali Philoſophia adeò excelleret, vt nullus fuerit, vel futurus eſset, qui comparari ei poſſet. Illius exemplum ſequatur, qui dicitur *frequenter rogaſſe eamdem Virginem*, ne permitteret ſe Philoſophorum rationibus à *Veritate Fidei auerti, Sed in fidei ſoliditate ſuam firmaret animam*; Quæ apparens ei dixit; *Eſto fidelis* in ſtudio perſeuerans; quia Deus te tanta ſapientię copia d tabit, quod per libros doctrinæ tuæ tota Eccleſia illuminabitur: *Tamen* ante mortem tuam à Te omnis *Ars ſillogiſtica* auferetur, ne *in Fide Vacillare poſſis*, & vt in *Sinceritate Fidei perſeueres*. Hanc Viſionem de ſe ipſo *B. Albertum Magnum* narraſse in poſtrema lectione, quam habuit, in qua etiam Viſio comprobata fuit, ex *Ord. Prædic. Annalibus* habetur. *Cum idem* quoq; *Beatus*, ſi quando in aliquam incidebat in ſtudendo difficultatem, ad *eamdem B.V.* confugiſſe, & quod proprio ingenio non poterat, precibus impetrare ſolitum fuiſſe ferant; pijſſimis, ac ſaluberrimis hiſce veſtigijs inſiſtat. 3. *Intelligat*; Tum *Nullam* opinionem adeò lumini Naturali diſſonam fuiſſe, quam nonnullus e Philoſophis, etiam non infimæ notæ, non fuerit amplexus; Tum Philoſophum *Nullum* Supernaturali lumine deſtitutum communiter cenſeri, qui rectè, ac ſincerè nouerit ea omnia, quę Naturali Ratione ſciri, ac nominatim de *Deo*, poſsunt: *ideoq;* fatendum ingenuè, Supernaturali lumine opus eſſe, vt Philoſophicas etiam Veritates, & maximè ad Diuinorum cognitionem ſpectantes, Naturali conformes lumini quilibet aſsequatur. 4. *Cum rerum ſenſibus obuiarum* ſit nobis difficillima cognitio, imò rerum ſaltem plurimarum magis obuiarum cognitio magis difficilis, earumq; natura ſit nobis verę incomprehenſa, vt patet nominatim in *Quantitate Continua*, & *Succeſſiua*, in *Rarefactione*, & *Condenſatione*, alijſque non paucis ſimilibus, in quibus adhuc certant pręclariſſimi Philoſophi, qui quò ingenio illuſtriores, eo magis ingenuè fatentur ſe adhuc non habere perſpectam *Naturam Quantitatis &c.* Et nulla ſit ferè opinio Philoſophica, quæ non habeat Philoſophos etiam celebres illius oppugnatores; *Haud miretur*, quod vis humani intellectus *Diuinæ Naturæ* quidditatem, *Myſteria Sanctiſſimæ Trinitatis, Incarnationis, Euchariſtiæ &c.* non aſſequatur. *Cauſæ proximæ* plurimorum ſaltem effectuum Naturalium, ac nominatim *Metereologicorum* nobis latent plerumq; licet mentis aciem in eas intendamus ſedulò: *Conſiliaq; Diuina* nobis erunt

explo-

Digitized by Google

explorata ? *In Natura* Intenſionis , Motus &c. Philoſophi nonnulli in indaganda omnes vitæ ſuæ annos impenderunt , quam nec perfectè aſſecutos profitentur ; *Et* breui temporis ſpatio ea, quæ ſupra humanum ſunt captum, comprehendi poſſe exiſtimabimus? 5. *Quicquid Veritati Catholicæ* re ipſa repugnat, intelligat eſse à veritate , adeoq; à vera Philoſophia alienum. P*hiloſophia Vera* non poteſt non Veritatem docere ; ſi Falſitatem doceat , erit *Adulterina, Fallax*, ac *Sophiſtica* Philoſophia . Cum per nullam potentiam fieri poſſit , vt eadem res ſimul ſit , & non ſit ; *&* *Veritas* ſit conformitas intellectus ad rem prout eſt, vel non eſt ; ſi Fides docet aliquid ita ſe habere , à parte rei, & Philoſophia doceat non ita ſe habere, hæc procul dubio decipitur ; nam Fidei Diuinæ , quæ Diuinæ Auctoritati innititur, non poteſt ſubeſſe falſum, cum Deus, nec falli, nec fallere poſſit. Et licet multa, quæ docet Fides, ſint *ſupra lumen naturale*, non tamen ſunt *contra lumen* naturale intellectus , cui ſolummodo conſonum obiectum eſt *Veritas*, diſſonum ſemper *Falſitas*. Poſsunt quidem multa falſa apparere probabiliora veris, ſed non rectè iudicantibus. *Non tamen videtur* arguendus ille, qui ita limitatè loqueretur, *Quantum eſt ex vi naturalis luminis* , ſiue *Quantum humana præcisè ratio aſſequitur, hęc res ita ſe habere videtur*. At *Quantum eſt ex vi ſuperioris luminis*; ſiue *Quantum Intellectus ſupernaturali lumine informatus aſſequitur , non ita ſe habet* ; Nam veriſſimum videtur, Phyſicas rationes nonnulla obiecta ſuadere eſse talia, quæ haud talia eſse Fides docet ; & nos, niſi ſuperius lumen affulſiſset nobis , iſtis rationibus adducti Phyſicis fore vt aſsentiremus obiecti,sprout hæ ſuadent ; nec ab illis, qui Fidei noſtrę cognitionem non habent , e Philoſophorum ſimpliciter numero ex hoc relegaremur , imò potiùs in eo cum laude reponeremur . Certè nos, non niſi eodem lumine adiuti , vel non niſi eo ſuppoſito , quibuſdam argumentationibus , quæ contra nonnulla Fidei noſtræ Dogmata , & pręcipua afferuntur , vel afferri queunt , aptam reſponſionem præbere poſsumus. *Apud Chiſtianos* Philoſophia, & meritò, ſubordinatur *Fidei*, quæ magis certa, ac vera eſt , quam quæcumque omninò veritates etiam Metaphyſicæ , vel Mathematicæ . 6. *Cum aliquę veritates*, quas fides docet, cenſeri quoque , & rationabiliter, poſſint eſse iuxta lumen naturale ; *laudabiliter* faciet , qui in Philoſophicis talia obiecta proponet , vt à Philoſopho amplectenda abſolutè : & laudabilius faciet , ſi *vel* nouas rationes excogitet ad eas confirmandas opiniones ; *vel* melius, aut copioſius Rationes , quæ afferuntur , explicet . Minùs *ſapienter* (nam certum eſt , quod minùs *Chriſtianè*) faceret ; Qui contra huiuſmodi Veritates, *vel* Rationes excogitaret ; *vel* magis confirmaret Rationes , quæ iam contra illas afferuntur ; *vel* ſoluere conaretur Rationes , aut illas infirmare niteretur

teretur

Digitized by Google

ceretur, quæ fauent Veris re ipſa opinionibus; *vel* de obiectionibus ſoluendis, quæ contra huiuſmodi effata lumini quoque naturali conformia fierent, non laboraret. Vtinam nulli inter illos, qui ſe Catholicos numerant Doctores, ſint palliati *Alexandrai*, aut *Epicurei*, aut *Athei &c.* 7. *Quamuis aliqui ſcripſerint*; nõ eſse cuiuſuis dignoſcere, pluſne emolumenti, an detrimenti Chriſtianis attulerit, afferatque Philoſophia; *Imò* & *magnæ auctoritatis vti* & *doctrinæ vir ediderit*, *conſultius* eſse Chriſtianis ab hiſce ſtudijs abſtinere, per quæ plerique de Diuinę veritatis orbita ſæpe cernuntur turpiter, atque impiè deflectere; Attamen *operam Philoſophię Contemplanti* (nam de *Morali* haud hic ſenſus eſt) dare non omittat; *quæ* per accidens talium malorum cauſa eſt, & laudata à Sãctis Patribus antiquioribus ſęculis fuit; & *in qua* Sanctiſſimi Viri ſemet exercuerunt; & *cuius* ſtudium in Eccleſia Catholica ſemper ad noſtra vſque tempora perdurauit; & *quæ* multa ſecum affert bona; etenim, *prętquam* neceſsaria videtur ad Gentiles edocendos, & ad Sophiſtas, Hæreticoſque refellendos; *pręter* iucunditatem ſummam, quam intellectui affert rerum reconditarum, ac naturalium cognitio; *Illa* teſte experientia, ac ratione ſuffragante (cui ſolummodò Philoſophiæ imperiti, ne ipſi minùs periti videantur, refragantur) faciliorem aditum ad ceteras perdiſcendas ſcientias aperit, illamque ignorans multis erroribus ſemet implicabit: Imò qui diligenter Philoſophię ſtuduit, non ſolummodò exactiùs, verùm etiam breuiori temporis ſpatio cæteras perdiſcet diſciplinas: *Pernecceſſaria* autem videtur etiam ad aliquarum ſcientiarum cognitionem naturalis Philoſophia, ac nominatim Theologiæ, Medicinæ &c. *Si quis* enimuerò, vt par eſſet Chriſtiano, in Philoſophiam incumberet, Conditoris omnium *Magnitudinem*, *Bonitatem* ac *Sapientiam*, quæ in hiſce creatis maximè enitet, ſuſpiceret, laudaretque, illumq; deinceps vehementiùs, & diligentiùs diligeret. Inflammat Philoſophia, ſi vt par eſt tractetur, ad Dei amorem, honoremq; Quis enim (exemp. gr. Nam ſimilia afferri poſſent alia) non maiori amore, & honore Deum dignum cenſeat, quam proprios Parentes, à quo ex Philoſophia cognoſcit præcipuas ſui partes immediatè creatas fuiſſe, & conſeruari quoque, Parenteſque proprios concurriſſe ſolum ad quædam accidentia, vel formas quaſdam ſubſtantiales imperfectas; nec ſine ſimultanea cooperatione Diuina Parentes potuiſſe efficienter in hęc etiam influere, & quę præterea modo non à Parentibus, verum à Deo conſeruantur; adeoq; potiori iure Deum poſse dici Patrem ſuum, quam illum, quem ſimpliciter appellat Parentem, & cui ſummum honorem, ac amorem exhibendum eſſe ratio quoq; naturalis dictat? *Caueat ergo*, ne ſit ex illorum numero Philoſophorum, qui Chriſtianam fidem, Catholicamq; Re-

ligionem oppugnarunt, armaq; ad veritatem tuendam, propagandamq; data contra eamdem adhibuerunt, adhibentue, quorum Philoſophiā acerrimè reprehendunt S. Patres, ac fuerunt,ſuntue homines leues, aſſentatores, inepti, mendaces, adminiſtri ſcelerum, ac Sophiſtę;quorum mores vituperarunt Rhetores, Poetæ, Comici, & Satirici. Nec permittat,vt in ſe illud verũ deprehendatur dictum. *Si vis improbus eſſe, ſtude Philoſophię*: Quod potuit comprobari in certi Auctoris Philoſophię,prout à nonnullis explicabatur,ſtudioſis,nõ vero,in illis qui Philoſophię ſimpliciter vacarent. *Imò potius* in moribus ita ſe gerat, vt illius dicti aptioris veritatem ex ipſo cęteri colligant, *Si vis probus eſſe*, ſtude *Philoſophię*. 8. *Pauciſſimas ſaltem* ſciat eſſe Demonſtrationes perfectiſſimas in tota Philoſophia;quod patere poteſt ex diuerſitate opinionum, quæ inter eiuſdem etiam ſectæ aſſeclas frequentiſſimè, & circa ipſamet, quæ putant, Prima Principia, agitantur; ex diuerſitate Principiorum, quibus varię ſectę Philoſophorum innituntur. *Nemo autem* dixerit illud eſse certum,ac euidens in Philoſophia, quod celeberrimis ingenio quoque Philoſophis, & maximè, ſi hi nullo ducantur affectu, haud tale videtur. *Aliquę* quidem dicuntur Demonſtrationes, ſed *imperfectę*, vel *ex ſuppoſitione* talium Principiorum, quæ quandoq; ad ſummum Probabilia tantummodò ſunt; *aliquę* tali decorantur nomine à viris parum peritis, ac nominatim ignorantibus conditiones perfectiſſimæ,perfectioris, ac perfectæ Demonſtrationis; aliquæ etiam appellantur à Profeſſoribus tales, vt alliciant Iuuenes ad proſequendũ Philoſophiæ ſtudium, ne dum aſſererent eſse tantum Topicos, vel Probabiles Sillogiſmos, ab eo ſe retraherent ſtudio; quod tamen immerito facerent. Nec deeſse poſsunt,qui conſultò fucum facere velint. 9. *Sicuti tanquam imprudens*, imo & inſanus haberetur ille, qui dum perfectæ valetudini reſtitui non poſset, de minori acquirenda non laboraret; ſic cum vt plurimum ſaltem in Philoſophicis Demonſtratiua Veritas haberi nequeat, ſi ſapit,cur *Probabilem* non proſequatur intellectus, quæ illius quoque Bonum eſt, licet non *Optimum*? Si Artes,ſcientiaſque mere *Coniecturales* cum laude diſcunt homines cordati; *An* non ęquius ſcientias illas, quę *probabiles* re vera *cognitiones* intellectui afferunt? 10. *Cum Philoſophia* ab omnibus ſcientia appelletur,ac *Scientia* dicatur *eſſe cognitio rei per cauſam,per quam res eſt, & non contingit aliter ſe habere*: Caueat, ne loco ſcientię *Fidei*, & *humanę* habitum acquirat, Philoſophicis Principijs propter auctoritatem alicuius Philoſophi adhęrendo, ac Philoſophicis concluſionibus aſsentiendo ſaltem vltimò propter eiuſdem auctoritatem, ita vt licet addatur, reddaturue ratio, hęc ratio tandem in auctoritatem reſoluatur. *Hinc* in nullum *Philoſophorum*, vel in nullam Philoſophorum ſectam ſit ſummè

pro-

Digitized by Google

propenſus; iudiciũ enim rectum nimia propenſio impediet, efficietq; etiam quandoque, vt quę planè falſa ſunt, vt vera iudicet, excogitetq; etiam rationes, captioſas tamen, ad illa tuenda. 11. *Nullum quoque Philoſophorum Ducem*, vel Philoſophantium ſectam odio proſequatur; nam rectè,& Sapientiſſimè quoque ab illis dicta, tanquam abſona exiſtimabit, inuenietq; rationes ad eorum veritatem obtenebrandam. *Imò* de quocumq; Philoſophiæ Duce non niſi honorificè loquatur: Quis enim prudens arbitrari poterit, immeritò illum habuiſse tot aſseclas, qui illuſtres etiam Philoſophi fuerunt? Quæ rectè dicta fuerint, admittat; perperam dicta reijciat; non tamen illum vnquam irrideat, vel aliorũ illuſioni exponat, licet multa etiam minùs vera, imò & aduerſantia Fidei Catholicæ protulerit; *tum quia* homo fuit, ſicut cęteri, erroribus obnoxius; *tum quia* aliqua ſuo tempore explorata non erant, nec poterant eſse ſatis explorata; aliqua verò ſupernaturali lumine indigebant: *tum quia* non illius Principia, quæ verborum inuolucris obteguntur quandoque, modò ſatis intelliguntur, & in peiorem ſenſum forſan trahuntur à nonnullis illi infenſis: *tum quia*, cum multa etiam rectè protulerit, propter hęc laude dignus eſt &c. 12. *Philoſophantium ſectas* habeat notas ſimul cum earum *Duce, & aſſeclis pręcipuis*, ac *tempore*, quo inuectę; & *Principia*, propter quę hæc varietas extitit, intelligere ſatagat, non ex aduerſarijs earumdem, qui non nunquam haud ſincerè illa interpretantur, ſed ex ipſiſmet, vel alijs non infenſis; Arcana quidem ſapientiæ ingularis in eorum vocibus ſæpè deprehendet,& hinc ſummum eorum ingenium non raro admirabitur. Peſpectum quoque habeat; *Qua ratione illæ ſectæ propagatæ*,& *Qua cum laude*; & *Quo modo* aliquæ extinctæ,& *nonnullæ*, quę in minori erant pretio, pluris poſtea ęſtimatę &c. 13. *Quamuis initio certum debeat quicumque ſeligere Philoſophorum Ducem*, certamque ſectam: vbi tamen ſatis in Philoſophiæ ſtudio profecit, cæterorum perlegat, euoluatq; doctrinam Philoſophorum; eorumq; Principia, & concluſiones examinando, ex illis quoque fontibus ſapientiæ aquam hauriat; *Caueat* tamen, ne minùs conſequenter procedat: Eò quidem erit ſapientior, ſi eamdem concluſionem ex diuerſis Philoſophorum principijs probare, vel iuxta diuerſa principia diuerſas de eadem re concluſiones tueri nouerit. *Id* alacrius pręſtabit, ſi ſibi (quod veriſſimum eſt) ſuaſerit: *nullum* ex Philoſophorum Principibus eſse, qui in aliquibus etiam, quę lumine naturali cognoſci queunt, non errauerit: *nullumque* eſse e Philoſophis etiam celeberrimum, cui Deus omnes ſapientiæ naturalis theſauros communicauerit, & cuius ſcriptis, vel libris multa naturaliter cognoſcibilia addi non poſſint: *Nullamque* eſse Philoſophorum ſectam, quæ non in aliquibus præ alijs excellat, ſuaſque prę alijs habeat laudes: *Nec*

detinetur ingenium, minus tempus impendi neceſſe eſt in inueſtigandis naturæ arcanis, cauſiſq; proximis tot effectuum naturalium perſcrutandis. *Quare eorum Philoſophia* minori in pretio habenda, cuius maxima, & præcipua pars verſatur in huiuſmodi queſtionibus, omiſſis grauioribus, maiorisq; momenti, ac etiam magis iucundis. *Sciat autem* (licet imperitiores aliter ſentiant) plurimas ex his, quæ dicuntur ſubtiliſſimæ, ac Metaphyſicæ quæſtiones, minus exigere ingenium, quam verè Phyſicas; minuſq; præterea exactam exigere in ſtudio operam: Et de hominibus quidem illarum ſtudio deditis preçipuè verificari poſſe videtur illud, quod Satyricè cōtra vniuerſos Philoſophos vſurpatum fuit olim, vſurpaturque, *Eſſe,* Scilicet, *Homines Otioſos, Ignauoſque.* Vtinam ſaltem nulli Magnates à nonnullis Politicis huiuſmodi ſtudijs detineantur ſolertiſſimè, vt poſſint remotos illos ab ijs ſtudijs, quæ illorum magis ſtatum, ac dignitatem decent, faciliùs ad nutum regere &c. 16. *Ex Logica* prçſertim diſcat, *Quinam perfecti, Quinam imperfecti,* ſiue minùs *perfecti Syllogiſmi*; *Quæ* argumentationes propriç ſcientificorum; *Quanam* Demōnſtrationes perfectiſſimę, *Quæ* perfectiorés, *Quę* minùs perfectæ; *Quę* imperfectæ &c. *Quęnam* ſint Regulæ *Contradictionis,* ſiue *Propoſitionum contradictoriè oppoſitarum*; quas vbi exactè nouerit (neque breui temporis ſpatio id aſſequi credat) exiſtimet, ſe non leuiter profeciſſe in Logica: *Topicos* locos, ſiue qui probabilem tantùm reddunt argumentationem cum *Fallacijs* maximè extra *Dictionem* teneat. *Ex Metaphyſica vero*, prætertim *Distinctiones*, ſiue *Quomodo* res, ſiue entia dicantur inter ſe diſtingui, & *Quotuplex* admittenda diſtinctio &c. ex his enim variæ ſoluuntur quæſtiones, nec multa poſſunt intelligi in vniuerſa Philoſophia. *In Phyſica* notorum maximè effectuum ſingulares, immediataſque inueſtiget Cauſas. 17. *Vocum quarumdam*, quibus Philoſophi vtuntur in *Diſtinctionibus peculiaribus* ad controuerſiarum ſolutionem, notitiam aſſequatur; illę enim facilem aditum prębent intellectui, ſi rite percipiantur, ad percipiendas veritates Philoſophicas, ſolùmq; illas in minori pretio habent, qui eas aut ignorant, aut earum vim non percipiunt: Ex huiuſmodi diſtinctionibus illud quoque commodum reportatur, quod ſępè controuerſiæ quæſtiones inter ſe conciliantur. *Pręterea*, cum variæ ſint vocum Philoſophicarum acceptiones apud diuerſas Philoſophantium ſectas, imò quandoq; etiam apud eiuſdem ſectę aſſeclas, eas tenere nitatur omnes; *Tum quia* eorum ſenſum nunquam aſſequetur, & abſonum, diſſonum, imò & ridiculum quandoque ſenſum tribuet Auctoribus; *Tum quia* ſæpè in vocibus tantùm reperiet, tandem eſſe inter Auctores diſſidium. Quare ex illarum ſignificationis variæ intelligentia illud reportabit emolumentum quoque, vt tempus, quod in quęſtio-

nibus

nibus plurimis elucidandis tribuitur à non paucis longiſſimum, eò quod talium vocum intelligentiam non habeant, in grauioribus, maioriſq; ponderis quæſtionibus collocari poterit. 18. *Caueat, ne* in opinionibus Philoſophicis eligẽdis voluntas præueniat intellectũ, ita vt quis *ante ſtatuat* certis adhærere ſententijs, *quam* cognouerit, *An* Veritas magis faueat illis; *an* experientia illis refragetur &c. *Ante ſtatuat* certo Philoſophorum Duci ſemet addicere, *quam* examinarit, *An* ille ſit inter alios præſtantiſſimus, *an* intimius Philoſophicas Veritates fuerit aſſecutus &c. Si ab amore, vel odio in opiniones, vel Auctores ſe duci permiſerit Philoſophiæ ſtudioſus, nunquam in Philoſophicis proficiet, imò facile Sophiſta euadet: nam ad tuenda nonnulla, alia verò oppugnanda; licet immeritò, varios excogitare cauillos intellectum Voluntas iubebit. Videat præterea, ne paſſiones eædem plus æquo laudes Opinionibus, ac Auctoribus *Electis*, aut vituperationes *Reiectis*, vel nõ iuxta eorum meritum tribuant. *Certè ſubterfugiat* quam maximè haberi, vel eſſe in *Sophiſtarum* numero, quibus propoſitum erat nonnullis cauillationibus rem quamlibet ſuſcipere propugnandam, vel oppugnandam ob gloriæ, vel lucri cupiditatem. *Nihil eſt* in vniuerſa Philoſophia tam abſonum, quod varijs cauillationibus, ac Sophiſticis argumentationibus non poſſit reddi apparenter ſaltem probabile, vel etiam quandoque probabilius illis etiam, quæ tanquam indubitata propter experientiam quoque non fallacem habentur. 19. *Contra Manifeſtam experientiam* intelligat nõ poſſe dari vllum Demonſtratiuum, vel etiam Probabilem Sillogiſmum; Sophiſticum tamen poſſe afferri, qui à Sapientibus etiam Philoſophis difficilè ſoluetur. Experientiæ autem, quas aliqui dicunt ſe habuiſſe, vel habere, non facilè admittendæ, niſi ſint viri, *tum* fide digniſſimi, *tum* in experientijs habendis verſati; aliquando enim falluntur in his homines cæteroqui docti: eſſet quidem nimis inhumanum, rectæq; rationi diſſonum nonnullis, quæ ab hominibus ſinceræ fidei, cognitæque perſpicaciæ traduntur, aſſenſum pernegare, & eo maximè nomine; quod *vel* illæ refragentur doctrinæ alicuius Philoſophi; *vel* quis neſciat aſſignare cauſas talis effectus proximas. Indagandæ ſunt illæ, & cum non occurrant idoneæ, ingenui erit Philoſophi, ignorantiam fateri propriam, ac ab alijs petendæ. *Animaduertat autem*, multos effectus præſtantiſſimos a cauſis naturalibus produci, qui ſapientes etiam pleroſque latent. 20. *Ne ſit inſtar* Philoſophi cuiuſdam nonnullis ab hinc annis in aliqua Italiæ vniuerſitate celebri, & qui libros quoq; edidit Philoſophicos, qui petitus, *Cur oua dureſcant ad ignem, caro autem, aliaque ſimilia molleſcant*, reſpondit, *de hoc coquum eſſe interogandum*. Reddere cauſam enimuerò talis effectus nõ pertinet ad coquum, cui ſatis eſt ſcire huiuſmodi effectum ad hoc, vt

ſuæ

Digitized by Google

ſuæ arti faciat ſatis, ſed ad Philoſophum, qui naturalium effectuum cauſas indagat: Et horum quidem omniũ cum reddere cauſas ad Philoſophum ſpectet; *intelligit* quiſquis ſe Philoſophiæ ſtudio tradit, quã amplum habeat exercendi ingenij campum, nec eſſe ſibi otiandum, cum licet centum & amplius annos in hoc ſtudio impenderet, proximarum cauſarum nec centeſimæ omnino partis illorum effectuum, qui naturaliter in mundo cõtingunt, cognitionem aſſequeretur exactam. 21. *Inter Philoſophandi Rationes*, ſiue Philoſophorum ſectas, illam potius amplectatur, quæ breuius, ac facilius Philoſophicas veritates explicat: Attendat verò; *tum aliquam* poſſe videri faciliorem, eò quod nonnullis iam illius effatis ſit aſſuetus intellectus, non verò quod re vera ita ſe habeat illa; *tum Metaphyſicis* ſubtilitatibus nonnullis potius ſæpè occultari, quam manifeſtari veritatem. 22. *A Philoſopho adbibenda eſt fides* quibuſq; peritis in ſua arte; illiberalis enim, ac minùs ſapientis Philoſophi foret, in Mathematicis non fidem habere Mathematicis, in Medicis Medicinæ Profeſſoribus &c. Nec ex eo quod Philoſophus ſit, cenſeat ſe poſse de reliquis ſcientijs iudicium ferre, eaſq; ad nutum ſuum diregere: Supponit Philoſophus quoſdam naturales effectus, quorũ exiſtentiæ cognitio ad alias perſæpè pertinet ſcientias; cauſas ipſorum indagare ad ipſum pertinet. Quare dum vnanimiter Mathematici v.g. conueniunt in aliquibus effectibus viſis in cælis, quorum obſeruatio ad ipſos propriè ſpectat, aſserendis, licet aliquod Axioma ipſorum ex horum admiſſiõne relegandum eſset, haud illos pernegare debet, vel excogitare cauillationes ad illud Axioma adhuc tuendum. Veritati manus dandæ, cum illa ſit obuiam, à quocumq; illa manifeſtetur. *Si dum tale Axiomata, vel talis ſententia inducta fuit* in Philoſophorum nonnullorum ſcholas, de hoc, vel illo effectu, qui poſtea notus fuit, conſtitiſſet, diuerſum quid ſenſiſſent ingenui illi Philoſophi, ac veritatis indagatores; Quare potiùs contra mentem talium Philoſophorum faciunt, quid ad illorũ verba, non mentem reſpicientes adhuc tueri volunt oppoſitas ſententias vnanimi conſenſui illorum, quibus ipſi viuentes nunc adhærerent. *Si tamen* aliqui e Mathematicis ingenuis, & nulli Philoſophorum ſectæ addictis, potiùs decipi Mathematicos in ijs, quorum notitia ad ipſos ſpectat, exiſtiment, quam Philoſophos, vel aliquem e Philoſophis Principem; aut ſint diſſentientes in tali effectu aſſerendo, dum fuerint e celebrioribus; *Philoſophus ſtante dubio*, ſiue *negatiuo*, ſiue *poſitiuo* hoc inter ipſoſmet Mathematicos, antiquã ſequatur ſententiam, niſi habeat aliquam aliam demonſtrationem: Nam demonſtrationi, ac experientiæ etiam vnanimis omnium Mathematicorum, ne dum Philoſophorum, conſenſus poſtponendus ſine dubio. 23. *Axiomata nonnulla*, quæ inter Philoſophos circumferuntur;

Digitized by Google

tur; ſicuti & Principia quædam Philoſophiæ ab aliquibus aſſerta, non ſine delectu, ac diſcuſſione admittantur: *Tum quia* illa aliquando deſumpta fuerunt ex certo Duce Philoſophorum, non verò ab omnium ſectarum Philoſophis Principibus admiſſa; *Tum quia* huiuſmodi Axiomata aliquando, *vel* non ſunt quandoq; etiam certi Ducis Philoſophorum, *vel* ſolum incidenter tradita ab illo, aut in certa materia dumtaxat; at poſtea ab alij vniuerſaliter recepta, *Tum quia* multas limitationes admittunt, quæ cognoſcendæ ſunt; & hę aliquando tot ſunt, vt mirandum ſit, aliqua recipi inter Axiomata: *Tum quia* etiam *Prima*, quæ vocantur à nonnullis *Principia*, *vel* ſunt certi Principis Philoſophorum, *vel* ſunt talia tantum apud aliquam ſcholam, ſiue ſectam, quæ profitetur doctrinā talis Philoſophi, non verò apud alias omnes, quæ eamdem profitentur; *vel* ſunt particularia tantùm talis Vniuerſitatis, ſiue Academiæ, *vel* ſunt Prima Principia ex ſuppoſitione, ſiue hypoteſi aliqua. Si abſque animi paſſione aliqua ex his, quę à multis dicuntur Prima Principia, examinauerit ſedulò, vix probabiles eſſe concluſiones deprehendet *Vir* ſapiens: exceptiſque pauciſſimis Metaphyſicę, vel Logicę Principijs in Phyſicis etiam nō multa deprehendentur, quæ ſint certa & euidentia, & ex terminorum cognitione intellectui pateant, ita vt imperturbabilis ſemper remanere poſſit. 24. *Attendat*, aliud eſſe operam dare *Philoſophiæ vt ſic*, aliud *Philoſophiæ Ariſtotelicæ*, vel *Platonicæ*, vel *Stoicæ*, vel *Pythagoricæ*, vel *Ionicæ &c.* Neq; enim qui ſe tradidit ſtudio ſolius Philoſophiæ Peripateticę, vel Academicę &c. abſolutè *Philoſophus*, Sed cum addito dicendus eſt; elegit enim tanquam Ducem ſuum Ariſtotelem, vel Platonem &c. *Philoſophus* quidem *Peripateticus*, cum ex Ætimologia nominis dicatur ille, qui eſt *amator Sapientiæ, prout tradita ab Ariſtotele*, minori laude dignus eſſe videtur, quam cum quis dicitur abſolutè *Amator Sapientiæ*; videtur enim reſolui illa locutio in *Fidem*, quæ eſt aliena à *Scientia*, & ſe paratum oſtendit ad tuendam Ariſtotelis Philoſophiam, etiam ſi minùs vera deprehenderetur &c. Præterea valde imperfectę eſſent illę cognitiones, quæ Philoſophi cuiuſque ſenſui inniterentur; nam inter *Topicos locos* ille, qui eſt ab *Auctoritate*, cęteris omnibus infirmior cenſeri ſolet. 25. *Ne eorum numero Philoſophorum aggregetur*, qui nuda dant verba; ſolumq; per ſynonimas quaſdam voces, quas conſultò excogitant quoque, ſolutiones quęſtionum grauiſſimarum prębent, peccantq; cum re ipſa reddunt pro ratione illa, quę re ipſa in quæſtione ſunt. Et nonnulli quidem Philoſophiæ Doctores ſolent huiuſmodi vocum communicatione aliquibus parum peritis, & maximè Philoſophiam auſpicantibus, illudere? *Sedet &* aliqui ſcioli ſibi ſuadent ſe multum profeciſſe in Philoſophia, *cum* multas ex his ſynonimis vocibus norint; vel *cum*

quaſdam

quaſdam ex celebrioribus notas habent, quas frequentiſſimè vſurpant, & quaſi oracula quædam videntur proferre; qui ſi vlterius vrgeantur à viro docto, idem per idem reſpondent, & tandem dicunt, *iſtud eſſe Primum* Principium. 26. *Mathematicæ ſtudio ſe etiam tradat*; neque enim multa, eaq; præclariſſima ſcire poterit, ſpectantia ad Philoſophũ re vera, niſi multa nouerit ex *Geometria, Aritmetica, Perſpectiua, Aſtrologia, Muſica, & Mecanica*: Nec niſi illis informatus ſciẽtijs de quæſtionibus, quæ earum notitiam petunt, iudicium ferat; *Attendat verò*, licet poſſit ſupponere quædam ex principijs harum Mathematicarum ſciẽtiarum, dum tamen ex Mathematicorum (qui ſæpè diſcordes etiam ſunt) auctoritate etiam vnanimi tantùm concludet, licet aliqua euidens quoq; pręmiſſa e Philoſophia concurrat, ſe illius concluſionis non Scientiam, ſed fidem habiturum. 27. *Licet aliqui verborũ* obſcuritatẽ poſſint amplecti, vt cõcilient ſibi opinionem illius ſcientiæ, cuius re vera non ſunt compotes, nec poſſint redargui de ignorantia, ſed ipſi potius alios arguere de non intelligentia; ideoque hi vituperandi: *Non damnandi* tamen Philoſophi abſolutè, qui dicuntur obſcurè locuti; *Tum quia* eorum doctrina quandoq; eſt obſcura hominibus hebeti ingenio non verò acutiori, & ad illos repellendos potuit obſcuritas quædam conſultò quæri; *Tum quia* ex interpretum vitio aliquando obſcuritas orta; *Tum quia* ſapientiæ arcana non cuiquam patere debent; *Tum quia* rerum ipſarum obſcuritas ſæpè non patitur dicendi genus clariſſimum &c. *Inter hos*, qui ſolent obſcurè loqui, reponi ſolent *Chymici* (haud horum nomine digni ſunt fumidi quidam Alchimiſtæ, & alij furnulos adhibentes, qui quibuſdam operationibus infamiam Chymicorum nomini pepererunt) *Qui re vera* ſunt *præclari Philoſophi*, & *à quibus ante cæteros* Phyſica videri poteſt diſcenda; nam nemo poteſt melius ſcire, ex quibus res Phyſicæ componuntur, quam qui in earum diſſolutione verſatur. Habent illi Vocabula propria ſuæ Philoſophię, ſicuti & Ariſtoteles, alijq; ſuę; illa minus nota ſunt, quam Ariſtotelica, quia magis his aſſueſcunt, qui in Philoſophiam incumbunt. 28. *Caueat*, ne inter illos numeretur, qui petiti, cur hi effectus, & non alij oriantur, v.g. *Cur cera liqueſcat ad Solem; lutum verò induretur &c.* dicunt, *Hæc eſt Natura Ceræ*, luti &c. Hoc etiam quiuis idiota ſcit. Non Philoſophus erit, niſi particularium effectuum *particulares* cauſas cognouerit præter Vniuerſales; niſi *proximas, immediataſque*. Non debet autem has inquirere, dum de effectibus non conſtat. 29. *Haud neget*, quæ experientia conſtant, licet neſciat reddere rationem, *vel* illa non intelligat; aut aliquos effectus *Dæmoniacas* operationes cenſeat ex eo quod cauſam eorum ignoret: *Imò* ingenuè potiùs fateatur *ſe ignorare*, qua ratione Natura in aliquibus operetur, quam proferre in medium ali-

Digitized by Google

qua à quibus ſenſus penitus abborret. 30. *Numquam perfectus Phyſicus* fore vt euadat, omninò arbitretur; ſi in cubiculo tantum naturas rerum ſpeculetur: Naturę rerum non accommodantur iſtiuſmodi ſpeculationibus; ſed hæ illis penitus accommodandæ: Quare *experimentorum* amicus eſſe debet; *Qua* tamen *Tum* pro viribus ab ipſomet fiant, *Tum* etiam caute fiant; & præſertim *diſpiciatur*, ne quæ ſunt contingentia, ſiue per accidens, ſumantur, tanquam per ſe à natura facta. Phyſica ſcientia per ſe *Phyſicis experimentis* innititur; non *Metaphyſicis ſubtilitatibus*: quæ vtinam perſępè non ſint Metaphyſicæ Chimeræ (& de *Entibus* quidem *Rationis*, inter quæ numerantur *Entia* huiuſmodi *fictitia*, agere ſolent, & non rarò latiſſimè, complures Metaphyſici recentiores) Phyſicarumq; paſſionũ Phyſicæ cauſę ſunt aſſignandæ. *Experimenta* hæc, quantum fieri poteſt, ſint Nota, nec ſemel, *oculis*, non *auribus*; & dum experimenta non reſpondent, nullis Auctoribus etiam grauiſſimis fides habenda: *Potior quidem* fides habenda in Phyſicis Auctoribus illis, quos nouerit fuiſſe verſatos in Phyſicis experimentis. 31. *Sicuti rariſſimè debet confugere* in aſſignanda cauſa Phyſica effectuum ad *Primam Cauſam*, ad *Occultas Qualitates*, ad *Naturæ diuerſitatem*, ad *Magneticum*, vel *Sympathicum Conſenſum &c.* hæc enim meritò dicuntur ſæpiſſimè *Aſylum ignorantiæ*: Ita intelligat in multis non poſſe certò proferre, *niſi Coniecturas*, ſiue *Coniecturales*, in pleriſque ſolùm *Probabiles, cauſas*. 32. *Caueat*, ne ſit ex illorum numero Philoſophorum, qui aliqua non patentia, nec ſenſu, nec ex terminis, ſupponũt, & *non* probant, voluntq; ſibi adhiberi fidem, ac ſi eſsent Diuina informati ſcientia: *Tenaceſq;* ſunt in quibuſdam ſententijs eo ſolùm nomine, ne iacturam faciant *Honoris*, vel *Famæ*, dum antiquas, ſiue præteritas, quas vel didicerunt, vel docuerunt opiniones, modò reijcientes, ignorantię prętetitæ redargui poſſe videntur; Cum tamen *Vera Sapientia longè à Superbia remota* ſit; *Veraque Philoſophia ſolam Veritatem indaget, & in illa conquieſcat.* Simul *tamen* caueat, ne à Nouarum ſtudio rerum ad Veritatem deſerendam impellatur: *Nec vnquam* dimittat *Certa*, vt *Dubia* ſectetur. 33. *Quamuis videri poſſit*, non per ſe decere Philoſophum eſſe fabularum amatorem, nec Metaphoricis quibuſdam vocibus vti, *Animaduertendum* tamen: *Tum* celeberrimis ferme ſemper fabulis aliquam Veritatem locum dediſſe; ſub Fabularum tegumento; *ſub Metaphoricis* Verbis, quæ conſulto ſicuti & *Ænigmata*, ac *Paradoxa* quędam à pręclaris vſurpata Philoſophis, reconditam interdum latere Philoſophiam, arcanoſque ſapientię ſenſus: *Tum* antiquiſſimos Poetas fuiſſe illuſtriſſimos Philoſophos, nominatimq; *Theologos naturales.* 34. *Intelligat*, in rebus multis, maximè ſi à ſenſibus remotæ ſint, facilius eſſe explicare, *Quid non ſint*, quam *Quid* ſint; Ac præterea eſſe

facilius

Digitized by Google

facilius aliorum ſententias oppugnare (præcipuè cum aliquorum ingenia ad id habeant propenſionem à natura) quam propriam proferre ſententiam. Ex *Impugnatione* autem aliorum, & ex *Cognitione Quid non ſit res*, nunquam Philoſophus quis euadet perfectus; Poteſt autem indicare cauſam, quę ſibi occurrit multorum effectuum, donec alia melior occurrat, vel ſibi, vel alijs, licet ſibi non videatur planè adhuc ſatisfacere. Aggredi valdè ardua interdum ſummæ laudi tribui poteſt: Datur forſan hinc occaſio alijs, vel eam rationem magis explicandi, confirmandiue, aut aptiorem aliam excogitandi. 35. *Cum aliqui Philoſophi*, ex antiquioribus præſertim, *ænigmaticè*, & *quaſi in myſterio* loquantur, nec exploratus poſſit haberi eorum ſenſus, haud eos certò pro aliqua ſententia adducat; nec illorum dicta referat, quaſi deliramenta, & quę riſum excitent in vulgaribus etiam hominibus: Haud illi in Prouincijs, in quibus literarum ſtudia florebant, famam ſapientiæ ſibi conciliaſſent, & ſummam, ſi ridiculam propoſuiſſent Philoſophiam. *Si plura ab illis tradita* non intelligit, ſuam fateatur inſcitiam, & potiùs ſuſpiciat, quam irrideat, vel irridenda proponat. *Si aliquis* Philoſophus ita malè de Philoſophis anteceſſoribus meritus fuiſſet, vel mereatur, dignus plane eſſet, cui par referretur. *Irridendi planè, qui ex aliorum ſapientum irriſione famam ſibi ſapientiæ vindicant.* Minus etiam prudenter ſuæ famę cõſulunt; Nam quæ laus ſapientiæ debetur illis, qui ab opinionibus vulgo etiam ridiculis recedunt, vel illas impugnant? Id e viliſſima philoſophantium fæce quiuis pręſtare enimuerò poteſt. Eorum potiùs amplificanda ſcientia eſt, qui ex induſtria refelluntur, vt oppugnantis magis etiam innoteſcat ſapientia. 36. *Sciat ad Philoſophum Naturalem* ſpectare res prout de facto conſiderare, non de poſſibili; ſupponit enim hunc rerum ſtatum, ac deinde cauſas horum effectuum, & extrinſecas, & intrinſecas inquirit, cum illis proprietatibus, quas Auctor naturæ huiuſmodi rebus communicauit. Quæſtiones de poſſibili ad Theologum Naturalem, vel Supernaturalem potiùs ſpectant. Nomina autem ſunt impoſita rebus, prout de facto. 37 *Illas non amplectatur propoſitiones*, & *opiniones*, ex *quibus* impoſſibilia ſequuntur; *Quibus* repugnat planè ſenſus; & *Quę* falſis, vel improbabilibus, vel fictis more Poetarum, & excogitatis tantummodò ad certos ſuos fines, vel ad aliorum ſenſibus ſemet accommodandum innituntur rationibus. Non defuerunt quidē Philoſophi, qui quaſdam opiniones à vulgo approbatas amplexi ſunt, *vel* ad auram popopularem captandam, *vel* ne a populo, aut magiſtratu aliquod paterentur damnum, ſiue illis redderentur infenſi, licet re vera interius haud ita ſentirent: hoc autem patere poteſt ex alibi dictis, vel ex eorum principijs deduci; Quæ cũ vulgo non paterent, non illius odium

incurrebant. Dum autem voluerunt genium vulgi ſequi, nedum contra ſenſatam experientiam aliqua, ſed etiam inueroſimilia aſſumere potuerunt. Huiuſmodi Philoſophos, etiamſi eſſent e celebrioribus, haud quis imitetur. *Debet Philoſophus*, vel tacere, vel veritatem proferre; Conſtantia, animiq; Magnitudo propria eſt Philoſophi. A viro ingenuo mendacium longè debet abeſſe. Poterit quidem aliquando Philoſophus aliorum referre ſententias, qui contra id, quod ipſe ſentit, ſentiunt, nec explicare ſuam opinionem: Quam ſi compellatur declarare, verbis ambiguis, ſiue æquiuocis, ſi timeat aliquod ſibi graue damnum, declarare etiam poſſe videri poſſet. Non fungeretur quidem boni Philoſophi officio, ſi acueret ingenium ad aliorum falſas opiniones Philoſophicas contra priuatum ſuum quoque ſenſum varijs Sophiſmatibus tuendas. 38. *Attendat*, licere Chriſtiano Philoſopho; *tum* Philoſophi Ethnici ſententiam repugnantem etiam Diuinis placitis indagare, ac oſtendere eſſe talem, vel non eſſe; præterquam enim aliquando poſſunt alicui tribui opiniones, quæ re vera ab illo non ſunt approbatæ, nequibit Chriſtianus illius refellere errores, ac ſolidè, niſi eos cum rationibus, quę ad tale aſſertum impulerunt Philoſophum, notos habeat: *tum* etiam ſuppoſito errore contra fidem Philoſophi, ſiue *ex hypoteſi*, ſiue *conditionatè* quærere, quid concedendum foret ab illo, ſiue admittendum ſit. Poteſt enim quis v.g. cum laude quærere *primò*; An Ariſtoteles *populariter* ſolùm, an verò *philoſophicè* Mundi, ac Motus ęternitatem admiſerit; aliqui enim cenſent, illum ad auram populi captandam, iramq; legum effugiendam perterritum cicuta *Socratis*, ac mulcta *Anaxagoræ* æternitatem propoſuiſſe in 8. *Phyſic.* ac *libris de Cælo*; iuxta verò principia, quę poſuit, *vt definitionem Naturæ, Temporis, Mutationis &c.* illam excluſiſſe: *ſecundò*; an ſuppoſita æternitate mundi ab Ariſtotele aſſerta, conſequenter neceſſariò admittenda ſit animarum rationalium infinita multitudo, an potius circulatio animarum, ſiue illarum regreſſus ad corpora ſaltem eiuſdem ſpeciei &c. Et ex iſtis quidem ſequelis *factis hypoteſibus* poteſt argui ſæpe falſitas, vel error, vel impoſſibilitas propoſitionum *abſolutarum*. Errori autem, falſitati &c. quæ ſequeretur ex hypoteſi, Philoſophus nõ aſſentitur, ſed ſolum aſſentitur Sequelæ, ſiue aſſentitur, quod ſequatur talis falſitas, error &c. adeoq; non peccat contra Fidem, licet conſequens eſſet cõtra illam. 39. *Ne ex eo præcisè*, quòd aliqua opinio ſit *Vulgi*, eam Philoſophus reijciat: licet enim in multis decipiatur Vulgus, ac nominatim in illis, quę ſenſum ſuperant, aut ſenſui non ſunt obuia; vix tamen vlla recenſeri poteſt Communis opinio vulgi, quæ non habeat aliquam Veritatis ſpeciem; An verò ſit apparens tantum, eſt Philoſophi diſcutere. Eo quidem cæteris paribus probabilior opinio, quę a Philoſopho examina-

ta,

Digitized by Google

ea, admiſsaq; cum Vulgi opinione etiam conſentit. 40. *Curet habere perſpecta quam maximè*, quæ de *Deo*, tum *Phyſicè, tum Metaphyſicè*, ſciri queunt; quę enim dignior Philoſopho notitia hac eſſe poteſt? Quæcumque vel probabilis cognitio de *Deo* videtur anteferenda Demonſtrationi cuiq; de cęteris rebus creatis. *Exiſtentiam autem Dei*, illiuſq; *Efficientiam*, ac *Prouidentiam* præ cæteris, rationibus lumini naturali conformibus ſibi ſuadere nitatur, vt contra *Atheiſtas*, tum *illos*, qui abſolutè negant Deum exiſtere, tum *illos*, qui concedunt quidem Deum exiſtere, ſed nullum habuiſſe, vel habere concurſum in genere cauſæ efficientis ad productionem, cōſeruationemque creatarum, nihilq; laborare de rebus creatis, & ab aliquibus nominantur *Athei Ariſtotelici* (licet immerito iſta ſecta dicatur Ducem habere Ariſtotelem) hęc eadem probare poſſit, illorumq; errata euincere. 41. *Illas Diſputationes* amplectatur, foueat, ac frequentet de rebus Philoſophicis, in quibus diſputantes propoſitam ſibi habent inueſtigationem veritatis, quam diſputationibus placido animo factis perſępè homines aſſequuntur: Euitet verò illas, quę ad imperitorum plauſum fiunt, aliorumq; Victoriam, & Cōfuſionem vltimò quærunt. Harum ſtudioſi, licet conuincantur, clamore tamen, verbiſq; multis ad rem non ſpectantibus ſibi plauſum fieri ab imperitis, qui adſunt, quandoque etiam curant, ne dum cupiunt; ac de Veritate nō ſolliciti ſolummodò pertinaciam in ſuis opinionibus, quas proponunt, affectant. Ex omnibus tamen huiuſmodi quoque Diſputationibus fructum aliquem reportabit ſemper prudens, ac ſapiens Philoſophus, ſi aderit: *Qui tamen* cum nullo diſputet (niſi interdum aliquorum voluntati indulgendi, aut exercendi ingenij cauſa, breui aliquo tempore tamen, & dummodo diſputantes ſint modeſti) qui in re controuerſa certæ ſtatuit iam adhęrere ſententię, vel falſam omninò vult amplecti ſententiam ſophiſticis quibuſdam probationibus fulcitam; Hunc enim fructum reportabit ex huiuſmodi diſputationibus, & maximè longis, dolorem capitis, vocis, laterumq; debilitatem, & quandoq; etiam irriſionem, vel minorem etiam exiſtimationem ab imperitis, qui pluris exſtimant eos, qui voce magis ſunt clamoroſi; Et vtinam interdum non reportet contumelias a diſputantibus huiuſmodi hominibus, qui ſolent eſſe, quò magis imperiti, eò minùs modeſti. 42. *Indignas Philoſopho* prorſus exiſtimet contumelias in quodcumq; hominum, & maximè eorum, qui in idem literarum ſtudium incumbūt, iactus. Muliercularum, ruſticorumq; hominū illæ potius ſunt propriæ. Arma, quibus te *tueri* debet Philoſophus, ſunt validiſſimæ *Rationes*, quibus ſuam *propugnet* ſententiam; quibus verò alios aggredi debet, ſunt validiſſimæ *Argumentationes*, aliorum *oppugnantes* opinionem. 43. *Vt rectum ferat iudicium de Opinionibus*, æquus iudex ſedeat

inter

inter partes; & audiat, quid aduerſantes inter ſe ſententię in medium proferant, & illa examinet ſimul cum iis, quæ ſibi pro vtraque occurrunt parte; *Neq;* ſit inſtar eorum Iudicum, qui pecunia, promiſſis, vel metu &c. adacti, antequam partes audiant, iam ſtatuerunt pro vna ſententiam ferre, licet iuſtitia ſtet pro alia. Quæ firmioribus innititur rationibus, illam amplectatur; Cum opinio æquè probabilis viſa fuerit, tunc amico Philoſopho adhærere poterit; apud enim Ciuiles quoq; Iudices *aliqua Amicorum Cauſa dicuntur.* 44. *Animaduertat*, quamuis per ſe paucioribus Rationibus, & Vnica, ſi fieri poteſt, ratione firma ſuam ſtabilire ſententiam eniti debeat Philoſophus; argumentorum enim multiplicatio ſententiæ infirmitatem indicare videtur, quaſi multis indigeat fulcimentis: aliquando tamen illas multiplicatas, maximè ſi ſint connexæ, euincere poſſe intellectū ad aſsenſum alicui opinioni præſtandum; ita vt ex illis *collectiuè acceptis*, non a *ſingulis diſtributiuè*, intellectus, & meritò, ad aliquam opinionem impellatur, & ex his omnibus integretur quaſi vnica Demonſtratio; quam nunquam ſatis oppugnabit, qui vnicam tantùm Rationem ſingillatim ſoluet quoque, ſed qui virtutem earum omnium ſimul ad talem aſsenſum neceſsariò concurrentium oppugnabit. 45. *Attendat vehementer, cū ſublimia ingenia* ſolitas nō conſueuerint calcare in philoſophando vias, ne dum inſolitas quærit, in *Labyrintheas* incidat, & nominatim in *Inconſequentias*. Quare licet aliqua Nouitas in quibuſdam Principijs cenſeri poſset per ſe laudabilis, nec illa vt ſic veritati vlli præiudicium facerent; *Quam conſequenter* tamen procedere quis poſſit, ſuas opiniones cōfirmando, & argumentationibus, quas cęteri Philoſophi contra illum congererent, reſponſum afferendo idoneum, ſollicitè videndum. Eſt quidem verum, quod aliqua, quæ alijs videri poſsent abſurda, inconuenientia &c. ipſe talia poterit non reputare: Sic enim quoque inter Philoſophorum Peripateticorum, imò & Theologorum ſcholas non idem ſenſus eſt circa hęc abſurda, inconuenientia &c. 46. *Licet conciliare* Philoſophorum ſaltem celebriorum opiniones eſset ſatis laudabile; caueat tamen, ne futilis ſit hic labor, maximè cum aliqui videantur conſultò diſceſſiſſe ab aliorum ſententijs: exiſtimari tamen poteſt, pleroſq; ſaltem e Sapientioribus ſolùm in vocibus diſcrepare; aliquorū ſenſus ab interpretibus, vel ab eorum ſucceſsoribus corruptos &c. difficilè enim videri poteſt, quod in quibuſdam Primis Principijs, & nominatim Phyſicis, non conueniant; Ideoq; non omninò improbabiliter ſentire a nonnullis cenſentur illi, qui aiunt, *Ariſtotelem* cū in *primo Phyſicorum* loquitur de *Materia Prima rerum omnium ſublunarium*, eamq; definit, locutum eſse de *Materia Metaphyſica*, ſiue de Ratione *Materiæ abſtractæ*, quæ eſt ratio metaphyſica, in qua conueniunt omnes ma-

teriæ

Digitized by Google

teriæ Phyſicæ, licet differant notabiliter ſaltem aliquæ inter ſe, ſicuti dum loquitur de *Forma*, eamq; definit, rationem cōmunem Metaphyſicam *Formę* definit, Phyſicè enim plures ſunt ſpecie; & volunt *Ariſtotelem* ſentire cum *Democrito* in compoſitione corporum, eorumque reſolutione ſolam A*tomorum*(quas aliqui appellant *Spiritus*, quos ſubdiuidunt in *Craſſiores*, & *Subtiliores*, alij alijs nominibus) compoſitionem, ac reſolutionem, quod videtur eſse magis ſenſibus peruium, admittente; idq; pręterea ex ipſomet *Ariſtotele* in Libris nominatim *Metheororū*, vbi magis Phyſicè loquitur, quam in libris Phyſicorum, colligere ſe aiunt &c. Vtrum hæ, alięque ſimiles conciliationes iure merito fieri poſſint, ſatis accurata diſcuſſione opus eſt. 47. *Non ſpernat* lectionem Oratorum, Hiſtoricorum, Philoſophorum Moralium &c. Nam ab antiquioribus *Oratoribus* multis, qui fuerunt pręſtantiſſimi Philoſophi quoque, vt *Cicero* inter cæteros (ſicuti & Poetę) multa excerpere poterit valde opportuna Philoſophiæ. Et ab *Hiſtoricis* quidem, ſicuti à *Geopraphis*, *Coſmographis* &c. multa neceſsariò diſcenda erunt, vt multa circa res Phyſicas ſtatuere poſſit. A *Philoſophia* etiam *Morali* ſępe non leuia deſumere poterit argumenta ad *Naturalis*, ac *Poſtnaturalis* Philoſophiæ confirmationem: Imò nemo non peritus ignorat, aſserta Moralia, imò & exempla à doctiſſimis aſsumi ſępe ad explicanda quædam pronunciata Philoſophica, nedum Theologica ſpeculatiua: Nec negari poteſt, quin ſæpiſſime illa aditum aperiant ad rerum valde reconditarum naturam, ſiue notitiam perfectiùs, ac citiùs habendam; & quin Rationes Morales ad euincendas Veritates ſpeculatiuas quoque, ſiue ad confirmandum in illis intellectum multum ponderis habeant apud homines etiam Iudicio, Ingenioq; pręſtantes. Videtur argumentum certæ quaſi veritatis, cum rationes ex Philoſophia Naturali, & Morali in idem cōſpirant Effatum. Niſi Argumenta moralia haberent locum in Philoſophicis quæſtionibus purè ſpeculatiuis, multi loci ex *Topicis* iam ab *Ariſtotile* quoque aſſignatis, quoſq; docent omnes celeberrimi Summuliſtæ, e medio tollendi forent. 48. *Ne ex illis*, quę ſcimus ex *Fide* tantùm admittenda eſſe in *Diuinis*, & quæ, niſi nobis pręiret *Fides*, haud ita eſſe ſentiremus, arguat ad *Creaturas*; imò potiùs propter perfectionem infinitam Diuinam, quę in Deo admittuntur, multa potius in creaturis, inter quas, & Deum nulla datur proportio Phyſica, non admittat. *Cur* v. g. confugiunt Philoſophi ad denominationes *iuſti*, *miſericordis*, *nolentis*, *volentis* &c. quę ſine vlla in Deo mutatione ſaluantur, etiam ſi ſint ſimpliciter denominationes intrinſecæ, cum explicare volunt *Relationes Similis*, *Diſſimilis* &c. quas dicunt eſſe denominationes intrinſecas vni ex extremis, voluntq; ſentire nihil prorſus aduenire, vel deperire in illo extremo, quod modò eſt ſimile,

modò

modò diſſimile &c. Nonne potiùs affirmandū illas Denominationes, *vel* eſse extrinſecas, *vel* aduenire de nouo aliquid, ſiue ſit *Realitas*, ſiue *Modalitas*, ſiue *Formalitas &c.*? Per difficillima,& quibus ſola fide aſsentitur intellectus, explicare res naturales,ac frequentiſſimas, cum poſſint facillius explicari, parū prudentis Philoſophi eſt. Nonne hoc apertè etiam eſt tranſcendere de genere ad genus? Non ſunt *Sacra prophanis* miſcenda. E Philoſophia explicari potiùs debent, cum commode fieri poteſt, quæ in Theologia, ac iuxta fidem difficiliora intellectui apparent. 49. *Philoſophus haud* amplectatur ſtilum ornatum, phaleratumque, *ſed* candidum, ſincerumque; *non* Amphibologicū, Metaphoricum,& Ænigmaticum, *ſed* proprium,clarumq; quantum rerum natura patitur; *non* incomptum, riſumque excitantem propter Barbarum omninò, ſiue Solœciſmis ſcatentem dicendi modum, *ſed* Grāmaticorum regulis ſubiectum, *ita tamen*, vt eorum ferulę non ſubijciendus ſit, dum aliqua minùs Grammaticè, ſed tamen magis Philoſophicè, & clarè explicanda neceſſariò ſint; *non* verba vſurpantem aliena, ſed propria Philoſophię, licet minùs Latina; *non* copioſum, ſed breuem, ita tamen, vt obſcurus non ſit, *imò* in obſcuris rebus magis copioſum, quam breuem; *non* recōdita quędam vocabula, *ſed* communia vulgi, ſi apta ſint, *ſed* vſitata apud Philoſophos, vſurpantem; *non* ſublimibus, nec infimis prorſus, *ſed* mediocribus ingenijs accommodatum; *non* confusè, *ſed* diſtinctè, & ex ordine cuncta proponentem; Phyſicas res, *non* per voces conceptus Metaphyſicos indicantes (ad hos enim ſignificandos peculiares quędam voces inuentæ ſunt à Philoſophis) *ſed* per voces proprias rerum Phiſicarum ſingulares, proximaſque Phyſicas cauſas declarantem; & e cōtra. 50. *Hæc peculiariter* attendat Philoſophię ſtudioſus. *Primò* Veritati cuiuſque Philoſophi etiam prȩſtantiſſimi, ſibiq; amiciſſimi auctoritatem poſthabeat. *Secundo* Examinet diligenter, ac ſincerè rationes, quæ ſunt pro contrarijs inter ſe ſententijs Philoſophantium; illiq; adhæreat, pro qua verę, vel efficaciores, ſiue probabiliores ſtare viderit. *Tertio* Cum quęlibet ſcientia (ſi excipiatur Sacra Theologia, cuius Principia ſunt omnino Fidei Diuinę) in genere cognitionis naturalis habeat reſolutionem ſuam vltimò ad aliqua Principia naturaliter nota, in hæc mentis obtutum figat, & inter diuerſas philoſophantiū ſectas eligat illam, quæ ſua propria Principia habet magis lumini naturali peruia. *Quarto* Ne inuehat in antiquiores Philoſophos, ſi quid minus rectè re ipſa ſenſerint etiā in illis, quæ lumine naturali ſciri poterant: ſed potius gratias agat nō ſolùm illis, qui veras tradiderunt ſententias, ac dignas, quæ à poſterioribus probarentur Philoſophis; verùm etiam ijs, qui cū veritatem non attigerint, ipſa tamen inchoata, & imperfecta rerum tractatio-

ne

ne ſubſequentium ingenia excitarunt, acueruntque; nam indirectè ad aſsequendam veritatem iuuarunt. Aliquorum error noſtra cautio eſt. *Multò minus* ne ſolummodò in errata Philoſophi alicuius antiquioris mentem defigat, illum verò auertat ab illis, quæ erunt quandoque plurima, imò pleraq; commendatione digniſſima. Indignum verò putet Philoſopho alteri Philoſopho, maximè celebriori, tribuere aliquam opinionem, quę ipſius re ipſa non ſit; & ad voces nonnullas, quas conſultò adhibuit, non verò ad mentem illius potiſſimum attendere, vel in ſenſum minus congruum illas ſumere. *Quinto* Tum *ſignificationem* terminorũ exactè teneat, ignorantis enim terminis nequit confici propoſitio: *Tum* earum *ſignificationem* haud innouet, ſiue immutet; nam diuerſa propoſitio conficietur. *Sexto* Ne nouas Conditiones, vel Particulas *definitionibus* addat; alioquin definitio erit infinitio; nec vnquam rerũ naturæ innoteſcere poterunt. *Septimo* Ne illorũ, qui *multa* dicunt, *pauca* probant, veſtigijs inſiſtat. *Octauo* Regulas vniuſcuiuſq; figuræ proprias exactè teneat cum conditionibus Demonſtrationum, & inter has maximè illius, quę dicitur Perfectiſſima. *Nono* Cum Phyſicæ res cõponantur ex illis, in quæ reſoluuntur realiter, ac phyſicè, non aſſequetur earum ſingularium naturam Metaphyſicis tantum conceptibus detentus. *Decimo* Non ſolum ſępè Philoſophi conueniunt in vna propoſitione, & non in alia, quamuis videantur aliquæ propoſitiones connexæ; verum etiam conueniunt quandoque in re ipſa, ſed non in modo. *Non* confundendæ opiniones. *Vndecimo* Ex ijs, quæ *Supernaturali Lumine* ſciuntur, *Naturales concluſiones* nec *probari debent*, nec *poſſunt*; nec quidquam ex ſupernaturaliter reuelatis tantummodo cõtra vllum Philoſophum vt ſic probari poteſt. Probationes debent eſſe ex *proprijs*, & ex *notis*. Longiſſimè diſtant lumen Naturale, ac Supernaturale. *Duodecimò* Ne Theologicas in Philoſophia quæſtiones examinet, vel afferat. Theologicę concluſiones per ſe tantum *Diuinę Authoritati*, Philoſophicę per ſe tantum *Rationi Naturali* innituntur. Theologiæ Principia ſunt *Fidei Diuinæ*; Philoſophię Principia patent, *vel* ex terminis, *vel* experientia. Supponit quidem Chriſtiana Philoſophia quędam e Theologię principijs, ſine quorum intelligentia nullus germanam tradet, vel diſcet Philoſophiam; *ſed* haud illa probare debet, aut latius explicare. Nõ dimittat tamẽ Theologiæ quæſtiones de *Deo, Intelligentijs*, & alias, quę iuxta naturale Lumen agitari iam conſueuerant in Metaphyſicis; ſed iam multorũ Theologia ſibi videtur vindicaſſe, limites proprios prætergrediens. *Peritia* in docenda, diſcendaq; Arte qualibet maximè laudabilis eſt. Eò laudabilior quicumq; Doctor, quò peritior. *Decimotertiò* Philoſophia vt ſic in falſitatem tendere non poteſt. Philoſophia cuiuſque hominis falſitati eſt expoſita. *Decimoquarto* Dum

Digitized by Google

approbat aliquam *ſententiam*, tanquam *dubiam*; vel aſſerit eſſe alicuius Philoſophi *mentem dubiam* in aliqua quæſtione, ſoluat argumenta, quæ pro vtraque aſſeruntur parte. *Decimoquinto* Dubitationes, quæ ſibi occurrunt, videnturq; eſſe graues, circa aliquam ſententiam etiam communiter receptam proponat, ſi earum ſolutio ſibi non occurrit, ad *earum ſolutionem* ab alijs ſincerè intelligendam. *Poteſt* eſſe laudabile aliquando alienum exercere ingenium; *vel* in maximis difficultatibus ſuum ſenſum afferre, iudicio alijs reſeruato; *vel* etiam difficiliora tentaſſe. *Decimo ſexto*: Quæ dicit probet: nolit ſibi, tanquam *Deo* præſtari fidei aſſenſum. Superbia eſſet hæc quam maxima. *Decimoſeptimo* Si ipſe omninò ſtatuit, ſiue vult quibuſdam adhærere ſententijs, nullę Argumentationes etiam Demonſtratiuæ in alias inclinabunt illius animum *Decimo octauo* Laborandum eſse ſibi exiſtimet magis ſępius ſaltem in *probanda*, quam *reprobanda* veritate. At indignum Philoſopho putet prę ignauia ſucumbere, eo quod nõ audeat contra Philoſophica veritates argumentationes diſſoluere; atque ſic imbecillitatem ſuam fouendo, grauioribus inſuper fallacijs ſe decipere. *Decimo nono* Ne maximam temporis partem impendat in inquirendo, an Philoſophus *aliquis* ſit in hac, vel illa ſententia; nam Philoſophiæ habitum non acquiret. *In aliquibus quæſtionibus* id erit vtile quandoque. *Vigeſimo* Illum ponat eſſe aptiorem philoſophandi modum, qui *Primas* tribuit Partes fidei. *Secundas* ſenſuum iudicio ſatis exploratæ. *Tertias* Rationi. *Poſtremas* Philoſophorum Auctoritati.

Digitized by Google

Vbique Terrarum Illuſtriſſimis

ACADEMIIS
PARISIENSI, SALMATICENSI, BONONIENSI, LOVANIENSI, ET CRACOVIENSI

Generoſis PROFESSORVM Altricibus,
Qui Humana omni, Diuinaque Sapientia
Semper Armati
Inuictiſſimè Catholicæ Religionis Caſtra
Propugnarunt, ac Propugnant;
Ac Fœcundiſſimis Parentibus
Virorum
Qui ſumma Vitæ ſanctimonia Floruerunt;
Quique in Sacris, Profaniſq; Scientijs
Principem obtinuere locum;
Christianam Fidem conſtanter tutando
Latè etiam propagarunt;
Et Qui Ampliſſimos
In Eccleſiaſtica, ac Sæculari Republica
Honores conſecuti ſunt;

Animaduerſiones Quinquaginta
PRO ILLO, QVI IN ARISTOTELICAE PHILOSOPHIÆ STVDIVM INCVMBIT

IVLIVS CLEMENS SCOTVS
E Comitibus Placentinis
Virtutum adeò ſingularium Admirator.
D. D. D.

Caput Nonum.

Digitized by Google

1 P*Recibus aſſiduis* ab inexhauſto omnis penitus Sapientiæ Fonte flagitet, ne in *Peripateticorum Principis Philoſophiam* incumbens, in errores veritati diſſonos, & in mores Ethnico homine, ne dum Chriſtiano, indignos, labi ipſum permittat; ſicuti contigiſse, & contingere non paucis experientia ſatis declarat; adeoq; magis *ſollicitè coram Deo ambulet, meditans in Lege Domini, mandataq; eius* cuſtodiens. 2. *E Sanctis* inter cæteros colat *S. B naventuram*, ac *S. Thomam Aquinatem*, e Beatis *Albertum Magnum*, & *Io: Duns Scotum*, aliosq; ſimiles viros e *Mendicantium* maximè Ordinibus Sanctitate illuſtres, qui Ariſtotelicæ Philoſophiæ ſtudio dediti, morum tamen pietate fuerunt inſignes. *Ex quo* intelligat, talis Philoſophiæ ſtudium non obeſse, quo minùs quis etiam pijſſimis ornetur moribus, ne dum Chriſtianè viuat, ſit vt par eſt, tractetur. 3. *Nunquam Ariſtotelicam* doctrinam *Diuinis* præferat effatis; hęc nequeunt non eſse omnis expertia falſitatis; illa vt pote humana, falſitatibus obnoxia eſt. Si ea eſt Ariſtotelis auctoritas apud aliquos, vt quicquid Ariſtoteles cenſuerit de rebus naturalibus, tanquam verum putent, ac vt verum propugnare conentur; *An* non æquum eſt, vt Diuinæ Auctoritatis ſaltem tale pretium apud *Cordatos* viros ſit? 4. *Si Deus docuit*, vel *tradidit* aliqua ad res Phyſicas etiam ſpectantia, cum has ipſe condiderit in *numero, pondere*, & *menſura*, omniſq; humana ſapientia ſit Diuinæ riuulus, ab eaq; originem trahat; *Quis*, niſi mentis inops, non videt maiorem *Deo*, quam Ariſtoteli fidem habendam? 5. *Errores* in fide, qui Ariſtoteli tribuuntur, ſiue illius pronunciata contra fidei Dogmata communiter recenſita nota habeat, ne erret; ex his autem ſciat nonnulla à multis exiſtimari eſse contra lumen naturale ipſum; alia ſupra lumen naturale. Non mirandum, ſi hęc Ariſtoteles non agnouerit, maximè cum ſi per Phyſicas rationes, & ſenſata procedendum ſit, ex his nonnulla videantur inclinare intellectum potiùs in ſententiam Ariſtotelis. Si Ariſtoteles tali in Deum pietate fuit præditus, qualem nonnulli recentiores in eo prædicant; *Quis non cenſebit*, ſi ſciuiſset, vel modò viuens ſciret, Deum aliter docuiſse, vel docere ac ipſum, retractandas ab eo ſententias, quæ Diuinæ Auctoritati eſsent difformes: Si peritis in arte quacūq; ac nominatim Mathematicis, in ijs, quæ ad eorum diſciplinas pertinent, voluit habendam fidem ab ijs, qui ſunt minus in hiſce artibus periti: *An non* multò magis exiſtimare debuit, cum Deus perfectiori modo quaſcumque ſcientias teneat, quam quicumque intellectus creati, collectiuè etiam accepti (quod lumine naturali ſciuit, vel ſcire potuit Ariſtoteles) *Magiſtro Deo* potiorem à cęteris omnibus, adeoq; etiam à ſe, auctoritatem tribuendam? Quare contra ipſius Ariſtotelis, ſi pijſſimus, ac prudentiſſimus exiſtimetur, mentem, quæ potiùs

atten-

attendēda, quam voces peccare videntur, qui contra fidei Dogmata eum apertè ſæpius ſentientem proferunt. 6. *Cum negari non poſſit*, quin ſępè ſaltem dubia ſit Ariſtotelis mens circa illa, quæ docere fidei aduerſantia exiſtimatur, & nõ rarò ſit probabilis expoſitiõ *Ariſtotelici textus* fauens Catholicis veritatibus; *examinet*, an malè de Ariſtotele mereantur illi, qui cæteroqui ſe illius ſtudioſiſſimos profitentur, qui contra *Fidem*, hoc eſt contra *Veritatem* illum interpretantur, imò omnes ingenij neruos intendunt, vt illum contra fidei Dogmata interpretentur. 7. *Cum Ariſtoteles* maximo ſit in pretio apud pleroſque Catholicos, & ex his non pauci ſentiant, perfectiſſimam rerum naturalium cognitionem illum obtinuiſſe; *Videat* an e re Catholica foret, ſi ipſe operam ponat, vel id ſuadeat alijs peritioribus, in oſtendendo, Ariſtotelem contra fidem nihil apertè ſcripſiſse, ſaltemq; probabili tribuenda expoſitione textibus illis, qui communiter repugnare fidei Dogmatibus dicuntur; Certè non deeſſent celeberrimi etiam Interpretes, qui ſecum ſentirēt. 8. *Antiquioribus Eccleſiæ ſæculis nouerit*, non ſolum *Stoicam*, & *Platonicam* Philoſophiam fuiſſe prælatam *Ariſtotelicæ*; verum etiam S. Patres illam acriter reprehendiſse, ac Ariſtoteli ſe ſumme infenſos exhibuiſse; Inter hos autem S. Patres multi erant Philoſophicis diſciplinis ſingulariter eruditi: Præ cęteris *S. Iuſtinus Martir* Philoſophus valde inſignis, & qui accuratam omnium ſuo tempore philoſophicarũ ſectarum notitiam habuit, cõtra Ariſtotelem peculiariter ſcripſit, illiuſq; errores etiam in Philoſophia multos peculiari libello commemorat. Erant illis temporibus *nonnulli Peripatetici*, non tantùm valde infenſi Chriſtiano nomini, verùm etiam quibuſdam argutijs, & cauillationibus ſimplices Chriſtianos decipere, & à Chriſtianis veritatibus auertere conabantur; ac præterea minùs accedere ad Chriſtiana Dogmata putauerunt illi *Ariſtotelica* effata, quam *Stoica*, vel *Platonica*, adeoq; magis illa cenſebant obſtare, quo minùs Gentiles Chriſtianam fidem, quam ipſi amplificare cupiebant, amplecterentur. Talis videtur perduraſſe ſenſus circa Peripateticam Doctrinam per mille, & amplius annos in Catholica Eccleſia; nam à quinque circiter ſæculis illa in pretio maiori præ alijs cæpit haberi: Occaſio fuiſse à multis fertur, quòd cum ex bellis frequentibus, & acerrimis maximè, intermiſsum fuiſset Scientiarum ſtudium, illudq; renouandum nominatim *Reges Galliæ Pariſijs* præſertim contenderent, nec alij Philoſophorum libri apud Latinos extarent, niſi Ariſtotelici, qui apud *Arabes* ſeruabantur, & tamē certus Auctor in Philoſophia prælegendus foret in Academijs, quæ inſtitutæ erant, coacti fuerunt Catholici tunc Ariſtotelis libros prælegere: Ex vnius autem Academię celebrioris, ac primariæ more idem mos in alias deriuauit Academias; Cum autem poſtea Do-

ctores

Digitized by Google

ctores inſignes ex Academijs inſignibus prodijſſent, ac nominatim ex *Pariſienſi Academia* omnes Theologorum Principes, quique Scholarum anteſignani Theologicarum, Peripatetica informati doctrina eamdem aſſeclis ſuis tradiderunt; & ſic deinceps hic mos adoleuit, modoq; etiam viget in omnibus Academijs, & in omnibus etiam Theologorum Scholis. Quare ſi fides Chriſtiana, & Catholica per tot ſæcula abſq; doctrina Peripatetica viguit, moreſque Chriſtianorum, in primis maximè Eccleſiæ ſęculis, Chriſtianæ legi conformes fuerunt, nō videtur dubitandum, quin Catholica Religio, ac Pietas ſuas etiam modò habere laudes poſset, licet fideles talis Philoſophiæ ſtudio operam haud darent. 9 *Vbi Philoſophia Peripatetica* inducta eſt in ſcholas, animaduertat aliquos extitiſse illius Sectatores, qui impia Dogmata inter Catholicos euulgare ſtuduerunt; Qua de Cauſa coacti fuerunt Eccleſiæ Pręſules in Concilijs, etiam Generalibus, congregati anathema his dicere, eoſq; hæreticos declarare, ac vetare, ne in certis quæſtionibus Ariſtotelis, ſi quæ foret, doctrina afferretur à publicis nominatim Philoſophiæ Profeſſoribus abſq; illius, vel alterius cuiuſuis illius aſſeclæ, vel Philoſophi argumentationum ſolutione. *Hinc minori ſtudio in Ariſtotelem* videntur eſſe, qui paſſim, vel in *præcipuis quibuſdam controuerſijs* interpretari illum conantur contra Fidei Dogmata, *aliquando* contra, *aliquando* præter illius mentem, *aliquando* contra dubiam, ſiue negatiuè, ſiuè poſitiuè, eius mentem: poteſt enim quis, nec irrationabiliter ſuſpicari, quod cogatur aliquādo *Eccleſia* prohibere, ne Ariſtotelis Philoſophia pręlegatur, ac prę-cipuè in Academijs, Scholiſque, propter grauiſſima, quæ videret importari damna fidelibus, quorum animarum ſaluti tenētur ex munere ſuo proſpicere *Eccleſiarum Præſules*, ac præcipuè *Romani Pontifices, Vniuerſaliaq; Conſilia.* 10. *Auctoritatem*, quam habet modò Ariſtotelis Philoſophia apud Chriſtianos, Catholicoſq; *perpendat*, habuiſſe ab *Eccleſia*, quæ eam admiſit: Quare poſset, ſi id expedire cenſeret, eam relegare ab Academijs, Scholiſque; vel loco illius, vel potiùs ſimul cū illa admittere alias Philoſophorum ſectas pręcipuas. Certè ſi tot Theologorum Scholæ habentur, & in Vniuerſitatibus diſcrepantium inter ſe Theologiæ Principum Doctrinæ leguntur, & approbantur quoque à ſummis Pontificibus, earumq; Profeſsores Eccleſiaſticis, ac Supremis etiā Dignitatibus decorantur; Cur Eccleſia iubere non poterit, vt ſaltem ſimul cum *Ariſtotelica* legatur *Philoſophia Platonica*, vel *Ionica*, vel *Pytagorica* (demptis ſemper illis, quæ veritatibus fidei repugnent) *Stoica, Democratica, Chymica &c.* Si verò ex eo quod Peripatetica relegaretur è ſcholis, non fieret, vt Theologia vera deficeret in Eccleſia; nam ſecus non extitiſſet illa in Eccleſia, niſi in quinq; poſterioribus ſæculis, & illa non innititur vlla ratione

Peri-

Digitized by Google

Peripateticis effatis, ſed Diuinæ tantum Auctoritati: *multò minus* id timendum, dum plures Philoſophorum ſectæ admitterentur in Scholis, & Academijs. 11. *Nouerit, Eccleſiam* haud reprobare cæteras Philoſophorum ſectas in ijs, quæ non ſentiunt contra Fidem; nec damnare, aut reſpuere, ſi quis *vel* antiquorum reuocet pronunciata Philoſophorum, eaq; modò latius explicet, *vel* etiam nouam excogitet philoſophandi rationem; licet peculiariter modò videatur probare Philoſohphiam Ariſtotelis in Scholis Theologorum, & Academijs. Ac in his quidem ſi Sęculares etiam Principes vellent, vt prælegerentur Dogmata, ſiue Doctrinæ reliquorũ Philoſophorum, ſiue diſtributiuè, ſiue collectiuè acceptorum, ſiue etiam prælegeretur Philoſophia nulli addicta, id præſtare poſſent. *Quod quidem* ſalutare futurum aliqui exiſtimant; *tum quia* Peripatetici ex æmulatione magis ſua principia ſtabilire conarentur; *tum quia* hinc cum maximo animarum emolumento diſcerent quamplurimi, Peripatetica effata non eſse infallibilis veritatis, ſed ad ſummum probabilia ſpectato etiam naturali lumine; adeoq; nonnulli tam firmiter illius pronunciatis non adhærerent cum æternæ ſalutis diſpendio. *Addunt*: ſi prælegeretur etiam ſimul cum *Peripatetica*, *Platonis*, & *Stoicorum* nominatim Philoſophia, futurum vt antiqui mores reuocarentur faciliùs, quando illas duas nominatim Sectas, maximèque *Platonicam*, S. Patres Peripateticæ prætulerunt. 13. *Sciat*, quando Ariſtotelis Philoſophia inducta eſt in Academias Catholicas recens inſtitutas, ſimul quoque *Auerrois* interpretationem admiſſam, adeoq; eo *ignorantiæ* (ſic ſcribunt nonnulli) *ſæculo* laudatam, vt *Commentatoris* nomen illi delatum fuerit. Carebant tunc ſtudioſi Philoſophiæ Commentatoribus Græcis, ideoq; *Auerroem* eligere coacti ſunt, hominem *Impium, Atheumq;* & *Chriſtianæ Religionis*, quæ ſuo tempore (floruit enim à Natiuitate Chriſti anno circiter 1150) valde dilatata erat, ipſiq; cognita *valde infenſum*. Itaque (*ſubdunt*) ex defectu aliorum Ariſtotelis interpretum, nominatimque Græcorum, Primæ Partes *Auerroi* delatę, illiq; laus *Interpretis* abſolutè tributa; non verò quia hac laude verè dignus foret. *Negari* tamen non poteſt, quin *Auerroes* ſuas etiam habeat laudes, licet multis aſperſas vitijs: inter quas recenſeri poteſt, quod omnes fermè Ariſtotelis libros fuerit accuratè interpretatus. *Fatendum etiam* ingenuè; *Chriſtianis* debere magis Ariſtotilem, quam Gręcis, & Auerroem illis quoque, quam Arabibus; nam nunquam ſolus inter Gręcos Philoſophos regnauit Ariſtoteles, nec Auerroes à ſuis Arabibus vnquam *Commentator* abſolutè dictus fuit. 14. *Accuratè perpendat*, licet vna ex Impulſiuis Cauſis, ſiue etiam Vnica fuiſſet ad inducendum primò Ariſtotelem in Catholicas Academias, ſcholaſque, tanquam omnium in Philoſophicis magiſtrum,

Digitized by Google

giſtrum, defectus tunc librorum, qui ab alijs fuiſsent ſcripti Philoſophis celebrioribus, plures tamen aſſignari poſſe Cauſas *Finales*, ſiue *Motiuas*, propter quas in ſubſequentibus etiam doctioribus ſæculis cæteris Peripatetica Philoſophia fuerit pręlata, & licet Platonis, aliorumq; Philoſophorum à Græcis ad nos fuerint delati libri, adhuc tamen Ariſtotelis loco haud alius e Philoſophis repoſitus in Academijs, Scoliſque, & prę cæteris etiam ſanctitate, ne dum doctrina præſtantiſſimi Viri illũ in Philoſophicis tanquam Ducem ſecuti fuerint. Nan *Primò* nullius Philoſophia eſt adeò Methodica, ſicuti Ariſtotelica. *Secundo* nulla agit de tam multis. *Tertiò* nulla tam breuis, & ſine verborum lenocinio plurima comprehendens. *Quarto* nulla afferre videtur rationes meliores, reſponſioneſque ſolidiores. *Quinto* nulla magis clara, ſuumq; explicans ſensũ, cũ cæterorũ Philoſophia Metaphoricas, vel etiam Ænigmaticas voces, vel Paradoxa quoque adhibeat; ac nominatim ex *Platonica* dicatur non poſſe vnquam colligi certò illius Philoſophi ſenſus. *Sexto* Ariſtotelis errores, vel ſunt manifeſti; vel probabilem aliquam interpretationem admittere queunt illius dicta, quæ Catholicis veritatibus cenſentur aduerſari; & quoad *Diuina* præſertim benè ſcripſiſſe cenſeant multi, afferantque ad id etiam S. *Paulinum* monentẽ *Iuſtum* ſic. *Eſto Peripateticus Deo*: Nec Platonis Philoſophia multorum etiam contra fidẽ errorum expers cenſeatur. Prętereа opportunum Eccleſię commodis cenſuerunt illi, ſi iiſdem armis, quibus ex Ariſtotelis Codicibus depromptis Eccleſiæ hoſtes Eccleſiam oppugnabant, contra eoſdem illam Eccleſiæ Filij propugnarent. Negari enimuerò haud poteſt, quin ſi Ethnici Philoſophi, & vnius prælegenda ſit in Scholis Philoſophia, pręferenda ſit Ariſtotelis. An verò expediret Vniuerſali modò fidelium bono aliam pręlegere, vel collectam e Diuinis literis, Sanctiſque Patribus, vel excerptam ex alijs quoque illuſtribus Philoſophis; *aut* vna cum Peripatetica pręlegere etiam Platonicam, Stoicam &c. *aut* aliquorum, quæ multis videntur, Ariſtotelis placitorum lectionem publicam vetare omnino &c. diuturna meditatione, ac diſcuſſione opus eſt. Quando aliter non decernatur, communi ſtandum conſuetudini in Academijs, Scholiſque. Nec Ariſtotelis Philoſophia Veritati Catholicę, aut moribus Chriſtiano homine dignis præiudicium inferet, ſi inſiſtatur veſtigijs Virorum pietate, prudentia, ac doctrina inſignium in illa tradenda. 15. *Cum Ariſtoteles* fuerit in ſæculis ante, & poſt *Chriſtum* natum omnibus inter celeberrimos habitus Philoſophos, illiuſque doctrina celebres etiam aſſeclas habuerit ſemper; *dignos* irriſione cenſeat illos omnes (hi enimuerò non poſſunt non eſſe homines, niſi leuis ingenij, nulliuſq; iudicij) qui Ariſtotelem paſſim vituperant, floccifaciunt, irrident, & alijs etiam exſibilandum proponunt. Laudibus multis, ac meritò, extulerunt il-

Digitized by Google

lum doctiſſimi ſemper Viri, ac pietate, ingenioq; ſingulari præditi à ſæculis præcipuè quinque: Quorum omnium iudicium fuiſse veritati diſsonum non niſi mendaciſſimus, vel potiùs inſanus affirmare potest. *Ita tamen æſtimet* Ariſtotelem, vt non putet illum heroicis omnibus virtutibus fuiſſe exultum, adeoque inter Cęlites referendum; vel pręſcripſiſſe ſibi Deum in producendo Ariſtotele omnes ſuæ potentię fines, ita vt rerum omniū naturalium perfectam cognitionem illi tribuerit, pluſquam forſan etiam *Salomoni*, vel *Adamo*, & poſtea non condiderit, vel condere potuerit, aut poſſit hominem, qui ſit par Ariſtoteli in Philoſophicis. Has quidem laudes ab animo non minùs impio, quam aſſentatore oriri, nemo non prudens videt. Qui hæc in medium protulerunt, proferuntque, videntur de ipſomet Ariſtotele male mereri; nam ad petulantes horum retundendas voces alij conſultò omnia, quæ in Ariſtotelis moribus vitia deprehendi potuerunt, poſsuntq; ex Auctoribus, qui res ab illo geſtas conſcripſerunt, ſiue de illo meminerunt, omneſque errores, quibus obnoxia videtur illius doctrina, in vnum collegerunt, aut colligunt, publiciq; Iuris fecerunt, faciuntque: Idq; ad ſummum *tum* Catholicæ, *tum* literarię Reipublicæ bonum pertinere exiſtimant; imò nonnulli ex Lege Diuina ad id ſe teneri arbitrantur. *Nimia laus ſæpe laudatis obeſt.* Potius errores quidam, ſiue in Moribus, ſiue in Doctrina, quos per ambages tantùm, ſiue Cauillationes tueri poſsumus, manifeſtandi vltro potiùs, ne alij ingerant, amplificentque. 16. *Sedulò perpendat*, an laudabile foret, & in Ariſtotelicę beneficium Philoſophię (quando iam conantur al qui in Scholas inducere aliorum doctrinas Philoſophorum, quas exiſtimant eſse magis Eccleſiæ commodis opportunas) ſi eadem Ariſtotelica methodo ſeruata, ac demptis quibuſdam Ariſtotelicę Philoſophiæ Principijs, ſiue effatis, quę Catholicę fidei communiter repugnare cenſentur, noua quędam Philoſophia cuderetur, quę quidem Ariſtotelica ſimpliciter appellari poſset, *tum* propter ſeruatam illius methodum, *tum* quia quęcumq; Ariſtotelis pronunciata fidei Principijs non repugnantia contineret; quam Philoſophię Profeſſores explicare, ac Diſcipuli audire tenerentur in Catholicis omnibus Prouincijs conſtituti. 17. *Nunquam S. Scripturæ Voces* contra earum communem, ac literalem ſenſum, receptum maximè vnanimiter ab antiquioribus Patribus, ad Vocum Ariſtotelicarum acceptionem interpretur, improprioſque, ne dum repugnantes, ſenſus illis tribuat, eo quod Ariſtotelis effatis aduerſentur, vel non conformentur, ſiue minùs conſentiant. Hoc enimuerò eſt *ſenſus Hominis*, ac *Ethnici Diuinis præferre* ſenſibus. *Haud Peripatetica doctrina* Diuinarum Vocum Interpretationis Regula eſse debet. Nunquam ſic pius, prudenſq; Ariſtoteles de ſuis Vocibus ſentire potuit. 18. *Nunquam Ariſtoteli*

Digitized by Google

ſtoteli adhæreat ita, vt propter illius auctoritatem ſenſus relinquat, experientias neget; Demonſtrationes aliorum Philoſophorum reijciat; & ad id cauillationes excogitet. Profectò haud Ariſtotelis ipſius inſiſtet veſtigijs. 19. *Si propter auctoritatem Ariſtotelis* alicui propoſitioni aſſenſum præſtet, etiamſi addatur ratio, dum tamen illius rationis aſſenſus vltimò reſoluitur in auctoritatem Ariſtotelis, intelligat ſe non *Scientiam*, ſed *Fidei* habitum acquirere, iuxta ipſius quoq; ab Ariſtotele traditã ſcientię definitionem. *Nunquam* Ariſtoteles voluit, vt Peripateticus ſibi in acquirenda ſcientia fidem haberet tantummodo. Ab Ariſtotelicis moribus, ac pronunciatis recedunt illi, qui Peripateticam doctrinam vltimò reſoluunt in Ariſtotelis auctoritatem. 20. *Cum Probabiles* duntaxat afferat Ariſtotelis perſæpe, ſaltem rationes ad probandas ſuas concluſiones; eiuſq; Principia nonnulla Phyſica ſint ad ſummũ probabilia: ineptè *ſciat* facere illos, qui vt Demonſtrationes, ac Certa, Euidentiaq; Principia illa aſſumunt, ac tueri tentant; iniuriamq; ſimul inferre Ariſtoteli; quaſi ipſe non viderit eorum Euidentiam, ac Certitudinem. 21. *Cum Ariſtoteles* quandoq; non apertam proferat ſententiam, ſed ambiguis vtatur verbis, dubitetq; an ita ſit; parum ſapienter ille faciet Peripateticus, qui affirmatiuam, vel negatiuam partem ex profeſſo tueri velit, tanquam ipſius Ariſtotelis. 22. *Cum aliquando ad populi captum*, & ſecundum vulgi ſententias loquatur Ariſtoteles, Peripateticus illius mente aliunde inueſtigata huic, & non illis ſententijs, quas vocibus tantum eſt interdum amplexus, adhęreat. 23. *Cum Coniecturis* interdum vtatur tantummodo ad aliqua ſuadenda, ne illas, tanquam Rationes Euidentes, vel ſummè Probiles tueatur. 24. *Si ipſe Ariſtoteles* cenſet fidem habendam in ijs, quæ ad eorum ſcientiam pertinet, Mathematicis, illius veſtigijs haud inſiſtet, dum Mathematicis nunc illam perneget, & ad tuenda Ariſtotelis nonnulla pronunciata, quibus non repugnabant tunc Mathematici celebriores; Mathematicos decipi, Mathematicorum recentiorum axiomata inniti occulorũ illuſionibus &c. aſſereret. 25. *Contra Rationẽ*, & Peripateticã doctrinã 1. *Moral. c.* 4. peccabit, ſi quæ nõ vera protuliſſet Ariſtoteles ex apparenti quadam in illum beneuolentia (ille enim ſemper *Veritatem eſſe Amicis præferendam docet*) tanquam adhuc vera tueri voluerit. 26. *Cum fuerit Ariſtoteles* à nonnullis, quibus, vt *pote peritis in ſua arte, fides habenda erat*, deceptus aliquando: iniquum eſſe putet illius aſſerta ab hiſce habita, quę falſa deprehenſa ſunt, tueri; maximè cum errores in *Geographia*, *Coſmographia*, *Perſpectiua &c.* ſunt potius alieni, nec proprij Peripateticæ Doctrinæ vt ſic, nec Philoſophicæ Demonſtrationes, ſiue Argumentationes per ſe Principijs talium ſcientiarum innitantur, multoq; minus earum Profeſſorum

 dictis.

dictis. 27. *Cum Ariſtotelicæ propoſitiones* complures ſint ſolùm verę vt plurimum, & ita ſumantur ab Ariſtotele, vel ita illas ſumpſiſſe abſq; dubio cenſendum ſit, niſi falſitatis arguendus ſit; minùs ſe ſapientem Peripateticum putet, dum illa ita vehementer propugnabit, vt neque *per accidens*, nec *aliquando* minùs eſſe veras velit. 28. *Animaduertat*, Ariſtotelis ingenium maximè *Metaphyſicis ſubtilitatibus*, & *abſtractionibus* accommodatum fuiſſe; Quare ſtatim confugit ad Rationes quaſdam *Communes, Vniuerſales &c.* & in huiuſmodi quidem Metaphyſicis videtur cæteris pręſtare Philoſophis; & propter hoc forſan a *Platone* Magiſtro *Mens* dictus fuit. 29. *Haud illorum* ſtet ſententiæ, qui in Phyſicis parum Ariſtotelē excellere dictitant; nam contrarium euincunt libri *Meteorologici quatuor*; de *Generatione*; de *Partibus*, ac de *Hiſtoria Animalium*, *Parua Naturalia &c.* Eſt Verum quidem, quod in his ſæpe deceptus fuit; Sed mirandum, quod non ſæpiùs, cum de tam multis Phyſicis egerit, quæ ipſemet viſu explorare omnia nō potuit, ſed a lijs, & aliquando re ipſa parum peritis, fidem habere debuit. 30. *Maximo* habeat in pretio *Logicos*, ac *Morales* conſciptos ab Ariſtotele libros. Naturam *Sillogiſmi*, ac *Demonſtrationis*, *Virtutum*, ac *Vitiorum*, nemo exactius indagauit, indicauitque. In *Phyſicis* mirificè illius Ordo, ſiue Methodus commendatur, ac meritò. Eſt verum quidem, quod octo Phyſicorū libri poſſint videri ad Metafihyſicam potius ſpeculationem pertinere; eo quod quidditates rerum in Vniuerſali indaget, explicetque, per vniuerſalia philoſophetur, nec vt plurimum innitatur experientijs &c. Inſcribantur autem Phyſici, quia verſantur circa *Principia*, *Cauſas*, ac *Proprietates* rerum Corporearum, ac ſenſibilium, licet Metaphyſico more. 31. *Ariſtotelis mores*, eiuſq; *Vitæ Hiſtoriam* ex probatis Auctoribus notam habeat; ad multorum enim intelligentiam, quæ in eius libris leguntur, horum ſcientia conducet. 32. *Cognoſcat*, quinam fuerint illius diſcipuli, & qui illi in Schola ſucceſſerit immediatè, & qui ſubinde; ab illis enim aliqua cognoſcet ad Ariſtotelis doctrinam ſpectantia. 33. *Notas habeat* ſectas Peripateticorum, & qui in illis pręſtare iudicati ſunt; nam Inter Gręcos videtur pręſtare *Alexander*, Inter Latinos *S. Thomas*, Inter Arabes *Aueroes*. Secta autem Arabum minoris facienda, quam aliæ. 34 *Nulli ſectæ*, vel *Auerroiſtarum*, vel *Alexandræorum* ſe addicat, ita vt tueri velit quæcumq; ab illis aſſerta, tanquam Ariſtotelica certò: *tum quia* cum illi in multis errauerint cōtra fidem, ipſemet cōtra eamdem peccabit, ſi eas propoſitiones vt veras tueri voluerit; *tum quia* nec in omnibus ſunt ipſi Ariſtotelis ſenſum aſſecuti; *tum quia* ſi nec ipſius Ariſtotelis ſententia amplectenda, quando fidei, *vel* ſenſui, *vel* rationi repugnat, *vel* quando clarior in aliorum dictis apparet veritas; multò minus alicuius ex illius ſectatoribus; *tum quia*, cum

inter

inter liberales artes recenſeatur à Peripateticis Philoſophia, haud cum ſeruitute edifici debet. 34. *Notas quoque habeat ſectas aliorum Philoſophorum*, quæ ſubſecutæ ſunt Peripateticam, & maximè illas, quæ Peripateticam anteceſſerunt cum opinionibus celebriorum ante Ariſtotelem, vel viuente Ariſtoteli Philoſophorum, etiamſi aſſeclas non habuerint, vel ſectarum Principes non fuerint; Nam qualis ſit Peripatetica doctrina, & quæ ab aliorum Sectis, doctrinis ſue acceperit, in quibuſnam ab ijs diſcrepet, an in vocibus tantum diſſonantia ſit &c. hinc percipiet. *Simul* quoque antiquiorum Medicorũ ſectas perſcrutetur, ac perpẽdat, quænam ab illis, ac nominatim *Hippocrate*, didicerit. 35. *Intelligat* inter Argumentationes, quarum ſpecies quatuor enumerantur ab Ariſtotele, duas quidem eſse Peripateticæ tantum Philoſophiæ proprias, *Sillogiſmum*, & *Inductionem*: Quare Peripateticus, *vel* cum tuetur propriam ſententiam, vel *alienam* differens aggreditur, non alias adhibeat argumentationes; ſecus enim Ariſtotelis menti haud ſe obſequentem oſtendet; nec perfectiſſimo ad Veritatis indagationem Peripatetico inſtrumento vtetur. Quare entymema quoque ad Sillogiſmi formam reuocabit, eo etiam nomine, quod tres Sillogiſmi propoſitiones magis Veritatem explicant, nec fallacijs adeò ſunt expoſitæ, ſicuti entymemata. *Ariſtotelis etiã Argumentationes*, ac Rationes ad Sillogiſticam omninò formam reuocet. 36. *Inter Sillogiſmorum figuras*, quas ingenioſiſſimè, ac exactiſſimè Ariſtoteles explicat, adhibeat maximè *Primam*; hæc enim Veritati indagandæ, ac habendæ eſt omnium opportuniſſima, cum eius modi, ac præſertim duo Primi, euidentiſſimè concludant; aliæ verò duæ ſint Imperfectæ reſpectu huius, & niſi earum Modi ad primæ modos reuocari queant, non habeant vim: In Primæ enim figuræ Principijs, Quæ ſunt *Dictum de Omni*, ac de *Nullo*, continentur, vel *Potentia*, vel *Actu* omnes modi rite concludentes. Quare rationes, quas adhibet, in aliquo ex primæ figuræ modis conſtituat, vt vim earum perſpicacius cognoſcat, & ad eorum normam Ariſtotelicas rationes examinet, ac reuocare conetur. 37. *Sciat*, inter *Argumentationes* Mathematicas aliquando *Analyſim* adhiberi ab Ariſtotele, ſiue *Methodum Reſolutiuam*; Interdum enim alia ratione directè non videtur poſse conuinci, vel meliùs oppugnari aliorum ſententia, quam oſtendendo ex illa ſequi aliquod impoſſibile, vel abſurdum, nec propria melius probari, quam ſi oſtendatur, ex illa nullum impoſſibile, vel abſurdum ſequi; & hinc talis argumentatio diuiditur in *Probationem*, ac *Reprobationem Analiticam*. Equidem hic modus argumentandi dicitur meritò *egregius*, & *Philoſophiæ opportunus*, maximè cum verſatur circa res inſenſibiles, remotaſq; a ſenſibus, quas nequimus per propria, ſed per extrinſeca tantùm principia cognoſcere.

38. *Inter*

38. *Inter Demonſtrationes* ſciat aliquas eſse *perfectiſſimas*, alias *perfectiores*; alias *perfectas*; alias *minùs perfectas*, quarum etiam plures aſſignari queunt ſpecies; & ſi ritè examinentur rationes omnes, quæ ab Ariſtotele afferuntur extra *Logica* præſertim *Libros*, vix vllam reperiri Ariſtotelis propriam, quę ſit perfectiſſima, pleraſquę eſse minùs perfectas, vel imperfectas; alias ſolùm Demonſtrationes ad hominem, vel ex ſuppoſitione. Demonſtrationes Morales facilius eſt reperire in Ethicorum libris. Cōferat quæ dicuntur Demonſtrationes Ariſtotelicæ cum conditionibus, quas ipſemet Ariſtoteles exigit ad illas in libris *Poſteriorum*, qui diligenter perlegendi. 39. *Cum inter libros*, quos reliquit Ariſtoteles abſolutiores, *Octo Topicorum libri* numerandi ſint, eorumq; notitia quàm maximè vtilis ſit ad Scientiarum acquiſitionem, maximè cum Demonſtrationes ad ſummum paucisſimas habere quiuis poſſit celebris etiam Peripateticus, illi diligenter euoluendi ſimul cum *Elenchorum* libris, *tum* ad argumentationes captioſas, quæ fierent contra Ariſtotelicam Doctrinam, eludendas, *tum* ad perfectionem Demonſtratiuorum, ac Probabilium Sillogiſmorū cognitionem habendam; pręcipuè cum in fine *Elenchorum* Ariſtoteles cupiat ſibi referri gratias pro his, quæ docuit de Sillogiſmis &c. 40. *Licet aliqui exiſtiment Porphyrij Iſagogen* eſse relegandam e Scholis, vt pote hominis de Chriſtianis peſſimè meriti, ac plura tradentis impropriè, ſuperuacaneè, prolixè; *Vſque dum tamen* id fiat, eius auctoritas haud eſt ſpernenda in ijs, quæ ad Iſagogen pertinent; in illam enim Commentarios nobiles Philoſophi, ſicut & in Ariſtotelem, etiam Catholici, & Chriſtiani eddiderunt; imò fuerunt nonnulli, qui tantummodo in illam *Iſagogen* eos conſcripſerunt. *Illius tamen Auctoritas* ſolùm æſtimanda in ijs, quæ pertinent ad *Quinque Prædicabilia*; nam in cæteris, quę docet, vel innuit, in nullo ferè haberi ſolet pretio; *Imò* ſi circa definitiones Prędicabiliū, aliaq; ad hęc ſpectantia non iuxta Ariſtotelē, vel minùs cōformiter Ariſtoteli quid proferat, haud eſt auſcultandus. Certè dum aſſignauit nominatim duplex genus Accidentium, *Separabile*, ac *Inſeparabile*, ſenſiſſe potiùs cum Platone, cuius ſectæ erat, quam cum Ariſtotele, qui non agnouiſse dicitur *Accidens* inſeparabile, aliqui ſcribunt. 41 *In Metheororum libros* maximè incumbat; iucundiſſima enim eſt, vtiliſſima, ac honeſtiſſima, illorum, quæ ibi traduntur, contemplatio; nec leuem laborem, nec mediocre ingenium, ſed ſummum vtrumque exigit aſsecutio cauſarum proximarum, ac particularium effectuum illorum, qui in his libris leguntur. Et experientia quidem patet, quò magis hi Phyſici effectus pertractantur, eò difficiliores cognitu eſse; cum ſingulorum ſingulares, ac immediatæ ſint aſſignandæ cauſæ, nec ad Metaphyſicos conceptus confugiendum. Certè *In Quarto* nominatim

tim *Meteororum* res,quę tractantur *Subtilium anteſignanus Scotus* aperte fatetur *eſſe difficillimas.* Et in hoc quidem libro peculiaris reponenda opera; nam in eo traduntur Principia quædam, e quibus ſolutio multorum aliorum effectuum, qui ibi non explicantur, haberi poteſt. *Mirandum*,quod alicubi *horum librorum*,ſicuti & *Paruorum Naturalium*, aliorumque ſimilum lectio omittatur, cum nulla maiore afficiat animum voluptate, & quæ ſola alliceret complures ad ſtudium Philoſophiæ, quod in quibuſdam minoris momenti, & quæ tedio afficiunt Auditores, potiuſq; eos reuocant à ſtudio Philoſophię, impenditur. Nobiliũ maximè ſtudium in his Quatuor libris deberet collocari. Difficultates maximas, quæ vrgent illos, qui ſedulam volunt operam ponere in libris Meteorologicis, in aſſignandis cauſis Phyſicis ſingularibus, & proximis eorum ſingularium effectuum,& experientias, quas debet facere plurimas, qui exactam illorum cognitionem habere debet (alioquin ſi experientijs ab alijs traditis ipſe fidem habeat, ipſemet non erit perfectè ſciens) credi poteſt multos retardaſſe, ac retardare ab eorum ſtudio; quibus videtur iucundius, ac ſalubrius in priuato cubiculo extra Solem,& aleam ſubtilitates quaſdam venari, ac ſuo Marte naturam fingere, illamq; ſuo intellectui, non verò intellectum rebus ipſis, quæ de facto exiſtunt, accomodare; & non ex effectibus priùs viſis cauſas colligere Phyſicas, ac ſingulares proximas,omnia,quę concurrerunt ad illos,ſolerter perſcrutando,& quęnam per ſe, à quænam per accidens; ſed cauſas quaſdam vniuerſales,& inſenſibiles quaſdam rationes animo ſibi fingere &c. 42. *Libros de Cælo*, non niſi Mathematicorum celebriorum, ac recentiorum, maximè ſi Ariſtoteli non fuerint infenſi, adiutus præſidio euoluat; Nec ad ſaluanda Ariſtotelis dicta quædam, *vel* experientias neget, *vel* contra communia planè Mathematicorum hoc tempore illuſtriſſimorum pronunciata Philoſophetur, *aut* illos decipi aſſeueret, *aut* cauillationes quaſdam excogitet. *Pro certo habeat*, Ariſtotelem aliqua ad Cęlum attinentia iam aſſerta retractaturum, ſi hiſce poſtremis vixiſſet temporibus,ac eadem inſtrumenta ad *Calorum* cõtemplationem (ob quæ fælicia magis in eorum conſideratione ſæcula noſtra exiſtimari queunt, & propter quæ peculiariter recentiora ingenia non palmam cedere antiquioribus putant multi) adhibere potuiſset. *Præterea videat*, *An* ea, quæ tradit Ariſtoteles *Quoad Cæli ſubſtantiam, eiuſq; Ortum, ac Interitum*, ſint conformia *S. Scripturæ, S. Patribus antiquioribus*, placitiſque celeberrimorum etiam Philoſophorum; & *An* quæ in Ariſtotelis doctrinę defenſionem afferuntur, ſint cauillationes, aut ad ſummum probabiles aliquæ rationes, & quæ innitantur alijs eiuſdem Philoſophi pronunciatis ab eo non probatis, ſed ſuppoſitis,licet tamẽ accurata indigerent, indigeantq; diſcuſ-

diſcuſſione, & vel falſa ſint, vel non vniuerſaliter accipienda : Et quamuis hæ argumentationes à nonnullis Peripateticis Demonſtrationes appellentur, *An* peccent etiam cõtra Regulas Logicas, ſintq; obnoxiæ pluribus Fallacijs , quas in Elenchorum libris ipſemet recenſet Ariſtoteles. Quare cum faciliorem viam videt ſibi aperiri ad eas, quæ ſunt de *Cælo*, quæſtiones ſoluendas; ne illam deſerat Phyſicus, dum illa maximè innixa eſt experientijs ; nec vllius auctoritas Philoſophi illi præiudicium inferat, vnde cogatur negare experientiam; Veniat illi in mentem, quod ad Philoſophos, vt ſic, ſolummodo ſpectat indagare *Naturam*, & *Cauſas Cæli*; Mathematicorum autem propriũ munus eſſe, explicare Magnitudinem, Numerum, Choræas, Conuerſiones, Reuolutiones, Oppoſitiones, Coniunctiones, Accesſus, Receſſus, Apparitiones, Occultationes, ſiue Abſceſſus, Denuntiationes, Portenta, Euentus &c. Vtriſq; autem eſse Communia, Motum, Tempus, Lucem, Situm, Ordinem, & Figuram: Non poterit autem Philoſophus Cauſas, Naturamq; Cęli declarare, vt par eſt, niſi e Mathematicorum proprijs effatis plurima deſumat. Præſuppoſitis enimuero obſeruationibus, quæ per ſe ſpectant ad Mathematicum, cuique philoſophandum eſt de Cæli ſubſtantia, eiuſque cauſa materiali, ac formali. Non obſeruationes accommodandæ noſtris opinionibus, quas animo iam concepimus. Inanibus quidem verbis eludi illæ poterunt, at nunquam veris. *Præterea*, ſi Ariſtoteles ipſe in ijs, quæ ad res non ſublunares pertinent, vltro, & expreſsè fatetur ſe probabilia ſequi; cur Demonſtrationes nonnulli, qui ſe illius aſseclas profitentur, appellent Doctrinam in libris de Cælo traditam? Præferunt ſe ipſos Ariſtoteli, quem vt omnis Naturalis Veritatis oraculum ſe habere dictitant : Hoc enim verò eſt illum in oculis ferre? Rationes quidem illæ, quæ afferuntur ab Ariſtotele, potuerunt illi, alijſque eo ac ſubſequenti tempore aliquas de Cælo opiniones reddere probabiles , quæ noſtris ſęculis potuerunt falſæ deprehendi. 43. *Secundum, Tertiumque Librum* de Anima, & *hunc* præ *Secundo* diligentiſſime verſet (nam in *Primo* fermè totus eſt in referendis antiquiorum de Anima Opinionibus , ac in Varijs Dubitationibus proponendis &c.) & cum Græco textu, ex correctioribus tamen editionibus illos conferat, celebriores adhibeat Interpretes, qui emendato textu fuerint vſi, & non ex induſtria aliqua addiderint, vel demerint textui, vel non contra ſenſum Ariſtotelis fermè clarum Voces illius hiſce repoſitas libris violentè omnino fuerint interpretati: Nunquam quis certè euincet, Ariſtotelem aperte animę mortalitatem aſſeruiſse, vel negaſſe immortalitatem, cum tamen aliquid immortale præter materiam primam poſuiſse in homine manifeſtum ſit. Si illud eſset certum, ac euidens; *Quomodo* pleriq; Peripatetici

patetici ex omnibus etiam ſectis, ob doctrinam, peritiamq; Ariſtotelici textus celeberrimi, aſſeruiſsent, ac aſſererent d ſertè, *Stagyritam* ſtare potiùs pro Animæ Immortalitate? *Quomodo* qui Ariſtoteli in Schola ſucceſſerunt eamdem de Immortalitate ſententiam fuiſſent amplexi? *Quomodo* non pauci etiam in Ariſtotelico textu verſatiſſimi profiterentur, dari potius Demonſtrationem, quod Ariſtoteles huiuſmodi aſſerat immortalitatem, idq; probari euidenter ex rationibus, quas in *Tertio* nominatim *Libro de Anima* in medium profert? *Quomodo* quidam adderent, poſt diuturnum, accuratumq; in euoluendis Ariſtotelicis libris, certum eſſe, Ariſtotelem ſæpè Immortalitatem, nunquam verò Mortalitatem affirmare, & ex illo afferri ſolum Principia quædam vel *Communia*, vel *Aliena*, e quibus per contortas conſequentias id deducitur? *Cum ergo*, niſi mentis inops, negare poſſit, quin ſaltem ſit probabile, quod Ariſtoteles Animę Immortalitati faueat; *Chriſtianus*, qui vel leuiter prudentia ſit præditus, cognoſcens e contraria opinione multiplicia inferri incommoda, *tum Catholicæ Religioni*, cui nulla eſse videtur pernicioſior doctrina, *tum Ciuilis quoque Republicæ* tranquillitati, cum ad omne ſcelus aditum aperiat; non contra illam ſtare Ariſtotelem, cuius auctoritas in ſummo ſolet eſse pretio, ſaltem probabiliter, non aſserat? Dignus haud eſt inter homines numerari ille, qui cum poſſit ſe ipſum rationabiliter ſupra Belluarum ſortem efferre, cum illis tamen Communem ſortem amat, fouet, & curat &c. 44. *Libros de Generatione, & Corruptione* ita euoluat, vt tamen intelligat, non omnino efficaciter probare Ariſtotelem, aliqua de facto dari, nec nonnullis experientias omninò ſuffragari; multa quidem ſolum probabiliter ſuaderi, quę verus Peripateticus, non tanquam Demonſtrata habere, vel tueri debet. 45. *Libros Ariſtot. Metaphyſicos*, ſaltem qui ad nos peruenerunt, norit eſſe mancos, ac imperfectos; ex aliquibus nec poſse haberi, quid ille ſenſerit, cum dubitationes tantum in illis proponantur; & licet multa ſcitu digna, ingenioq; Ariſtotelico digniſſima ibi tradantur, ſæpiùs tamen ſolas explicationes Vocum nonnullarum ibi haberi: Vt ex hoc ipſo poſſit intelligi, quantum ad Sapientiam (hoc nomine inſignitur Metaphyſica) conferat vocum acceptionis notitia. 46. *Cum Ariſtot.* profiteatur aliquando *ſe leuiter nonnulla tangere*; non omnia, quæ poſſent à Philoſopho dici, in quibuſdam quæſtionibus dixiſſe: immeritò quis Peripateticus ſibi ſuadebit, ſe non indigere altero Magiſtro, quam Ariſtotele, alterius libri lectione, quam librorum Ariſtotelis, ſi perfectam Philoſophiam acquirere velit. *Et nemo* quidem ſanæ mentis negare poteſt, quin valde manca nunc ſit Philoſophia Ariſtotelis, quam præ manibus habemus, *tum* quoad illa quæ de *Deo*, *Intelligentijs*, ac *Anima* lumine naturali co-

Digitized by Google

gnoſci queunt, *tum* quoad illa quę pertinent quoque ad res Phyſicas; *tum* animatas, tum inanimatas, & nominatim quoad plantas, metalla, lapides, ac pertinentia ad externos Senſus &c. *Verum* id Ariſtotelis intellectui, vt pote finitæ virtutis, condonandum; eſt ad integram enim de horum vnoquoq; tractationem nec centum annorum hominis ingenioſiſſimi vita ſufficeret, etiamſi diu noctuq; in habendis experimentis, & lectione aſſidua deſudaret. *Suſpiciendum eſt Ariſtotelis ingenium*, quod cum vitam ille produxerit dumtaxat ad annum 63. tam multa tamen, & tam latè, ac methodicè, tractauerit, addideritque propria induſtria antiquorum Philoſophiæ ingenioſiſſima complura. 47. *Conetur*, quantum fieri poteſt, à *Contradictionibus* Ariſtotelem, de quibus Ariſtoteli infenſi accuſare illum non rarò enituntur, vindicare; eſt maximum enimuerò vitium hoc in Philoſopho, & maximè, ſi contradictoria ſint obuia, & in illa appareant materia, quam ille mordicus tuetur, & quę videtur eſſe vnum ex principijs ſuæ Philoſophiæ. 48. *Ne ſit ex eorum numero*, qui initio docendi, vel legendi Philoſophiam, *Peripateticam doctrinam* valde commendant, eam ſe profiteri publicè etiam prædicant; At poſtea in temporis decurſu, non ſolùm ab his, quæ vel *Fides*, vel *Experientia*, vel *Aperta Ratio* contra Ariſtotelicam doctrinam docet, verũ etiam ab illis quæ probabilia, vel probabiliora ſunt in doctrina Peripatetica, poſſuntque laudabiliter propugnari, apertè recedunt, ſibiq; plauſum in hoc quærunt ab auditoribus, ſi Ariſtotelica minùs probent. *Simulatorium* hominum genus, qui fucum imperitis facere volunt, à Viris ingenuis, quales eſse debent Philoſophiæ ſtudioſi, deteſtandum. 49. *Sedulus ſit in euoluendo*, & attentè, libros Ariſtotelis: ſæpius verò euoluat libros *Acroamaticos*, quos antemeridianis horis dicitur ſolitus fuiſse Ariſtoteles explicare, hoc eſt, libros *Logicos*, de *Phyſico Auditu*; de *Cælo*; de *Generatione*; de *Anima*; *Metereologicos*; ac *Metaphyſicos*; præ *Exotericis*, quos vt potè faciliores, pomeridianis horis explicabat, hoc eſt, de *Rethorica*; de *Poetica*; de *Moribus*; de *Hiſtoria Animalium*, *Partibus &c.* Diſcet vt plurimum noua, vel confirmabitur magis in Ariſtotelis ſententia. *Meminerit* tamen, eſse *Conſequentis* Vitium afferere, *Quod* Ariſtoteles in ſuis libris affirmat, vel negat, idem Peripatetico affirmandum, vel negandum eſt: *Si autem* in illis non affirmat aliquid, nec negat, non affirmandum, vel negandum eſt Peripatetico. *An* omnes Veritates in medium protulit Ariſtoteles? *Quot* in aliorum quoq; libris etiam ad Philoſophiam ſpectantes eſt inuenire! *An* non multi ex illius libris perierunt, in quibus aliæ Veritates præter iam repoſitas in libris, qui ad nos peruenerunt, occluſæ enimuerò erant. Argumentũ *ab Auctoritate negatiuè* fallax. 50. *Tunc ſe Peripateticum putet*, cũ (præciſis ijs, quæ *Fides*,

vel

Digitized by Google

vel *Experientia*, vel *Euidens Ratio* contra Ariſtotelicam doctrinam doceret) illius effatis ita adhærebit, vt nõ propter Illius Auctoritatem vltimò, ſed propter Rationes ab eo allatas, ſiue probabiles fuerint, ſiue probabiliores &c. Illis aſſenſum præſtet, eaque confirmare, vel explicare magis conetur; doctrinamque Peripateticam contra illi infenſos, & qui eam ex legitimo ſuæ Dignitatis ſolio deturbare niterentur, ſtudioſè enitatur tueri, non inanibus, multoq; minùs in alios contumelioſis vocibus, ſed ſolidis rationibus. *Optimè autem de Ariſtotele merebitur ille, qui* Ariſtotelis Axiomata, ſiue *Pronunciata animo retinens, ſi quid noui moliri, ſi quid reconditi proferre velit in medium, operam adhibuerit, vt omnia ex illis deriuet, aut deriuare videatur.*

Digitized by Google

Præſtantiſſimo, ac Illuſtriſſimo Viro

ALOYSIO QVIRINO

Veneti Senatus à Secretis
In extrema Ætate
Acerrimum adhuc exhibenti Ingenium,
Iudiciumque;
Ne dum Mitioribus Literis,
Sed & Philoſophicis, ac Theologicis
Polito Diſciplinis:
Illuſtriſſimoque Marchioni

BARTHOLOMÆO BRVSANTINO

In Ferrarienſi Academia tredecim ab hinc annis
Suo in Philoſophicis Auditori;
Quem Maiorum Nobilitas,
Ingenij Splendor, Morumque Humanitas
Singularis exornat;
Animaduerſiones Quinquaginta
PRO ILLO, QVI IN ARISTOTELICI
TEXTVS
STVDIVM INCVMBIT

IVLIVS CLEMENS SCOTVS

E Comitibus Placentinis
Amoris, & obſeruantiæ in illos
Teſtimonium.
D. D. D.

Caput Decimum.

Digitized by Google

Digitized by Google

1 INter *Cælites* ſingularem deferat venerationem *S. Thomæ Angelico Doctori*, qui Vniuerſos Ariſtotelis libros multa cum laude eſt interpretatus. 2. *Curet habere perſpectum*, *Quinam* ſint ex vnanimi Peripateticorum ſenſu libri ab Ariſtotele conſcripti; neque enim cum nobiles, nec pauci Peripatetici ſentiunt aliquos haud eſſe Ariſtotelis libros, illorum auctoritas, tanquam certa ex Ariſtotele, afferri poteſt, ſed tantummodò tanquam probabilis, vel probabilior. *Illi videntur* abſque controuerſia recipiendi, qui à *Diogene Laertio* proponuntur, & contra quos, vel nihil, vel leuiſſimum quid re ipſa obiectum. Eadem autem ſtyli ſimilitudo non neceſſario indicat Ariſtotelem; reperiuntur enim aliqui perfectè alienum imitantes ſtilum; id tamen cum alijs adminiculis ſatis quandoq; erit ad prudens iudicium de Auctore libri efformandum: *Nec* ex eo quod aliqui Ariſtot. libri ſint clariori ſtilo, cenſendi ſunt non Ariſtotelici; aliquæ enim materiæ obſcuriorem, aliquæ clariorem exigebant; ideoq; etiam Ariſtot. difficiliores, & obſcuriores matutinis horis, in quibus intellectus videtur magis aptus, vt pote non ex cibis grauis, minuſq; aliarum rerum ſpeciebus præpeditus, ad intima ſcientiarum arcana peruadenda; faciliores, & clariores pomeridianis horis explicabat. *Ariſtot. ſtylus* ſolet eſſe breuis, acutus, conciſus, antiquorum dictis conſperſus, vniuerſalibus propoſitionibus fœcundus, prægnans rerum varietate, argumentis exæſtuans, ordinatus. 3. *Habeat libros Ariſtot.* quam maximè *emendatos*, & iuxta originales, vt dicitur, libros ab eodem editos, & *Græca* conſcriptos lingua; habet enim materna Auctoris cuiuſque, & maximè celebris, lingua peculiares quaſdam ſenſuum proprietates, quæ aliena lingua nequeunt explicari; Id verò multò magis præſumendum de Ariſtotele, qui fuit multiplici ſcientiarum genere mirificè exornatus. *Si Græcam ignoret linguam*, illamq; perfectè ediſcere haud ſit animus, vel nō adſit tempus illi ediſcendæ opportunum, *Latinam verſionem* Græco texui legitimo quam maximè conſonam habeat. Sciat tamen, non ſolùm cum celebres Ariſtotelis interpretes, ac Græcæ linguę periti inter ſe diſſident circa aliquos textus, & cum coniecturis ſolùm quibuſdam vtuntur, non poſſe afferri tales texus tanquam indubitatè Ariſtotelicos; verum etiam non omnes (ſi candidè, vt par eſt Philoſopho, loquendum ſit) tanquā indubitatę fidei poſſe afferri ex ijs, qui communiter recipiuntur modò à Peripateticis; *tum quia* non adhuc certò exploratum eſt, inter ipſos quoque, an aliqui libri ſint Ariſtotelici; *tum quia nō ſolùm* e *Strabone*, & *Plutarco* nominatim ſcimus, Ariſtotelis libros partim tineis corroſos fuiſſe, partim humiditate labefactatos; *Apelliconem Teium*, qui voluit corroſiones emendare, eos dediſſe tranſcribendos, ac edendos erroribus plenos; ac *Tyrannionem Grammaticum*

cum pleroſq; Ariſtot. libros compilaſſe; ab eo adeptum exemplaria *Andronicum Rhodium* in medium protuliſse, atq; edidiſse ea, quæ Plutarchi tempore circumferebantur volumina: qui addit, *Neque omnes* Ariſtot. libros, neque accuratè ab eo lectos: *Verum etiam* quia hi planè non conſentiunt cum relatis, tum à *Laertio*, tum ab alijs antiquioribus; imò non pauca ab iſtis relata apertè diſſentiunt illis, quæ in noſtris leguntur Codicibus. Cum ergo vel à rudibus, ac ſordidis hominibus in plurimis emendatos fuiſse Ariſtot. libros habeamus, vel ſaltem pleroſque, ac in multis haud conſentire ijs, qui vt Ariſtotelici priſcis temporibus habiti ſunt à doctis, peritiſq; Viris: *Quis* ſaltē tanquam omninò certum affirmare poterit, hos numero textus eſſe ipſius Ariſtotelis, has numero Voces ab eo fuiſſe adhibitas, has particulas ab eo repoſitas? Probabilibus enimuerò coniecturis dumtaxat, vt plurimum ſaltem, vti poſsumus. 4. *Inter Verſiones* Ariſtotelicorum librorum minori in pretio habeat *Arabicam*: *tum quia* ab hominibus minùs peritis, quam fuerint Latini, facta; *tum quia* nec ex Latina verſione ad vnguem reddita: *Inter Latinas* maiori habeat in prætio, quę magis Gręco texui videtur congruere, & ab hominibus Græcę linguę peritioribus facta eſt; Cæteris autem paribus præferenda, quę à Gręcis hominibus Latinam callentibus linguam exactè facta eſt: Cū autem *Græca exemplaria* inter ſe variant, per ſe præferenda, *Quæ* antiquiora; *Quæ* in ſelectis Bibliothecis, & apud ſelectæ eruditionis viros, candidęq; fidei aſſeruantur, vel aſſeruata fuere. *Cum autem* dubium eſt, *Quænam* Verſio pręferenda, *Quænam* Exemplaria ſint præponenda; Quomodo ex vlla huiuſmodi verſionum, ex vllo huiuſmodi exemplarium auctoritas, tanquam omninò certa, afferri poterit? 5. *Cum adhuc ſint*, qui textus Ariſtotelicos cōmuniter receptos emendent, *nō ſolùm* Latinos ex Gręco, *verùm etiam* Gręcos ipſos, *vel* ex alijs exemplaribus, *vel* ex alijs Ariſtot. locis, *vel* ex coniecturis nonnullis &c. idq; circa alios in poſterum efficere poſſint alij Philoſophi, ac præſertim linguę Gręcę periti, ex quibus cęteris paribus primę partes deferendæ illis, qui in eadem regione, in qua natus eſt, vel ſcripſit Ariſtoteles, orti ſunt; *fierine poterit*, vt Ariſtot. auctoritati Peripateticus in compluribus ſuis pronunciatis, tanquam indubitatæ penitus inniti poſſit? 6. *Magnifaciat* Ariſtotelicum texum; hunc enim in maximo habuerunt pretio ſemper, vbi in Academias, Scholaſq; inductus eſt Ariſtoteles, viri ob pietatem, doctrinamq; eximiā celeberrimi ferè omnes; illiuſq; ſenſū pro viribus aſsequi conati ſunt. 7. *Intelligat*, ſe, dum nititur tantum cognoſcere, *Quinam* ſint verborum Ariſtotelis ſenſus, *Quænam* rationes ab eo afferantur, *Quænam* ſit germana Ariſtotelis mens; Grammaticorum, vel Hiſtoricorum fines nō prætergreſsum, nec dignum eſse, qui in Philoſophorum album referatur.

ratur. Fidelis poterit eſse interpres, non verò Peripateticus re vera Philoſophus: Haud eſt Orator, vel Poeta, qui bene interpretatur Ciceronem, Virgilium &c. *Ac praeterea ſe,* Dum propter rationes pręciſe, quia ab Ariſtot. proferuntur, aſſenſum pręſtat philoſophicis illius pronunciatis, Topicum habitum, & Fidei, qui inter Topicos habitus videtur eſse imperfectiſſimus, ſolummodò aquirere, nõ verò ſcientificum. *Philoſophi partes exequetur*, ſi, vbi percepiſſe ſibi videtur Ariſtotelis ſenſum, ſecum examinet; *An* verum ſit, quod Ariſtot. dicit; *An* Ariſtoteles benè probet; *An* illius Ratio *Demonſtratiua*, An *Probabilis*, An *Coniecturalis*, An *Fallax*: Ac denique, ſi ratio ſuadeat, certum, vel probabilem aſſenſum pręſtet Ariſtotelicę ſententię; Ac *ſe* Peripateticum Philoſophum eſſe, ſi propter rationem ab Ariſtotele allatam quidem aſſentiatur, ſed non dumtaxat prout ab Ariſtotele allatam. 8. *Ne velit* ex eorum numero eſse, qui *vel* tantum vt *Arit-metici*, ſiue potiùs tanquam *Pueri* librorum apices enumerantes ſupputant, quoties vox aliqua ab Ariſtot. vſurpata fuerit; & poſt multorum annorum ſtudium compererunt v. g. Vocem *Entelechiæ quinquages ſepties* ab Ariſtotele vſurpatam fuiſſe, *Materiam centies* appellatã *Subiectum, quadragies* verò *Potentiam*; *duodecies Homerũ* fuiſse laudatum; nomen *Demonſtrationis* pro *Syllogiſmo practico* non niſi *quinquies* acceptum; *Parentheſes* ducentas, & quinquaginta; *Pleonaſmos*, non niſi *quatuor, & viginti*; *Hyperbatorum octingenta millia*; *Helleniſmos* nõ tot quin plures, in Ariſtotelicis libris reperiri: *vel* qui reponunt ſolummodò ſtudium, aut in Notis quibuſdam *Marginalibus* Ariſtotelicis libris inferendis, *aut* in examinando, *An* hæc Vox, vel particula ſit aptè diſpoſita, *An* ex alio reſarcienda loco; *In quot* capita nonnullus Ariſtot. liber, & *In quot* textus caput tribuẽdum ſit; Hi enim comparantur *Textoribus*, vt pote qui in Ariſtotelicæ orationis tela *texenda, continuanda, diſtinguenda* vniuerſum Peripateticæ artis opificium ponunt; *pro* vno Ariſtotelis vocabulo, *pro* vna interpunctione Ariſtot. addenda, vel demenda integros cõſcribunt libros; *corruptos* Ariſtot. libros corrigunt; *verborum* lacunas coniecturis explent; *Sententiarum* ſciſſuras ſuis cõmentationibus cõſarcinant: *Vel Qui* vt *puri Grãmatici Grãmaticaliter* verba Ariſt. intelligentes, ac explanantes in ſententias abierunt *immanes, agreſtes,* ac planè *barbaras*, Grãmaticorum enimuerò acerba digniſſimi ferula: *Sed potius,* dum illo haud eſt genio, ſiue ingenio, vt vlteriores Philoſophiæ Peripateticæ receſſus peruadere non poſſit, *Græcorum, Arabum, Latinorumq;* Interpretum Volumina euoluens, ſimilis *Odorarijs,* ſiue *Venaticis Canibus*, Ariſtotelis mentem inueſtigans, eam *vel* rudem expoliat, *vel* diſtinguat ambiguã, *vel* latentem educat, *vel* confuſam aperiat, *vel* occæcatam illuminet, vt ipſemet Ariſtotelis animus innoteſcat; ſic enim, ſi non Peripatetici,

Cc &Phi-

Digitized by Google

& Philoſophi, certè boni interpretis Peripateticæ doctrinæ laudes obtineb:t. Et aliquorum quidem intellectus ſolummodò, vel præcipuè idoneus eſt ad explorandam Ariſtot. mentem; non autem eo politus eſt acumine, vt poſſit examini ſubijcere effata Ariſtot. ac de illis ſententiam ferre, illaq; ex animo ſentire, quæ ſenſit Ariſtot. ijs conuictus experientijs, ac rationibus, quibus conuictus fuit Ariſtot. & ita vt licet Ariſtot. eas primus nō protuliſſet in medium, adhuc ex vi earum aſsenſum præſtaret talibus pronunciatis. *Dum poteſt* quis multas laudes ſibi comparare in Ariſtot. interpretatione, quas nō compararet, ſi vt par eſſet Philoſopho, Ariſtotelica Principia, rationum Ariſtotelicarum vim, ac pondus examinare vellet &c. cur illas aſſequi nō conetur? 9. *Nullum*, qui in Ariſtot. libros aliquid ſcripſerit, etiamſi leuiſſimum per ſe videatur, ſpernat; cognoſcet enim teſte experientia hęc ſibi fore opportuniſſima, multoque temporis diſpendio ſe fore obnoxium, niſi huiuſmodi ſcriptores præ manibus haberet: Ac nominatim ad indagandam ſignificationem alicuius Ariſtotelicæ Vocis, ex cuius ſignificatione legitima graues quandoque cōtrouerſiæ ſolui queunt, nonne vtiliſſimum foret habere Scriptorem, qui indicaſset fideliter omnes locos, in quibus Ariſtot. illam affert? Si hos indagare ipſe velit, quale, quantumq; temporis diſpendium! Præterquā vt plurimū tam exactè locos illos nō aſſequetur. At maiori in pretio habeat puros Ariſtot. interpretes: nam recta Ariſtot. librorum interpretatio eſt fundamentum Peripateticæ doctrinæ; ac *mutila* valde, ac *manca* cenſetur eorum Philoſophia, qui textū Ariſtotelicum non ſolum ignorauerint, verum etiam nō bene interpretari nouerint: Experientia quidem dicitur patere tot ſęculorum vſu cōprobata, quo magis accedunt docti ad Ariſtot. eo eſse meliores, quò plus obſeruant, acutiores, fertiliores, robuſtiores eſse. 10. *Ariſtotelis libros* ita in pretio habeat, vt tamen ab homine ſcriptos, & qui in multis deceptus eſt de facto; nec credat in ſingulis eius periodis, vel vocibus ea myſteria reperiri, quæ nonnulli interpretes illi tribuunt, pluribuſq; abundantiorem ſenſibus illum faciunt, quam ſint hactenus Sacræ Scripturæ verba ab interpretibus conſecuta; nec illos vlla in re præferat Sacris Codicibus, aut Veraciores putet, aut literalem eorum ſenſum ad Ariſtotelicum pertrahat. 11. *Non ſolum* Ariſtot. Mores, eiuſq; vitæ Hiſtoriā ex probatis Auctoribus nota habeat; ad multorum enim intelligentiam, quæ in eius libris leguntur, horum notitia conducit: *Verum etiam* Cognoſcat, *Quinam* fuerint illius diſcipuli, & *Quinam* in Schola illi ſucceſſerint immediatè, & *Qui* conſecutis temporibus; ab illis enim haurire poterit plura ad Ariſtot. mentem intelligendā opportuna. *Hinc Theofraſti* libri euoluendi. 12. *Notas habeat* ſectas Peripateticorū: Celebres ſunt *Græcorum*, *Latinorum*,

Arabum:

Digitized by Google

Arabum; Inter *Græcos* interpretes primę deferuntur *Alexandro Aphrodiſæo*, cuius aliqui libri recipiuntur a nonnullis, cum fauent ſibi; aliqui reſpuuntur, qui nō ſibi fauent, tanquam ſpurij: Inter *Latinos* *S. Thomæ*, cui facem prætulit *Albertus Magnus* illius præceptor; diciturq; *Angelicus Doctor* in vertendis aliquibus Ariſtot. libris fuiſſe opera vſus nonnullorum Græcę linguæ valde peritorum: Inter *Arabes* *Auerroi*, quia omnes Ariſtot. libros eſt interpretatus, licet Auicēnam inter Arabes Philoſophos Ariſtot. ſectatores nō pauci principē locū obtinere exiſtiment. 13. *Norit, Quinam* in Ariſtot. Cōmentarij ſint taliū interpretū verè, *Quinam* falsè, *Quinam* dubiè, *Quinam* Probabiliter &c. 14. *Sciat nullum eſſe* ex hiſce celebrioribus Ariſtot. interpretibus, qui in aliquibus circa Ariſtotelici textus intelligentiam nō errauerit. Ipſius *Alexandri* non pauci errores ab illis, qui admodum verſati ſunt in Linguæ Gręcæ cognitione, vel qui etiam in Græcia nati ſunt, denotantur. *Auerrois* errores ſunt plurimi, in quos maximè lapſus eſt, quod eſſet Gręci idiomatis imperitiſſimus; *In S. Thom.* quoque aliqui deprehenduntur. Quare nulli addicat ſe interpreti, ita vt omnem planè illius interpretationem iuxta Ariſtot. mentem eſſe certò exiſtimet. 15. *Eſſet vtiliſſimum*, ſi quis haberet Catalogum eorum, qui Ariſtot. interpretati ſunt à primo vſq; ad vltimum, eoſque omnes, vel ſaltem celebriores, & nominatim, cū aliqui incidunt texus difficiliores, & agitari magis ſoliti, ex ordine legeret, & quid vnus ab alio ſumpſiſſet, vel illi aduerſatus fuiſſet, adnotaret &c. 16. *Obſeruet*, celebriores quoſq; interpretes habere aliquam dotem in qua cęteris pręſtent; obſeruarunt enim aliqui dicendi rationem in *Alexandro* Conſtantem, in *Theophraſto* grauiter elaboratam, in *Simplicio* locupletem, in *Themiſtio* Compendiariam, in *Ammonio* facilem, & gratam; in *Auempace*, & *Alpharabio* grauem, aut meditatam, in *Auicenna* Platonicam, in Auerroe *firmam*, ſed aliunde ſumptam ſępè, in *S. Th.* ſolidam, ęquabilemque, in *Alberto* copioſam, & ſublimem, in *Scoto* vegetam, ac diſcuſſam, in *Maironio* acrem, in *Ægidio* terſam, & exactam, in *Henrico* ſublimem, ac venerandam &c. 17. *Attendat* etiam, aliquos ex hiſce Commentarijs ab eodem interprete factis pręſtare alijs: Sic dicuntur excellere inter Commentarios *S. Thomæ* illi, quos in *Libros, de Interpretatione*, atq; *de Cælo, & Mundo* ſcripſit; nam homo iam prouectioris ętatis, diuq; in Philoſophicarum rerum, ac Ariſtot. Philoſophię cognitione verſatus, & ex ipſis fontibus Græcis, non ex Auerrois lacunis illorū interpretationem deriuaſſe fertur. 18. *Sciat*, *Ariſtot. Interpretem* vt ſic, non teneri defendere Ariſtot. rationes, ac ſententias, vel illas confirmare, aut refutare, ſed tantum illas explicare. 19. *Attendat*, Ariſtot. propoſitiones ſæpiſſimè ſolū eſſe aliquādo, vel vt plurimum veras, neque aliquid amplius Ariſtot. cōtendere;

Digitized by Google

re; ideoq; vituperandos interpretes, qui vniuerſaliter, ac ſemper veras ad Ariſtot. mentem interpretari illas conantur: Quod vt præſtent, in ſententias quandoque etiam experientiæ manifeſtæ repugnantes abeunt. 20. *Animaduertat*, Ariſtot. aliquando loqui ad vulgi captum, ſenſumq; etiam; ideoque illius Philoſophicam mentem aliunde indagandam. 21. *Cum aliqua* exempli cauſa, ſiue per modum exempli interdum afferat Ariſtoteles; nõ ſunt illa, tanquam Ariſtot. doctrina Philoſophica, afferenda. 22. *Attendat* Ariſtot. conſueuiſſe rationes Metaphyſicas vniuerſaliſſimas rerum etiam Phyſicarum conſiderare more Metaphyſico; adeoq; ab interprete, non tanquam Principia Phyſica rerum, quæ ſingulares exiſtunt, eas rationes aſſignandas. 23. *Sciat*, Ariſtot. aliquando locutum fuiſſe ſolummodo de effectibus contingentibus in Gręcia, ac in illa nominatim regione, in qua ipſe viuebat, ſiue ſcribebat; *Quare* non eſt interpretandus, quaſi fuerit locutus de omnibus vniuerſaliter; illius enim dictis experientiæ non reſponderent; *Imò quandoq;* locutus eſt ſolum de effectibus, qui illo dumtaxat anno, ſiue certo quodam tempore cõtigerunt: Quod pręcipuè ad libros Meteororum eſt obſeruandum. 24. *Perpendat Ariſtot.* aliquando loqui ex perſona aduerſariorum, & iuxta eos afferre interdum exempla: Quare illorum ſenſus non ſunt interpretandi, tanquam Ariſtotelici; *Preterea*, cum loquitur de rebus propriè ſpectantibus, ac per ſe ad alias ſcientias, loqui more eorum, qui in illis verſati ſunt; ſic cum de re ad *Peſpectiuam* attinente loquitur, loquitur more *Peſpectiuorum*, quaſi viſio fiat per extra miſſionem: ſic de *Quantitate* loquens loquitur more *Geometrarum*, quaſi in illa ſint re vera puncta, lineę, ſuperficies &c. Quare aliunde illius explorãdus ſenſus. 25. *Haud debent Interpretes* Ariſtot. aſſerere plurima, quæ dicit Ariſtoteles, ita eſſe, cum experientia cõtrarium euincat; *ſed ſolùm*, quod Ariſtoteles ita ſenſit, ſcripſitque. Si enimuerò ipſi in Phyſicis philoſophari velint, auertant oculos à libris, eoſque ad res ipſas conuertant; Dum fieri rationabiliter poteſt, Ariſtotelicę Voces rebus accommodandæ, non res Vocibus. 26. *Sententias* Antiquiorum habeat notas, vt poſſit rite interpretari illa, quæ circa eorum opiniones docet Philoſophus. Dum Ariſtot. erraſſe in afferendis illis, vel explicandis contra eorum Philoſophorum mentem, vel Ariſtot. ex ſtudio longe recedendi a reliquorum Philoſophorum ſententijs, caſue à Philoſophia relegandi, vel alia de cauſa in alterum extremum videri inclinare interdum, vt aliqua etiam patentia videatur illis negare, ſcriberet; iam puri Interpretis fines egreditur, ac Hiſtorici potius partes obit, ſicuti, & quando diceret, illum fuiſſe deceptum ab *Hiſtoricis, Geographis, Anatomicis &c.* Debita autem, ſi hæc prætiterit, laude non carebit. 27. *Ne ſit* ex illorum numero, qui cum neſciant reſpon-

reſponſum afferre loco alicui Ariſtot. contra textũ, quem ipſi explicant, librum illum, licet probabile, vel certum ſit moraliter eſse Ariſtotelis, illius haud eſse pernegant abſolutè. *Videat*, ne talis reſponſio ſit *refugium miſerorum.* Potiùs ex textu, qui opponitur, poterit haberi verè mens Philoſophi, quam ex textu, quem ipſe interpretatur. *An non* etiam potuit Ariſtot. oppoſitas opiniones ex diuerſis Motiuis, ſiue *Extrinſecis*, ſiue *Intrinſecis*, probabiles aliquando iudicare? An nõ potuit retractare priores opiniones? Hac de cauſa iuuaret ſcire, quinam libri primo, quinam ſecundo &c. loco fuerint ab Ariſtotele conſcripti. An non ex vitio illorum, qui primò libros Ariſtot. corroſos &c. emendarunt, hi oppoſiti textus inſeri potuerunt? Si enimuerò attentè oppoſiti texus circumſpiciantur cum omnibus circumſtantibus, difficillimè in libris etiam, qui communiter recipiuntur in Scholis, contradictio vel vna apparebit. 28. *Nullum interpretetur* Ariſtot. textum, niſi in libro eum perlegerit, aut perlegat; ſæpiſſimè enim nec fideliter, nec ad vnguem refertur; præterea antecedentes, ſubſequenteſque Voces aditum aperiunt ad exactam illius loci intelligentiam. *Ipſe verò* nullam afferat Ariſtot. auctoritatem, niſi non ſolum ſimul cum libro, verũ etiam cũ Textu; vaga enim citatio textuum incõmoda eſt lectori, ſiue auditori, & non nihil fidelitatis detrahit Auctori, ſiue Profeſſori. 29. *Aduertat*, Ariſtot. aliquando afferre ſententiam aliorum, etiam Propriæ contrariam, & ex ea probare nonnulla; quare malè faciunt illi, qui eam vel impugnant, vel tuentur, quaſi Ariſtotelicam. 30. *Caueat*, ne ſit ex illis interpretibus, qui *obſcurius* loquuntur, quam *Auctores.* Quam tetræ offunderẽtur humano intellectui tenebræ, ſi ipſomet Ariſtotele, cuius ſtylus? dicitur communiter eſſe valde obſcurus, interpres eſſet obſcurior. *Quid* ſi aliquorum expoſitio eſset potiùs obſcuratio textus, quam declaratio! 31. *Interpres* haud demat, vel addat vllas voces particulas, vel clauſulas abſq; aliquo Codice fideli, certoque argumento: *Secus* enim nouum cuderet textum Ariſtotelicum; nec illum dici poſset interpretari. In quo aliqui et ã ex antiquioribus, ac celebrioribus Peripateticis lapſi eſſe dicuntur. 32. *Exploret* Ariſtot. ſenſum circa quæſtiones e locis, *Tum* expreſſis, non tacitis, vel ambiguis: *Tum & maxime*, ex illis in quibus ex profeſſo de illis agit; *Si enim* ex occaſione, vel per tranſennam de illis loquatur, *Si exempli cauſa* illam producat; *Si breui* illam attingat, nec locus exactam illius diſcuſſionem exigat, Nihil certi equidem circa Ariſtot. mentem poterit deduci. Loquitur non raró Ariſtot. ex alterius Philoſophi, vel communi aliorũ Philoſophorum ſententia: *Nec* licet diſcrepantem habeat ſententiam, cõtra aliorum ſenſum tunc loqui prudenter exiſtimat; nam tunc vagandum ſibi eſset ex propoſita ſibi tunc queſtione, ad quam parum referre putat,

an illa

an illa tunc concedantur, nec eſt locus tunc afferendi cauſas, propter quas à tali opinione diſcedat. Quare diligenter Interpres legens, vel audiens locos Ariſtotelis, qui contradictionem in Philoſopho videntur arguere, *cõſideret*, In quibuſnam ex *Inſtituto de quæſtione* agat, & ex his Ariſtot. ſententiam hauriat dumtaxat; cæteras auctoritates ex alijs deſumptas locis, tanquam ineptas ad Ariſtot. mentem aſſequendã, in nullo habeat pretio. 33 *Interpres nõ* ex *Dubitationibus, ſed* e *Reſolutionibus* Philoſophi ſenſum indaget. 34. *Vitet*, ne priùs ſibi ſuadens aliquam Opinionem eſſe Veram, vel in illam propenſus, verba Ariſtotelis, licet tali haud congrua opinioni, vel etiam repugnantia pertrahere conetur. Hinc Particulas ipſaſmet *Aduerſatiuas* inter *Dubitatiuas* reponet &c. *Dubitatiuè* loqui in aliquo libro, ſi quid ex illo contra ipſum afferatur, aſſeret; *Reſolutè* verò, ſi quid aliqualiter illi fauens habeatur &c. ac perſepe non tantùm ineptæ, verùm etiam apertæ cõtra Ariſtot. mentem interpretationes fient. 35. *Cũ Dubia* eſt Ariſtot. ſententia, haud illam, tanquã *Probabilem*, multoq; minùs tanquam *Certam*, explicet. Cum etiam eſt *Probabile* tantum, quod talis ſit mens Philoſophi in tali loco, id fateatur; non verò abſolutè, tanquam *Certam*, illam proferat. Cum alicubi *Dubia* eſt mens Philoſophi, e locis alijs, in quibus *Probabiliter*, vel certò illius mens apparet, declaranda: Dũ eſt *Probabilis* alicubi, ſed alibi *Certa*, ex hiſce explicanda. Semper tamen attendendi loci, in quibus ex profeſſo ab Ariſtot. agitantur quæſtiones. 36. *Aduertat*, Ariſtot. argumentari aliquando ad *hominem*, vt dicitur, contra alios Philoſophos; quare *Conſequentiæ*, vel *Sequelæ* ab Ariſtot. admiſsæ, ſimpliciter non ſunt in Ariſtot. ſententia admittendę, quaſi cenſuerit illas eſse veras re ipſa, & *abſolutè*, ſed *conditionatè* tantummodo, & ſuppoſitis aliorum opinionibus: ex ſequelis autem Impoſſibilibus ſapienter arguitur poſitiones aliorum eſse impoſſibiles. 37. *Norit*, Ariſtot. non rarò in quęſtionibus præcipuè, quas circa res a ſenſu remotiores agitat, vti *Analytica argumentatione*, quæ eſt Mathematicorũ propria: & ex Mathematicis quidem tum exempla, tum doctrinam ſæpe afferre, ac in Logicis nominatim libris, quia adoleſcentes illius ætate Philoſophicis inſtituendi diſciplinis *Geometriæ* priùs operam nauabant; ac præterea e Mathematicorum Principijs Phyſica nonnulla quandoq; probare. Quare Ariſtot. interpres; *vel* ſit in Mathematicis peritus, *vel* ſaltem Mathematicos Ariſtot. locos ab alijs cũ laude explicatos cognoſcat, intelligatque; alioquin in Ariſtot. interpretatione errabit ſępius, aliorumq; meritæ irriſioni ſemet exponet. 38. *Animaduertat*, non ſolùm cum aliqua propoſitio non eſt Ariſtotelis, aliqua verò eſt controuerſa inter Peripateticos, maximè celebres, verum etiam cum aliqua certò foret Ariſtotelis, alia verò dubia; non poſse concluſionem ex

his

his deductam certò, vel probabiliter etiam tanquam Ariſtotelis; cum verò vna eſset probabilis, concluſionem haud certò tanquam Ariſtotelicam habendam. 39. *Videat An*, dum Ariſtot. aliquando negat, vel non admittit aliquas propoſitiones, quę videntur veræ, & ad ſenſum patere, ſolummodo id præſtet, negando, vel non admittendo illas iuxta ſenſum illorum, cōtra quos agebat, vel aliorum. 40. *Numquam interpres antiquos Philoſophos irrideat*; imò potius illos ſuſpiciat, quorum ſi principia noſſet, & non iuxta verborum corticem, vt facit quandoq; Ariſtoteles, eorum verba ſumeret, ſuſpiceret eorum ingenium, ac non minùs forſan in multis, quam Ariſtotelicum. In eorum ergo gratiam, ſi peritus ſit Philoſophiæ ipſorum, dum interpretatur Ariſtotelem nuda eorum verba explicantem, vel quandoq; contra eorum mentem aliqua proferentem, *dicat*, Ariſtotelem, *vel* Grāmaticaliter, *vel* iuxta id quod vulgus cenſebat, *vel* iuxta id quod nonnulli eorum diſcipuli imperitiores cenſebant, celeberrimorum Philoſophorum ſententias explicaſse; re autem ipſa haud eos in tali fuiſſe opinione. 41. *Non tenetur Interpres* aliorum interpretationes redarguere: ſatis eſt illi, ſi ſuam proferat, ſtabiliatq; ſi ſit maximè contra communem: Eſt tamen ſæpè laudabile aliquorum interpretationes, & maximè, *ſi* ex illis celebrium quæſtionū ſolutio pendeat, vel *ſi* datę fuerint à Viris, quibus immeritò à Viris parum peritis ſumma laus in Ariſtot. interpretatione tributa eſt, conſultò oppugnare. 42. *Cum non ſoleat Ariſtot. occultare ſe*, dum recedit ab antiquis, alijſq; Philoſophis; vbi id non indicat, potius ſequi aliorū Philoſophorum ſententias, dicendus eſt; ac iuxta illos explicabit peritus interpres, cum dubium verè ſenſum ipſamet Ariſtot. verba indicant. 43. *Quando Ariſtot.* ad finem ſibi propoſitum, vel arguens antiquos ponit aliquem numerum determinatum pro ignoto indeterminato, vt quod v. g. *Elementa ad inuicem habeant decuplam proportionem*, non debet interpres aſſerere, Ariſtot. ſententiam eſſe, quod Elementa habeant decuplam proportionem; potuit enim Ariſtotelis alium quemlibet numerum maiorem, vel etiam minorem proferre contra eos, qui aſſerebant Elementa eſse æqualia &c. 44. *Attendat Ariſtotelem* aliquando afferre rationes pro captu eorum, cum quibus agit; cum Logicis enim agens debuit faciliores proferre rationes, licet non eſsent adeò efficaces; ſicut nec ſemper afferre rationes omnes, quæ afferri queunt: Pręterea in Phyſicis quoque interdum apertè profiteri, ſe faciliores quaſdam rationes proferre, ad captum ſcilicet auditorum, vel vt ex his facilè intellectum eorum peruadentibus ipſi deinde alias facilius quoque intelligerent &c. *Quare* ad intentum Ariſtotelis aliquo in loco nonnullæ rationes potuerunt eſse ſatis opportunæ; quæ tamen alio in loco haud tales cenſendæ, ſed tanquam minoris

ponderis

Digitized by Google

ponderis habendæ. Idque ab Ariſtot. interprete notandum diligenter. *Nihil tamen* ab Ariſtot. ſine aliqua ratione aſsertum fuiſse per ſe præſumendũ. 45. *Cum Aliqui videri poſſint libri* ita obſcurè ſcripti ab Ariſtotele, vt niſi ipſemet eos explicans audiatur, non poſſit eorum ſenſus clarè percipi; ideoq; reprehendendus dicatur ille interpres qui cenſebit ſe, quæ Ariſtot. *de Phyſico auditu* ſcripſit, clariſſimè poſse interpretari iuxta Ariſtot. mentem ipſiſſimam (*Hic enim* plus ſe, quam Ariſtotelem ſapere, declarabit) *Satis exiſtimet* eſſe aliquorum Interpres librorum, ſi probabilem in medium protulerit interpretationem. 46. *Conetur interpres* aliquam nouam interpretationem textui Ariſtotelis, vel ſaltem præcipuis quibuſdam textibus dare, quæ tamen ſit congrua menti Ariſtotelis; neque enim abbreuiata eſt manus Domini, quò minùs hoc ſæculo etiam nouæ aliquæ, & laudabiles interpretationes poſſint pręberi aliquibus locis Ariſtotelicis contra communem etiam interpretum cæterorum ſententiam. *Nonne* illæ, quæ modò habentur, laudanturque, omnes aliquando fuere nouæ? Interpretatio certè à celebri quoq; Interprete facta, non obſtitit, ne alius aliam excogitaret, quæ quandoq; magis priori approbata fuit. Indignos ſe Philoſophi nomine declarant illi, qui haſce interpretationes eo nomine, *quod ſint Noua*, & *contra alios Interpretes*, exſibilent. Inaudita parte iudicium non eſt ferendum, maximè cum à Viris valde doctis, & in Ariſtot. textu verſatis, & qui aliorũ interpretationes attentè perpenderunt, proferuntur; nec Philoſophus prudens exiſtimabit temere, & ſine graui fundamento ab huiuſmodi viris prolatas in medium: Si minùs placent, non tamen contemnendæ: Indicandum certè, cur ſaltem illę cenſeri non poſſint probabiles. Peregrina poteſt eſse aliqua interpretatio aſſuetis iam in quibuſdam interpretationibus, licet ſit genuina Ariſtotelis, illi familiaris, ac nata in Lyceo. *Laus eſt Ariſtotelis ſumma*, quod egregij in literis Viri tam diuerſas illius verbis interpretationes dare conentur, & in ſuam attrahere ſententiam omni ope cõtendant. 47. *Licet Paraphraſim* in Ariſtot. textum inſtituere poſſit eſse quandoque laudabile; Cauendum tamen, ne paraphraſis texus loco habeatur, vel loco illius proponatur: In vocibus ab Ariſtotele allatis, earumque contextu multa detegunt ſæpè Philoſopiæ arcana Interpretes, ac Philoſophi: Quæ occultari ab aliorum libris Philoſophorum etiam recentiorum, interdum multi exiſtimare poſsent, ſi eadem propenſio aliquorum eſset in eos, quæ aliquorum in Ariſtotelem. Particulæ quædam peculiariter attendendæ; earumq; ſignificatio, ſi quando obſcura, ex alijs clarioribus deſumenda: ſicuti & quando ambiguæ ſunt Voces apud eumdem Philoſophum, antecedentes, & cõſequentes cum totius textura orationis diligenter notandę &c. Nec Paraphraſi

phraſi

phraſi à quocunq; factæ fidendum, nam priuatos etiam ſenſus ſuos in illa ſequi potuit, maximè ſi ſit alicuius libri, vel capitis continuata &c. & ab hac quidem celeberrimos Ariſtotelis Interpretes abſtinuiſſe compertum eſt. Haud tamen aliquę huiuſmodi Paraphraſes iam editæ floccifaciendæ, maximè ſi ſint ſimiles illi, quam *Io: Picus* Mirandulæ Comes in omni ferme ſcientiarum genere verſatiſſimus, ac ingenioſiſſimus Vir factam à *Laurentio Medico* *Lib.* 1. *Ep.* 3. valde commendat. 48. *Munus boni Interpretis* eſſe in vniuerſum norit; *explicare dilucidè*, de quannam re agat Ariſtoteles, & an ex *profeſſo*, an verò *incidenter*; deinde Ariſtotelis *ſenſum claris* indicare *verbis* collectum ex illius vocum acceptionis cognitione; *At* cum *Librum* aliquem Ariſtotelis interpretari vult priuatim, vel publicè; *Primo* libri (idem proportionaliter de *Capite* aliquo dicendum) titulum vbi explicauerit, oſtendat e *Titulo* (quem tamen aduertere debet ſępè ſaltem ab Ariſtotele non fuiſſe pręmiſſum) præſertim, quæ ſit intentio Philoſophi in eo Libro, & quam connexionem habeat cum alijs, & maximè, ſi ad eamdem ſcientiam, vel eumdem tractatum pertinet. *Secundo* Quid proponat Philoſophus in primo Capite v.g. exponat; & cum de multis agere poſſit, declaret Ariſtotelē tria, aut quatuor v.g. ibi peculiariter tractare ſingula recenſendo. *Tertio* Singulorum explicationem aggrediatur, animaduerſis prius, ac ſingillatim enumeratis illis, quæ ad ſingula ſeorſim explicanda ſpectant. *Quarto* E Tribus Peripateticorum ſectis interpretationes aliquas, ſed celebriores, afferat: Neque enim in omnibus referendis, multoque minùs ſingulis peculiariter refutandis detineri ſaltem diu debet; nam modica hinc vtilitas. *Quinto* Eligat ex interpretationibus allatis, quæ conformis quidem Textui, ſed quæ magis conformis Ariſtot. menti viſa fuerit; eamq; confirmet nouo aliquo textu ab alijs non allato, vel ratione deducta ex Philoſophi Principijs. Proponat etiā Propriam Interpretationem poſt alias, non ſolùm ſi eam præſtare cęteris ſenſerit, ſed etiam ſi tantummodo probabilis viſa fuerit, illius probabilitatem manifeſtando. *Sexto* Varias etiam lectiones eiuſdem loci, ac præſertim, ſi huiuſmodi Varietas contingat in ipſomet Gręco Textu, exponat; & eam quoq; eligat, quæ Ariſtot. menti videtur conformior, maximè ſi illa alibi ſubindicata fuerit. Et has quidem Interpretationes, lectioneſque confirmare ex alijs eiuſdem Philoſophi locis interpretis in Ariſtotelicis libris verſati partes erunt. *Septimo* Caueat: tum ne nimius ſit in diuidendo, ac ſubdiuidendo; poteſt enim hinc oriri confuſio in intellectu, nec leuis: tum ne operam ponat in explicatione illorum, quę ſolùm ibi incidenter proponit Philoſophus; ſed ad eum locum, in quo ex profeſſo de illis agit quæſtionibus, auditorem remittat. *Octauo* Rationes Ariſtotelis inueſtiget, quæ non ra-

rò latent, eaſque dilucidè exponat. Has ex *Fine* deſumit vt plurimum Philoſophus, cum ex *Materia* antiquiores illo Philoſophi deſumere conſueuerint. Illas autem ad formam Sillogiſticam, ac perfectiorem pro viribus reuocet. *Nono* Si Ariſt. rationes nouerit eſſe tantum vel *Probabiles*, vel *Coniecturales*, vel *Populares*, vel ad *Hominem*, vel *Communes*, & nõ *Proprias*, vel *Accomodatas* tantum pręſenti loco, ac Tempori &c. id omninò inſinuet. Si has nouis alijs rationibus confirmare, non ex Ariſtot. textu deductis, ſi obiectiones non ex ipſo Ariſtotele erutas ſoluere tentauerit, iam puri Interpretis fines prętergredietur, ſed Philoſophi Peripatetici partes ſuſcipiet; Ille tenetur ſolũ exhibitam interptationem ita tueri, vt nunquã verè poſſit euinci eam cõtra Ariſt. mentẽ eſſe. *Decimo* Cũ eiuſdem loci plures afferri queant *Probabiles* Interpretationes, ſatis eſt quidem Interpreti in rigore, vt ea, quam tuetur, ſit re ipſa probabilis, licet alia ſit probabilior. Verùm hanc maiorem probabilitatem *attendendum* eſt non deſumendam ex maiori numero interpretum præciſè, ſed ex maiori conformitate illius menti Ariſtotelis. Fungetur munere Philoſophi Peripatetici, ſi contra rationes, quæ afferri poſſent, vel afferuntur contra Ariſtotelis ſenſus, vel rationes, tueri illas cõatus fuerit, aut norit. *Vndecimo* Diſtinctiones quaſdam, & Voces nonnullas, quas frequentiſſime, vel frequentius præ cæteris vſurpat Ariſtoteles, animaduertat; non temerè enim id factum eſſe à Philoſopho exiſtimare debet; & ipſe interpres voces, ac diſtinctiones à Philoſopho adhibitas vſurpare maxime debet: earum autem diſtinctionum (inter quas ſunt celeberrimæ Per *Actum*, & *Potentiam*, Per *ſe* & Per *Accidens*) vocumq; ſignificationem ab eodem Philoſopho, vel illius nobiliſſimis interpretibus accipiat, nec ſibi eam ad libitum fingat. At cum non raro voces etiam non paucę apud Ariſt. ſint æquiuocę; earum multiplicem ſenſum indicet, & in quo ſenſu vno in loco, in quo in alio. Quæ propriæ Ariſtotelis, ſiue quæ ab illo excogitatæ, & in Philoſophorum Scholas primò inductæ, peculiariter attendendæ, ac ſignificandæ: & in ſchola Ariſtot. ad placitum ipſius primò imponentis Vocum ſignificatio accipienda eſt quidem. *Duodecimo* Nunquam irrideat celebriorum quorumdam maximè Peripateticorum interpretationes, etiam ſi minùs cõſonæ textui, vel diſſonæ reperiantur, & præcipuè ſi alias eiuſdem textui conſonas tradiderint, ſed potius illos excuſet eò quod habuerint textum corruptum, non ſolliciti fuerint in illo textu enucleando, ſicuti in cęteris ex aliqua extrinſeca cauſa &c. Si qui autem conſulto textum corrupiſſent, vel corruptum edi voluiſſent, præcipuè ſi ex odio erga Chriſtianam Religionem, vel ex eo quod ſibi minùs placerent quædam Chriſtianæ Fidei Dogmata, id præſtitiſſent; haud horum ſcelus occultandum. *Magis breui in declarandis*

textibus

textibus Ariſtot quis hunc ordinem tenere poſſet. Primo *Vniuerſaliter colligat ſub compendio totius textus ſententiam*. Secundo *Ex hoc colligat ſcopum Ariſtot. in eo textu, nec non nexum cum præcedentibus, & ſequentibus*. Tertio *Ex his colligat Diuiſionem ita vt ob oculos ponantur omnes, & ſingula illius textus partes*. Quarto *Singulas diligenter explicet &c.*
49. *Perpendat* diligentius præ cæteris *Textus* quoſdam Ariſtotelicos admodum celebres, & in Scholis frequentius agitare ſolitos, & quorum pleriquè Doctrinæ Peripateticæ videntur Axiomata, eorum interpretationem pro viribus exactiorem colligendo, vel ex vi Græci ſermonis, vel ex ſimilium obſeruatione locorum, vel ex nobilioribus Interpretationibus, vel ex efficacioribus rationibus. Videat autem, an multa, quæ circunferuntur tanquam ipſius Ariſtotelis Axiomata, ſint re vera ipſius, nam nō pauca referre vt aliorū poteſt, quæ tamen à parum cautis tanquam Ariſtotelis recipi potuerunt; *Qua* occaſione illa in medium prolata; *Quibus* verbis; *Quo* ſenſu; *Quas* imitationes admittant &c. Cognoſcet enim multa, vel nō eſse Ariſt. vel nō explicari iuxta Ariſt. mentē, vel eſse ampliata &c. 50. *Textus nonnullos* Ariſtotelicos, qui fauēt valde quibuſdā Fidei noſtrę Dogmatibus, accuratè obſeruet, celebrioreſque interpretes, maximè Græci ſermonis peritos, ad eos textus euoluat cum textibus, qui videntur his Dogmatibus aduerſari, vimq; horum eneruare, illorum corroborare ſtudeat, omnibus diligenter obſeruatis, quæ ad id conducunt: Inueſtigetq; an alij textus ad idem opportuni afferri queant; ſic enim non ſolum de Chriſtiana *Fide*, cui non leue præiudicium inferturà nonnullis, qui quędam in Philoſophia contra Chriſtiana effata innixi textibus Ariſtotelicis diſerte affirmant; Verum etiam de ipſomet Peripateticorum *Principe* optimè merebitur, *quando eum maximè ſtare pro Veritatibus*, quæ etiam lumine *naturali* ſciri *poterant, cumcetur*.

Multa ex his deſumi poterunt ab interprete *S. Thomæ, Scoti, Hippocratis*, aliorumque ſiue *Theologorum*, ſiue *Philoſophorum*, ſiue *Medicorum &c.*

Digitized by Google

Digitized by Google

Perilluſtri, ac Reuerendiſſimo Domino
TOLDO CONSTANTINO
Protonothario Apoſtolico, I. V. D.
Tam Eximio Iuſtitiæ, ac Æquitatis Cultori,
Vt illius Iudiciũ, quod *Romæ, Veneтijs, Patauij, ac Taurijs*
In cõpluribus tulit cauſis, nunquam fuerit reuocatũ;
Qui in ſumma ſenectute illa *Ingenij*, *Iudicijq́;*
Argumenta dedit *Sophocle Oedipi* Scriptore felicior,
Vt celeberrimi DANTIS inſiſtens veſtigijs
Integrum Poema ſcripſerit, ac ediderit;
Quod ſatis commendant laudes illi tributæ
Non ſemel ab eruditiſſimo LEONE ALLATIO,
Et à præſtantiſſimis Politiorum Literarum Academijs
In Italia Conſtitutis:

Admodumq́; Reuerendo Patri Don
HIERONYMO BENDANDO
Rauennati, Priori Caſinenſi, in Bononienſi Lyceo
S. Theologiæ iam duodecim annorum ſpatio Profeſſori,
Ac Sacræ Inquiſitionis Bononienſis Conſultori
Modò in *Pat. Gymnaſio Sacrarũ Literarum* Interpreti,
Viro Religioſiſſimo, Ingenioſiſſimo, Diſertiſſimo;

Animaduerſiones Quinquaginta
PRO ILLO, QVI IN MEDICÆ FACVLTATIS
STVDIVM INCVMBIT
IVLIVS CLEMENS SCOTVS
E Comitibus Placentinis
Eorum Vitæ ad Patauinæ Vrbis, & Academiæ Decus
Prorogandæ ſtudioſiſsimus
D. D. D.

Caput Vndecimum.

Digitized by Google

Digitized by Google

1 INter *Sanctos* peculiariter colat S.*Lucam Euangeliſtam*, Sanctoſque *Coſmam*, ac *Damianum &c.* 2. *Caueat*, ne Medicinæ ſtudium in hæreticas, erroneaſque opiniones, vt non nullis accidit, ipſum inducat; ideoq; *Catholica Dogmata* prę oculis habeat; contra quæ ſi aliqua potulerint *Hippocrates, Galenus*, & alij quicumque e celeberrimis Medicis, vel ſuggeſſerit proprius intellectus, ſciat eſſe inania, falſaque. Niſi *ſuperius lumen* attendat Medicinæ ſtudioſus, dum aliquorum libros legit, vel aliquorum pronunciata audit, facilè in Atheiſmum incidet: Quod ſolertiùs præcauendum, quò Medicus peſſimæ doctrinæ ſemina cũ quouis hominum genere agens effundere poteſt facillimè. 3. *Animaduertat*, omnia illa Medica præcepta, quæ aliquid ſtatuunt contra *Diuina præcepta*, vel contra Ius *naturale*, præcipuè ſi *Diuinum* quoque ſit, eſse illicita, nec poſſe à legitima Medicinę arte pręberi. *Quænam* autem ſint illa, quæ intrinſecè mala nunquam poſſunt laudabiliter exerceri, diſcat à pijs, doctis, ſincerisq; Theologis: Cum autem probabile fuerit in aliqua circumſtantia aliquid non eſſe illicitum, licet communior pars Theologorum refragetur, qui quandoque animi ſui ſenſus, & prudenter, nolunt paſſim cuique indicare; cum poſita illa circumſtantia præceptum Medicum à peccato excuſetur, vt illud executioni mandetur, poterit, imo & interdum debebit Medicus iubere. Animæ ſalus corporis ſanitati à Catholico, ac ſapiente Medico, ſiue Medicinæ ſtudioſo præferenda ſemper. 4. *Vt Eccleſiæ Catholicæ filius*, ſi quas peculiares Medicis præſcripſerit leges, eas cuſtodiat. Praxim tamen earum, quam viderit communem apud pios Medicos, ſeruet; poſſunt enim aliquæ eſſe, vel non receptæ, vel per conſuetudinem abrogatę, ſiue ex toto, ſiue ex parte. 5. *Cum ſanitas* inter Corporis bona ſit pręſtantiſſimum, boniſq; Fortunæ pręferatur, & poſt animæ ſalutem cæteris omnibus præferat cordatus vir quicumq; in hac arte excellere ad publicum commodum quicumq; huic ſtudio operam dat, enitatur; grauiſſima tum contra *Caritatem*, tum contra *Iuſtitiam* quoque patraturus Crimina, ſi leuiter in illud incubuerit, officiumq; Medici deinde exerceat. 6. *Tanquam quaſi inexpliabile crimen putet* praxim Medicam diſcere ex induſtria cum aliorum ſanitatis detrimento, cum aliorum internecione, cũ aliorum morbi procraſtinatione &c. Summæ *Feritatis*, nedum *Inhumanitatis* apertum id eſſet argumentum. *An* non tenebitur ad reſtitutionem damnorum, quæ inde tùm ægrotis, tum familijs integris importari queunt? 7. *A pecuniarum auiditate* animum habeat remotiſſimum; & qui ad auaritiam procliuis eſt, & fieri non poſſe moraliter, quin huic propenſioni obtemperet, coram Deo exiſtimat, huic non ſe applicet ſtudio; nam facilè aliquorum mortem procurabit; morbis pluribus ſanitatis reſtitutionem

differet;

Digitized by Google

differet; prętioſiora, pluraq; pharmaca pręſcribet, quā opus eſset, vt Pharmacopolis ipſis multa donātib⁹ lucra afferat; pauperibus in extremo, vel graui vitæ diſcrimine poſitis, à quo poſſet commodè illos eximere, haud opem feret; nullam perſonarum, quibus medetur, ſed ſolā pecuniæ, quæ ſibi traditur, rationem habebit; & hanc pręſtantiſſimam artem omnino vænalem reddet &c. Hinc qui minùs fortunis valent, videri poſsunt etiam minus apti ad hoc munus cum laude exercendum. 8. *Modeſtiā amet*, eo quod cum quolibet perſonarum genere agendum illi ſit, ac exploranda quædam quandoque ad libidinem irritantia. Hinc Iuuenes hoc nomine etiam minùs ad hoc munus apti. Sapienter faciunt illi, qui nolunt certum ęgrotorum genus inuiſere, niſi adſit aliquis ex ægroti familiaribus. *Tum in Verbis, tum in factis* hæc virtus eluceat. 9. *Sit benignus, humanuſq; in verbis*; hilaritatem in vultu præferat; mirum enim ex his ſolatium ęgrotus recipit, & ad recuperandam citiùs ſanitatem non leue ex his adiumentum reportat. *Hinc Ruſtici, ſiue Ruſticorum morum, & Ruſticani* quidam vultus minùs idonei ad hanc artem cum laude exercendam. Aptiores ſunt huic muneri hoc nomine etiā viri Nobiles, Honeſtoq; nati loco; nam humaniorum morum, ac verborum ſolent eſse. Debent hi enimuero ſuo ſe conformare nomini; dicuntur enim *Gentil huomini*: Et vt his quidem tantummodo Medicinę Doctoratus conferatur, pluribus in Ciuitatibus ſtatutum eſt; Nobiliſſimos certè Viros hanc exercuiſſe artem ex hiſtorijs patet. 10. *Publici boni amantiſſimus* peculiari ſtudio inuigilet, vt Sanitati priſtinæ, & quantocius reſtituantur, valetudinemq; cuſtodiant illi, qui in aliqua Arte, vel Scientia ſunt celebres, ſuntq; maximæ vtilitati, vel honori maximo Ciuitati, vel Prouinciæ, in qua degunt, quolibet maiori emolumento in alijs curandis poſtpoſito 11. *Licet totius Philoſophiæ* ſtudium videatur neceſſarium ad Medicam facultatem, ideoq; non ſoleat laurea Doctoratus in Medicina donari ille, qui alicui ſolum Philoſophię parti vacauerit; plurimarum tamen quæſtionum, quę modò maximè agitantur in ſcholis, cognitio mediocris (ſi non leuis) eſt illi opportuna, qui medicinam profiteri velit; Quædam Metaphyſicæ, ac Logicæ ſubtilitates, nonnulla etiam, quę agitantur ab interpretantibus octo Phyſicorum libros, quem habent in Medicina locum? Omittuntur vt plurimum interpretatio, & diſcuſſio *Librorum Meteorologicorum*; *Paruorum Naturalium &c.* Ad libros de *Anima* omittuntur ſępe vtiliſſimæ quæſtiones de ijs, quę pertinent ad *Quinque ſenſus Externos*, Ad *Temperamentum Corporum &c.* Libri *Phyſiognomici*, *Problematumque* maximè neceſſarij, *Libri de Hiſtoria Animalium*, de *Partibus Animalium &c.* à Profeſſorum lectionibus in Scholis abſunt &c. Quare à Philoſophia, prout nunc traditur in multis Scholis, parum vtilitatis

pro

Digitized by Google

pro futuro Medicinæ ſtudio quis reportabit, adeoque neceſſe erit, vt defectum compenſet priuato aliquo ſtudio; Inſiſtat tamen mori eorum, qui medicinæ operam dantes, vel daturi, Philoſophiæ Profeſſores audiunt in Vniuerſitatibus celebrioribus; nam in his Philoſophię Profeſſores ſolent plura, quæ ad Medicinam maximè conducunt, exactius tractare. Quæ à multis Regularibus traditur Philoſophia; minùs eſt idonea. *Eſſet quidem* laudandus ille, qui Philoſophiæ conficeret curſum exponendũ illis, qui in Medicinam incumbere cupiunt, collectum ex ipſomet Ariſtotele etiam. 12. *Illi Philoſophia parti* peculiariter vacet, quę agit de *Metallis*, *Lapidibus*, ac *Plantis*, nominatimq; *Herbis Simplicibus*; in illis enim mirandę virtutes Medicæ latent ſępiſſimè; Imò exiſtimet fieri facile poſſe, vt in *Herbis communibus*, quæ in vnaquaq; ſaltem Prouincia, vel ampliſſimo etiam Ciuitatis alicuius Territorio etiam facilè reperiuntur, occludantur virtutes Medicę omnium ferè morborum, maximè cõſuetorum, quibus premuntur homines talis Prouinciæ, vel Regionis; videtur enim ad Diuinam pertinere Prouidentiam, vt homines habeant parabile ſine graui labore remedium ad recuperendam, conſeruandamq; ſanitatem; nec exhauriendæ ſint Crumenæ ad medicinas emendas, & longe remotiſſimarum Prouinciarum remedijs indigeant. Certè antequam vtraq; India pateret, nonne homines & ſanitatem cuſtodiebant, & illam deperditam reparabant? *Vtinam nonnullorum Medicorum Auaritia* pacto inito cum Pharmacopolis talia medicamẽtorum pretioſorum genera non primò induxerit; à quorum more alij modò nolint diſcedere; *Vnde Simplicium cognitio* viluerit. 13. *Phyſiognomia* peculiariter ſtudeat, *Signaq;* Complexionum, ſiue Corporum temperamenti perſpectiſſima habeat; huiuſmodi enim cognitiones ſicuti & quæ in *Quarto Meteorologicorum libro* traduntur, ſunt vtiliſſima ad Medicinam pręambula. 14. *Anatomiæ* peculiarem operam impendat non in libris tantùm, verum etiam oculis illam perluſtrando, idq; maximè ſi à viro peritiſſimo exerceatur, ſiue praxi ipſa doceatur: ad medicamenta enim congrua prębenda hęc plurimum conducit. Animaduertens verò exactiſſimam totius humani Corporis tot partium ſymetriam, ſiue harmoniam, in *Conditoris illius ſapientiſſimi* laudes animus exurgat; neque enim à caſu vel fortuna talis Partium harmonia conſtitui potuit, ac poteſt; Quæ eò etiam mirabilior eſt, quò in dies nouę quędam partes, vel nouę quarumdam partium conſtitutiones a peritiſſimis Anatomicis inueniuntur; ratioq; congrua ſaltem ſemper inuenitur, propter quam tali pacto hęc pars, & non alio, hìc & non alibi conſtitui debuit &c. 15. *Aſtrologiæ operam det, non Iudiciariæ*, ſed *Obſeruatrici Stellarũ*, earumq; nominatim *Ortus*, & *Occaſus*; Medicina enim potius nocet, ſi tempora non ſeruenur; tem-

pora autem ex Ortu,& Occaſu Stellarum pendent; Et aliqui quidem Aſtrorum ortus dicuntur perimere, alij ſanare; præcipuè autem cõſiderandi dicuntur Ortus *Cancri*,& *Arcturi*. *Experientia* patet, preterea, Ortũ Stellarum non ventos tantummodò, verùm etiam diuerſas aeris mutationes excitare, ac inſalubre eſſe, in quibuſdam Lunæ periodis medicinas præbere, ſanguinem extrahere &c. *Si diligentius* quoque ſtuduerit Aſtrologiæ, poterit pronoſticari, tali tempore tale corpus eſse facilè expoſitum morbo nonnulli', adeoq; monere poterit multos, vt tale remedium adhibeant ad illum ſubterfugiendum &c. 16 *Aliqua etiam*, quæ traduntur à Medicis nonnullis ad *Theoricam* tantummodo ſpectantia, licet per ſe ſcitu digna ſint, attamen ſciat parum eſse vtilia ad Medicam Artem. Medici quidem iam plurima tractant, de quibus agendum Philoſopho foret; Cum enim ampliſſimus ſit Philoſophiæ campus, nec à Philoſopho percurri totus facilè poſſit, Medici aliquam, ſed iucundiorem illius partem, ſuſceperũt ingenio ſuo excolendam, nec ſine maximo literariæ Reipublicę commodo; Non minùs quidem ingenioſè plurimas quæſtiones agitant Medici, quam Philoſophi; & licet obiecta illarum plura videantur ad Medicam artem ſpectare, non tamen Medici Medico modo, ſed Philoſophicò illas agitant. 17. *Cum non rarò* diſsentiant inter ſe *Medici*, & *Philoſophi*, nominatimque *Peripatetici*; in ijs quidem, quę per ſe pertinent ad Medicam artem, & quorum obſeruatio ad ipſos maximè ſpectat, potior fides per ſe Medicis habenda; in alijs verò, quæ ingenij potiùs ſubtilitatem, quam experientiam petunt, potior per ſe Philoſophi. Medici enimuero in reddendis plurimorum naturalium effectuum rationibus ſolent eſse magis verſati, faciliùſq; eas inuenire, & aptiores reddere conſueuerunt, quam Philoſophi, qui in Cubiculo contemplationi naturæ dediti potiùs *Res naturales* ſuo accommodant *intellectui*, quam *intellectum Rebus ipſis*. In multis tamen quæſtionibus videntur circa voces diſſentire: in aliquibus ad concordiam reuocari poſſe videntur; cum vera poſſit eſse v. g. doctrina Medicorum circa *Principatum Cerebri* inter humani corporis partes, & vera Peripateticorũ circa *Principatum Cordis*, eo quod iſti videantur attendere principatum reſpectu *Animæ Vegetatiuæ*, quę eſt fundamentum totius vitæ animalis, cuius propria, ac proxima Inſtrumenta e *Corde* prodeunt; illi verò reſpectu *Animæ Senſitiuæ*, cuius proprię operationes ex *Cerebro* originem proximam habent &c. *Sic* in multis conciliari poſſe *Hippocratẽ*, & *Ariſtotelem* accuratè, & ingenioſè oſtenſum iam eſt. 18. *Quamuis* non eſſet Medico liberum etiam *Hippocratem, Galenum, Auicennam*, alioſq; Principes huiuſmodi medicos in ſuis effatis per ſe non amplecti, ſententiamq; *Ariſtotelis*, vel alterius Philoſophi amplecti; ſi tamen experientia, vel ratio euidèns, vel

proba-

probabilior quandoq; ſuaderet ſententiam Ariſtotelis, vel alterius Philoſophi, non peccaret contra Medicam artem, vel contra illius Anteſignanos, ac Duces, qui fuerunt Veritatis potiùs, quam ſuarum ſtudioſi opinionum, ſi minus eorũ ſtaret pronunciatis. 19 *Quales ſint* libri *Hippocratis*, *Galeni*, *Auicennæ*, aliorumq; Principum Medicæ Scholæ, exploratum habeat; aliqui enim ſunt ſpurij; aliqui incerti. Ex certis tantùm certa auctoritas deduci poteſt. 20. *Sit linguæ Græcæ peritus*; præcipui enim huiuſmodi libri ſunt Græco idiomate conſcripti; plures verò Latino ſermoni peſſimè, ne dum malè redditi; in ipſis etiam *Hippocratis Aphoriſmis* vertendis peccatum eſt nec ſemel, nec leuiter. Emantur ergò ſaltem emendatiores; & cum adhuc dubitaretur aliquando de verſione, ad textum Græcum recurſus habeatur. 21. *Artis Medicæ* Principia ante cętera perſpecta habere curet, vt ex illis practicas concluſiones elicere poſſit, quæ quidem pendent ſemper per ſe ab aliqua vniuerſali pręmiſſa ſpeculatiua, & naturali, ab alia verò particulari, & ſæpiſſimè ſaltem coniecturali. 22. *Hippocratis Aphoriſmos* aſſiduè euoluat; mirabilis illius Medici, ac Philoſophi etiam præſtantiſſimi, ex quo Ariſtoteles ipſe non pauca deſumpſiſse fertur, doctrina in illis elucet. Sunt illi *Generales Regulæ* ad Medicam artem; quibus ſi diligenter quis vacauerit, paucorum menſium ſpatio plus proficiet in Medica arte, quam ſi annos quoq; integros impendat in lectione aliorum librorum de Medicina agentium; & ſi pudet Legiſtam ſine Lege loqui, Philoſopho ſine Ariſtotele loqui; debet etiam pudere Medicum ſine Hippocrate loqui. 23. *Poſt Hippocratis* Aphoriſmos euoluendus *Galenus*, ac nominatim illius *Ars Parua* & Auicenna, & maximè *Prima Fen lib. 1 Canonis.* 24 *Illuſtriores Hippocratis* Interpretes perlegat, celebrioreſq; alios Medicos, quibus principatum alij detulerunt, dum tamen ſint ex ijs, qui praxim Medicæ artis exercuerint; aliqui enim potuerunt ſibi multam comparare laudem in Theorica tantùm. Vtile autem erit habere Catalogum pręſtantiſſimorum omni ætate Medicorum cum ætate in qua vixerunt, in quo loco medicinæ artem profeſſi ſunt &c. 25. *Conſiliorum* quoq; libros, quos nonnulli illuſtres Medici ediderũt, euoluat accuratè; nam plura ibi ad occurrentes morbos ſpectantia, remediaq; opportuniſſima inueniet: Optima medicinæ praxis in illis edicitur ſæpiſſimè. 26. *Se numquam in Medicina* meritam laudem conſequi poſſe pro certo habeat, niſi in praxi verſetur. Neq; enim Medicus medetur homini in cõmuni, ſed huic indiuiduo ſpeciali, nec in Cubiculo meditans medicinam iubet præparari, ſed talem ægrotum ordinariè inuiſens tale medicamentum imperat: *Quare*, vbi ſatis quædam medicinæ opportuna didicit Principia, Medico alicui, qui in praxi ſit diligenter verſatus, habeatq; in illa teſte experientia lau-

des, etiamſi quaſdam Theoricas adeò exactè haud norit, ſe tanquam ſocium, vel diſcipulum addicat; Obſeruetq; cum illo *Ægrotantium* ſtatum, & *Quid iubeat* ab illo ad ſanitatem reſtituendam pręparari; *Cur* aliqua, & non alia imperet Medicamenta: & ea, quę non perſpecta, vel non ſatis perſpecta habet ad ęgrotorum curam ſpectantia, amicè ab eo poſtulet, diſcatque; peculiariter autem nonnullos obſeruet morbos; domi poſtea ſecum meditetur, quæ in ſingulos dies didicerit, ſcribatq; nonnulla ſaltem peculiari animaduerſione digna, & maximè illa, quę in librorum lectione nunquam putat fore, vt occurrant. Eſſet quidem vtiliſſimum, ſi cuiuſque morbi ſtatum, qualitatemque noſcens, remedia à Medico ſubminiſtrata deſcriberet, ac peculiariter poſtea notaret, *Quænam* opportuna maximè fuerint; Quę ſanitatem, & citiùs reſtituerint &c. *Debet* autem Medicus libenti, hilarique animò, imò & vltrò huiuſmodi Viros, aut Iuuenes, qui eorum diſciplinæ practicæ ſe tradunt, docere, quę ſcit ignorare illos, etiamſi non petatur, ſpectantia ad tales morbos; cur talia iuſſerit medicamenta; & iubere aliquando vt ipſi tradant, ſcribantq; medicamenta ad talem morbum, demptis, vel additis, quæ ipſe cenſuerit &c. Par enim eſt, vt illi ſit gratiſſimum, quod multi inſtituantur ſanitatis humanæ reparatores. 27. *Si quod Medicamentorum genus* norit nonnullis morbis valde ſalutare cæteris incognitum Medicis, iudicetq; ob priuatum etiam commodum illud conficiendi methodum haud alios docere; familiarem tamen aliquem, antequam e viuis excedat, illam doceat, vel ſaltem in ſcriptis relinquat illam, ſecus grauiter peccaturus, publicumque bonum oſurus. 28. *Quinque Medicinæ partes* exactè ſtudeat noſcere; & 1. *Phiſiologiam*; Quæ omnium corporis humani partium conſtitutionem, vires, actioneſque cum animi facultatibus explicat. 2. *Pathoelogiam*; Cuius munus eſt morborum, ac ſymptomatum naturam, differentias, & cauſas, ac denique res omnes, quibus humanum corpus à naturali recedit conſtitutione, explicare. 3. *Semioticam*; Quæ tradit ſigna humanæ ſanitatis, vel ægritudinis, latentium in corpore morborū, & cauſarum, morborumq; euentuum. 4 *Therapeuticam*; Quæ indicat, qua ratione ſanitati homo reddi, morbiq; ac eorum cauſæ, & ſymptomata depelli queant. 5. *Praeſeruatiuam*; Quæ indicat modum conſeruandę præſentis ſanitatis. 29. *Ex quinq; partibus Medicæ* artis peculiariter ſcire nouerit, & in praxi, *Differentias Pulſuum*, *Conſtitutiones temperamentorum*, *Vrinarum qualitates*; *Pondera*, *Menſuras*, *Doſeſq;* medicamentorum. 30. *Cum Antiquiores Medici* conſueuerint medicamenta ipſimet pręparare, ſi Medicus haud hūc antiquum morem, & opportuniſſimum ſanitati ægrotorum reſtituendę amplecti nō iudicet, nulla priuati commodi ratione habita (quod ſi ſolummodo attenderet

gra-

Digitized by Google

grauiſſimè, & contra Iuſtitiam ſępe poſſet peccare) eligendum moneat Pharmacopolam pro medicamentis, qui in ea Ciuitate, vel oppido ſit pręſtantior in cognitione, ac praxi pharmacopeiæ, & qui medicamenta Suiſmet manibus componat ſaltem pręcipua, & quibus ſi aliquid plus addatur, vel minuatur, vel immutetur pręter pręſcriptũ, differendi longius morbi, vel etiã mortis adeundę periculũ facilè adiri poteſt. *Nõ mirandũ*, quod morborũ curatio lõgius differatur, vel etiam tot intereant, qui videntur longius protracturi fuiſſe vitam ex corporis conſtitutione, morbique qualitate; quando iam multi Pharmacopolæ artem ſuam haud norunt, & quibuſdam imperitis, ac iuuenibus quandoque medicamentorum magni etiam ponderis compoſitionem relinquunt. 31. *Medicus in inuiſendis Pharmacopolarum officinis* non perfunctoriè, ſed attentè omnia obſeruet, reijciatque minus ſalutaria ægrotis futura; laudet verò illum Pharmacopolam, apud quem aptiora deprehenderit, illumq; cæteris præferat, vt hinc cęteri excitentur ad illum imitandum. *Caueat*, ne ex priuato aliquo commodo, vel ſtudio laudet minùs laudanda, anteponat illum, qui poſtponendus, poſtponatq; anteponendum; nam in hoc grauiſſimè cum obligatione etiam reſtitutionis damnorum errare facillimè poterit. 32. *Ne, cum æquè opportuna* ſunt Medicamenta, quæ minori emuntur prætio ac illa quę maiori, hæc iubeat emi ad quorundam Pharmacopolarum ſibi amicorum crumenas impendendas. Exiſtimet, quemque, ſicuti libenter, vltroq; facit ſumptus neceſſarios, vtileſq; ad ſanitatem, & quantocius reſtituendam, ſic ſuperfluos odiſſe, niſi ſit e prodigorum genere: Quod ſi ex huiuſmodi aliquem reperiat, vitioſis annuere actibus haud eſt Medici virtute præditi. 33 *Si ſolus nouerit* aliquod medicamentum admodum ſalutare, in quo præparando ſit ſumptus admodum leuis, licet a diuitibus plus exigere poſſit, cum illud tamen minùs diuitibus, vel pauperibus vendit, miſericordiæ, & quandoq; etiam eleemoſinæ memor ſit. 34. *Ne pudeat Medicum* a quolibet, etiam *Fœmina*, etiam *Ruſtico*, medicamenta diſcere ſalutaria. Idiotæ non raro ſaluberrima norunt, & quæ faciliùs nonnullis morbis medentur, quam quæ norunt præſtantes etiam Medici, qui ab illis enimuerò in multis inſtitui poſſunt. *Meminerit*; integras nationes abſq; Medicorum ope vitam duxiſſe, ac protraxiſſe: diuturnioremqꝫ ferri fuiſſe hominum vitam, cum tot medicinarum genera non erant inuenta: ac modo ſine illis Ruſticos ſanitatem tueri, morboſq; pellere. Ruſticos enimuerò conſulet etiam vltrò Medicus ſanitatis ſuorum Ciuium ſtudioſus. 35. *Sicuti à ſuperſtitioſis quibuſdam reuera Medicamentis* ſtatuendis, vel illis laudandis, approbandique abſtinere debet Medicus pius; ita nec ſtatim reijciat nonnulla, quæ a quibuſdam ſuperſtitioſa appellantur. Ad aliquorum inuidiam næ voces quandoq; euulgantur. Cum dubitat, an aliqua ſint ſuper-

ſuperſtitioſa, à peritiſſimis Theologis petat, quibus omnes plane circumſtantias medicamenti indicet, vt rectum ferre iudicium queant. Quæ ſi haud talia ab illis cenſeantur, ac cæteroqui vtilia, ea adhibeat de aliquorum verbis, vel oblocutionibus non ſollicitus, publicans tamen haud ſuperſtitioſa cenſeri à peritis Theologis &c. *Vtile* foret, vt ipſe ſciret ſigna, quæ ferè euidenter monſtrant, medicamentum aliquod eſse ſuperſtitioſum. *Multi etiam ſapientes* ignorant multos naturæ effectus latentes in herbis, lapidibus &c. ideoq. ſuperſtitioſa quædam medicamenta appellant: Quidam verò Medici putantes, vel timentes, ne ſi illa adhibeantur, lucrum ſibi minuatur, apud ſimpliciores quoſdam, ac Deum magis timentes, has voces effundere queunt. 36. *Empirica medicamenta* non damnet vniuerſaliter; neque enim negari poteſt, quin aliqua ſint ſaluberrima, præſeruentq; facilius à morbis, eoſq; depellant, quam plurima quæ afferuntur a *Methodicis* Medicis, qui ob auaritiam aliquando in *Empiricos* inuehunt omnes; ſi quando Empiricum medicamentum minùs felicem exitum habuerit, publicant, exaggerantque; & cum aliqui *Empirici* minùs in ea Arte ſint periti, eorum impoſturas, fallaciaſque vltrò in medium proferunt, vt homines ab Empiricorum omnium medicamentis omnibus abſtineant, immemores, ſæpe quoque, quæ præſcripta ſunt à *Methodicis* medicamenta, mortem potiù, quam ſanitatem attuliſse, ac digniſſima eſse reprehenſione aliquorum *Methodicorum* minus peritorum præſcripta ægrotis medicamenta. *Medicus Methodicus*, & *Empiricus* ita ſua ſectam amare debet, vt quæ in alia ſalubriora medicamenta teſte experientia deprehenderit, laudet, approbet, velitque illa adhiberi. Finis vtriuſque eſt ſanitas hominis; & dummodo hæc reſtituatur, & celerius quam fieri poſſit, illaque cuſtodiatur; fiat id an per hæc, an illa media, parum ſollicitus debet eſse Medicus quiuis publici amans cõmodi. 37. *Cognitionem* habeat *Sectarum Medicarum*; neque enim ſolummodo laudes habuerunt *Methodici*, vel *Dogmatici* Medici; omnes ſectæ ſuas peculiares habuerunt, habentque, ac merito, & in omnibus floruerunt præſtantiſſimi Viri; vtileſque omnes fuerunt, ac ſunt. Præſtans Medicus *Methodicus* haud vllas ſpernat ſectas; ſuſpiciet illas potius, ſi earum Principia exactè norit, & nõ prout ab aliquibus imperitis traduntur, vel etiam explicantur a maleuolis ad excitandam earum inuidiam: Quæ ſalubria ab vnaquaque traduntur, ſumat, adhibeatq; nec nõ gratum ſe illis exhibeat. Eadem prorſus præſtet *Empiricus &c.* 38. *Significationem Vocum plurimarum*, quas vſurpant Medici tum *Theorici*, tum *Practici*, notam habeat in primis; habent enim illi peculiares quaſdam voces, quibus ſuam explicant doctrinam, quarum ſignificatio ab ipſis tantummodo petenda, ac præterea in vocibus

qui-

quibuſdam eamdem rem ſignificantibus à Philoſophis ipſis differunt. *Sectæ* etiam *Medicorum* diuerſas plures, ac peculiares adhibent voces ad ea, quę tradunt, manifeſtanda; quarum ſignificatio occulta eſt illis, qui in tali doctrina non ſunt verſati; iudicant autem ſub quibuſdam non obuijs vocibus multa Medicinę arcana occludere inſtar Philoſophorum: Idcoque nonnulli ſcioli verborum corticem tantummodo attendentes irrident (irridendi enim verò ipſi) celebrium etiam *Chimicorum*, ſiue *Spagiricorum*, ſiue *Empiricorum* voces, quas in ſuis effatis, ac libris vſurpant, cum tamen à peritioribus multis laudentur. 39. *Medicus* aliquod Medicamenti genus in bonum publicum excogitet; pręter autem publicam vtilitatem, honorē, famamq; ſibi perpetuam comparabit, & maximè, ſi multi non ſit pręti, ac facilè parabile. 40. *Cum variæ ſint* M*edicorum ſententiæ*, eligat ſemper medicamentum tutius prę minus tuto; quod probabilius putatur allaturum ſanitatem, prę probabili: nec vnquam adhibeat incertum, vel dubium, vel probabile, cum adeſt certum, nec dubium, cū adeſt probabile. Cum autem iam diſperata eſt ſalus, dubium quoque, dum aliud non ſupereſt, adhibeat. 41. *Haud præ auaritia* tot ęgrotorum curam ſuſcipiat, vt ſuo muneri, quemadmodum par eſſet, ſatisfacere non poſſit; vel ipſe ſibi minùs parcens in morbum incidat. 42. *Alios Medicos* honore proſequatur; haud illis prę inuidia, vel odio detrahat; illorum conſilium, maximè in grauioribus morbis, libenter audiat, imò vltrò exquirat; & ſi in aliquo ſe errauiſſe ex ijs acceperit, errorem corrigat, nec in ęgrotorum præiudicium errorem ſuum inemendatum relinquat, nec excuſare illum enitatur. Prętantiſſimus etiam Medicus à minus quoque præſtantibus multa ediſcere ſemper poteſt. 43 *Cum ad ægrotum* inuiſendum vocatur, illius curam ſuſcepturus. P*rimò* Accedat quantocius; multi enim morbi initio facillimè curantur, & facillimis quibuſdam medijs, quorum curatio ſi aliquamdiu differatur, diuturniores fiunt, quibus extrema quandoque adhibenda ſunt remedia. *Secundò* Hilari vultu, benignisque alloquatur ægrotum verbis; à quo omnes, quas ipſemet ægrotus arbitratur fuiſſe morbi cauſas, accipiat. *Tertio* Intelligat; *Quandonam* primùm ſe præter conſuetum minus rectè habere perceperit; *Quid* poſtea ſubſecutum; *Quid* ipſe prætliterit &c. *Opportuniſſimum* foret, vt ipſe notam haberet præcedentem illius non tantummodò *Victus*, verum etiam *Viuendi*, *Agendique* Rationem; nam ex diuerſitate officiorum, occupationum &c. nedum alimentorum diuerſi oriuntur morbi. Sunt etiā extrinſecæ non rarò morborū Cauſæ, quæ niſi tollantur, haud vnquam ægrotus perfectæ ſanitati reddi poterit: ad has autem tollendas Medici Ars haud plerumque ſe porrigit; cui nec ſæpe manifeſtari poterunt. *Quarto* Conſideret Ægroti *Complexionem*,

Digitized by Google

nem, Ætatem, Vires præſentes, Commoda &c. & huic indiuiduo in particulari ita Generalia Medicinæ Præcepta applicet, vt meminerit illa infinitas propemodum limitationes merito admittere propter varias ægrotorum qualitates, etiamſi febri vexentur ſimili. *Quinto* Induat affectum quemdam ſingularem in ęgrotum, qui in *ipſius manu*, ac diligentia *ſanitatem ſuam*, *vitamque* repoſuit: Et humanitatis quidem ferme omnis videtur expers ille Medicus, qui erga ægrotos huiuſmodi *amorem quemdam* peculiarem, & quaſi *paternum* non induat. In reuocandis ad praxim Medicæ Artis præceptis ab huiuſmodi amore impellatur. *Sexto* Victus ęgroto rationem ſtatuat; cuius non eadem illis etiam, qui eodem laborant morbo, decernenda; nam *aliquibus* naturæ magis robuſtæ, & *qui* largiori ſolent vti cibo, & in *quibuſdam* educatis regionibus (præterquam diuerſæ regiones diuerſam quoque Victus in ægrotis rationem exigunt) dietę quædam inſalubres ſunt. *Septimo* A prę́ſcribendis Medicinis, aliſque conſuetis Medicamentis, quæ naturę Vires debilitant quam maximè, licet aliquod leuamen prę́ſens afferrent, dum naturæ morbo preſſæ commodè ſine illis, vel facilius etiam, & ſine diſpendio, vel tanto ſaltem corporearum virium, opitulari poteſt, abſtineat. *Octauo* Conſideret *Syderum Coniunctiones, Eclipſes, Lunæ* nominatim *Viciſſitudines*, ac ſimilia, quæ Aſtrologorum quidem ſunt propria, ſed quorum cognitio Medico omninò neceſſaria eſt, ne in medicamentis ęgroto certis diebus prę́ſcribendis erret. *Nono* Proponat ſemper Edulia, ac Medicamēta ęgrotis, *Quæ illis gratiora ſunt*, dummodo incōmodum graue haud ſint allatura, licet minùs à Communi Medicorum ſenſu approbarentur. *Decimo* Inuiſat ægrotum in ſingulos dies bis, aut ter, aut etiam ſæpius pro morbi qualitate, & ea hora in qua *exactiorem* morbi *Symptomatum* notitiam habere poterit; eritque vtiliſſimum in morbis grauibus iubere, adeſſe ſemper aliquem, qui poſſit quęcumque ægroto contigerunt, vbi ab illo diſceſſit, ſibi fideliter narrare. *Vndecimo* Ad ęgrotum rediens de omnibus, quę ęgroto acciderūt poſt ſuam abſentiam fideliter ſibi velit narrari: *Interrogetque*: An omnia iuxta *præſcriptum*, & ad *horam ſtatutam* executioni mandata. *Duodecimo* Prudens Medicus coram ęgroto nihil proferat pro viribus, quod moleſtiam ęgroto ſit allaturum: vitetque omnem etiam Corporis motum minùs gratum illi futurum. *Decimotertio* Cum morbus grauis vrget, aut ille inualeſcit, *moneat*, vt alij vocentur Medici, & maximè prę́ſtantiores, vel vnus ſaltem ex illis: Quod ſi ęgroti res familiaris non permitat, ipſemet Medicum aliquem ſibi familiarem accerſat, & cum eo conſultet &c. *Decimo quarto* Cum ſpes eſt probilis verè de recuperanda ſanitate, iubeat tunc maximè ægrotum hilari eſſe animo; Cum autem deſperata, vel ferè deſperata eſt ſalus,

moneat

Digitized by Google

moneat ſaltem per alios, vt quæ ſunt de *Iure Diuino*, ac *Naturali* in talibus circumſtantijs impleat, nec in illud vitæ diſcrimen adduci permittat ægrotum, in quo hæc executioni, vt par eſt Chriſtiano, mandari nequeant. *Decimo quinto* Opus ſummæ Caritatis exercebit, ſi ipſemet velit adeſſe; dum à Pharmacopola quædam medicamenta, in quibus videtur qua ſi repoſita ſalus ægroti, conſtruuntur; & ſi ipſe Pharmacopolæam artem norit, ipſemet illa conficiat. *Decimo ſexto* Se inconſulto omnino nolit etiam præſcripta præberi ęgroto medicamenta, dum ab hora, qua eadem præſcripta, inſolitum quid ægroto eueniſſet. *Decimo ſeptimo* Eſſet valde laudabile (quod præſtantiſſimos egiſse Medicos compertum eſt) vt Medicus, vbi aliquarum ſpatio hebdomadarum congruum ſtipendium in ſingulos, vel alternos accepiſſet, illud amplius à quocumque non admitteret, licet morbus procraſtinaret; inuiſeret tamen ægrotum, vt prius, ſollicitè: *Imò* à quibuſdam perſonarum generibus ſtipendium admittere eſſet animi à miſericordia alieni; quibus quandoque ſub p. m. ſine vlla prorſus mercede in morbis, nedum Medicę artis præceptis, verum etiam interdum redditibus ſuis opitulari tenetur. *Decimo octauo* Si, vbi ab ægroto diſceſſit, animaduertit aliqua in re erraſſe, vel aptius medicamentum illi potuiſſe præſcribi, dum id executioni haud fuerit mandatum, reuocet illud, quod re ipſa incommodum ægroto futurum, & maximè ſi graue, attenderit; quod ſi non præſtiterit, poterit etiam contra Iuſtitiam peccare, pręcipuè cum id ſępè præſtare poſſit ſine vllo famę ſuæ præiudicio iterum reuiſens ęgrotum &c. Sicuti & contra Caritatem peccare poterit, dum loco ſalubris iam pręſcripti magis ſalubre medicamentum non decernit; & quò copioſius ſtipendiũ accipit, eo maiorem ad id contrahit obligationem. Etiam norit ſe grauiſſimè quoq; contra Caritatem, Iuſtitiamq; peccaturum, ſi ſubdolis artibus non ſolùm ſe Medicæ artis peritiſſimum, vel valde peritum venditabit, illius parum peritus; verum etiam ſi in quibuſdam morborum generibus verſatum ſemet prędicauerit, cum tamen illorum nullam, vel leuem notitiam habeat; Si de his interrogetur, quorum vel nullam, vel leuem habet notitiam, ad peritiores Medicos petentes remittat; ſi autem vrgeatur de conſilio ipſe, ſub dubio illud proponat &c. 44. *Proficiet ille in Medica arte*, qui vbi ab ęgrotis inuiſendis Domũ acceſſit, eorũ morbis iterum attentis ſecum perpenderit, *Quænam medicamenta imperata*; An *ſalubriora potuerint, poſſentque imperari*; An *in aliquo erratum, quod poſſit emendari*; ſecumque meditans, & aliorum Medicorum libros euoluens decernat aliqua medicamenta poſtea ęgrotis miniſtranda &c. 45. *Quando deprehendit*, ægrotum nolle ſibi obſequi in ijs, quæ re ipſa iudicantur, ac ſunt illi opportuna, nec eſt ſpes probabilis, quod ſibimet ſit

Digitized by Google

obſecuturus, vel alij quoque curam infirmi habentes in rebus grauis ponderis haud ſibi pareant, ad illum non accedat, cum perdat operam, oleumque. 46. *Inter Medicamenta* euitet illa præcipuè, quę ex multis diuerſi generis compoſita ſunt, ac illa, quę intus ſuſcepta per ſe naturam potiùs debilitant, quam coadiuuant, pluſq; damni, licet in pręſentia non appareat, quam commodi afferunt. *Recordetur*; naturam eſſe morborũ medicatricem, Medicumque illius Miniſtrum, quam rectè agentem imitari debet. Vniuſcuiuſq; ęgroti natura exploranda, illaq; fouenda, non deprimenda; vires illi proportionatę, dum eſt proſtrata, vel debilitata, ſuggerendę &c. 47. *Cum Conſuetudo ſit altera Natura*, & *Conſueta longo tempore, & ſi deteriora per ſe, minùs tamen moleſta*, ac *noxia eſſe ſoleant*; Medicus demptis illis, quę re vera cognoſcit eſſe ægrotis inſalubria, nolit omitti conſuetam viuendi rationem &c. imò obſecundet potius ęgroto aliquod medicamentum, vel aliquod cibi genus proponenti, dum re vera haud futurum illi valde incommodum putauerit. Ipſi ęgroto natura quandoq; ſuggerit vtilia futura, quę tamen ſine Medici alicuius periti conſilio haud adhibenda ſaltem plerumque, cũ ęgrotus facilè errare poſſit, etiamſi ſapiens Medicus ipſe foret &c. 48. *Illas Regulas*, quas peritiores Medici ſequuntur, vel ad reſtituendam ſibi ſanitatem, vel potiùs ad illam conſeruandam, alij doceantur quoque; nec illa remedia Medici alijs proponant ad ſanitatem recuperandam, vel conſeruandam, quæ nolunt ipſi adhibere ſecum, vel nollent ſecum adhiberi. Sapiens, cordatuſque Medicus optare, & curare debet, ne morbi in alios irrepant, & ſi fieri poſſet, nullus morbo vnquam premeretur. Digni enimuero acerrima reprehenſione, nedum ęterna damnatione, eſſent illi Medici, qui conquererentur, quod morbi, & frequentes, non vrgerent ciues, cuperentque vt morbi inuaderent Ciues, inualeſcerent in dies &c. Hi e Ciuitatibus eſſent expellendi; hæc enim indicant *Ferinum, Auarumque Animum*, à quo nihil aliud expectes, niſi longam morborum, qui breui curari poſſent, curationem &c. Sic indigni forent Clericatu illi, qui mortem multorum cuperent, vt copioſiores eleemoſinas obtinerent. 49. *Quando cuique in votis eſſe ſolet*, vt longius quam fieri poſſit, vitam protrahat, rationem illius protrahendę ſedulò Medicus indaget, explicatis illis, quę ad id valde conducunt, dummodo non ſint contra aliquod Ius Diuinum, aut Naturale &c. ac nominatim, *Quæ Calidum*, *Naturale* ſiue *Innatum*, & *Humidum Radicale* fouere, ac ſeruare queunt quam maximè. Ad id valde cõduceret obſeruatio Rationis viuendi, quã ſecuti ſunt plures, *Qui* ad centeſimum, & etiam vltra annum, vitam produxerunt; & *Qui* licet naturè non adeò robuſtæ, vltra ipſius naturę exigentiam videntur longiùs vixiſse. Videat quoque, an deperditus humor, calorque naturalis per

lis per

Digitized by Google

lis per aliquot annos reparari poſſit aliquo ciborum , vel medicamentorum genere &c. Humanum genus omne, ac meritò, ſibi deuinciret, ſi aliquod ſalubre ad hęc inuentum excogitaret, afferretque in medium. 50. *Ita Prætica Arti Medicæ* ſe tradat, vt etiam in *Theorica*, ſi fieri poſſit, excellat; perfecta enim cognitio medica vtriuſque notitiam requirit, & niſi Theoricam calleat, ſapiens Medicus enimuerò appellari non poterit iure merito: Cum autem huiuſmodi ſcientia in ſuis concluſionibus practicis huic indiuiduo applicandis ſit *Coniecturalis*, & valde incerta, eo etiam nomine, quod medicamentum modò exiſtimatum opportunum, breui poſſit euadere noxium; ideo attendat ſedulò *omnes ægroti circumſtantias*, *omneſque morbi qualitates*, vt poſſit pro viribus certum, verumque illi afferre remedium: Quòd efficacius præſtabit, ſi eadem medicamenta, ſiue *Curatiua*, ſiue *Præſeruantia* à Morbo cuique ęgroto imperet, *quæ ſibi in tali corporis ſtatu conſtituto vellet adhiberi.*

Digitized by Google

[illegible] Facultas [illegible]

[illegible]

[illegible] Morte [illegible]

[illegible]

Illuſtriſs. Reuerendiſs. ac Excellentiſs. D. D.

NICOLAO ALBERTO

GNIEVVOSZ AB OLEXOVO
Epiſcopo Vladiſlauienſi, & Pomeraniæ,
Senatori Regni Poloniæ &c.
Cuius Prudentiam ſingularem ſuſpexit ſemper
Nobiliſſimum POLONIAE Regnum;
Venerandamq; Maieſtatem
In Legatione, quam obijt nomine
Sereniſs. CASIMIRI Poloniæ, ac Sueciæ Regis
Ad Summum Pontificem INNOCENTIVM Decimum,
Romana Curia nuper eſt admirata;
Qui *Ampliſsima* in cõplurib. *Oppidis*, imò & *Ciuitatibus*
Tum *Sæculari*, Tũ *Eccleſiaſtica* potitus *Iuriſdictione*
Nõ ſe minus *Pijſsimum* Pręſulem Eccleſiaſticum,
Quam *Iuſtiſsimum* Principem Sæcularem exhibet;
Ac in regendis ſubditis eorum *Animæ*, *Corporiſque*
Beneficia ſibi tantummodo propoſita habet;
Principi *Ethicis* omnibus, *Oeconomicis*,
Ac *Politicis* Virtutibus mirificè exornato:

Animaduerſiones Quinquaginta
PRO ILLO, QVI IN MATHEMATICARVM ARTIVM
STVDIVM INCVMBIT

IVLIVS CLEMENS SCOTVS

E Comitibus Placentinis

Perpendens, *Mathematicarum* Scientiam *Diſciplinarum*
Non ſolùm *Ciuilis*, verùm etiam *Eccleſiaſticæ*
Reipublicæ *Commodis* eſse valde opportunam
Venerabundus
D. D. D.

Caput Duodecimum.

Digitized by Google

Digitized by Google

1 S*Anctum Dionyſium Areopagitam* peculiari proſequatur honore. 2. *Si quid in Sacræ Scripturæ libris* verè reperiatur alicui Mathematicorum Dogmati repugnans, norit hoc eſſe falſum, nec à vero Chriſtiano poſſe propugnari, tanquam verum; & ſi contrarium Mathematico certò eſt Catholicum effatum, omnem experientiam, quæ contra illud afferretur, eſſe fallacem, omnemq; rationem, quæ Mathematicè videretur concludere, eſſe ſophiſticam, ſiue errantem. *Si quid* etiam *Communi Patrum Conſenſu Sacras* interpretantium *literas*, tanquam fidei Dogma, receptum ſit pertinens ad Mathematicas diſciplinas, illud pro certo habendum, contrariumq; tanquam falſum, ſine dubio reijciendum. Quis mundi Conſtitutionem melius nouit, quam ipſemet Deus, qui illum condidit, & maximè Conſtitutionem *Cælorum*, qui peculiariter dicuntur *Opera manuum Dei*, & in quibus præ cęteris corporeis eius admirabilis ſapientia, atq; omnipotentia elucet? 3. *Intelligat*, non omnia, quę nonnulli etiam Theologi, & maximè parum periti in Mathematicis, contra quędam Mathematica effata pronunciarunt, eſſe in pretio, vel multo in pretio habenda; etiamſi dicerent, *ex Sacris Codicibus* ſe ea habere. Vndenam enim habetur, *Quod hæc, & non alia ſit* eorum verborum literalis ſententia? *Quod Sacræ literæ* non loquantur ad communem captum, ſiue ſecundum opinionem vulgi, ſiue ſecundum apparentiam, & ſecundum nos, vel metaphoricè, & per ſimilitudinem &c. Sicuti in multis alij loquuntur? *Eſtne vnanimis* Patrum conſenſus, quod talis ſit horum explicatio verborum? *Præterea*, licet vnanimiter conſentirent S. Patres; docueruntne ſaltem tacitè, id ad Dogma fidei pertinere? *Eſtne* aliqua Concilij Generalis, vel Pontificis ex cathedra lex, quod talis interpretatio, & non alia, tanquam fidei diſſona, & hæretica, admittenda ſit? Quorumcumque ſenſus, imo & iudicium, ſi non ſit legitimi Iudicis Controuerſiarum Fidei à Chriſto conſtituti, nullam poteſt ſententiam, vel opinionem reddere, tanquam certam de fide, ac neceſſariò ab omnibus fidelibus credendam, quæ antecedenter nõ fuerit recepta, tanquam de fide ab Eccleſia Vniuerſali. Aliquando tamen propter extrinſecas cauſas alicuius opinionis etiam Mathematicæ prohiberi poteſt publica doctrina, licet priuatim, & interno aſſenſu illi adhærere quilibet poſſit: Illis autem, qui illam oppugnant maior, minorue fides adhibenda eſt pro qualitate ſapientiæ. 4. *Aliquas opiniones Mathematicas* nouerit poſse à pio Mathematico ſuſtineri, quæ *Cathegoricè*, & *Abſolutè* prolatę eſſent contra *Sacros Codices*, ſi *Hypotethicè* ſumantur; ex tali enim ſuppoſitione nihil verè infertur contra Diuina effata; imò potius arguitur Diuina Omnipotentia maior, cum dicatur, *Si feciſſet Deus Mundum* cum tali corporum conſtitutione &c.

5. Per-

5. *Perpendat* Mathematicæ ſtudioſus, ad Diuinorum cognitionem,& per conſequens ad Dei amorem magis excitandum valde conducere Mathematicas Diſciplinas; adeoq; par eſſe, vt peritior Mathematicus Deum, cuius perfectiorem prę alijs habet cognitionem, maxima veneratione proſequatur, illius mandata ſtudioſiſſimè obſeruans. 6. *Si quid ab Eccleſia* ſtatutum fuerit circa nonnulla Mathematicorum Pronunciata ad fidem per ſe non ſpectans; obſeruet ſollicitè, *An* illæ leges receptæ fuerint,& *An* vbiq; *An* à conſuetudine contra illas fuerit præſcriptum; *An* fundentur in aliqua pręſumptione, quę in tali caſu *Veritati* cedere poſſit &c. Legum autem iſtarum interpretationem, vel à praxi hominum Doctorum, Deumq; timentium, vel à pręſtantibus, ſinceriſque Theologis petat. Cum autem non raro Pontificiæ etiam leges in probabili aliqua, vel probabiliori fundentur opinione; *animaduertat*, ex hoc non fieri, quo minùs contrariam poſſit quis amplecti ſaltem in foro interno. *Scandalum* tamen *puſillorum* cautè vitandum à Mathematico prudente, ac pio. 7. *Superſtitioſas* quaſdam *obſeruationes*, ac *ſuperſtitioſos* quoſdam *ritus* euitet pius Mathematicus. Si ſolùm apparenter, ac non verè aliqua ſuperſtitioſa ſint, illa vitet in publico, atq; apud idiotas; vel ſcandalum tollat, aſſerendo ex doctrina etiam Theologorum illa haud eſſe talia &c. 8. *Ne Mathematicus* ea, quę verè Deus ſuę tantùm cognitioni reſeruauit, ſcire velit; nam *opprimetur à gloria*, & in hoc, licet cæteroqui eſſet Sapientiſſimus, ſe inſipientiſſimum enimuero declararet. Quænam autem ſint talia, e *Sacra Scriptura*, *Communiq; Patrum traditione* accipiat. Poteſt quidem fieri, vt ſolum *Certa* quorumdam cognitio reſeruetur Deo; non autem denegetur hominibus *Probabilis*, vel *Coniecturalis* aliqua eorumdem cognitio; illa ſit Dei propria; hæc communicari poſſit creaturę. 9. *Ab illis opinionibus*, quæ inducunt *Fati* neceſſitatem iuxta Gentilium opinionem, abſtineat: libera eſt humana mens, ſecus nec præmio, nec pœna eſſent illius actiones dignæ; nec per ſe Aſtris ſubiecta eſt: Et licet aliqua iuxta naturę ordinem, ac pręſcriptum per ſe ſequi debeant, Deus tamen non obligatur ad eas ſeruandas leges, poteſque etiam rerum circunſtantias variare, ex quarum variatione talis effectus, qui per ſe ſequi deberet, haud eſſet ſecuturus: *Hinc* oramus Deum, vt pluat e Cælo, pluuiam ſuſpendat &c. etiamſi talis Syderum conſtitutio, talis aeris temperies &c. pluuiam, vel non pluuiam exigant. 10. *Ne hoc ſtudium quis omittat* eò quod aliqui Mathematicos plures, ac celebres pactum cum Dæmone, ſiue Commercium cum illo habuiſse,& habere ſentiant, dicantque. *Eſto hoc ſit, fueritue* nonnullorum Mathematicorum vitium; nonne idem commune fuit etiam alijs ſcientificis? Nec tamen propter hoc omiſſum ſtudiũ Philoſophiæ, Medicinę &c.

Hæ

Hæ voces aliquando ex odio, vel inuidia in celebres Mathematicos, effunduntur; ſic etiam Sanctiſſimum Virum *Albertum Magnum* tanquam *Magum*, cum eſſet in rebus naturalibus exercitatiſſimus, habitum fuiſſe a nonnullis accepimus: Nec infrequenter imperiti Mathematicæ, ne coarguantur minoris illius peritiæ, has voces conſultò proferunt, ad afferendam cauſam, quæ verè non eſt cauſa, propter quam in illam haud incubuerint, vel incumbant; *Alij* verò ignorantes naturæ, naturaliumq; cauſarum vires, effectus quoſdam miros, occultoſq; etiam ſapientibus, ac nominatim illis, qui in cubiculis tantùm detenti ſoli contemplationi vacant, à malo Dæmone oriri putant. Compertum eſt, aliquos nō minùs in Mathematicis Diſciplinis, quam in pijſſimis moribus fuiſſe, ac eſse valde illuſtres: *Quod autem aliqui aiunt*; pietatis, quæ exibent ſigna, eſse apparentia tantummodò; *præterquam* huiuſmodi verba ſunt detractoria, & in re grauiſſima, idem de alijs aliarum ſcientiarum Profeſſoribus dici poſſet, idemque crimen alijs appingi poſſet, quorum actiones ſunt etiam minùs laudabiles, quam huiuſmodi Mathematicorum. *Lingua* huiuſmodi *maligna* vehementer deteſtandæ; *Verè* ipſę met ſunt impię. 11. *Ne ex eo* quod aliquorum Mathematicorum effata viſa fuerint, vel videantur apertè falſa, errores continentia &c. Mathematicas diſciplinas minori in pretio habebat; etiam multorum Philoſophorum, ac aliquorum Theologorum, Medicorum &c. pronunciata veritati haud cōſona fuerunt, ſuntq; Nominatim Medicina Practica nonne multis expoſita eſt erroribus, & Ars ſolùm coniecturalis verè eſt, quæ tamen laudatur, probaturq;? Non omnes etiam, qui Mathematicam profitentur, ſunt veri Mathematici, illiuſq; Principia tenent. Pauciſſimi ſunt, qui huius ſcientiæ exactam habent cognitionem, maximè ſecundum illam partem, qua cæteris naturalibus ſcientijs dicitur ſublimior, id eſt *Cæleſtia, Cæleſteſq;* influxus. Nec etiam ingens eſt numerus eorum, qui vera tenent Principia Philoſophiæ, Medicinæ, Vtriuſq; Iuris, Theologiæ &c. Debet ergo, qui vult in hac diſciplina proficere, ſe celeberrimi alicuius Mathematici diſciplinę tradere, & ab eo Principia illius diſcere; quę ſi quis exactè norit, quorumdam Mathematicorum impoſturas, fallaceſq, concluſiones cognoſcet, & multa ſapienter cōcludere peritiores cognoſcet. *Euellendum* eſſet hoc vitium à multis, vt pote *Paci*, ac *Tranquillitati Communi*, imò non raro etiam *Iuſtitiæ* contrarium; qui vituperant quod ignorant, cum cæteroqui illud laudandum, imò & ſuſpiciēdum foret; quaſdamque vulgarium etiam hominum opiniones ſequuntur, licet ſe ſupra vulgus ſapere arbitrentur, ſeq; in prudentū numero reponant. 12. *Ne ex eo quod Mathematici* aliquando fuerint e Ciuitatibus expulſi, minori in pretio habendam Mathematicam quis putet. Idem contigiſſe

Digitized by Google

etiam dicitur Philoſophis, Medicis, Iuriſconſultis &c. Aliqui forſan fuerunt digni hoc ſupplicio;& *vtinam* nulli modò etiam illo digni ſint. Quorumdam inuidia, vel odium in Mathematicos hanc pœnam illis decernere potuit. *Mirabile foret*; ſi Magnates aliqui in Mathematicis valde verſati, obſeruationumque Mathematicarum ſtudioſiſſimi, preſeferrent in illas odium publicis etiam decretis. Verendum eſset, ne hoc nomine id præſtarent præſertim, vt ipſi ſoli Principes in tali arte haberentur, nec haberent facilè aliquos in ea ſibi pares, vel ſuperiores. 13. *Cum poſſit* eſse controuerſum, an aliquorum ad Mathematicam ſpectantium praxis poſſit ſine peccato exerceri; ſententia prudentum, ac ſapientum Theologorum exquirenda, vel conſulenda praxis hominum piorum, doctorumque. Ex ignoratione verorum iſtius artis Principiorum poteſt oriri cōtrouerſia, an aliqua licita ſint, quæ alioquin in controuerſiam à ſapientibus viris non vocarentur. 14. *Licet audiat* aliquos cæteroqui ſapientes exiſtimatos *Philoſophos, Iuriſconſultos, Theologos &c.* vituperare *Mathematicos*, ne Mathematicas Diſciplinas minori in pretio habeat: *Tum quia* illi; ſi ſunt re vera ſapientes, inuehunt tantummodò, & quandoq; non immeritò, in aliquos, qui Mathematicam profitentur quidē, ſed adulterinam, ſuntue in illa parum periti &c. *Tum quia* etiam Mathematici, alijq; vituperant Philoſophos, Iuriſconſultos &c. *Tum quia* ex imperitia, vel inuidia &c. quandoq; hæ detractoriæ voces ortū trahunt. 15. *Attendat* ſenſus, *modoſq; loquendi Mathematicorū celebriorum*; ac præ cæteris, quod ſæpe ex *hypoteſi*, non *abſolutè* loquantur, ſæpè cum *reſtrictiuis particulis &c.* Ex horū nō animaduerſione multi errores tribuuntur Mathematicis, qui re vera non ſunt illis adſcribendi. Hinc inter *Aſtrologos* minori in pretio illos habeat, qui *Primò* Stellas, tanquam *Cauſas* (quod hæreticum etiam eſt) quam *qui Signa* humanorum effectuum liberorum exiſtimarent. *Secundo* Qui in prædicendo euentu aliquo futuro, maximè libero, ſolum attenderent Sydera, Cęleſtiumq; influxum; quam *Qui* adderent, attendendas etiam peculiares cuiuſq; corporis, animique conſtitutiones, cauſaſq; naturales inferiores. *Tertio* Qui punctum Natiuitatis principaliter, aut ſolummodo cum aſpectu Syderum tunc occurrentium obſeruant; quam *Qui* aſserunt obſeruandas quoque diligentiſſimè *Coniunctiones Magnas, Mediocres*, ac *Minores*, tum præcipuarū Stellarum errantium, tum Pſeudoſtellarum, quę apparent de nouo, *Mutationes Aſſium Planetarum, Eclypſes, Reuolutiones, Progreſſiones Magni orbis &c.* hęc enim inclinare queunt per ſuas influentias ad nonnulla aduerſantia illis, ad quæ inclinabant Sydera, ſub quorum aſpectu aliqui orti, vel etiam concepti fuiſsent. *Quarto* Qui facilè, ac multa pronoſticari volunt; quam *Qui* difficilęs ſe exhibent in prædicendo, ac in paucis ſuam ar-

tem

Digitized by Google

tem exercent ; hi enim ſciunt attendenda eſse non pauca, vt quis prudenter aliquod etiam leuiter probabile iudicium ferre poſſit de euentibus futuris &c. *Quinto* Qui *coniecturaliter* ſolùm ſe loqui apertè aſſerunt, cũ pecculiares effectus inferiores ex infinitis propemodum Cauſis etiã neceſſarijs,& quę naturaliter impediri queunt,nedum liberis,dependeant; quam *Qui* eos certò, ac infallibiliter futuros ſentiunt, aut dicunt. *Sexto* Qui *conditionatè* loquuntur; hoc eſt qui aſſerunt v.g. *Quantum* eſt ex diſpoſitione Cauſarum cęleſtium,& diſpoſitione talium temperamentorum humanorum, ac niſi impediatur vis inclinatiua Syderum, naturaliſq; propenſio, *hi effectus ſequentur*; quam *Qui* loquuntur *Abſolutè*,aſſeruntq; *Simpliciter,hi effectus ſequentur*; & ſi imprudens eſset tale pronunciatũ de effectibus futuris Contingentibus *Naturalibus*, multo magis de liberis. 16. *Tanquam Honeſtiſſimam Artem* æſtimet Mathematicam ille maximè, qui ad illam eaucendam al quam habet propenſionem, in qua ſe exercuerunt Nobiliſſimi Viri, ac Principes Primarij, ſimulq; *vtiliſſimam*, tum in pace tum in bello; & nulla quidem ex naturalibus videtur in multis maius commodum Reipublicæ prę Mathematicis ſcientijs afferre, vt quiſque cordatus ſecum perpendere poteſt; Nulla quoque ex naturalibus videri *iucundior* poteſt, maximè intellectui, eo etiam nomine, quod nulla ſcientia habet euidentiores, vel plures Demonſtrationes, quam illa. 17. *Non quiuis* ſe exiſtimet aptum ad Mathematicas,& maximè cum laude,adducendas diſciplinas. *Imaginatiua* præſertim *Vis* quædam ad illas requiritur,vnde & aliqui diſtinxerunt tres ſcientias totales, Phyſicam, Mathematicam,ac Metaphyſicam penes *Senſus, Imaginationem*, & *Intellectum*. Multorum ingenia, licet cæteroqui acutiſſima, & quæ laudem ampliſſimam conſecuta ſunt, & conſequuntur, ac iure optimo,in Philoſophicis, Theologicis &c. nõ ſunt idonea,vel parum apta ſunt ad Mathematicam,nec primum *Euclidis* librum norunt. Quod pertinet ad ſummam Dei prouidentiam erga huiuſmodi homines; facile enim multi ſuperbia efferrentur, cætero q; omnes deſpicerent, ſi ſe tot exornatos dotibus animaduerterent. 18 *Cum quis* Mathematicæ ſtudio ſe tradit, exiſtimet ſe incumbere in Artem Deo ipſi gratiſſimam, vt pote opportuniſſimã ipſius cultui,& cuius vſum olim ipſemet expreſsè iuſſit Hinc Mathematicus peculiare ſtudium adhibeat in rectè diſponenda Architectura *Templorũ Monaſteriorum &c.* Neceſsariã quoq; norit Eccleſiæ ad Feſta Mobilia indicenda,ad Calendarium &c. 19. *Ampliſſimum eſſe Mathematicarum Artium* campum intelligat; præter enim præcipuas ſcientias in quas immediate diſtribui Solet, hoc eſt *Geometriam, Arithmeticam*, ac deinde in *Aſtronomiam, Opticam, Muſicam*,& *Mechanicam* (quarum vnaquęque ſubdiuiditur in Speculatiuam,

& Practicam, licet ſimpliciter omnes ſex dicantur Speculatiuæ) plures aliæ ſunt his ſubordinatæ: ſingulę autem ferè totum ſibi vindicant hominem, qui laudem aliquam conſequi velit. *Geometria* autem omnes prę cedere ſolet, quia tradit principia ferme communia reliquis ſcientijs ſaltem minùs principalibus; ac præterea per ſe videtur facilior. 20. *Cũ iam abolita fuerit* antiqua cõſuetudo diſcendi prius *Mathematicas diſciplinas*, quam Philoſophiam, atque nominatim *Geometriam*, & *Arithmeticam*, quod ea etiam de cauſa fiebat, vt periculum fieret ingenij cuiuſque; exilis enim ingenij argumentum eſse cenſebatur, ſi quis plures Geometricas Demonſtrationes, earumque Principia, ac numeros, qui abſtrahunt à materia quanta, eorumque rationes, non perciperet; *Imò* Philoſophiæ ſtudium reliquis omnibus ſcientijs ſoleat prępom à multis: *Antiquum tamen morem* ipſe enitatur cuſtodire, ſaltem quoad faciliores quaſdam, & primas Demonſtrationes, *tum* Geometricas, *tum* Arithmeticas; neque enim ſatis vnquam proficiet in *Philoſophia*, ac nominatim *Ariſtotelica*, ſine aliqua ſaltem mediocri vtriuſq; ſcientiæ cognitione: neque Ariſtotelis textum ſatis aptè vnquam quis interpretabitur, ſi Mathematicis omnibus deſtituatur cognitionibus; vnde & aliqui illarũ imperiti interpretes turpiter lapſi ſunt. *Mathematicæ tamen ſtudioſus intelligat etiam*, ſine Philoſophiæ cognitione videri Mathematicas diſciplinas non poſse ſatis, & exactè percipi, ac in pluribus errari poſſe, maximè dum Phyſica quædam tractantur: Nullus quidem negabit, quin ſaltem ad quatuor minùs principales Mathematicas ſcientias, hoc eſt, *Aſtronomiam*, *Opticam*, ſiue *Perſpectiuam*, *Muſicam*, ac *Mechanicam* (quæ dicuntur ſcientiæ Mediæ, ſiue *Mixtæ*, eo quod ſenſibile aliquod includant, cum tamen à ſenſibili abſtrahant *Geometria*, & *Aritmetica*, licet ſimpliciter magis ſint *Mathematicæ*, quam *Phyſicæ*) ſatis percipiendas neceſsaria ſit alicuius ſaltem Phyſicæ partis cognitio, eaq; non leuis. *Sicut* Phyſicus quandoq; ſupponere debet aliqua e Mathematicis; *Sic* Mathematicus e Phyſicis. 21. *Caueat eorum Mathematicorum morem*, qui Ariſtotelicę doctrinæ valde infenſi omnem illum criminandi occaſionem arripiunt, imò in abſonum, contrariumq; illius menti ſenſum interpretantur, cuius textum quandoque nunquam forſan viderunt; eiuſq; nominatim definitiones, *vel* non intelligunt, *vel* ſe non intelligere ſimulant, *vel* incongruum penitus ſenſum illis tribuunt: Si Ariſtotelẽ impugnare velint, eius verba omnia legant attente, explicationem ab ipſo, vel à cælebrioribus Peripateticis traditam in medium afferant, eamq; poſtea, ſi poſsunt, impugnent. *Ariſtoteles* quidem haud dignus videtur hoc Mathematicorum odio, quos audiendos eſse, & quorum obſeruationibus ſtandum non ſemel docuit. Nonnulli Peripatetici huiuſmodi

Mathe-

Digitized by Google

Mathematicorum odium in Ariſtotelem excitarunt, eò quod irriſerint,& exſibilauerint aliquot Mathematicos, tāquam ineptos,ignaroſque, & hoc ad tuendum aliquod Ariſtotelis effatum, quod erat dubium interdum, vel quod mutaſſet ipſemet Ariſtoteles (Peritior quidem ille in dies fiebat, & ſi diutius vixiſset, doctior ſemper euaſiſset) ſi ea quæ noſtris contigere ſæculis, nouiſſet, aut vidiſſet. 22. *Cum inter ſe* diſsentiunt Mathematici, & Philoſophi, in ijs quorum cognitio, ac inueſtigatio per ſe potiùs pertinet ad Mathematicos, quam Philoſophos, illis potior fides habenda; & e contra: Neuter tamen vnquam Demonſtratiuè concludet, ſi vel vni præmiſsæ ex auctoritate tantum periti ſſimorum etiam in tali ſcientia, cuius eſt illa præmiſsa, aſsentiatur. 23. *Non exiſtimet Mathematicus*, omnia Mathemeticorum effata eſse Demonſtratiua, vel Euidentia. Etiam celeberrimi Mathematici inter ſe diſſident, & in quibuſdam etiam ſenſui ipſi expoſitis. Quiſnam verò ſapiens cenſuerit, eſse Mathematicè euidentia illa, de quibus pręſtantes Mathematici inter ſe diſcrepant? Adhęrendum ergo: illis, qui certiores videntur afferre rationes, conformioreſque intellectui, ac ſenſui. 24. *Mathemathicorum ſectas habeat notas*, cum vniuſcuiuſq; ſectę Principijs, & Auctoribus, noſcens, *qua ætate* quis vixerit, *quo in loco* vixerit, *quantæ* fuerit *æſtimationis &c*. Principia talium ſectarum, ſi ſunt oppoſita, cum non poſſint omnia eſſe vera, poſſunt tamen videri probabilia; A diuerſæ aſſeclis *Sectæ* ſunt impugnāda *Contraria* Principia, nō impugnandæ concluſiones, quæ ex talibus principijs non poſſunt ſæpe nō euidenter deduci. Vt quis etiam multum in vna ſecta proficere poſſit, opus habet, vt aliarum ſectarum principia valde perſpecta habeat. *Aliqui*, dum alios oppugnant, ſatis clarè oſtendunt, ſe Oppugnatorum principia nō tenere, ideoq; eorum ictus futiles ſunt. Hinc ſtomachum faciunt nonnulli ſcioli, & qui Mathematicā vix à limine ſalutarunt, dum nobilium Mathematicorum pronunciata irrident, ac futilibus, ineptis, ac interdum etiam ridiculis quibuſdam rationibus ea confutare ſatagunt, & id quandoq; ad aliorum genio indulgendū. 25. *Ne quis ad literā interpretetur multas* a Mathematicis vſurpatas voces, ac maximè dum agunt de Cæleſtibus; neq; enim ſunt adeò inſani, vt exiſtiment ibi eſſe *Centauros*, *Piſces &c*. Significationem Mathematicarum vocum, & ad quem finem illæ fuerint impoſitæ, à Mathematicæ peritis accipiat. Ineptè faciunt, qui vocum Mathematicorum ſignificationem a *Lexicon communi* ſumunt; *Lexicon peculiare* Mathematicarum vocum eſſet conficiendum. 26. *Ne alicuius Philoſophi*, vel *Mathematici* ſummo detineatur ſtudio; nam hinc cauillationes, ac Sophiſmata excogitabit ad eludendas Mathematicas quandoque Demonſtrationes contra talis Philoſophi, vel Mathematici effata. 27. *Sicuti in pretio, & maximo ſunt habendi Anti-*

qui Mathematici, nec niſi honorifice de illis loquendum: *Recentiores* tamen multi quoque faciendi; nam aliquorum vſu inſtrumentorum aliqua deprehenderunt antiquioribus incognita, dignaq; accurata contemplatione, multaq; omnibus ſex Mathematicis ſcientijs præclariſſima, quæ antiquioribus haud venerant in mentem, addiderunt. 28. *Conetur imitari* illos Mathematicos, qui ad vniuerſæ Reipublicæ cōmodum quædam excogitarunt valde vtilia, iucundaque, ac nominatim in Muſicis, ac Mechanicis, & quandoq; etiam adeò ingenioſa, vt maximè propter ingenioſa Mathematicorum inuenta haud noſtra ſęcula ſint antiquioribus poſtponenda, imò in multis præferenda. 29. *Modos arguendi* Mathematicos notos habeat. Habent illi peculiarem ſuam Dialecticam, quam ex eorum argumentandi modo colligere licet: *Analiſis* eſt valde in vſu apud illos, eſtq; argumentatio validiſſima. 30. *Ne imitetur* eos Mathematicos, qui ſeſe nimis efferunt, indigni hoc ipſo laudibus, quę cęteroqui meritò illis tribuerentur. *Multò minus* inſiſtat *eorum* veſtigijs, qui aliqua tanquam à ſe inuenta publicant, quæ tamen ab alijs prius fuerunt excogitata, & alibi etiam manifeſtata, & quarumdam rationum nouarum, quas ipſi afferunt, voluntq; inuentores videri, Auctores non proferunt, licet non ignoretur, eorum libros legiſſe, & ab illis eas depromp ſiſſe; *Nec illorum*, qui paſſim ſuas argumẽtationes, tanquam Demonſtrationes, prędicant; *Multòq; adhuc minus* illorum, qui nouarum ſectarum vellent Principes eſſe, vel eligi, parum ſolliciti de veritate, dummodo nouam inſtituant ſectam. 31. *Immeritò conqueretur* ille Mathematicus, quod fides ſibi non habeatur, dum ipſe alijs Mathematicis, licet peritiſſimis, fidem non pręſtat. *Maior fides* per ſe habenda illis, qui ingenuè profitentur, *ſe non exactè* obſeruaſſe aliqua, *inſtrumenta*, quæ adhibuerunt ad obſeruationem, non fuiſſe tunc valde exacta &c. dum alibi obſeruationes ſuas proferentes id non afferunt. 32. *Intelligat*, Mathematicos indigere longis obſeruationibus, antequam quid certò pronuncient, maximè circa remotiſſima a nobis. *Hic* circa Cælos Mathematicus non temerè aliquid affirmet, aut neget. Plurima circa illos ſolis definiri queunt coniecturis. Eorum verum ordinem, ſtatumque ſolus exactè nouit, qui illos condidit, Soli norunt Cælorum incolæ. Meritò igitur ſapientiores Mathematici non afferunt tale *Syſtema Mundi* eſſe, ſed *Hypoteſim* faciunt, ex qua ſaluentur *Apparentiæ*, & loquuntur ex *Suppoſitione*, ſi orbes cæleſtes eſſent tali, vel tale ratione compoſiti, vel diſpoſiti, ſaluarentur *Apparentiæ*; quæ vtrum aptiùs ſaluentur iuxta hoc, vel illud ſyſtema, controuerſia eſt non leuis. His non diſſentire dicuntur, qui finxerunt *Epyciclos*, *Excentricos*, *Concentricos &c.* neq; enim illu-

Digitized by Google

illuſtriores Aſtrologi illos admittunt re ipſa, ſed aſſerunt, *Si* adeſſent, & ita Cæli eſſent compoſiti, per illos motus ſaluari poſse *Apparentias*. In hoc quidem aliqui Aſtrologorum ingenium ſuſpiciunt, quod inter apparentes motuum viciſſitudines, & inæqualitates motuum potuerint certam determinare rationem, qua *Punctus Zodiaci*, ſub quo eſt *Planeta*, perpetuò inueniri queat. *Caueat* verò *Mathematicus*, ne in cubiculo Philoſophetur; alioquin, etiamſi foret aliàs peritiſſimus, facilè errabit, vt experientia alicubi iam patuit. Cum autem nominatim vniuerſa de *Caleſtibus Rebus* diſciplina ex obſeruationibus originem duxerit, ad eaſdem confugiendum ſemper, dum de *Cælo* loqui ſapienter volumus. Hæ autem vt rectæ ſint, cum plurima requirant, quæ omnia difficillimè in vno tantum Mathematico inueniri queunt exacta, vt par eſſet; *Non niſi* plurium, ac celebrium Mathematicorum, & maximè in diuerſis mundi partibus degentium, obſeruationes concordes videntur admittendæ. 33. *Haud agat* de Mathematicis quæſtionibus, qui earum principia non tenuerit, licet aliqualem habeat illarum cognitionem; nam in multos errores labi poteſt, qui poterunt alijs communicari propter aliquam exiſtimationem, quam de illarum peritia habeat. Multò minus *Phyſicus purus* agitet quæſtiones Mathematicas; ſæpè enim paralogizabit; vt etiam *Mathematicus purus* agens de Phyſicis: *Quare* vterque abſtineat à tractandis illis etiam incidenter, quorum cognitionem non habet, ac ingenuè fateatur, ſe talem ignorare ſcientiam, nec velle minùs rectè forſan pronunciatis etiam minus ſapientem auditorem decipere. 34. *Mathematicus* in multis, quæ nominatim ſpectant ad *Terram*, ac *Mare*, maiorem habeat fidem Nautis, & illis, qui Mare nauigant, & in Remotas Regiones concedunt, quam cuiq; Mathematico, aut Philoſopho in cubiculo ſpeculanti, vel in certis tantum Regionibus conſiſtenti. 35. *Naturam Planetarum* maximè perſpectam habeat, nō dumtaxat ſolitariè acceptorum, verùm etiam ſimul iunctorum, vel diſtantium, & ſub hoc Cęli tractu &c. Experientia quidem patet, quam niſi proteruus negare poteſt, ex coniunctione Felicium Planetarum felices ortus, effectus &c. ex Infelicium infelices &c. oriri: ſub hoc Planetarum aſpectu homines propenſos ad Virtutes, Arma, Literas &c. naſci, ſub aliorum e contra. Quis niſi mente cæcus nō videt, e varia ſyderum combinatione inter ſe varios, imò & oppoſitos effectus oriri in ſublunaribus propter peculiares influentias, quos ſcire expedit Reipublicæ cōmodis: Et ad hos quidē poteſt interdum Mathematicus teneri manifeſtandos. 36. *Quæ peculiariter quis obſeruauerit*, in medium proferat ad præſentium eruditionem, ac futurorum inſtructionem, maximè cum longiſſimo tempore debeant fieri obſeruationes in plurimis, vt quid legitimè concludens afferri ſapienter

Digitized by Google

ter poſſit. 37. *Mathematicus prudens, ſapienſque,* dum inter celebres Mathematicos eſt aliqua controuerſia, nulli item adijudicet, non examinatis, ponderatiſq; omnium rationibus; nec ex eo quod vnus plures habeat aſſeclas, pro illo ſtet. *Ratio* in Mathematicis præſertim primas obtinere debet partes. 38. *Animaduertat,* aliud eſse probare, quod ex ſupputationibus, calculis, tabulis &c. non probetur v. g. *Cometas,*qui hactenus apparuerunt nō *extitiſſe ſupra Cælum Lunæ;* aliud probare directè, quod *infra Lunam fuerint de facto*; adeoq; poſſe quem conari primum demonſtrare, qui tamen nolit, vel non poſſit ſecundum demonſtrare. 39 *Niſi planè ſit acutiſſimo ingenio*, ac inter cæteros peritiſſimus Mathematicæ, Demonſtrare aggrediatur illa, quæ hactenus moraliter omnes Mathematici iudicarunt actu Demonſtrari non poſse, quamuis potentia ſint Demonſtrabilia: Imprudentiæ accuſari poſset, qui Vires ingenij, quæ felicem exitum fortan haberent, ſi in alijs excogitandis eas impenderet, attereret in huiuſmodi Rebus. 40.*Sit laboris amans*, nō verò quarumdā deliciarum. Obſeruationes multas & vigilias, & corporis quandoq; nō leues labores Math. exigit. Ipſe, ſi velit laudes meritas adipiſci in Mathematicis, manum adhibere debet quoq; ad plurima, nec alijs fidem habere in illis, quæ poteſt ipſe explorata habere. In illis, in quibus fidem tantum alijs habebit, opinatiuum Mathematicæ habitum acquiret. 41. *Habeat inſtrumenta artis* quam fieri poſſit affabre, & adamuſſim confecta, nec ea aliquando conficere ingenuo, liberaliq; homine minus dignum iudicet ad ſuum maximè vſum; globos Sphæricos tum Cæleſtem, tum Sublunarem, tabulas Geographicas &c. concinnè, & exactè compoſitas habeat; nec in hoc, ſi poteſt, ſumptui parcat; ſecus enim in multos errores labi facillimè poteſt. 42. *Si in aliqua Mathematicæ parte excellere velit*, conſulat illius peritiores tum libros, tum homines; celebres enim etiam Mathematici in aliqua parte ſolùm excelluerūt. 43. *Sciat non poſſe* Mathematicos iure appellari illos, qui practicè ſolummodo ſciant menſurare, computare, ſupputare, canere, machinas attollere, Ciuitatum propugnacula cōſtruere. Sed illos tantum, qui ſciant reddere rationem operis quod faciunt, ſiue in quo practicè exercent ſe ipſos, vel alios; vnde qui ſcit v.g. canere, rationem autem cantus ignorat, *Cantor*, non *Muſicus* re vera appellādus eſt &c. 44 *Intelligat, nō vnumquemq;* prorſus decere ſine delectu quamlibet Mathematicam artem diſcere, vel tradere; Debetne Religioſi Viri v. g. tradere, vel diſcere artes muniendi Vrbes, deriuandi aquas, quædam tormentorum bellicorum genera fabricandi, nauticam, gladiatoriam &c. 45. *Sint valde cauti* in agendo cum Magnatibus, ac de illis loquendo. Erit prudentis Mathematici ſilere interdum quæ illis minus grata, aut moleſta

Digitized by Google

leſta putat eſſe futura. *Præterea* haud contendat de Mathematicis cum illis Magnatibus, qui putarent, ſibi plaudentes, aliquam laudem in illis habere; nam Victoriam reportare denique vellent non rarò, ſuaſque argumentationes veluti Demonſtrationes putarent, Mathematici verò, licet cæteroqui celeberrimi, argumentationes ſolidas in paruo haberent prętio: Si autem Mathematicus celebris oſtendat, & maximè publicè, Magnatis argumentationes eſſe leuis ponderis, multoque magis ſub alieno nomine ſi illas Typis commendet, ac tanquam leues damnet, iram illius in ſe excitabit, quæ multa illius vitæ, ac honori incommoda afferre poſſet. 46. *Haud eos imitetur* Mathematicos, qui alios inſectantur tum verbis, tum factis. Aliquorum Mathematicorum laudes nonnulli Mathematicis videntur eſſe ſuæmet vituperationes. Cuique ſapienti debet eſſe in votis maximè, vt Reipublicę literariæ fines propagentur, & quiſque illos porrigere ſtudeat. *Vtinam nulli ſint*, qui cupiant penes ipſos eſſe tantum ſcientiarum Monopolium, ad priuatam ipſorum vtilitatem, & gloriam; & ad hoc ſub ſpecie etiam publici boni cæterorum ſapientum dicta omnia examinent, vt poſſint illos accuſare, reprehendere, & pœnas aliquas, ſi queunt, illis imponere, vel ſaltem curare; vndiq; eos calumniandi occaſionem arripiant; taceant laudanda, publicent vituperanda (nemo autem ſicuti ſine crimine non viuit, ſic neq; omnis prorſus erroris ſaltem materialis expers eſt) fingant nonnulla, iram potentum in eos etiam excitent &c. Quibus perterrefacti cæteri à ſcientiarum ſtudio vacent, cognoſcentes, ſi in aliqua excellant ſcientia, facilè inuidiam, odiumq; nonnullorum in ſe excitaturos, ſibiq; hinc damna potius, quam commoda importanda. *Amicitiam potius* quilibet Mathematicus etiam inſignis aliorum Mathematicorum, maximè celebrium in Chriſtiano orbe, curet; vt poſſit aliquas obſeruationes peculiares ab illis in diuerſis Mundi partibus degentibus intelligere, conſilium, ac ſententiam eorum exquirere, mutuam ſibi opem ferre in Mathematicis diſciplinis amplius illuſtrandis &c. 47. *Obſeruet maximè*, quæ ad *Solem*, *Lunamq;* attinent; ab his enim duobus luminaribus maximè mundus ſublunaris regitur: *videatque*, an Phyſicorum plurium effectuum cauſę, quas Philoſophi, ac Medici &c. ſatis idoneas afferre nequeũt, ipſemet ex hiſce Planetis eas Sapienter deriuare poſſit. 38. *Dum ex ſua arte*, ſiue ex illius principijs norit, poſſe priuato quoque homini aliquod afferre commodum, vel remouere ab illo aliquod incommodum, eum monendo, docendo &c. Sciat ſe peccare poſſe etiam grauiter contra Caritatem, ſi huiuſmodi officium omittat. 49. *Debet eſſe* Mathematicus remotus quam maximè ab auaritiæ crimine. *Recordetur*, Mathematicam abſtrahere à materia ſenſibili; Debet *Terra* ſordere illi,

cuius

Digitized by Google

cuius officium eſt *Cœlos* aſpicere, & cõtemplari. *Auaritiæ* notã peculiariter ſubterfugiat in ipſ ctãtib. ad Victũ, Veſtitũ, ſuę Perſonę Dignitatem, Domus ſuppellectilem, Exigenda copioſiori pecunia pro ſuis effatis &c. 50 *Ne ita hæreat contemplationi* Mathematicorum obiectorum, vt ſuimet obliuiſcatur, adeoq; damnum aliquod ſiue corpori, ſiue vitæ ex huiuſmodi contemplatione reportet. *Cum Deus* ſe veluti Mathematicum oſtenderit, omnia condens in *numero, pondere*, & *menſura*; in quibuſcumque ſactionibus ſuis *Sapientiſſimum* hunc *Artificem* imitetur *Sapiens Mathematicus*.

Laus Deo, B. Virgini Angelo Cuſtodi, S. Petro Apoſtolorum Principi, ac S. Marco illius Diſcipulo Sereniſsimæ Reipublicæ Venetæ Patrono.

Digitized by Google